

Henriete Roland-Holst

Proletareefchu fchfiras zihau wehsture

No holandeeschu walodas pahstrahdajis
Fr. Rosinš

Maštawā, 1918. g.

Latw. Nacionālo Vestu Komisariata Kult.-Izglibtības Rod. izdevums

Henriete Roland-Holst.

**Proletareeschu
schkiras zihnu wehsture,**

no holandeeschu walodas pahrstrahdajis

Fr. Rosinisch.

Mastawâ, 1918. g.

Latweeschu nacionalo leetu Romifariata Kulturās-Izglībtības
Nodatas ībdewums.

Drufats „Komunists“ drufatamâ, Maskawâ.

Preekshwahrds.

Schos preekshlasijumus 1907. g. beigās tureja Henriete Roland-Holst Amsterdamā. Uj Holandes markšistu wehlejumos wina lifa tos nodrukāt ņewiņhtas broņchuras weidā. Scho broņchuru muhju zeenitā beedre lihdi ar ziteem ņaweem un b. Gortera jaunakeem rakņteem, peesuhitja Fr. Rosinam, Rigas katorgas zeetumā, kur pehdejais pahrtulkoja Gortera wehstures materialismu, ņchos preekshlasijumus par proletareeņchu ņhņiras zihnu wehsturi un rakņtinu „Sozialisms un literatura“ Gortera grahmatinas tulkojums tika tuhdat ari apghadats drukā, un rakņtinņch „Literatura un ņozialisms“ isnahza Rigā, „Iņglihtibas“ apghadneezibā, bet ņchee preekshlasijumi, palika pa daschadām papira strehmelem, istaifiti, „obiskeem“ peemehrotā weidā. Titai 1912. g. beigās, Sibiriajā issuhhitam, Rosinam bij eespehjams tos ņakahrtot un ņagatawot drukai. Bet pa tām starpam bij Wahzijas ņozialdemokratu partijā noriņinajuņchās aņas polemikas starp Rautņki weenā puņē un Rosu Lufsemburgu, Panekuku, Mehringu otrā puņē. Wahzu partijas wadiba bij wiņeem ņpehņeem raudņi-juņi isjaukt un ari isjauktuņi proletariata maņu darbibas pasahkumus. Uj to waja dseja ņewiņhki aishradhit. Tapehž islikās neeteizami preekshlasijumu pehdejo datu weentahrschi tultot. To waja dseja papildinat. Beedrs Paragrafs peesuhitja Rosinam pa wina katorgas laiku drukatos, uj ņcho jautajumu atteezoshos materialus un tā ņchee preekshlasijumi tika ņagatawoti drukai 1912-13. gada ņemā, Sibirijas ledū, Reomira termometrim rahdot 42 gradus ņem nulles. Drihs pehž tam daschi no ņcheem preekshlasijumeem tika nolafiti Rigas strahdneeku organijazijās un 1914. g. wiņs kurņs tika nolafits Amerikā, Rokņsburiyas nosares propagandistu kolegijā. 1915. g. kurņs tika nolafits Bostonas Latweeņchu Strahdneeku Beedribas propagandistu kolegijā. Bet pa tām starpam peedņihwootee burgfriedena ehirmi un otrās internacionales ņabrutums peespeeda pehdejās dalas stipri papildinat. Wehs ņakam „papildinat“ tapehž, ņa pee prinzipielā domu gahjeena nekas nebij pahrgrosams. Wiņi pehdejā laika notikumi bij titai jo gaischi pastrihpojuņchi to domu, kura kā ņarkans pawedeens welkas zauri wiņeem ņcheem preekshlasijumeem un kura attihstita jau no ņcho preekshlasijumu pirmās ņastahditajas, Henrietes Holst, proti, ņa proletareeņchu ņhņiras zihnu weids wehsturiņkā attihstibas gaitā weenmehr mainijees. Sahņdamees kā neapņiniga nemeera ispaudums, kurņch beeņchi ween islausās uj ahru ņpontanu dumpju weidā, tas nonahzis pee meerigas un

litumigas parlamentaras un arodneezijškas zihņas nacionālo leelwalstju robeschās, lihdj pehdeji peenahza laiks, tur ar šcho zihņas weidu ween wairs nepeetika, bet nepeezeeschami wjadseja to papildināt ar organizetā proletariata pašdarbibu, turas ašafais weids ir mašu streiks tā politiskās zihņas lihdseklis.

Schos preeščlasijumus pa treščam lahgam pahrstrahdajot un drukai šagatawojot, tika eewehroti wiši tee notikumi, kas norišinajuschees pehdejo 8 gadu laikā un to beedre Holst šawā kursā wehl newareja eewehrot, tapehž ka tee wehl nebij notiši. Beš tam wiši fakti un dati par Amerikas strahdneeku ūstību ir Rosina eesprausti. Bet pirmee preeščlasijumi un wispahrejais kursa plans ir tahdi, tahdus šastahdijusi beedre Holst.

Lai raksts neišnaktu newajadšigi raibs, tad mehs atmetam nodomu katrā weetā atšihmet, kuri teikumi un absatšchi nemti no Henrietes Holst un kuri ir pahrstrahdataja eelikti. Tahda štingra noščkirščhana mums iškās totees jo peezeeschamaka, ka pamata uškats par proletareešču šķiras zihnu weštures atihštibas gaitu un wiršemu ir weenads preeščlasijumu kursa šastahditajai un pahrstrahdatajam.

Wehl jaaišrahda, ka Henrietes Holst preeščlasijumu kurs, žit mums šinams, naw tuskots neweenā žitā walodā. Tas tapehž, ka tur atihštitais uškats runā teešchi preti otrās internacionāles wadoscho partiju wetschu uškatom. Tikai Rosa Luksemburg šawā broščurā par generalstreiku un Antons Panekufs šawos artikešos par mašu darbibu eepašihštinaja Wahžijas proletariatu ar te atihštītām domām un Karlis Kadeks šawos rakstos par imperialismu dema tām dšitaku šinatnišku motiwejumu. Pee šchi kursa galiga pahrstrahdajuma wišs tas ir pehž eespehjas eewehrots.

Batlaban, tad šchis raksts eet otrā drukā un teef šagatawots Kreewijā dšihwojoscho latweešču proletareešču wjadšibam. Henriete Roland-Holst beidš leelaku darbu par „Mašu zihnu wešturi“. Žit no mums peesuhitā šatura rahditaja redšams, tad šchis raksts ir toti interesants un šakteem bagats. Sewišķi pehdejā dala, kura apluhko un ištiršā Kreewijas rewoluzijas gaitu. Schehl. ka pašchu grahmatu mums lihdj šchim naw išdewees dabuht, lai gan beedre H. R.-H. raksta, ka wina Rosinam iškubtijusi forekturas nowiškumus. Pateizotees muhšu mihlo šaiminu gahdibai un pasta šatikšmes šobrukumam, šchee nowiškumi naw peenahšuschi. Tapehž tur šakrahšos materialus newarejam iškeetot.

Virmais preefšlafijums.

(No 1815. lihdj 1848. g.)

Proletareefšchu ſchkiru zihnas lihdj 1848. gadam.

1848. g. februara rewoluzija.

Beedrenes un beedri!

Proletareefšchu ſchkiras zihnu wehsture ir wiſai ſwariga ſinat-
ne, tiklab preefšch katra atſewiſchka proletareefšcha, tã ari preefšch
ſtrahdneeku kuſtibas. Sinam tatschu, ka muhſu teorija un tak-
tika dibinas uſ peedſihwojumeem un tikai uſ teem. Winas neteef
ijdomatas kaut kahdu gudrineeku galwãs, neatkarigi no ihſtenibas.
Winas teef iſlobitas, apluhkojot un nowehrojot neſkaitamos
ſaktus un notikumus, kas noriſinas laikã un telpã ap mums.
Tapeh3 ir ſkaidra leeta: jo labak mehs paſihſim ſabeedribas at-
tihſtibas gaitu un muhſu paſchu zihnas gaitu, totees jo gaiſchak
mehs redſejim un ſapratihim, kurp wirſas ſabeedribas attihſtiba
un kahda loma mums tajã peekriht.

Jr daudſkahrt teoretihki aprahdits un leelum leelakã dala buh3
praktihki pahrleezinajuſees no ſaweem peedſihwojumeem, ka
mehs ſawu taktiku, t. i. ſawus zihnas weidus un panehmeemus
newaram iſwehletees peh3 paſchu brihwas gribas. Muhſu dar-
bos un zihnãs mums naw brihwas gribas. Mums katreis japee-
mehrojas apſtahkleem, t. i. mums, gribot negribot, jadara tas,
ko muhs ſpeesch darit un jaifturas tã, tã mums leef iſturetees
weenup muhſu pretineeku ſpehks un taktika, otrup muhſu paſchu
ſpehks un apſina par ſabeedribas attihſtibas gaitas wirſeenu un
ahtrumu.

Scho preefſchlafijumu noluhks ir, eeſpehjami ihſi aprahdit,
kahdã kahrtã ſabeedribas attihſtiba un ſabeedriſkee apſtahkli no-
teikufchji proletareefšchu ſchkiras zihnu weidus pehdejã gadu ſim-
teni. Te mehginats aprahdit, ka lihdj 1848. gadam, t. i. laikmetã,
furu mehs waretu noſaukt par proletareefšchu ſchkiras zihnu aif-
wehſturi, wiſu pilſoniſko teeſibu un brihwibu truhtums ſpeeda
ſtrahdneekus, kopã ar zitãm apſpeeftãm ſchkiram, kertees pee

fewiſchkeem zihnas lihdſekleem, no kureem wiſaſatais un wiſiſchkiroſchatais bij **brunots dumpis**. Tahlat aprahdits, ta birgelu ſchkira, it ihpaſchi winas augſtakà, mantigakà data — burſchuafija, kad ta ar proletareeſchu un ſihtbirgelu palihdſibu bij tikufi pee walſts waras, jutàs ſpeesta, waj nu uſ weetas, waj maſ pamaſam peeſchirt proletariatam daſchas teeſibas un brihwibas, uſ furàm atbalſtidamees, ſchis wareja ſwabadaſ kuſtetees un iſbuhwet ſawas organifažijas. Schini otrà laiſmetà proletariata ſaimneeziſtàs un politiſkàs **organifažijas** top par ſtrahdneeku ſchkiras galwenako un ſwarigako zihnas lihdſekli. Sawa patſtahwiga preeſchſtahwneeziſiba parlamentà un arodneeku beedribas, tee ir tee diwi leelee zihnas lihdſekli, ar kuru palihdſibu proletariats ſchini laiſmetà zeniſchas eeguht un paplaſchinat ſawu waru un eeſpaidu, tà ari uſlabot ſawu ſtahwoſki, ziſ tahl tas eeſpehjamſ ſem kapitaliſtiſkàs raſchoſchanas.

Bet ſabeedribas attihſtiba neſtahw uſ weetas. Ta eet uſ preeſchu. Pate proletareeſchu ſchkiras zihna kluhſt par ſwarigu faktoru, tas bihda ſabeedribas attihſtibu uſ preeſchu, pahrgroſa un pahrweido birgeliſko ſchkiru un kapitaliſtiſkàs walſts dabu un teekſmes. So wairak teek pahrſneegts burſchuafijas waras un godibas fulminaziſas punkts, jo wairak winas wiſuwareniſiba ſahſt ſlihdet uſ leju un jo wairak, no otras puſes, peeaug proletariata organifažijas, apſina un ſpehſt, totees jo redſamaki top tahda laiſmeta dihgli, fur ar parlamentariſko un arodneeziſko zihnu ween wairſ nepeetiſt. Iſtaifiſis ſpiralweidigu kuſtibu uſ augſchu, proletariats buhſ atkal nonahziſ tahdos apſtahktoſ, fur tas buhſ ſpeeſtſ pahreet uſ rewoluzionarakeem lihdſekleem, lihdſ paſcham wiſrewoluzionarakaſam lihdſekli, kuru winam ſneediſ wina weeta raſchoſchanà un uſ kuru winu pamudina wina weenmehr augoſchais ſpehſt un wina diſchenàs organifažijas. Schis lihdſekliſ ir rewoluzionarais politiſki-ekonomiſkaiſ maſu ſtreiſtſ, tà papildinajumſ proletariata parlamentariſkai un arodneeziſkai zihnai, wina preſei, demonſtraziſam u. t. t. Tahda ir, pahriſ ihſeem wahrdeem apſihmejoſ, wehſturiſkàs attihſtibas gaita. To, man ſchkeet, rahda proletareeſchu ſchkiras zihnu wehſture.

Proletareeſchu ſchkiras zihnu aiſwehſture ir piſna uſtraufumu un bagata eewehrojameem un dramatiſkeem notitumeem. Ja mehſ liktu ſwaru uſ dramatiſkumu un aiſgrahbjoſcheem notitumeem, tad buhtu jaatwehl ſtrahdneeku ſchkiras zihnam lihdſ 1848. g. wiſmaſ diwi preeſchlaſijumi un totees, jo ihſat buhtu

jaapluhko wehlafo laiku notitumi. Bet pirmais laimets, zif swarigs un interesants tas ari nebuhtu, rahda mums proletariatu wehl **neorganifetu**, sawas ſchēiras ihpatnejo intereschu **neapfinigu**. Inemot ſchartiſtu kuſtibu Anglijā, proletariats ſchimi laimētā nekur wehl newed **paſſtahwigu** politiſtu zihnu. Proletariata leelā loma, ihſtā proletareeſchu ſchēiras zihna ſahlas titai wehlaſ, kad proletariats ar ſawu uſupurejoſchos zihnu ir palihdſejis burſchuafijai tiſt par waldoſcho ſchēiru un tahdā lahrtā nolihdſinajis zetu ſawai paſcha paſſtahwigai politiſkai zihnai. Un tas ir titai **peh3** 1848. g. Tapeh3 mehſ ſtrahdneeku ſchēiras zihnu „aiſwehſturi“, t. i. wiſas dramatiſkās proletariata zihnas lihdi 1848. g. ſaſpeedām **wenā** preeſchlaſijumā, lai totees jo plaſ ſchaſ waretu palawetees pee proletariata wehlaſās un tahlaſās atihſtibas poſmeem. Jo ir taſſchu pats por ſewi ſaprotams, ko laimets, kurā proletariats ir organiſejees ſawā paſſtahwigā partiā un zihnas par ſawām ihpatnejām, zeeſchi apſinatām ſchēiras intereſem, ir preeſch mums no ſewiſchki leela ſwara. No ta mehſ waram ſewiſchki daudi mahzitees.

Sawu ſtahtu ſahkot, mums wiſpirms ihfi jaapluhko wiſpahrejee ekonomiſkee un politiſkee apſtahtki, ſem kureem pirmajā laimētā (apmehram no 1815. lihdi 1848. g.) noriſinajās proletareeſchu ſchēiras zihna. Pee tam atgahdinam, ka tiſlab ſchini preeſchlaſijumā, kā ari turpmakos, mehſ peh3 eeſpehjas iſwairamees no daudſu ſihku ſaktu atſtahtſiſchanas. Loti daudſas maſas linijinas titai apſchilbina, apmulſina un netauj gaiſchi pahredſet galweno, ſwarigako. Bet ſcho preeſchlaſijumu noluhks ir aprahdit un apgaiſmot titai galwenos atihſtibas wirſeenus.

Rahdi bija politiſkee apſtahtki, ſem kureem ſahkās moderno proletareeſchu ſchēiras zihna? Lihdi 1830. g. nekur wehl newaldija birgetu ſchēira. No 1830. lihdi 1848. g. ta waldija titai Anglijā. Birgetu ſchēira, ſawā wiſumā pee turas peeder intelligenze, pahrtikuſchā widus ſchēira un ſihkee birgeliſchi, bija wehl wiſur no walſts waras iſſlehgta.

Titai birgetu ſchēiras augſtatee ſlahni, mantigā leelburſchuafija bija jau eeſpeeduſees augſtos walſts amatos. Ta waldija tiſlab Anglijā, kā ari Franziā kopā ar ſenejām dſimtlaiku waldoſchām ſchēiram: leelgruntneekem, muiſchneekem, kara wirſneekem un augſtajeem walſts eerehdneem. Sihbirgeli wehl bija pilnigi iſſlehgti no walſts waras. Bahziā ekonomiſkā un politiſkā atihſtiba wehl nebija nonahkuſi ne tiſtahl. Tur lihdi 1848. g. wehl newareja buht ne runa par burſchuafijas walddi-

ſcham. Tur waldija feodalâ laikmeta fungu ſchiras pilnigi neaprobefchoti.

Schee apſtahtki lihds 1848. g. pahrwaldija un noteiza ari proletariata uſſtahtſchanos. Proletariats ſchini laikmetâ nekur newar patſtahwigi uſſtahtees un patſtahwigi zihnitees. Tas kluht eespehjas tikai tad, kad birgeku ſchira nahkuⁱⁱ pee walſts waras un nodibinajuſi ſawu walſts kahrtibu. Gefams tas naw notizis, proletariats newar darit neko zitu, fâ, roku rokâ ar ſihbirgeſeem, pabalſtit leelburſchuafiju winas zihnâ pret dſimtlaiku wareneem, pret reakzionaro muifchneezibu, garidsneezibu un eerehdneezibu. Proletariats war pabalſtit birgeku ſchiru un leelburſchuafiju, pee tam nebuht neapſinadamees ſawas ſchiras un birgeku ſchiras intereſchu nefaweenojamo preteſchibu. Tâ wisgarâm noteef modernâs birgelifkâs attihſtibas ſahkumâ, kad kapitalifms wehl maſ attihſtits un ſchiru preteſchibas tapehz wehl tikai neſkaidri redſamas un juhtamas. Tâ bij leelajâ frantschu rewoluzijâ. Leelee birgelifkee rewoluzionari pateefcham neifturejâs pret proletariatu labwehligi, ſaudſoſchi waj taiſni. Proletareefchi nedabuja wehleſchamun teeſibas; wineem tika nemta pat beedroſchanâs brihwiba. Un tomehr — tik ſtiprs bij proletariata wehſturifkais inſtinkts, tik zeeta bija wina pahrleeziba, ka wiſadâ ſinâ janoahrda dſimtlaiku eettahdijumi un jaſagrauj dſimtlaiku kundſiba, tik ſkaidra bij wina atſina, ka burſchuafijas uſwara ir nepeezeefchama pakahpe zekâ uſ proletariata uſwaru, — ſtrahdneeki beſ kautreſchanâs noſtahjâs burſchuafijas puſe un zihnijâs wiſu garo rewoluzijas zihnu, nepraſidami ſew teeſcha labuma. Tikai pret paſchâm rewoluzijas beigam, Babêſa un Weenlihdſigo ſaſwehreſtibâ, parahdas kuſtiba un zenteeni, ſas wehrſti pret birgelifko, kapitaliſtiſko ihpaſchumu.

Ari nahloſchâ, 1830. g. rewoluzijâ frantschu proletariats wehl neapſinajâs ſawas ſchiras ihpatnejâs intereſes. Winſch zihnijâs un lehja ſawas aſinis burſchuafijas labâ, winſch netaupija ſawus pirſtus un rauſa burſchuafijas kartupekus no ſpruſtim, winſch zihrijâs uſ barikadem burſchuafijas labâ un gahja nahwê, lai noweſtu burſchuafiju pee walſts ſtuhres. Preeſch ſewis paſcha winſch nepraſija neneeka.

1848. g. rewoluzijâ jau leetas ſtahweja zitadi. Ekonomifkâ attihſtiba ſbij gahjuſi tahlaſ uſ preeſchu. Bij raduſchees patſtahwigas proletareefchu organifazijas dihgfi. Sahka iſplatitees ſozialifma idejas, kuras jau darija ſawu eeſpaidu uſ ſtrahdneeku ſchiru. Proletariatâ ſahka auſt ſchiras aſſina. Attihſtitatee

proletareeschi jahka atsiht, ka winu schkira netad un netahdi newar eeguht labklahjibu un nodroschinat sawu dsihwi kapitalistiska sabeiendribâ. Birmâ, puslihdj tumshâ un nenoteiktâ forma, kurâ proletariats usstahdija sawas ihpatnejâs, or kapitalistisko raschoschamu nesaweenojamâs prasibas, bij: darba nokahrtošana.

Bet ja mehs sakam, ka lihdsj 1848. g. wispaher wehl nebij proletareeschu politisku organizaciju un patstahwigu strahdneeku schkiras zihnu, tad tuhdat jaaisrahda us weenu leelu isnehmumu, — us Anglijas strahdneeku politiskajam zihnam, kuras wehsture pasihstamas sem nosautuma: tschartistu kustiba. Schis isnehmums stahw sakarâ ar to, ka Anglijas burshuasija, t. i. birgetu schkiras augstakee un pat ari jau widejee slahni nahza pee waras daudj ahtraf, nekâ frantschu un wahzu burshuasija. Dau 1831. g. notika Anglijas parlamenta reforma, kuras deht no wehleschanu teesibam isflehgtee sihbirgeti un proletareeschi bija iszihnijuschililgas un asas zihnas. Un no ta laika saklot, Anglijâ waldija neween leelburshuasija un pahrtikuschâs widus schkiras, bet ari laba dala sihko birgetu. Ar to bij nolihdsinats zeksch patstahwigas strahdneeku organizijas attihstibai, lai gan schi organizacija wehl newareja buht apsinigi sozialistiska.

Bahrrunajot ekonomiskos apstahklus, sem kureem proletariats eesahka sawu zihnu, teit newar plaschi aprakstih strahdneeku toreisejo stahwofli. So runa neet par proletareeschu schkiras stahwofli kapitalistiska sabeiendribâ, bet par winas zihnam. Wisseem finans, ka leelruhpnenezibas kapitalam usnahlot, modernais proletariats auga milfigâ ahtrumâ un ka kapitalisma attihstibas pirmâ laikmetâ strahdneeki pahrsihwoja neaprakstamu postu. Maschina ussahka sawu neatturamo kara gahjeenu pret amatneezibu; un wisur, kur wina eespeedâs, — wispirms tekstilruhpnenezibâ — amatneeku dsihwes apstahkli kluwa nepanesami. Tuhkstooscheem un tuhkstooscheem werpeju un audeju tika maschinu iskonkureti, ismehrdehti, sadragati. Wispirms Anglijâ, tad Franzijâ un Bahzijâ. Amatneekeem bij jakonkure ar maschinu. Un wini konkureja til ilgi, lihdsj alga bij nospeesta dsiki sem ta minimuma (wismasakâ mehra), kas wajadfigs, lai strahdneeks waretu wilkt sawu failo dsihwibu.

Schâi strahdneeku schkiras zihnas laikmetâ nekur wehl nepastahweja beedroschanâs brihwiba. Strahdneeki stahweja katrs par sewi un bij pilnigi nodoti kapitala warâ. Un schis nepasina schehlafstibas, ne lihdsjeetibas. Wihreeschu darba weetâ arween plaschakos apmehros stahjâs seeweeschu un behrmu darbs. Schi

parahdiba šahās Anglijā jau 18. gadu ūmitena pehdejā zeturfšni. Busgadu šimteni wehla, šaštanā ar ekonomisko apstahku gau-
saku attihstibu, ta pahrgahja ari uš Franziju un Wahziju.

Mehs šinam, ko nošimē behrnu darbs sem neaprobeshota kapitalisma. Tas nošimē, ka 5—6 gadus wezus behrnus no-
darbina 12, 14 un pat 16 stundas deenā, pee tam peeturotees
pee tā šauktās „mainas sistemas“. Wišus masos kapitala wer-
gus šadala diwās grupās, no kurām pahrmains weena strahdā,
šamehr otra atdušina šawas noguruschās meefinas netihrajās
gulas weetās, kas tikko atštahtas no pirmās grupas peederigeem.
Šelas ir: Wahji attihstits augums, šastipuschi lozekki, iswirtiba.

Dšihwoktu posts eeronas un nomahž nabadsigos laudis it
wišur, kur eeronas leekrupneezibas mašinas. Leekrupneezibi-
bai eerodotees un attihstotees, masi jo masi meesteki un zeemi
rotas apgreeseenā isaug par leelām pilšehtam. Šhā laikā no
wišām pušem šapsuhduschee eedšihwotaju bari netilpst nedauds-
jos zilweku dšihwoktos. Tee šaleen bareem wiswišados mitros
pagraba zaurumos un šmirdoschos šekuhnos un špiškeros beš
gaiša un gaismas. Tahdu dšihwoktu šelas, it ihpašchi ja wehl
peeweenojas baribas truhkums un pahrmehrigi nogurdinoschs
darbs, newar palikt beš wistaunatā eespaida uš proletariata
meefas un gara špirgumu. Šplatijās daščadas šipigas šlimi-
bas, pamasinajās zaurmehra muhscha garums, šaruka augums
u. t. t. Tā peem. Franzijā un Wahzijā uš pirmo neezigo strahd-
neeku aiššardšibas likumu isdoschanu pamudinaja newis šilantro-
piška mišlestiba pret strahdneekem un winu behrneem, bet hai-
les, ka walštij waretu apruhkt peeteekoschs škaitis šaldatu. Uri
treka šistema, t. i. algas ismaksā newis naudā bet graudā waj
šinama weida markās, kuras teek nemtas preti naudas weetā
tikai pee šinameem bodneekem, ir leela moziba, kura usbruht
štrahdneekem katrā semē, kur attihstas leekrupneeziba. Un paeet
gadu desmiti, lihds štrahdneeki kluhst tik štipri, ka špehj padarit
galu šchaj nebuhšchanai.

Pret tahdu zilweka nezeenigu dšihwi, pret tahdu šchautmigu
išuhkšchanu proletariats jau šen šahka šašleetees un newareja ne-
šašleetees. Bet tolaiš proletariats bij ari wehl neišakami tumšs
un neišglihtots. Štrahdneeku leelakā data neprata lašit un rak-
štit. Franzijā peemehram, wehl 1830. g. no wišeem eedšihwo-
tajeem tikai 30 procenti prata lašit un rakštit; 20 gadus wehla
tikai wehl 50 procenti. Naw gruhti šeedomatees, šahdus weidus
šem tahdeem apstahkleem wajadseja peenemt štrahdneeku žihnai.

Tai vajadseja iSPAUSTEES wisrupjalās formās, lahdās mehS tagad wehl redsejam iSPAUSchamees kreewu semneeku nemeeru. Tee ir elementari nemeera iSPAUDUMI, kuri leezina wairak par proletariata galeju ismifumu, nekā par šawa mehrka apsinigu gribu. Domehr mums japeeluhko, ka šhini weetā nenoklihtam uš nezezeem un netaisam pahrsteigtus, maldigus spreedumus. Kreewu proletariats, kurses 1905. g. gahja zihnā tikpat neorganifets un pa leelakai dala tikpat tumšs un neisglihtots, kā 100 gadus atpakał Anglijas un drusku wehlał Franzijas proletariats, tomehr jau bij daudj apsinigats. Tas jau bij skolots sozialisma skolā, kuru bij taisijuschi zauri wismas Kreewijas nomatu un leelpilsehtu proletariata preekšpulki, kuri usnehmās plašcho masu wadibu. Tajās semēs, kur kapitalisms attihstas wehlał, proletariats daudj ahtrał pahrdsihwo daschados attihstibas posmus un nahł daudj ahtrał pee skaidras šķiras apsinas, nekā tajās semēs, kur kapitalisms pirmatneji attihstijees, šoli pa šolim. Jo tajās semēs, kur kapitalisms eespeeschas tikai wehlu, proletariats war atbalstitees uš šawu šķiras beedru peedsihwojumeem laimiau walstis. Winesch war atbalstitees uš leelo, wispahrejo peedsihwojumu krahjumu, kurses afumulejees (uskrahjees) soziodemokratu teorijā un taktikā.

Strahdneeku nemeers pret ekonomisko isuhšķšanu proletareeschu šķiras zihnu pirmā laikmetā iSPAUDās daschadās formās. Proletariats wišā šhini pirmā laikmetā no weenas pušes zihnijās blaku blakam ar burschuasiju un šihķbirgezeem, ar kureem tas nereti apweenojās weenā partijā, kamehr no otras pušes tas eedegās wisniknatā naidā pret tās pašas burschuasijas weenu daku — šaweem teescheem kapitalistiskeem isjuhzejeem. Šhis šaimneeziskais naidis, pirmatnejais ekonomiskais nemeers iSPAUDās mašchinu postiščanā, dedsinaschanā, teroristiskos waras darbos, bada dumpjos, elementaros, t. i. nejauschos, eepreekšč nesagatawotos streikos (spontane stakingen, stichijnija sabastowki) u. t. t. Ir tikai weena seme, kur pirms 1848. g. war buht runa par organifetu proletariata zihnu, kur strahdneeku ekonomiskā un politiskā kustiba daudj maš šahl atratitees un iswairitees no neorganifetas, nepahrdomas, frampjainas usstahschanās un šahl israhdit zeeschu, mehrka apsinigu gribu. Šchi seme ir Anglija, kapitalistiskās attihstibas pirmā seme, turklaht seme, kura — to nedrihtstam peemirst — jau 17 gadu šimteni iszihnijuse birgelisku rewoluziju, kurā toreisejā burschuasija noslehguše kompromisu ar leelgruntneezisko muišchneezibu un kur, no ta laika

ſahot, paſtahwejuſe daudſ leelata kuſtibas, wahrda un raſſtu brihwiba, nekà Franzijà paſtahweja 18 gadu ſimteni un 19 gadu ſimtena pirmà puſè. Bet ari Anglijà pagahjuſchà gadu ſimtena pirmà puſè proletariats wehl nebij ne notahl tit labi ſkolots un politiſki apſinigs, kà tagad daſchu apgabalu proletariats Kreewijà.

Leelo ſtarpibu ſtarp Kreewijas proletariata pſichijſko ſtahwokli pehdejà rewoluzijà un ſtarp reetrumta Eiropas ſtrahdneeku pſikijſko ſtahwokli trihs zeturtakſas gadu ſimtena atpakal wiſlabat peerahda tas, ka gadijumos, tur, ſchkiru zihnai peepeschi uſleefmojot, kahds apgabals waj kahda pilſeha uſ laiku krita ſtrahdneeku rokàs (peem. Lionè 1831. g., Vankaſcheirà 1842. g.) ſtrahdneeki nebuht neſinaja, ko darit ar wineem peekrituſcho waru. Wineem wehl pilnigi truhka apſinas, truhka gribas, truhka wadibas, truhka mehrka. Gluſchi zitu ainu mehſ redſejàm Kreewijà. Mehſ ſinam, ka 1905. g. oktobri, tà ſautàs brihwibas deenàs, ſchur un tur bij apgabali, peemehram Baltijas prowinzes un daſchi Kaukaſijas kà ari deeqwidus Kreewijas apgabali, tur proletariats bij daſchas nedelas kungs un waldineeks. Tur nu mehſ redſejami, ka ſozialdemokratu partiija wiſur un weenmehr bij gatawa nemt wadibu ſawàs rokàs un **pahrſahrtot** ſabeedribu pehz ſawa zeeſchi noteikta plana. Baltijas prowinzès uſ weetas tika nodibinati jauni adminiſtrazijas organi uſ tautas paſchwaldibas pamateem („Rihzibas Komitejas“), tika nokahrtoti nodokfi, ſkolas u. t. t. Ar weenu wahrdu ſahot, wiſs bij gataws, lai uſ weetas waretu leelderigi un apſinigi iſmantot uſwaru, kura, protams, wareja buht tikai ihſina. No tam mehſ redſam, zik daudſ proletariats mahzijeſ pehdejos trijos gadu ſimtena zeturtſchnos pat tahdàs ſemès, kur modernà ſchkiru zihna ſahkuſees tikai paſchà pehdejà laità.

Ihſi apſkatijuſchi politiſkos un ekonomijſkos apſtahktus, pametiſim azis uſ **ſozialijſtiſkàm idejam** ſcheit pahrrunajamà laikmetà. Tas ir tà ſauktà utopiſki-kritiſkà ſozialijſma laikmets. Tas ir laikmets, kur apdahwinati un tahkredſigi wihri, no birgeſu aprindam zehluſchees, ſahka redſet un ſapraſt kapitaliſtiſkàs ſabeedribas launumus un truhtumus, kuras tee nehmas beſ ſchehlafſtibas atklaht un uſ wiſaſako nokritiſet. Wihri kà Sen-Simons. Furjejs, Duens nahza pee pahrleezibas un pahrleezinaja ſawus mahzektus un peekritejus, ka kapitaliſtiſkàs ſabeedribas radito poſtu un launumus naw eespehjams iſſkauft ſchahdàm waj tahdàm politiſkàm reformant, bet ka tee iſſudis tikai tad, kad

raščojami lihdsekti buhs pahrgahjuschi wišas šabeedribas ihpaščumâ. Pats pirmais pee šchis atfinas bij nonahzis Duens, genialais zoziologs un reformators, kuruš pats dšihwoja leelruhpnenezibas zentrâ un kâ leelas tekstilfabrikas ihpaščneeks jo šmalši pašina ahtri augošchâs leelruhpnenezibas nestos launumus un launumus.

Zittahl tee atklahja un nokritiseja kapitalistiskâs šabeedribas launumus un ašrahdija uš raščojamu lihdsektu soziališaziju kâ uš weenigo lihdsekti, ar kuru eespehjamš šchos launumus nowehršt, tiktahl leelee utopisti ušstatami par modernâs sozialdemokratijas preekšytetscheem. Bet neweens no patlaban mine teem utopisteem nesinaja, kur meklejamš tas špehš, kas waretu išdarit no wineem par wajadsigu atsihto leelo šabeedribas pahrbuhwi. Wini nemahzeja redšet, ka šchis špehš šlehpjas pašchâ proletariatâ. Duens šchij atfinai gan peenahza daudš tuwat, nekâ Sen-Simons un Furjejs, bet pilnigi aptwert un pahreddšet ari winšch to newareja. Tai laikâ, kad šchee besbailigee un tahfredšigee šabeedribas kritiki wehl bij jauni un usnehma eespaidus, no kureem šastahdit šawas domas un šawus dšihwes ušstatuš, tai laikâ proletariats wehl bij tik tumšchš un nepatšahwigs, tik wahjšch, nizinats un no wišeem noneewats, ka, winau redšot, newareja nahšt prahtâ domas, ka no šchi proletariata un no wina **ziņam** waretu nahšt wišu šabeedribas eekahrtu pahrgrositaja rewoluzija, kura ween špehš darit galu wišeem kapitališma launumeem un nodibinât jaunu sozialistisku raščošchanas un ihpaščuma šahrtibu. Leelee utopisti newareja eedomatees, ka sozialisms waretu tapt par proletareešchu šchēiras zihau gala mehrki.

Lâ tad mehš redšam, ka jau proletareešchu šchēiras zihau pirmâ laikmetâ pašahweja **politiska un ekonomiska** štrahdneeku zihna. Bet šawâs politiskâs zihnâs proletariats gandrihš wišur peeslehhjâs šihšbirgeleem un nekur newištahdija sozialismu par šawu gala mehrki. Ekonomisko zihau pret šaweem išuhzejeem proletariats gan weda paštahwigi, bet ta winâ modinaja titai weena aroda beedru un ne wišas šchēiras solidaritati. Zeescham sozialistiskam pamatam truhštot, tahda ekonomiska zihna weegli wareja nowest un beeschi ween teescham noweda pee nepatšhtamas šchēišchanâs un bershēshanâs organišeto un neorganišeto štrahdneeku starpâ. Tahlak, jau proletareešchu šchēiras zihau pirmâ laikmetâ pašahweja **sozialistiska šabeedribas kritika**. Bet to štahweja pilnigi atšewišchki un nekahdâ šinâ nesaištijâs

ar proletareeschu schkiras zihnam. Tà tad sozjaldemokratu teorijas un praktikas **elementi** jau wisi bij eeraduschees. Bet tee stahweja katrs atsewischki, nebij sawâ starpâ saistiti, nele wehl organiski apweenoti. Tahds bij proletareeschu schkiras zihnu un sozjalisma stahwoklis un raksturs lihdi 1848. g., lihdi **Marx's** un **Engels's** sawâ „Komunistu manifestâ“ apweenoja wifus schos atsewischkos spehtus un wifas schis sawâ starpâ nesakarigàs un pat naidigàs idejas. **Marx's** un **Engels's** atfina, ta rajchojamu spehtu attihstiba ir ta, kas rada proletariata **schkiru** un speesch to west **zihnu** pret pastahwoscho kapitalistisko sabeedribas eefahrtu un ta schis attihstibas un scho zihnu nenowehrschamais isnah-tums buhs sozjalistiska sabeedribas eefahrtu. Ar to bij sozjalifms pahrwehrt; no utepijas par finatni un listis pamats modernai strahdneeku zihnas partijai — sozjaldemokratijai.

Wifu schini preekschlasijumâ pahrrunajamo laitmetu mehs waram eedalit diwos posmos: **Birmais** posms no 1815. lihdi 1830. gadam un otrais posms no 1830. lihdi 1848. g. **Birmâ** laika posmâ mutms darischana tikai ar **Angliju** un **Frantziju**, jo **Wahzija** tolait wehl newareja buht runa par proletareeschu schkiras zihnu.

Anglija toreij peldeja jau kopsch pus gadu simtenu leelruhpnenezibas attihstibas straumê. Tur rokas darba un ihko mahjruhpneeku nahwes zihna pret maschinam tekstilruhpnenezibâ bij sahkusces jau 18 gadu simtenu pehdejâ zeturfni. Un anglu leelruhpnenezibas warenâ attihstiba bij ta, kas schij semei bij dewuse spehju isdarit to, to wifa **Eiropa** kopâ nespehja isdarit: pahrwaret **Napoleonu**. Kamehr ilga kari ar **Napoleonu**, tikmehr **Anglijâ** apklusâ eekschejàs politiskàs zihnas, jo bij jasanem wisi spehki, lai atgainatu warenò eenaidneeku. Bet tiklihdi pehz 1815. g. **Eiropâ** atkal nodibinajàs meers, **Anglijâ** tuhdat usleefmoja jo afas schkiru zihnas.

Jo pa kara laiku reakzija bij wareni eephehtusees un kluwufi gluschki nepanesama. Leelruhpnenezistâ burshuasija, sparigâ „widus schkira“, tà winu mehdi **Anglijâ** nosaukt, bij aij ruhpnenezibas attihstibas nahtuſi pee spehta, waras un paschapsinas. Ta sneedjàs pehz walsts waras. Kà winas zihnas beedre usstahjàs tà sauktâ radikatu partijâ organisetee sikhbirgeli, no kuru widus zehlàs politiskâ radikalisma leele ideologi, tà **Benthems**, un it ihpaschi **Wiljams Godwins**. Bet radikatu partijas galejo freiso spahrnu istaisija strahdneeki. Scho apweenoto schkiru zihnas pret leelgruntneezisko muischneezibu un tàs peekareem ilga lihdi

1831. g. Pa wiſu ſcho laiku ſchkiru zihnas bij wiſai aſas, ſewiſchki kriſchu laikâ. 1815. g. iſzehlâs pirmâ leelâ tirdſneezibas kriſe, kura pehž tam periodiſki atfahrtojâs it pehž apmehram deſmit gadeem. Tahds pat eeſpaids uſ ſchkiru zhau paafinaſchanos bij neraſchas un bada gadeem. So ari ſemneeziba wehl wiſgarâm bij ſkaita finâ deeſgan prahwa. Uij neraſchas Anglijà iſzehlâs plaſchi dumpji 1817. un 1823. g. Leelburſchuafijas un widuſ ſchkiru teeſchais mehrkis bij wehleſchanu kahrtibas reforma. So ſem toreij paſtahwoſchâs wehleſchanu kahrtibas politiſkâ wara pee-
frita galwenâ kahrtâ leelgruntneekem un augſtakeem walſts ee-
rehdneem. 1831. g. leelburſchuafija ſaſneedſa ſawu mehrki. Tita ijdots tâ ſauktais reformu liſums (Reform Bill), kuſch pilnigi pahrgroſija Anglijas konſtituziju.

Walſts wara pahrgahja no nedaudſo ariſtokratu rotam wiſas burſchuafijas rotâs. Tas bij ſwarigs un pamahzoſchs gads preeſch proletariata un ari preeſch maſmantigajeem ſihkbirge-
teem. So proletariats un ſihkbirgeti lihdi tam bij tizejuſchi, ka reformas, par kurdâm tee tik duhſchigi demonſtrejuſchi un zihniju-
ſchees, atneſis politiſkas teeſibas ari wineem. Gadeem ilgi bij paſtahwejuſe dſihwa kuſtiba un karſta zihna deht wiſpahrejas waj, wiſmaſ, deht toti plaſchas wehleſchanu teeibas. Un nu bij peenahzis ſchis zihnas beigu zehleens. Burſchuafija ſagrahba wiſu walſts waru ſawâs rotâs un peemehroja Anglijas liſumus un eeſtahdijumus ſawâm iſpatnejâm wajadſibam. Tagad ſahkâs leelâ zihna, kas likuſi kuſtetees tikdaudi mehlem un ſpalwam, proti zihna ſtarp leelgruntneezisko nuſchneezibu un ſtarp leelruhpnee-
ziſko burſchuafiju deht labibas mûitu atzelschanas un wiſpahre deht brihtwirdſneezibas. Zihna beidsâs puſlihdj ahtri ar ruhp-
neezikâs burſchuafijas pilnigu uſwaru. No ta laika ſahkot An-
glijà waldiba brihtwirdſneeziba. Un ſamehr anglu ruhpneezibai nebij uſ paſaules tirgus jakonkure ar zitu ſemju ruhpneezibu, tikmehr brihtwirdſneeziba noſihmeja preeſch Anglijas ſabriku ra-
ſchojumeem pilnigi neaprobeſchotu tirgu. Anglijas burſchuafijai bij peenahkuſchi jeſta laiki.

Bet Anglijas proletariats un ſihkbirgeti jutâs no 1831. g. reformu bila peewilti. Un no ta gada ſahkot anglu ſtrahdneeki ſahk atſiht paſtahwigas politiſkas kuſtibas wajadſibu. Sahkumâ wini wehl eet roku rotâ ar ſaweem tâpat peewilteem behdu brahteem — ſihkbirgeteem. Bet no 1838. lihdi 1842. g. wini zihnas pilnigi paſtahwigi. Schi pirmâ paſtahwiga ſtrahdneeku ſchkiras zihna ir ta, kuru mums wehſtute aprakſta ſem wahrda

„tšhartistu kustiba“. Šči bij ščkiru zihnas kustiba un tã tahdai tai wajadseja buht **politistkai** kustibai. Do tatra ščkiru zihna ir politistka zihna.

Bet ari **ekonomistku** zihnu angļu proletariats ušsahka jau pirms 1830. gada. Zunstigo amatneektu ašoziazijas Anglijã nebij pilnigi isnihkuschas. Winas, bij wilkuschas šawu dšihwšbu wifu aštonpadsmito gadu šimteni, lai gan likumu nodrošchinata beedrošchanãs břihwiba tika dota tikai 1824. g. Vitums, kuršch nodrošchinaja šcho břihwibu, isnahza dašchus gadus pirms parlamenta reformu likuma, kuršch peeschkihra buridhuasijai politistko waru. Uš šči apstahkta angļu proletariats eeguwa beedrošchanãs břihwibu beš leelãm puhlem un zihnam. Newar pat šazit, ka plaschakãs tautas mašãs buhtu daudš par to agitets. Šcho břihwibu isleetot šahkumã leedša 1825. g. leelã ruhpneezibas triše. Tikai tad šči bij pahrzeesta, proletariats wareja peegreestees ekonomistkai organizacijai. Rã jau ašrahdits, toreisejo štrahdneektu nemeers, loti beeshi ispaudãs mašchinu bojašchanã un fabriku nopostišchanã.

Franzijã pehž tã šauktãs restaurazijas jeb šahrtibas atjau-nošchanas, t. i. pehž Burbonu nama waldneektu atgreeschanãs uš Franzijas troni, no 1815. lihds 1830. g. mehs neredšam netahdu štrahdneektu zihnu, ne politistku, ne ekonomistku. Zihnas norišinas tikai mantigo ščkiru starpã. Ar restauraziju bij šenešã feodalã jeb dšimtkaitku Franzija atkal atjaunota šawã agrakã brašchumã. Wehlešchamu teefibas bij uš pehdejo tuhštoti apzirtas un aprobeschotas. Lihds 1830. g. tikai 100,000 Franzijas pilsoni bij bals-teefigi. Tikai aristokratijas ložekli baudija šcho teefibu. Ušins un mafa aristokratija waldija neaprobeshoti. Restaurazija pehž eešpehjas ispostija un padarija nedaritu to, to rewoluzija bij šafneeguši. Waldiba ismakšaja milšu šumas no ahršemem atgreesušchamees behgleem tã atlihdsinajumu par winu rewoluzijã šaudeto mantu un iszeestãm bailem. Pilsonu břihwibas un teefibas tika wišas atkal atzeltas. Rakstu runas un beedrošchanãs břihwiba bij leegta. Par atklahtu politistku dšihwi šem tahdeem apstahkteam newareja buht runa. Weena datina ihkbirgelu un inteligenzes šahka apweenotees ššepenãs šabeedribãs, kuras špehleja leelu lomu šcheit pahrrunajamã laikmeta otrã pošmã, no 1830. lihds 1848. g. Ščis ššepenãs šabeedribas zihīgi un šeknīgi nodarbojãs isplatidamas politistku isglihtibu šihkbirgelu preešch-pulkos un pa dašai ari proletariatã. Winãs waldija leelãs rewoluzijas gars un tradizijas. Winas bij loti rewoluzionaras un

republikaniskas. Bet sociālistiskas teeksmes winās attīstījās tikai pēc 1830. g. Sāktumā winas pilnīgi stahweja uš sīhtbirge-
listi-republikaniskeem pamateem.

Pā restaurācijas laiku reakcija eepiehtās arweenu plataf. Waldiba nahza jo deenas jo ašakā pretešchībā pret plaščajām tautas mašam, t. i. pret wišām eedsihwotaju šchīram, īsnemot tos nedaudšos tuhtstojchus privilegeto, kuru rokās atradās wiša walsts wara. Pehž Spanijas kara, kuruš 1824. g. nodewa Spanijas walsts stuhri reakcijas rokā, Franziijas waldiba arweenu atklahtaf un nekāunigaf īsrahdija teeksmi atjaunot šenejo pat-waldibu. Turpretim greeku dumpis 1825. un 1826. g. bij wares lihdselkis modinat burschuasijas paščapsinu un stiprinat birgelīsto rewoluzionaru teeksmes un duhschu. Wispah greeku dumpis arī zītās šemēs špehleja leelu lomū tā laika burschuasijas un inteligenzes rewoluzionaro ideju modinaščanā. Greeku dumpja eespaidu war peelihdšinat tam eespaidam, kahtu atstahja Kreewijas rewoluzija uš reekrumu Eiropas proletariatu. Lai tikai peedomajam pee leelīškā eespaida, ko greeku dumpis darija uš Anglijas inteligenci. Lai atgahdinamees, ka tahts genials wihrs, tā Bairens, šawas šemes wisstafat daudšinatais dšejneeks, dewās uš Greekiju, lai waretu peršonīgi peedalitees pee greeku brihwibas zihnam. Lai tahtaf atgahdinamees, zīt aīšgrahbts no greeku brihwibas kara bij pats leelafais rewoluzijas dšejneeks — Šchelijs. Wišas brihwibas teeksmes un šajušmas atrada greeku brihwibas zihnās šawu šimbolu un šawu īšpaudumos.

1830. g. Franziijas ekstrā-reakzionarais ministrs Polinaks šanehma duhschu un īsnihzinaja pehdejās parlamentariškās paščwaldibas atleekas, kas Franziijā wehl bij ušglabajušchās. 1815. g. konstituzija tika atzelta, pilšonu brihwibu kartija īsnihzinata. Preses ušpurni šawilka uš wiszeetafko, wehleščanu teesības apzīrpa tīstahf, ka tikai wehl wismelnakee junkuri wareja nodot balšis un eezelt šew preekščstahwjus. Un pat zaur tahtu šeešu šijatam parlamentam atnehma katru weenu noteizeja teesību.

Rā atbilde uš šcho waldibas diščdarbu īžehlās julija rewoluzija. Tā nebij burschuasijas darbs. Burschuasija grībeja ap-robēščotees likumigeem protesteem. Dumpja žehlaji un rewoluzijas īzihnitaja bij, ja arī newaram šazit, štrahdneeku šchīra, — štrahdneeki wehl nebij apšinīgi konstituejušchees tā patstahwiga šchīra, — tad tomehr tahtdi tautas un šabeedribas šlahni, kureem īštenībā no rewoluzijas ušwaras nekahdi teeschi labumi wehl nebij šagaidami. 1830. g. julija barikadu zihnās, kuras

darija galu Karla X. waldibai un Burbonu weetâ nofehdimaja Orleans namu us Franzijas troni, kawâs plezu pee pleza strahdneeki, fihkbirgeti, amatneeki un studenti. Daudsi agratee Napoleona jaldati, kuri, protams, bij loti nemeerâ ar jauno reschimu, bij paglabajuschi famus slawas apkrautos eerotichus un pastiprinaja ihsto zihnitaju rindas.

1830. g. julija deenâs bij pirmais swarigais gadijums, kur rewoluzionaram lauschu baram isdewâs kara spehtu ja ari ne sakaut, tad tomehr demoraliset un pahrdabut sawâ pusê. Karlis X. nehma kahjas pahr plezeem un aisslaidâs lapâs. Leesburjschuasija, sewischki bankeeri, naudas kapitals, kusch Franzijas politikâ weenmehrspehlejis tik leelu lomu, manija, ka uswara swehrâs nemeerneeku pusê. Wini redseja, ka kara spehls schaubijâs un tika atsaalts atpakal, pat aissuhtits prom no Parijes. Steigichus wisa burschuasija peeweenojâs uswaretajeem, lai gantee malditos, kuri domatu, ka ari burjschuji bij usreij tapusch rewoluzionari. Wineemi bij no rewoluzijas un it ihpashchi no republikas tik bail, kâ behrneem no bubula. Wineem wehl drebinaja kaulus 1792. un 1793. g. atminas. Rewoluzijai wini peeweenojâs taisni ar noluhku, nowehrst republiku. Wini pasteidsjâs aishbeguschâ Burbona Karla X. weetâ issaukt par Franzijas karali Orleansneeti Ludwiki Filipu.

Tâ tad 1830. g. isnahkums bij tas, ka weena dischmanu klike nobihdija pee malas otru dischmanu klike. Tahds pa laikam ir bijis birgelisto rewoluziju raksturs. To mums Markis tik gaischi aprahdijis. Tapehz ari ir eespehjams, ka birgelistâs rewoluzijas teel iszihnitas tik ahtri un, samehrâ, weegli. Saujina aristokratu un paschi augstakee burschuasijas slahni teel ar waru atweesti no waldibas un winu weetâ stahjas druhtu plaschaki birgelu slahni. Bet scheem plaschakeem slahneem palihds uswaret tautamasas, kuras weenmehrs gatawas pabalstit to sabeedribas schkiru, kura represente sabeedribas attihstibu, progresu.

Tahda bij 1830. g. rewoluzijas wispahrejâ eesihme. Wehl tikai waretum aishrahdit us to, ka ihstee rewoluzijas iszihnitaji — fihkbirgeti un strahdneeki, sewischki pehdejee wehl bij pilnigi neapsinigi. Wini neprasija itin ne neeka preeksch sewis pascheem, preeksch sawas schkiras, neweenu teesibu, neweenu brihwibu, nedj ari kahdu materialu atlihdsibu. Maja dalina fihkbirgetu, kas bij organijeta slegenajâs sabeedribâs, prasija gan demokratisku republiku. Bet scho prasitaju skaits bij tik neezigs, ka winu balss isfkaneja gandrihs nedjirdeta. Kas sihmejas us strahdnee-

teem, tad tee, fà jau fazits, neprafija ne neeka no faweem jau-
neent paschdarinateem lungeem, lai gan patlaban eestahjusees
krise un besdarbs taisni strahdneekem lika daudj zeeft. Strahd-
neeki apfargaja leelo bankeeru dsihwoftus un fantorus pret lau-
pitaju eebrukumeem. Tomehr ari schai revoluzijai bij leels ee-
spaidis uf schkiru zihnas attihstibu Franzijà. Wina atfweeda no
walfts stuhres leelgruntneezisko aristokratiju jeb tà faupto neku-
stamo ihpaschumu un lika tai weetà burfchuafijas wirsejos flah-
nus, leelnaudneekus, fpekulantus, leeltirgotajus un leelruhpnée-
kus un scho flahnu algoto inteligenzi, ar wahrdu fatot — kufstamo
ihpaschumu. No schi laika fahkot Franzijà nespehleja wairs gal-
weno lomu baronokratija, bet plutokratija. Ludwikis Filips bij
bankeeru karalis. Winsch dewa burfchuafijai eespehju pehz firds
patikas „eedfihwotees“, t. i. farauft kapitalu wifadàm fpekulazi-
jam un laupifchanam.

Tagad atgreesifimees pee schkiru zihnas attihstibas Anglijà
pehz 1830. gada. Tagad abàs fcheit pahrrunajamàs semès wal-
dibas groschi atradàs burfchuafijas wirsejo flahnu rotàs. Bet
fihfbirgeli wehl ir no walfts waras ifflehgti. Tomehr ari teem
un lihdj ar teem ari paschàm fematàm schkiram Anglijà jau pee-
schkirtas daschadas brihwibas. Beedroschanàs brihwiba jau pa-
stahw, lai gan ta wehl faiftita daschadeem pinekteem. Strahd-
neeki wed zihnu pret fcheem aprobeschojumeem. Laitmets no
1832. lihdj 1848. gadam ir angfu strahdneeku schkiras wisrewo-
luzionaratais posms. Schini laika angfu proletariats ifzihna fa-
was leelàs rewoluzionaràs zihnas politikas un fainneeziabas
laukà.

Sapultfchu, beedroschanàs un streiku brihwiba schini lait-
metà gan uf papira nodroschinàta, bet ihstenibà, praktiskà dsihwè
waldoschàs schkiras wehl if uf fola leel fchkehrfchfus organifazi-
jam un wajà proletareeschus par likumà atkautu apweenoschanos
un streikoschanu. Sewifchki streikus burfchuafija schkiru zihnas
fahtumà uffkata par jo leelu noseegumu. Pat ilgi pehz tam, kad
likums teeschji un zeeschi nosazijis, fa katram strahdneekam par
femi un ari par wairakeem strahdneekem reisè ir brihw atstaht
nepatihkamu darbu un meklet labafus darba nosazijumus, bur-
fchuafijas etika newar ar to apmeerinatees. Birgeliski teefneschi
un profurori arweenu wehl atrod un meklè lihdsekkus un zekus,
pa kureem peekluht strahdneekem un uslift teem likunigus fo-
dus par likumà atkautas beedroschanàs waj streikoschanas meh-
ginajumeem. Ras usnehmeju schkirai atkauts un likumu nodro-

ſchinats, tas ſtrahdneeku ſchkirai leegts un wiſeem lihdſekkeem wajats. Anglijas ſtrahdneeku kuſtibas wehſturê ſewiſchki ſlawens ir gadijums ar daſcheem Dorſetscheiras ſtrahdneekem, kuras noteſaja uſ 7 gadeem trimdas par to ween, ka tee peederejuſchi pee arodneeziſkas beedribas, tura praſija no ſaweem beedreem ſinamu **ſwehraſtu**, kas nebij liſumos teeſchi attauts. Mums jaatgahdinas, ka arodneeziſkās beedribas toreij bij neſen kà ſahkuſchas nodibinatees, peeturotees pee widus laikos dibinatām zunſtigo amatneeku organiſazijam un ſlepenām ſaweenibam, kuras bij ſaiſtitas daſchadām noſlehpumainām un ſimboliſtām formalitatem. Paſagahja daudſ gadu, lihdſ ſtrahdneeku arodneeziſkās beedribas pilnigi attratijās no wiſeem widus laiku kantareem un noſtahjās uſ leetiſchkeem, atklahteem pamateem.

Behz 1830. g. pahr angļu ſtrahdneekem wetas pirmais ſaimneeziſkas organiſazijas wilnis. Tas ir pats ſwarigatais fakts, kas mums ſchini laikmetā jaatſihmē. Un ſchis pirmais organiſazijas wilnis nahza ſem Roberta Duena ſozialiſtiſko ideju eeſpaida. Duens ſchinis gados dſina leeliſtu propagandu ſtrahdneeku ſtarpā. Wiſchj tos nemudinaja uſ ſchkiru zihnu. Duens nebij tiktahl tizis, ka ſagaiditu ſozialiſmu no ſtrahdneeku ſchkiras zihnas. Bet wiſchj gan bij tiktahl, ka pehz ſawu Amerikā un ari Anglijā nodibinato koloniju ſabrufſchanas, atſina par leeku laika tehrinu greestees pee „wiſeem kreetneem un labſirdigeem zilwekeem“, kà agrak. Wiſchj greeſās ar ſawu propagandu tika un weenigi pee ſtrahdneekem. So gluſchi inſtinktiwi wiſchj nojauta, ka proletariats ir tas leelais ſpehks, kurſch weenigais ſpehj eewirſit ſabeedribu ſozialiſtiſkās ſleedēs. Wiſchj atſina, ka ſtrahdneeki un tika ſtrahdneeki ir tee, kas ſpehj nodibinat ſozialiſmu ari tahdā weidā, kà wiſchj to ſaprata — kà leelu rindu kooperatiwu beedribu, kurās wiſi ſabeedribas lozekki apweenoti, gan kà raſchotaji, gan ari kà patehretaji.

Anglijas arodneeku kuſtiba ſtahweja ſem Duena utopiſtā ſozialiſma teeſcha eeſpaida. Strahdneeki tizeja, ka nodibinadami wiſwiſadas kooperatiwas beedribas un tās ſawā ſtarpā apweenodami, tà ka lai tās zita zitu pabalſtitu, wini wareſhot nodibinat ſozialiſmu kapitaliſtiſkās ſabeedribas widū. Tahda tizjba ir weenmehr bjuſi weena no wiſredſamatām utopiſma eeſihmem. Wina peekriteji un zildinataji tura par eeſpehjamu mahſliigi uſzekt ſozialiſma tempſi, eeſpreekſch neſagrahwuſchi kapitaliſma wergu kuhti. Utopiſti tiz un mahza, ka ſtrahdneeku ſchkirai naw wajadſigs eeſarot walſts waru, bet ka wina war kertees teeſchi

pee jaunās, socialistiskās sabiedrības uzbūvē un ar savaem neezigājiem lihdseklišceem dibinat jaunu raschojamu fahrtibu, kas lai stahtos pretim un pahršpehtu kapitalistisko raschoschanu.

Straujums, ar kahdu Anglijā isplatijās Duena mahzibas, ir weegli saprotams un isfkaidrojams. To peeredšam wišās semēs, kad tur pirmo reisi parahdas strahdneeku shkiras zihna. Strahdneeku shkira juhtas dšiti apšpeesta tagadejā sabiedribā un ilgijas pehz sama juhga nokratishanas. Te usreis tai atskan preezas mahziba par atpestishanu no wišeem launumeem. Gaišs un apsilbinošs winas preekshā parahdas sozialisma gala mehrkis. Bet pirmā karstumā un apshilbumā proletariats wehl neredš un nesaprot garo, gruhto zelu, kas tam janostaigā, lihds šasneegt šho mehrki. Winš wehl nesim, zil daudš isturibas un puhtu praša organisheschanās un zil daudš upuru maksā shkiru zihna. Tahdos laikmetos proletariatu pahraem reibulis, kas peelihdšinams jaunpeegreestu tizigo šanatismam. Tas ir proletareeshu kustibas pirmais, liriskais laikmets, straujš un ahrfahrteji sparigs, bet ari weegli peeeetams daschadām utopiskām idejam.

Kaut kas tamlihdšigs notika ar angļu strahdneekem trihsdesmitos gados. Sahkās drudšaina arodneezisku beedribu dibinashana.

Sahkumā šhis beedribas stahweja un zihnijās katra par šewi. Bet drihs angļu strahdneeki stahjās pee leelas šaweenibas dibinashanas, kurai bij aptwert wišās Anglijas arodneeku beedribas. Šhij šaweenibai, protams, nebij garšs muhschs. Jo atšewiškās arodneeku beedribas un organizijas wehl nebij nodibinajushās uš drošceem pamateem. Tā tad ari wišu šho beedribu šaweenibai truhka zeeta pamata. Wina pastahweja tikai diwus gadus — 1833. un 1834. g. Wehl šaka par šceem diweem gadeem, ka nekad un nekur pehz tam neesot peeredšets tik ahtrs un leelisks strahdneeku peepluhdums organizijās, kā toreis. Nedaudsu nedeku laikā šapluhda organizijās wairak kā pusmiljons strahdneeku, to starpā daudš šeweeschu un laufstrahdneeku. Protams, ka tā newareja eet ilgi uš preekchu. Tas bij pirmais uspluhdums, pirmais leelais wilnis, pehz kura wajadseja nahkt atpluhdeem. Jo wišās semēs proletareeshu shkiras zihai wehsture rahda, ka strahdneekem ir daudš weeglat uš ihšu brihdi šazeltees un rewoluzijas uspluhdu laikmetā isdarit leelus jo leelus waronu darbus, waj bes kurneshanas nest šmagus jo šmagus upurus, nekā wehlat išturet gadeem ilgu politisku un eko-

nomistku zihnu, no kuras naw redjami un šagaidami teešči, rotam taustami labumi. Isturiba zihnâ, zeeta, nelokama griba, tās ir galwenās leetas, kas proletariatam jamahzas šķirni zihnâ un ko tas ari leelâ mehrâ jau eemahzijeēs. Tas ir gadu desmitteem ilgās šķirni zihnās wisleelakais panahkums un strahdneeku šķirās wisšwarigakais eeguums.

Anglijas tredjuniju (arodneeku beedribu) nazionālâ šaweeniba greešās pee kapitalisteem wišai stingreem wahrdeem ar ušaižinajumu, ušlabot darba apstahklus. Strahdneeku preekšstahwi toreiš leetoja wišai štrupu un stingru walodu un ušstahdija wišai augstas prašibas. Tâ, peem., Oldheimas pilšehtâ strahdneeku organizazijas jau toreiš peeprašija 8 stundu darbdeemu. Ari šchâi punktâ mehš redšam pahršteidšošču weenadibu ar notikumeem Kreewijas rewoluzijâ. Ari tur, starp zitu, tika ušstahdita 8 stundu darbdeenas prašiba. Pa dakai tas gan nahš no tam, ka rewoluzijas laikmets pats no šewis dšemdē leelas prašibas. Bet pa dakai eemešš meklejams ari eekšch tam, ka taišni proletareešču šķēiras zihnu pašchâ šahkumâ strahdneeki daschreiš aišraujas un stahda pahraš augstas prašibas, kuras wehl naw eespehšams ispidit, t. i. uš furu ispidišchamu peespeešt teem wehl truhtst špehta.

Bet kâ jau šazits, tredjuniju šaweenibas nuhschšs bij ihšs. Winas lozekli itin wišur stahjās streikâ. Un tâ ka nebij ne labas organizazijas, ne daudš maš pilnas streiku kafes, ne zitu šwarigu leetu, ko tagadejās arodneeku beedribas ušstata par nepeezeēšchjami wajadšigâm preekš streika iswešchanas, tad gandrihš wiši šaweenibas beedru uššahktee streiki tika pašaudeti. Leeki minet, ka burschuasija isleetoja pret streikojošcheem strahdneekteem ari šawu politisko waru. Ušnehmeji šahka uš strahdneeku streikeem atbildet ar lokauteem. Un tâ pehž pahris gadu ilgās zihnās tredjuniju šaweenibai wajadšeja beigt šawu tezešchyanu. 1835. g. par winu gandrihš nemāš wairs nedšird.

Šaimneeziskâ laukâ šakauti, angļu strahdneeki peegreešās politiskai zihnai. Laikmetâ no 1836. lihds 1843. g. tšchartišms, t. i. Anglijas proletariata patstahwigâ politiskās zihnās kustiiba peedšihwoja šawus seedu laikus. Tšchartišms bij proletareešču politiska kustiba, attihštijuseēs no kahdas Londonas beedribas, tura pirmâ ušstahdija tâ šaukto tautas kartiju jeb brihwibu šarakstu. Šchis kartijas galwenās prašibas bij: wispahreja wehlešchamu teešiba, parlamenta lozeklu pahrwehlešchana ik pehž 1 gada

(wehlat scho pahrwehleschyanu prafija if pehz trim gadeem), parlamenta lozetku algoſchyanu no walſts kafes u. t. f. 1836. g. tſchartiſms ſakta ahtri iſplatitees ſtrahdneeku un pa dalai ari wehl ſihlbirgetu ſtarpâ. Parlamentam eefneedsamâ petizija dabuja 1,280,000 baſfis. Turpmakos gados tſchartiſmam iſdewâs uſfuhft ſewi wiſas politifkâs praſibas un kuſtibas, kas ween toreif zirkuleja Anglijas ſtrahdneeku ſchkirâ. Ari 10 ſtundu darbdeenâs kuſtiba, kura bij ſaktuſees jau 1830. g. un kuras papildinajumu beidsot neſaſneedsa tſchartiſms, bet konſerwatiwee parlamentareeſchi, ſapluhda kopâ ar tſchartiſmu, lai gan 10 ſtundu darbdeenâs kuſtibas galwenais waditajs bij Duens. Tâpat tſchartiſms uſnehmâs wadibu zihnâ pret 1834. g. iſdoto jauno nabagu apgahdibas liſtumu, kuſſch leelâ mehrâ paſliſtinaja ſtrahdneeku ſtawotli un tika no wiſa proletariata uſ dſilako eenihſts, tapehz ka tajâ uſ wiſgaiſchako iſpaudâs Anglijas mantigo ſchkiru neſchehliba un zeetſirdiba. Tâ tſchartiſms uſnehma ſewi wiſas praktifkâs proletareeſchu praſibas. Tapehz tas wareja attihſtit tahdu apbrihnojami leelu ſpehku. Wiſas atſewiſchkâs ſtrahdneeku ſchkiras kuſtibas deht kautkahdâm praſibam, kam bij teeſcha praktifka noſihme, tſchartiſti uſnehma ſawâ praſibu ſarakſtâ, tahdâ kahrtâ uſfuhkdami un apweenodami wiſas ſtrahdneeku ſchkiras ſuhdſibas un politifko nemeeru weenâ ſtraumê.

Laitmetâ no 1839. lihdi 1843. g. tſchartiſms bij lihdi tam nepeeredſeti plaſcha maſu kuſtiba, mehs waram peebilſt: pirmâ tihri proletariſka maſu kuſtiba. Ziſ plaſcha ſchi kuſtiba bijuſi, to waram noſkahrſt no tam, ka, wehlot delegatus uſ nazionalo tſchartiſtu kongreſu, ſapulzejâs un nodewa baſfis: Mantſcheſterâ 300,000 un Glaſgowâ 150,000 zilweku. No tam mehs waram wehrot, ka gandrihſ wiſa ſtrahdneeku ſchkira toreif bijuſe apweenota ſchâi organifazijâ. Anglija pahrdſihwoja pateeſcham rewoluzionaru laikmetu, un naw brihnums, ka Fridrihs Engelfs, kuſſch tolaiſ dſihwoja Mantſcheſterâ un uſmanigi ſeloja proletariata ekonomifkai un politifkai kuſtibai, iſſazija domas, ka Anglija atrodotees rewoluzijas preeſchwatarâ. Sewiſchki kriſes un bada gados no 1839. lihdi 1842. g. kuſtiba peeoehma wiſai draudoſchu weidu. Pirmâ no ſcheit mineteem gadeem atdalijâs ſihlbirgeti, kuri lihdi pat tam laikam bij ſpehlejuſchi tſchartiſtu kuſtibâ deesgan eewehrojumu lommu. Atdaliſchyanâs eemeſls tas, ka ta gada tſchartiſtu kongreſs ar leelu baſſu wairakumu nolehma, ka wajadſibas gadijumâ kartijâ uſſtahditâs demokratiſkâs praſibas eekarojamas

ar fifikas waras lihdsekteem, ja „moralifkee lihdsekti“ iſrahditos waldoſchâm ſchſiram par maſ pahrléesinoſchi. Par ſcho jautajumu agitejot runataju waloda tapa arween aſaka un aſaka. Tà, peem., weens no wiſpaſiſtamakeem tſchartiſtu wadoneem, garidſneeks Stefens ſtaigaja apſahrt pamudinadams laudis brunotees ſchſehpeem, ſpriguteem un iſkaptem, jo pret tà apbrunotu tautu neweens kara ſpehks newarot paſtahwet. 1839. un 1841. g. Anglija daudj weetàs ijzehlàs tautas nemeeri, furus tomehr drihſ apſpeeda. 1841. g. drihſ pehz tam, kad kriſe bij ſaſneeguſi ſawu wiſaugſtako paſahpi, ijzehlàs toti plaſchs maſu ſtreiks, ſewiſchki Lantafcheirà. Schis ſtreiks bij daudj weetàs ſaweenots ar laupiſchanu un brunotu ſazelfchanos. Tahdas elementaras kuſtibas — puſtreifti, puſdumpji — ſaſtopamas apſinigas ſtrahdneeku kuſtibas ſahkunâ ari zitàs ſemès, tà, peem., Belgija 1886. g.

Tſchartiſtu kuſtibâ ſawulait bij runa par tà ſaukto ſwehto mehneſi. Tas ir dſejiks noſaukums preekſch wiſpahreja ſtreika tà lihdſekta peespeest waldoſchàs ſchſiras pee proletariata poliſtikſo praſibu iſpildifchanas. Bet lihdj tahda poliſtiſta generalſtreika iſſludinaſchanai netika. Tas ir eewehribas zeenigs ſakts, ka Anglijas proletariats toreij pat nemehginaja peeteikt tahdu poliſtiſtu generalſtreiku, lai gan ſtrahdneeku maſas bij tiſ rewo-luzionaras un generalſtreika ideja tiſa tiſa dſihwi propagandeta un turklaht ruhpneneziba bij tiſ attihſtita un ſtrahdneeku organiſazijas tiſ ſtiſpras. Turpretim Kreewija, kur generalſtreika ideja lihdj 1905. g. nebij maſu preekſchâ teoretikſi nemaſ zildinata un newareja tiſt zildinata, tapehz ka truhka wahrda un rakſtu brih-wiba, ſtrahdneeki rewo-luzionaràs kriſes laikâ kehràs paſchi pee wiſpahreja ſtreika tà pee ſawa wiſaſakâ zihnas lihdſekta.

Bet anglu ruhpnenezibas ſtrahdneekem, kuri 1842. g. ſarih-toja ar dumpjeem weenotus ſtreikus, wehl truhka zeeſcha mehrka un tadehl truhka ari apſinigas wadibas. Daſchàs weetàs wairaf deenu ilgi wiſa wara atradàs ſtrahdneeku rokàs. Bet ſtrahd-neeki abſoluti neſinaja, ko ar to eefahkt. Tàs bij neapſinigas dumpineeku maſas. Paſchi fabrikanti, kuri patlaban atradàs opoſizija pret waldibu un zereja no tautas nemeereem iſſiſt poliſtiſku zenu, bij ſazehluſchi ſchos buntus un buntawneeki neſinaja neka zita darit, ka tiſai buntotees un pa druſkai palaupit.

1842. un 1843. g. bij ſchini laikmetâ pehdejee gadi, kuros An-glija peeredſeja aſas ſchſiru zihnas. Behz ſcheem gadeem tſchar-tijms paſaudeja ſawu leeſo eefpaidu. Burschuafijas ſtiſprâ un

labi waditâ zihna pret labibas nuutam wehrsa uj fewi wijas. Jemes usmanibu un politisko interesi. Labibas nuutu aptarotaji prata labu datu strahdneeku aifraut few lihds un pahrlleezinat, ka ar brihwitirdsneezibu ari preeksch proletariata nodibinafees paradise jemes wirsû. Klacht peenahza wehl tas, ka arodneeku kustiba, agrako gadu pahraat neapdomigo zihnu jatreehta, bij saudejusi sawu rewoluzionaro sparun un uguni. Pee tam jaewehro, ka Anglijâ pastahweja deesgan plaschas politiskas brihwibas, kâ: neaprobeshota kusteschânâs jeb dsihwes weetas iswehles brihwiba, rakstu, runas, sapultschu un beedroschânâs brihwiba u. t. t. Tas wijs peepalihdseja sawu teesu pee tam, ka politiskâ kustiba Anglijâ nebij drudschaina un krampjaina. Schkiru zihna wareja norifinatees meerigi pa kahrtejâm fleepdem.

Tschartisms, to wajag zeeschi eegaumet, nebij sozjalistiska kustiba. Gluschi otradi. Winsch bij noteikti antisozjalistisks. Muhsu deenâs ir gruhti eedomatees sparigu, ihsti proletarisku kustibu pilnigi ahrrpus sozjalisma. Pee tam tschartisms bij wisai rewoluzionars. Winsch zereja peepeschi ar leela streika palihdsibu eeguht walsts waru. Schahdas zeribas wareja buht dsimuschyas notam, ka ari burschuasija, kâ jau redsejam, 1831. g. bij pehz sparigas zihnâs peepeschi tikuse pee walsts stuhres. Teesa gan, ka Anglijâ ari burschuasija nebij eekarofuse walsts waru afinainâs kaujâs un barikadu zihnâs. Tur leelâ pahrfegloschana bij notikuse puslihds omuligi, tapehz ka baronokratijai bij bijis bail no rewoluzijas. Tomehr pahrmaina bij notikuse peepeschi. Weenâ rofas apgreeseenâ bij Anglijas konstituzija pilnigi pahrgrosita. Walsts groschi bij peepeschi pahrgahjuschi jaunâs schkiras rofâs. Rahds brihnumâs, ka strahdneekos radas domas: tapehz gan mehâs, wehl jaunaka schkira, newaretum tikpat peepeschi tikt pee walsts waras? Tâ tschartisms bij sawâ praktikâ politiskos jautajumos loti rewoluzionars, bet ekonomiskos taisni konserwatiws. Leelee tschartistu wadoni un winu peekriteji stahweja wijsi par priwata ihpaschuma neaistkaramibu. Leelais nazionalais kongress 1839. g. pat peenehnia resoluziju par „priwata ihpaschuma smehtâm un neaistkaramâm teesibam.“ Wisradikalais tschartistu wadonis O'Briens gan nonahza tiktahl, ka runaja par jemes ihpaschuma nazionalisaziju. Ta bij ta wistahlak ejoschâ ekonomiskâ prasiba, lihds furai tschartisti nonahza. Bet neba wijsi tschartisti gahja lihds radikalai prasibai. Ne masafslawenais tschartistu wadonis O'Konors bij preti O'Briena pra-

fibai. Winaſch gribeja maſinat proletariata poſtu ar to, ka eeteiza dibinät ſemkopju kolonijas un pabalſtit ſihſbirgekuſ. Schis ir taiſni reakzionars plans.

Tſchartiſms un Luena ſozialiſms, kuſſch ari taiſni tai laika bij wiſai iſplatits, ne domat nedomaja ſawâ ſtarpâ apweenotees. Wini bij un palika ſchirti. Tapeh3 ari neweens ne otrs neſpehja panahkt leelas poliſtkas reformas. Starp wineem abeem paſtahweja teſſchas preteſchkiſbas. Winu lideri weenmehr apfaroja un polemifeja ſawâ ſtarpâ. Gan bij daſchi punkti, kur abas kuſtibas bij weenis prahtis. Tâ peem. par 10 ſtundu darbdeenu zihnijâs abas, pret jauno nabagu apgahdibas liſumu karoja abas. Bet galwenos punktos winas bij pretineezes. Ouens neſaprata un tapeh3 negribeja atſiht un peelaiſt proletareeſchu ſchkiras zihnu. Winaſch bij pahrleezinats, ka ta kawejoj ſozialiſma nodibinaſchamu, jo aiſdodot waldoschâm ſchkiram duſmas pret ſtrahdneekem un tamlihd3 pret ſozialiſmu. Tſchartiſti atkal gribeja ſozialiſmu, neſaprata raſchojamu lihdſektu ſozialiſazijas nepeezeſchamibu. Bij, ſinams, daſchi tſchartiſti, kaſ reiſê bij ari Oueniſti, bet tſchartiſtu wairakums lihd3 ar winu leelajeem wadoneem bij noteikti ſozialiſma pretineeki. Tſchartiſti bij rewoluzionari praktikâ, bet konſerwatiwi ekonomiſkos prinziſpos. Turpreti oueniſti bij rewoluzionari ſawos ſaimneeziſbas prinziſpos, bet konſerwatiwi praktikâ.

Tagad apſtatifiſim Franzijas ſtrahdneeku zihnas peh3 1830. g. Peh3 tam, kad burſchuafija bij eeguwuſe walſts waru, winas pirmais darbs bij apſpeeft ſtrahdneekus, ar kuru palihdſibu wina pee ſchis waras tikufe. Pirmais laiks peh3 1830. g. bij ari Franzijâ pilns aſâm ſchkiru zihnam, tâpat kâ Anglijâ. Schini laikâ frantſchu proletariats pirmo reiſi ſahka uſſtahteſ kâ paſtahwiga ſchkira, lai gan nedrihſtam peemirſt, ka Franzijâ toreij tikai nedaudſâs weetâs bij ſaſtopamas daudi maſ plaſchakas proletareeſchu maſas. Frantſchu ſtrahdneeku pirmâ paſtahwigâ uſſtaſchânâs notika Lionâ, 1831. g. Liona kopſch ſenſeneem laikeem bij Franzijas ſihda ruhpneeziſbas zentrs. Ari tur maſchimu konkurenze noſpeeda ſtrahdneeku algas arween ſemaſ. No agrakeem 4 frankem tâs noſlihd3eja uſ 1½ frankem par deenu. Pawiſam Lionâ bij pahri par 50,000 ſihdruhpneeziſbas ſtrahdneeku, kuri wergoja 800 uſnehmejeem, pee tam leelakâ data neſtrahdaja fabrikâs, bet mahjâs. Beenahza brihd3is, kur ſchee ſtrahdneeki neſpehja wairs panest ſawu juhgu un nolehma ſpahr-

dit pret dselonu. Galwenà prasiba bij—algas paaugstinajums. Tà ta kara spehks pret leelo streikotaju pulku bij nespehzigis, tad to aissauza projam. Strahdneeki bij wairatas deenas pilnigi pilsehtas fungi. Bet wini nesinaja ko eesahkt ar jawu waru. Wineem pat neisdewàs isdabuht zauri sawas prasibas. Streiks beidsjàs bes jebkahdeem panahktumeem. Tikai stiprs fashchutums palita strahdneeku masjàs un tas islausjàs us ahru 1834. g. Tomehr schij otrai kustibai naw tihri ekonomistks raksturs, bet ari politistks. Beedroschanàs brihwiba Franzijà jau tà bij wijai aprobeschota. Strahdneeku beedribam ne par ko nebij brihtw nodarbotees ar politiku. 1834. g. frantschu waldiba nehmas scho aprobeschoto beedroschanàs brihwibu wehl wairaf apzirpt. Lai gan Dionas strahdneeki sawàs beedribàs nekad nebij nodarbojuschees ar politiku, tad tomehr schahds beedroschanàs teesibu tahlaks apzirpums tos pamudinaja stahtees fakarà ar „Zilweku Teesibu Ligu“, t. i. ar paschu stiprato no toreisejam slepenam politistkam organisazijam, kura stahweja sem wehlat til slawenà revoluzionara Blankija wadibas. Sem republikanistko blankistu eespaida Dionas strahdneeki nolehma ussahkt zihnu neween par algas paaugstinajumu, bet ari pret tautas teesibu un brihwibu apzirpumu. Iszehlàs dumpis, kursch tika noslihzinatats strahdneeku asinis. 1200 strahdneeki saudeja dsihwibu. Bet nemeera leesmas pahrgahja ari us Parisi, tur pehz julija revoluzijas jau wairatas reises bij nonahzis lihds eelu nemeereem un baritadu zihnam. Pee schi gadijuma no frantschu strahdneeku kustibas wehlatàs wehstures behdigi passihstamais Tjers ispelniija sawus pirmos laurus. Us wina pawehli un sem wina wadibas kara spehks nehma Schangarnjè (Changarnier) eelà wisbarbaristakà kahrtà apslattet tur aisbarikadejuschos revoluzionarus. No ta laika revoluzionari nesauza Tjeru zitadi, tà par „Schangarnjè eelas waroni.“

Birmos 8 gados pehz julija revoluzijas frantschu birgelistkee revoluzionari, kureem mas pa masam peeweenojàs proletariata preekshpulkki, wairaf reises mehginaja labi aprehkinateem panehmeeneem sabuntot tautu, nogahst no trona karali Ludwiki Filipu un isfludinat republiku. Pehdejais no schahdeem mehginajumeem notika 1839. gadà Parise. Schee mehginajumi mehdsja notikt tà: Slepeno saweenibu lozekki peepeeschi eeradàs noteiktà weetà, usbruka gluschi negaiditi pilsehtas domes namam, kuru pa laikam mehdsja apfargat nedaudj saldatu waj saujina po-

lizistu. Los bej daudj puhlem pahrwareja un atbrunoja. Tad laida no domes usfaikummu tautai, kurai usmetàs par pagaidu waldibu. Tiktahl gahja wijs labi. Bet tad eeradàs fara spehks, no sihbirgeleem, bodneekeleem, kantoristeem un ziteem Ludwika Filipa waldibai ustizigeem elementeem fastahwoščà nazionalà gwardija. Dumpineeki tita sakauti un wimu wadoni, peem. Blankijs, Barbèjs u. z. eeslodsiti zेतumà. Ratrs tahds dumpis prafija daudj spehka un maksaja daudj upuru, bet neweda rewoluzionaràs schkiras ne šoli tuwat winu mehrkim. Tomehr mehs redšam Franzijas, waj, pareisaf šafot, Parises proletariatu šchini laikà wairaf reises keramees pee schahdas zihnas. Tà tad jadomà, ka rewoluzionari us to lika leelas zeribas. Rà tas ganahzàs? Man schkeet, ka pee tam wainigas pahrđsihwoto un sekmiği iszihnito rewoluziju tradizijas. Pariseeschi bij redsejuschi, ka 1830. g. tahdaj zihnai bij panahkumi. Tapehž bij weegli šapro-tams, ka winos pastahweja tiziba un zeribas tikt pee mehrka tahdà pat zelà. Bet pehž 1839. g. wini šawus mehginajumus pahrtrauja. So šlepeno šaweenibu labakee spehki bij gahjuschi bojà. Wispirms šabruka „Zilweku Teesibu Liga“, tad ari šaweeniba „Gada Laiti“. Winu duhschigakee wadoni bij šaguhstiti. Sihbirgeki bij šabijuschees un neusdrošchinajàs wairs turet lihđš. Un no 1839. lihđš 1848. g. rewoluzijai Franzijà, pawiršchi apluhkojot, wijs rahdijàs klušs un meerigs. Bet tikai pawiršchi apluhkojot, jo taišni tai laikà zehlàs un isplatijàs warena kustiba. Rodibinajàs wairakas sozialistiskas šektes. Sen-Simona un šewiški Furjè mahžekki dabuja plasčas lauschu mašas sem šawa eespaida. Ubi leelee utopisti bij jau mirušchi, bet winu mahzibas đsihwoja un darbojàs daudj gadus pehž winu nahwes. Šchai laikà radàs ari daudj jaunu sozialistisku rakštneeku, tà: Pèters, Widals, Lui Blans u. z. Šhis pehdejais bij tas, kurschi wispirms šahka zildinat darba organišechanàs ideju un eeteiza dibinat rašhotaju šabeedribas ar walšts kredita pabalstu. Šchai idejai Franzijà bij daudj peekriteju un daščus gadus wehlat Ferdinands Bašals to pahrneša ari us Wahziju. Up to pašchu laiku darbojàs pašihstamais sihbirgetu teoretikis Rabets, kurschi ari peeškaitams pee utopistajeem sozialishteem, bet išschkühràs no pahrejeem tai šinà, ka winschi atšina, ka demokratiskas teesibas un politiskas brihwibas ir no loti leela šwara preekšchi šabeedribas atihštibas. Šewiški jamin ta laika politiško darbineeku starpà ihštais strahdneeku komunizma šludinatajs Blankijs, kurschi zehla augščà pusaismirštos Babefa prinzipus un šlepenajàs šaweeni-

bās kopa Babeja komunisma tradizijas. Wiši ņhee wihri rakstija, mahzija, agiteja taiņni tai laikā. Un winu mahzibas eespeedās ari proletariatā. Pat daikliteraturai tai laikā bij stipri sozjalistiska ņmarņņa un nokrahņa. Schorņch Sand kundņe rakstija ņkaiņtā walodā ņawus sozjalos romanus, kuros ņemneeki uņstahjas un runā kā ņentimentali ņalomu junkuri. Tāpat Eiņchens Si rakstija ņawus romanus. Abu ņho beletristu darbos ņpihd zauri ņentimentals juhtu sozjalismis. Wiņpahņ juhtu sozjalismis toreij bij plaschi iņplatits frantņņu inteligenzes starpā. Franzijas inteligenze 1848. g. preekņchwakarā bij stipri aiņrahwusees sozjalistiskām idejam, lai gan tumņņām un neņkaidrām. Gluņchi kā Kreewijā 1905. g. preekņchwakarā. Wareja juņt un paredņet, ka tuwojas leela rewoluzionara kustiba.

Un teesņham, Franzijas sozjalā kustiba naigi strahdaja pee tahdas kustibas pamata. Ludwikis Filips un wina waldbiba bij uņstahjuņchees wiņas tautas wahrdā, t. i. wiņu to eedsihwotaju wahrdā, kuri, wehl neapņinadamees ņawu ņņkiras peederibu, bij kopejeem ņpehņeent uņzehluņchi uņ troni Ludwiki Filipu. Bet parteesibā ņhi waldbiba ruhpejās un gahdaja tikai par leelo bankeeru un birņņas ņpekulantu labumu. Par demokratiju newareja buht ne runas. Lihds 1848. g. wiņā Franzijā ar winas 38 miljoneem eedsihwotaju bij tikai 260,000 balssteesigi wehletaji. Finanņisti meelojās pehz patikas pee Franzijas walņts kafes. Walņts finanņņu stahwoņkis bij pilnigi iņkurtejis. Kredits ņņkuka lejup. Bij jataiņa weens aiņnehmums pehz otra. Un taiņni no ņhi ņliktā finanņņu stahwoņka Franzijas bankeeri un leelnaudneeki eedsihwojās. Preekņch wineem ņņahds stahwoņkis bij wiswehlanakais, jo tas wineem dema eespehju jo ahtri waitrot ņawus miljonus. Taiņni tolait Franzijā notika ņatikņmes zeku un lihdsjektu pahrmaina. Tas pamudinaja uņ traku ņpekulaziju dsellszeku atzijas, pee tam daudņeem leelnaudneeskeem bij iņdewiba „nopelnit” netizami leelas ņumas, wisnetihrakeem lihdsjektu. Weens pehz otra nahza gaismā wisnetizamakee finanņņu ņkandali. Weena leela noblehdiņhanas prahwa ņekoja otrai un weena leelaka par otru. Waldosņhās aprindas bij zaurum zauri ņamaitatas un tita no maņak laimigajeem burschujeem, ņihņbirgeleem un strahdneeskeem gan eenihstas, gan nizinatas. Wiņas nastas guleja uņ ņemako ņņkuru plezeem. Teesņhee nodokti nepeeauga nebuht. Bagatneeki, kam bij wiņa noteiņņhana, nemakņaja gandrihs neka. Turpretim neteesņhee nodokti, kuras pa leelakai daikai ņamakņā ņema-

tàs sçkiras, 11 gadu laitâ peeauga pa puši leelaki. Parlaments bij weentahrsçhs waldibas eerozis. Tuse deputatu bij walsts eerehðni, furi, protams, guleja ar waldibu un winas kalpeem sem weena deka.

Tà auga wispahrejais nemeers. Wajadsēja tikai weenas dširksteles, lai tas sprahgtu watâ. Sçhi dširkstele eesçkihlas. Ufnahza 1847. g. šaimneezibas kriše, tura bij proletariatam gruhtaf panefama, tapehç ka gadu pirms tam bij Franziju peemeçlejuši nerasçha. 1847. g. šaimneezibas kriše neišçauza 1848. g. rewoluziju tahdâ nosihmê, ittâ bes sçhis krišes rewoluzija buhtu warejuši palitt neusleesmojuši. Kriše tikai pamudinaja sprahgt watâ jau sagatawoto rewoluziju. Nebuhtu usnahkuši kriše, išturtejušçhee waldibas apstahkti un tautas nemeers buhtu wehl warejušçhi pastahwet blatu blakam wairaf gadu. Bet kriše iðdarija to, to dširkstele iðdara pulwera muzâ. 1848. g. rewoluzijas teesçhee eededšinataji bij sçahdi notitumi: Birgelistâ oposizija jau kopçh gadeem zihnijâs par parlamenta reformesçhanu un šamehrâ ar to, ka wina manija, ka ap winu pulzejas un aij winas stahw prahwas eedšihwotaju mašas no wišam sçkiram, winas prašibas kšuwa arweenu drošçakas un škalakas. 1847. g. šahlâs tà šauktâ banketu kampanja. Birgelistâs oposizijas wadoni, parlamenta lozekti, sçhurnalisti u. t. t. šabrauza Parisê waj tahdâ zitâ Franzijas pilšehtâ un notureja kopmeelastu ar runam un laimes uššaukumeem, turos lika waldibai dširdet šawas prašibas un modinaja šabeedribas apšinu un lihdsjuhtibu. Mehs atminamees, ka 1904. g. Kreewijas birgelistâ šabeedribâ notika tahda banketu kustiba. Abos gadijumos ta bij proletareesçhu rewoluzijas preekšçspehle. Bursçhuasijas apdomigais un mehrenais tonis atrada plašçhâs tautas mašâs tahdu atbalsi, ka pašçhai bursçhuasijai metâs bail. Râ nesen atpakaç Kreewijâ, tà toreis notika Franzijâ. Banketu kustiba un winas modinatâs zeribas un prašibas auga un auga plašçhumâ. Waldibai tapa bail un 1848. g. februari wina aišleedsa tahdu Parisê šarihçojamu mišsu banketu. Sçhis aišleegums sçsçkhehla oposiziju diwos lehgeros. Pee banketu rihçotajeem, proti, bij peeweenojusçhees ari sikhbirgeli un lihds ar teem šlepenâs šaweenibas. Beelbursçhujistâs oposizijas wiçri eeteiza apdomibu un paklausibu waldibas preekšçhratsteem. Bet sikhbirgeeteem, proletareesçhu partijai un šlepenajâm šaweenibant bij stihwaks mugurkauls. Sçhee puslihds neluhgtee leelbursçhujistu banketneeku zihnas beedri nolehma atbildet uš waldibas aij-

leegumu ar leelu demonstraziju, bet neapbrunotu. Laiſni pahrſteidsoſchs konſekwenzes truhkums: Blankijs un wina draugi, kuri no 1830. g. lihdi 1840. g. bij neſkaitamas reiſes beſbailigi mehginajuſchi ſazelt laudis brunotâ dumpi, tagad netižeja brunotas ſazelschanâs eespehjamibai un ne ſapni neſapnoja par rewoluziju un Ludwiki Filipa waldibas gahſchanu. Tas ir atkal weens peerahdijums par to, žil maſ eespehjamis eepreekſch pare-dſet rewoluzionaras kuſtibas wirſeenu un attihſtibas ahtrumu. Laiſni tai deenâ, kad augſchâ aprahditee rewoluzionaree un radikalee ſabeedribas elementi bij nodomajuſchi demonſtret beſperotſcheem, pazehlâs Pariſe pirmâs barikades. Nazionalâ gwardija, kura bij warenais lihdselkis, kas pehdejâ laiâ apſpeeda wiſus tautas nemeerus, peepehſchi iſrahdijâs par neleetojamu. Wina raidija pret dumpineeku maſam, bet wina apſweiza tâs ſkaleem ſauzeeneem: „Noſt ar waldibu! Bai dſihwo reformas!“ Ar to bij apſehgelets Ludwiki Filipa un wina deenderu un lutektu liktens. Kara wirſneeku eedihditi un pret proſetariatu ſaſtihwinati ſihkbirgeti bij gadeem ilgi bijuſchi Ludwiki Filipa un leelnaudneeku waldibas weenigâ ſtute. Tagad ari to bij ſagrauſis nemeera gars. Wiſas eedſihwotaju ſchkiras eenihda Ludwiki Filipa waldibu. Wiſi juta, ka tâ wairs newar eet, ka leetas janostahda uſ ziteem pamateem. Puſmantigâs widuſſchkiras un ſihkbirgeliba gribeja waldit waj, wiſmaſ, peedalitees pee waldišchanas. Winas praſija politiſkas teeſibas un, pahr wiſam leetâm, nodoktu ſiſtemas pamatigu reformu. Nazionalâ gwardija bij meeſa no wina meeſas, un kauls no wina kaula. Naw to brihneteas, ka ta tureja wina kanti. Kara ſpehks bij nedroſchs, ſaldati dumpojâs un deſerteja. Daſchreij tee gan ſchahwa uſ nemeerneekeem, bet daſchreij brahlojâs ar teem. Triju deenu laiâ Ludwiki Filipa un wina peekriteju liktens bij iſſchkirts. Wiſch nekrita uſ ſchafota kâ Ludwikis Geſchpadsmitais, bet wiſch atſtahja ſawu karaliſti kâ ihſts, gtehws birgelitis. Par birgetu karali wiſch jau ari pats ſewi dehweja. Daſchus wiſch iſſchahja wiſzaur Franzijai. Neweens wina neaiſſchahra. Winam ſahwa meerigi eet ſawu žeku. Tahds ir karalu liktenis, tahda ir wina loma modernâ rewoluzijâ. Ar Ludwiki Filipa aiſbehgſchanu iſbeidſâs wiſa wina waldibas ſiſtema un eekahrta. Do ſchij eekahrta nebij pamata. Franzija bij lihdsinajuſees piramidai, kas noſtahdita ar ſpizo galu uſ leju. Piramidas ſpize, nedaudſee priwiſigetee leelnaudneeki newareja iſturêt nemeerigâs Franzijas ſmago ſpeedeenu. Tapehž.

1848. g. revoluzija ušwareja tif ahtri un, famehrâ weegli.

Birgelištās opozīcijas wihri, leelruhpnēeki, kara leelkungi, generāti (jo kara špehks ari bij revoluzionārs), inteligenti, liberālee profesori, tā Miščelets un Kinets bij ar šaweem padomeem un ar šawu palihgu tuhdaf pee rokas, tiklihdj barikadu wihri bij zihnâ paturejušchi wirsroku. Ko šchee wihri darija? Wini isdalija šawâ starpâ ministru portfelus. Tas ir weenmehr pirmais darbs, ko birgetu šchkira dara pehz sekmi-gas revoluzijas. Wišs bij gataws, bet republiku wehl neišfauza, jo burščuafija to wehl neušdroščinajās darit. Wina bij šašchēhlusees trijās galwenās frakzijas: orleanistos, legitimistos un republikanos. Pehdejo škaitis tomehr bij tif mass, ka tee newareja iswest šawu gribu. Te eeradās strahdneeki Parises pilsehtas domes preekščâ. Wini bij nogahjušchi wezo waldibu, zihnidamees plezu pee pleza ar šihbirgeteem un studenteem. Wineem wehl bij eerotšchi rokâ un barikades wehl nebij noahrditas. Zihnas drošme wehl kwehloja winau azis. Winau runataji peeprasija no pagaidu komitejas, lai ta diwu štundu laikâ išfauz republiku. Burščuafija redseja, ka 1848. g. naw 1830. g. atbahrtojums. Wina nostahrta, ka proletariats šahzis pats šewi apšinatees un just šawu gribu. Te redseja šolidaritātes un šchkiru apšinas šahkumu. Tapehz wairs newareja zeret tif weegli peefawinatees strahdneeku išzihnitās ušwaras auglus. Diwu štundu laikâ bij republika išsludinata.

Proletariats bij pagehrejis, lai šarkanais karogs tiktu atšihst par republikas karogu. Jo tas bij tas karogs, šem tura tifa išzihnitas barikadu zihnas. Bet pagaidu waldibas birgeliškee ložekti nedrihtšteja išpildit šcho prasibu. Wireem, gahja drebuti pahr kauleem, redšot šcho karogu. Tomehr ari atraidit strahdneeku prasibu tahdos apstahktos bij bailiga leeta. Wini lausija šawas gudrās galwas, lihds išgudroja šchahdu kompromišu: Par ofižialo republikas karogu lai paleek lihdsšchinejais šarkan-baltišilais. Bet, ja strahdneeki wehlas, tad tam war peekahrt klahr ari šarkanu lupateli. Tahds no wišadām krahšam šastulats karogs bij ihsts simbols jaunajai frantschu republikai. Burščuafijas karogs pliwinajās pahr Franziju. Pee politiškās waras bij tikusi burščuafija tā šchkira, wiši winas šlahni un wišas daschadās dakas un notrahšas. Republika bij weenigâ waišts forma, kur wišas burščuju šchkiras frakzijas wareja kopeji waldit. Bet proletariats bij šcho republiku darimajis. Proletariats bij štīprs

un pilns jawa spehta apšinas, lepns uļ javeem darbeem. Tā-
peh3 proletariatu vajadseja drusku papaijat un pakrahpt. Un
raugi, pee burščuafijas walsts karoga peekahra šarkanu lupateli.
Sarkans lupatelis bij ari tas, ka pagaidu waldibā uš-
nehma Lui Blanu un tipografu Albertu. Tā bij pirmā koalī-
zijas waldiba, kur strahdneeku preekščstahwji sehdeja burščuju
walsts ministrijās. Šči waldiba šastahweja no daščadeem
leelburščuafijas lozēkeem, no šihbirgekeem ar Ledri-Rolēnu
preekščgalā un no diweem proletariata preekščstahwojem —
Lui Blana un Alberta. Rā jau šazits, šchee pirnee strahdneeki,
tas nehma dalibu birgelistā waldibā; un, deemschehl, wini nebij
pehdejee. Wehl weens wihrs eenehna sehdekli toreisejā wal-
dibā. Šchis wihrs, turšč jewi eemeesoja wišu, tas 1848. g.
rewoluzijā bij zehls, dailšč un patees, bij dsejneeks Samartins.
Markss šaka toti šihmigi: Samartins pagaidu waldibā šahumā
bij beš realas nosihmes. Wīnšč nerepresenteja neweenu noteiktu
ščkiru. Wīnšč bij personifizeta februara rewoluzija ar tās
šopejo šazelschanos, ar tās ilušijam, ar tās poesiju, eedomato šaturu
un frašem. Tā šastahdijās pirmā koalīzijas waldiba. Bet mehs šī-
nam, ka daščadu ščkiru koalīzija gan war buht labs un daščreš
pat nepeezeeschams zihnas lihdsēklis uš ihšu brihdi, bet tā newar
šastahdit štipru waldibu. Šo ščkiru pretesčkibas nenoweščšchami
nowed pee tam, ka tahdai waldibai ir jaušstahjas nenoteikti, gleh-
wi, šchāubigi. Tas peerahdijās ari 1848. gadā.

Otraiš preekščlasijums.

(Eurpinajums par 1848. g. rewoluziju. Internazionale).

Franzijas februara rewoluzijai bij leelas šekas. Wina da-
rija leelu eespaidu uš wišu Eiropu. Wišur wina palihdseja bur-
šččuafijai tikt leelu šoli tuwak pee walsts waras. Italiajā, Unga-
rijā u. š. wina pamodināja tautas kustibu apspeerstās nazijās
maj naziju datās. Wina ari bij wairak waj masak teesčā pa-
mudinātāja uš Wahzijas un Austrijas rewoluziju. Bet winai
bij wehl zitas šekas. Parīses februara rewoluzijā proletariats
pirmo reiši ušstahdija šawas patštahwigas prašibas, tā fewiščķa
ščkīra. Šchis prašibas gan wehl bij formuletas wišai nenoteikti.
Wispahreajā prašiba, ko toreiš ušstahdija proletariats un wina
runatāji bij: „teesiba uš darbu“. Šhini formulā, lai gan wehl

neweikli un pašcheem winas leetotajeem neapfinotees, ihstenibâ tomehr tika issazita proletareeschu schkiras leelâ prasiba, lai raschojampus lihdsektus nodod sabeedribas ihpaschumâ. So ir tatschu skaidra leeta, fa tikai raschojampus lihdsektus sozialisejot ir eespehjams nowehrst besdarbu, jeb organiset darbu tâ, fâ lai isbeigtos algas werdsiba ar tâs nepanesameem launumeem. Schi prasiba ufstahdita no apbrunota, uswaras apreibuscha un tadeht wisleelakâ mehrâ paschapsiniga proletariata, ne pa jostam sabeedeja wifu semju un wispirmâ weetâ, protams, frantschu burschuasiju. Schi prasiba ari bij ta, fas peespeeda pee walsts waras tikuscho frantschu burschuasiju wismas wahrdeem paglaimot strahdneeku schkirai un ar muti atsiht winas teesibu us labakeem dsihwes apstahkeem. Burschuasija dewa proletariatam daschadus solijumus un pajaja to faldeem wahrdeem. Weens no tahdeem tufsheem solijumeem un wiltigas mahnischanas lihdsetteem bij slawenâ **Luffenburgas komisija**, kuras eezelschana bij weens no jaunâs waldibas pirmeem darbeem. Schij komisijai bij janodarbojas ar leelajeem sozialeem jautajumeem, fas usmahzâs tajos wispahreja besdarba laikos. Winas pirmâis usdewums bij nokahrtot darbu, t. i. atraft zetlus un lihdsektus, fâ masinat proletariata besdarbu, postu un truhkumu. Mehs redsejam, fa 1848. g. rewoluzija, lai gan ta bij sagatawota no wisas sabeedribas attihstibas gaitas pehdejos 18. gados, tomehr teeschi tika issaukta no leelâs frises un wispahreja besdarba, fas usguhlâs wifai Giropai.

Par preekshsehdetaju schai Luffenburgas komisija eezehla Lui Blanu, leelas proletariata datas domu isteizeju un wadoni. Bet fâ pats toreisejais proletariats, tâ ari Lui Blans wehl bij pilns sihtbirgetu idejam un stipri tizeja tâ sauktajam walsts sozialismam. Winsch peenehma burschuju isgudrotâs isplahpaschanâs komisijas preekshsehdetaja godu, newis tapeh3, fâ ari winsch buhtu gribejis mahnit strahdneekus, bet weentahrschi aifawas weenteesibas. Pee walsts stuhres sehdoschee burschuasijas preekshstahwi, turpreti, sinaja gan, preeksh lam wini eezel scho komisiju. Proletariats draudoschi prasija darbu un maifi. Burschuasijai bij bail neklausitees us wina suhdsibam un prasibam. Bet ta nenem strahdneeku apgahdaschanu walsts rokâs, neatdara walsts kafi. Ne! wina eezel komisiju bes jebkahdeem lihdsetteem, bes budscheta, bes jebkahdas iipilditajas waras, weenigi ar padoma dewejas teesibam. Un schahds debatu klubs lai nu attri-

finajot leelos jābeedribas jautājumus! Lufsemburgas komisija bij wislabatā leeziba par burschuasijas konserwatiwajām teefsmem. Wina bij weenfahrschs lihdselks peešchmaukt un apmeerināt nemeerigo, wehl apbrunoto un aif sawas nesenās uswaras lepno un pašchapsinigo proletariatu. No lehnumeem, kurus šchi komisija taisijusi sawā ihšajā pastahwešchanas laikā, wispašihstamaikais ir lehnums eewest 10 stundu darba deenu Parīšē un 11 stundu darba deenu pahrejā Franzijā. Šcho lehnumu kontr-rewoluzija, protams, drihs ween atzehla.

No ziteem lihdselkeem, ko „koalizijas waldiba“ isgudroja strahdneeku posta masinašchanai, wisflawenakais un wiswairaf paherunatais ir tā sauktās nazionalās darbnizas. Ari tas bij gudri isdomats stikis no leelburschuasijas preešchstahwuju pufes. Ar tām zereja, weenfahrt, demoralisjet weenu datu proletariata, kai waretu to isleetot zihnā pret winu šchēiras beedreem. Un otrfahrt zereja diskreditet Lui Blanu un wina walsts sozialismu. Jo Lui Blana sludinatais un daudšos rakstos propagetais walsts sozialisms ari gribeja ar walsts palihdsibu dibināt leelas darbnizas, radit tahdā fahrtā kapitalisteem neisturamu konkurenzi un šoli pa šolim noktuht lihds pilnigai strahdneeku atswabinašchanai no algas werdsibas.

Mehs scheit, protams, newaram plašchi aprahdit, zif utopists schahds plans. Bet weena leeta ir staidra: Blans un wina beedri gribeja isleetot walsts waru kapitalisma apkarošchanai. Turpreti koalizijas waldibas eerihkotās nazionalās darbnizas tika ar noluhku nostahditas tā, ka winām bij jaisput, atstahjot plaščhās eedšihwotaju masās dušmas un ihgmumu pret Blana walsts sozialismu. Waldibas rotas puischeem nenahzās gruhti eestahstit tautai, ka patlaban eerihkotās un par neespehjamām israhdijuschās nazionalās darbnizas ir tās pašchas, ko Luis Blans eeteiz sawos rakstos. Waldibas nodibinatās nazionalās darbnizās aif wispahreja darba truhkuma drihs ween šapluhda mišsums proletareeschu. Behz daschām sinām nedaudš mehnešču laikā pee tām peeteikuschees pahri par 100,000 strahdneeku. Scheem walsts ismaksaja pa diwi franki, wehla 1½ franku deenā. Bet strahdat wajašseja tikai if pehz trim deenam zeturtā. Trihs deenas algu ismaksaja par nestrahdaschanu. Tahdā fahrtā waldiba zereja demoralisjet pee šchim darbnizām peeteikuschos strahdneekus. Ari zeturtā deenā nazionalo darbnizu strahdneekem nedewa produktiwu darbu, bet tos nomuja šchā tā un šchur

tur. Tahdâ kahrâ zereja janiknot un fazelt pret schim darbnizam sikhbirgelu masu. Jo wareja beeschi jo beeschi iſrehtinât teem preekſchâ, zit milſigi leelas ſumas walſts kaſei iſmaksâ ſcho darbnitſchu uſtureſchana un zit maſ tâs eenes. Turklaht wehl peenahza neehrtibas, kaſ zehlâs no tam, ka wiſas Franzijas beſdarbneeki un ſtrandu proletareeſchi ſapluhda Pariſê, tur wareja ar neſtrahdaschamu nopelnit 2 frankus deenâ. Nazionalâs darbnizas iſrahdijs par weenu no wiſlabakeem lihdsjektteem ſakuhdit un ſarihdit sikhbirgelus pret proletariatu. No marta lihds julijam notika wairakas manifeltazijas un demonſtrazijas, turâs bij arween gaiſchaſ redſams, ka sikhburſchuafija maſ pamafam pahreet kapitala puſê un ſtrahdneeki paleel arween jo wairak iſoleti, turpreti burſchuafija pa ſcho laiku ſaorganijejâs weenmehr zeeſchaſ. To redſot, burſchuafijai wairs nebij no proletariata bail. Oluſchi otradi. Winas karſtakâ wehleſchanâs bij, kaut jel ſtrahdneeki mehginatu atklahti mehrot ſawus ſpehtus. Tad tos waretu kreetni pahrmahzit. Schini noluhkâ burſchuafija nolehma labi ijaizinoſchâ kahrâ flehgt nazionalâs darbnizas. Jaw nedetam eepreekſch burſchuafijas preekſchſtahwji iſſazijâs ſatwerſmes ſapulzê, ka „tai nebuſchanaſ“ reis jadara gals. Un juniya mehneſi, kad parlaments apſpreeda jautajumu par nazionalo darbnitſchu flehgſchana, bij ſkaidri dſirdams no birgelitko deputatu rumam, ka burſchuafija zeeſchi apnehmufees prowozet proletariatu uſ neapdomateem diſmu un iſmiſuma darbeem. Burſchuafijas welniſchekais plans iſdewâs. Nazionalo darbnitſchu flehgſchana, kuru nolehma juniya 21. d., iſſauza juniya dumpi ar wina peežas deenas ilgâm barikadu zihnam, turâs Kawenjaka waditais kara ſpehks raudſija uſſtahdit rekordu negantibâ un barbariſkâ aſins kahrê. Proletariats ſaudeja tuhſtoſchus ſawu duhſchigako zihnitaju.

Schis juniya dumpis ir 1848. g. rewoluzijas otrs zehleens un ſtahw zeeſchâ ſakarâ ar februara notifikumeem. Un ſchini otrâ zehleenâ proletariats ſtahweja, zihnijâs un fritâ pilnigi weens pats, turklaht beſ wadoneem, beſ zeeſcha plana, beſ noteikta mehrka. Wiſch nezihnijâs kahdas ſozialas idejas labâ, bet zihnijâs tapehž, ka zitadi newareja, tapehž ka zitas iſejas nebija. Birgelu ſchkiras bij dabujuſchas februara deenâs truhktees no proletariata. Par to winas tagad teem atreebâs.

Behž 1848. g. juniya deenam Franzijas proletariats atkahrâ ſkatiwes dibenâ, pilnigi ſatreehts un neſpehzigis. No ſchi

laila lihdj pat tam laikam, tad Napoleons Treschais noschraudsa republiku un usmetas par Franzijas fungu, proletariats nešpehleja nekahdu eewehrojumu lomu. 1848. g. junijam šetoošchee nobeikumi gan darija galu proletariata isoletajam stahwoflim. Leelburschuasija, proti, šadragajusi sawu bihstamako pretineetu, nobihdija pahrejos weentahrschi pee malas. Sihbirgeti, kuri bij lahwaschees isleetotees ta eerozis pret proletariatu, tika weentahrschi peeschmaukti. Burschuasija neispildija neweenu no winu prasibam. Tapeh3 1849. g. beigās wifas demokratisķās šķiras: semneeki, sikhbirgeti, widus šķiras un proletariats apweenojās politiskā koalizijā jeb blokā pret tā šauktām „lahrtibas partijam“, t. i. pret kapitalistisko šķiru bloku.

Revoluzijas otrā periodā, tur dāschadās šķiras wairs nezihnijās ar eerotscheem, bet ar tā šaukteem parlamentariškeem lihdslekteem, ar bals teešibam, presi u. t. t. rahdijās it ta proletariatam wehl waretu isdotees no jauna eefustināt rewoluzionaro attihstibu. Proletariats bij demokratisķā bloka rewoluzionarata dala un ap winu grupējās, wina wadibai padewās wifā masmantigee eedsihwotaju šlahni. Un tee bij traki šaschutuschi pret burschuasiju. Markša wehsturiski-kritisķā studijā pat frantschu 1848. g. notikumeem wiszauri redsama pahrleeziba, ta rewoluzija wehl naw beigusees, bet ta ta nule tikai ihsti šahķsees. Marks un Engels toreij domaja, ta 1848. g. birgeliskā rewoluzija teesch pahrees proletariskā rewoluzijā. Wini šagaidija, ta sikhbirgeliskās widus šķiras tū pilnigi aishrausees zihnā pret reakcionarajām šķiram, ta neween laus pašcheem wisduhschigakeem un nešawtigakeem reakcijas aptarotajeem, proletareescheem un pusproletariskajām šķiram pilnigu walu, bet buhs pat lihds jinamam mehram gatawas palihdsset. Pee tahdām domam Marksu un Engelsu noweda agrako rewoluziju nowehrojumi. Bet dewinpadšmitā gadu šimteni bija zitadi apstahkli, nekā leelās frantschu rewoluzijas laikā 18-tā gadu šimteni waj angļu rewoluzijas laikā 17-tā gadu šimteni. Pa tām starpam bija kapitalisma attihstiba šasneegusi deesgan augstu palahpi un proletariats bija usstahjees tā patstahwiga šķira ar šawām ihpatnejām prasibam. 1848. g. februari frantschu proletariata patstahwigā usstahschanās bija ustraufusi wifas Eiropas kapitalistus. Wifas Eiropas burschuasija bija tā pahrbijusees, ta apmeerinajās ar pususwaru, waj pat lahwa rewoluzijai pilnigi istschuhķstet, tā, peem., Wahzijā. Tuhdat peh3 pirmās uswaras wina bija gatawa flehgt kompromisu ar

reakziju, lai tikai revolūcijas kustībai lihdj galam attihstotees, nenahktu pee waldibas eenihstais proletariats.

Burschuasijas bailes no proletariata bija par zehloni tam, ka birgeliskā revolūcija nepahrgahja proletariskā revolūcijā, kā Marķss un Engelijs sagaidija. Birgelu šchīras jau bij masai revoluzionaras, nekā Marķss toreij wehl domaja. Un proletariatam wehl nebija tikdaudj spehla. tikdaudj atsinas un spara, zīt wajadfigs gadus 10 ilgstoschaj zihnai, uš turu Marķss bija rehkinajis. Klah peenahza wehl weens zehlonis: proti tas, ka 1849. g. isbeidjās leelā kriese un eesahkās ruhpnēezibas atdsihwošchandās un jauns seedu laikmets wišā Eiropā. Ruhpnēezibas ušplautumu schoreis darija sewiškī krahschmu tas apstahklis, ka taisni tai laikā atrada Kalifornijas bagatos selta slahnus. Nebij eespehjams, ka tahdā ruhpnēezibas seedu laikā rastos revoluzionari spehki un teeksmes.

Tapeh3 ari ihsee parlamentaree triumfi, turus Franzijas demokratisko schķiru bloks eeguwa 1850. g., nenoweda ne pee kahdām tahlakām sekam. Politiskā attihstiba gahja pa reakzionarām sreedem, lihdj noweda pee Napoleona Treschā usurpazijas (trona peesawinaschandās).

Par Wahzijas strahdneeku kustību pirms 1848. g. naw daudj to fazit. Par Franzijas un Anglijas strahdneeku kustību mums bija jarunā plaschaki, tapeh3 ka tur jau pirms 1848. g. strahdneeki dabuja izzihnit eewehrojamas zihnās. Wahzija, turpretim, bija atpakal palikuši seme. Winas burschuasija bija wehl neattihstita. Patstahwigā sikhbirgelu schķira, amatneeku kahrta bija wehl toti stipra. Ruhpnēeziba bija neattihstita un aprobeschota uš nedaudseem apgabaleem. Semkopiba un amatnēeziba wehl wisgarām spehleja galweno lomu. Protama leeta, ka sem tahdeem apstahkleem pašchā Wahzijā newareja buht runa par modernu strahdneeku kustību. Tadeh3 mums ari naw to atstahstit nekahdu zihnās gadijumu, isnemot Silesijas audejū bada dumpi 1844. g. Ušnahkoschā maschīnu konkurenze peedjina tureenes audejeem galeju badu un speeda to ismišumā fazeltees. Kahda nosihme un kahdas sekas tahdam bada dumpim war buht, tas katram sinams un par to naw to stahstit.

Bet ja ari pašchā Wahzijā lihdj 1848. g. naw un newar buht runa par modernām proletareeschu schķiras zihnam, tad tomehr newaram atstahit nepeeminetu wahzu strahdneeku kustību ahrsemēs, ahrpus Wahzijas robescham. Paščā Wahzijā strahdneeku

kustibas attihstibu kaweja ari pilnigs politisko brihwibu truhtums. Ne tur bija brihw pulzetees, ne beedrotees, ne rakstit, ne runat. Beenigā brihwiba bija amatneeku jektēem pehz wezum wezā paraduma „reisot“ jeb „wanderet“. Isgahjuschi us „reisofchanu“ wahzu „wandersekti“ nepalika stahwot pee walsts robeschu sta-beem, bet apstaigaja ari ahrsemes. Tā toti daudj wahzu amatneeku nokluwa Schweizē un Franziā jau sen pirms 1848. g. Ari tā politiski trimdineeki daudži wahzeeschi dsihwoja ahrsemēs, tur tee eepafinās ar daudj maš brihwaku semju politisko kahrtibu un sewischki ar patstahwīgas strahdneeku kustibas pirmsahktumēem. Tahdā kahrtā Schweizē un Parīšē nodibinajās slepenas wahzu amatneeku beedribas un saweenibas, kuras wišas bija radikali republikaniskas un pa datai primitīwi sozjalistiskas. Wispafihstama tā no tahdām organizāziam ir Parīšes „Trimdineeku Saweeniba“, kura wehlat pahrgahja „Taisno Saweenibā“ (Bund der Gerechten), kas sawkahrt bija „Komunistu Saweenibas“ preekščeteze. „Taisno Saweenibā“ darbojās genialais proletareekis Weitlings, pafihstams tā „Harmonijas un brihwibas garantiju“ un „Nabaga grehzineeka ewangelija“ autors. Sawas idejas Weitlings smehla galwenā kahrtā no wezā Babefa rupjā komunisma. Bet winsch noweda komunismu dašchus solus tuwat muhslaitu sinatnistakjam sozjalismam. Ar laiku „Taisno Saweeniba“ tika pahrzelta us pašchu Wahziju. Tur wina darbojās slepenibā, bet newareja selt aij pilniga politisko brihwibu truhtuma, kadēht to drihš ween pahrzehla no Wahzijas us Londonu. Tur šchis saweenibas beedri, tā sakot, pašchu spehkeem nonahza gandrihš šchis muhslaitu sinatnistā sozjalisma atfinam. Un tee bija tee, kas 1847. g. usdewa Marksam un Engelsam sastahdit jaunu programu preekšč „Komunistu saweenibas“ — tā šchi organizāzija bij pahrkristijusees. Taisno saweenibas agrakā wadona Weitlinga usskateem londoneeschi wairs newareja peekrist. Tapat frantschu utopists Rabets, kusch ari tai laikā eeradās Londonā, newareja tos apmeerināt. Marks un Engels bij kopsch gadeem darbojuschees šchāi saweenibā, waj wismas stahwejuschi ar to zeeschā sakarā. Wini peenehma usāizinajumu sastahdit komunistu saweenibai jaunas programas preekščlikumu un isstrahdaja slaweno „Komunistu Manifestu“, kusch tika peenemts 1848. g. šaktumā pehz tam, kad kongress par to bij debatejis wefelas desmit deenas.

„Komunistu Manifesta“ nosihmi man teit newajadsēs tuwat apgaismot. (Tas ir weens no pirmēem sozjaldemokratiskēem rak-

steem, kas tulkoti arī latviešu valodā. DeWinfesmito gadu vidū to izplatīja hektografetu un kopš 1900. g. tas peedsihwojis wairakus eespeedumus.) Tadeht waru apmeeratees nedaudsām ihfām peesihmem.

„Komunistu manifestā“ Markss un Engels pirmo reizi ufstahda leelos, genialos wilzeenos wehstures materialisma prinzipus, nostahdidami wīsu jaunlaiku wehsturi šhis affinas gaismā. Wini atkrahj burschuasijas un proletariata šchīru preteschību un zihnu ekonomistos zehlonus un peerahda, ka sozialisms ir proletareeschu schīras zihnu nenoweerschams gala mehrkis. Wini apweeno sozialismu un strahdneeku kustību, kas lihds tam bij schīrti un pat sawā starpā naidīgi. Sozialismam wini atnem utopijas raksturu un pahrweersch to par sinatni. Un strahdneeku kustibai wini rahda gala mehrki, kuram tai jatuwojas zaur sawas schīras organisheschānu un politiskām zihnam. „Komunistu manifestā“ bija wīsa lihds tam pahrdsihwotā laika wehsturiskās, ekonomiskās un politiskās attihstibas auglis, raksts, kuresch tapis par wīsas pašaulles zihnas proletariata wadoni un zela rahditoju, par sozialisma katkismi, tā to nosauz K. Kautskis sawā preekshwahrda, kuru tas usrakstījis „Komunistu Manifesta“ latweeschu tulkojumam.

Bet lai gan wahzu burschuasija, šalihdsinot ar frantschu un angļu burschuasiju, wehl bij loti wahjina, tad tomehr pehdejā laikā ta wīj šasneeguse sinamu attihstību, pateizotees daudso wahzu šaterlandišchu noslehgtai muitu šabeedribai. Šhi šabeedriba leelā mehrā weizinaja ruhpneezibas un tirdsneezibas attihstību. Lihds ar to peeauga burschuasijas ekonomiskā wara tīk leela, ka ta nebij wairs šaweenojama ar wīnas politisko besteesigumu. Konfliktis bij tapis neišbehgams. Feodolā, patwaldneeziskā waldiba bij speesta peelahptes un atstahb burschuasijai wismas weenu datu no sawas waras. Norišinajās šhis konfliktis tā:

Diwi gadus pirms Parises februara rewoluzijas pruhschu karalis, naudas truhkuma speests, bij eesauzis Berlinē tā šaukto „fahrta šaeimu“, no kuras fastahdijās „apweenots landtags“. Tā ka burschuasijas weetneeki šhini landtagā jutās deesgan štipri un sinaja, ka aij wineem stahw plaschas tautas masas, tad wini nostahjās stingrā oposizijā un atraidija waldibas naudas prasijumus. To no wineem waldiba nebij šagaidijuse un tapehš apweenotais landtags tika padsihts. Tā pašinajās atteezibas starp patwaldību un burschuasiju, jeb, tā toreij Wahzijā mehdija šazit, starp fronti un tautu. Abas puses nahza pee affinas. ka teescha

zihna nenowehrschama. Bet Parijes proletariata ufstahschanàs, Ludwika Filipa padsihchana, strahdneeku schiras uswara par burschuafiju un pirmais nenoteiktis sozialisma spihdums, kusch pahrklahta februara rewoluziju, tas wifs pamudinaja pruhshu burschuafiju pehz eespehjas apspeest samu rewoluzionaro energiju aij bailem no proletariata rewoluzionaràs energijas. Bij tatschu Franzijas proletariats patlaban sagahsis tahdu waldbibas kahrtibu, tahdu Wahzijas burschuafija wehlejàs nodibinat samà semè.

Tà tad wahzu burschuafija jau bij tapufe „prahtiga“. Lomehr nemeera wilnis tumojàs neatturami. Marta woidu jau wairakàs prowintschu pilsehtàs isnahza atklahtas sadursmes. Drsh pehz tam dumpis usleesmoja ari Berlinè. Lauschu mafas drushmejàs wairak deenu no weetas karata pils preekschà un prasija konstituziju. Kad peenahza sinas par Wines rewoluziju un Meternicha trischamu, pruhshu karalis bij gataws drustu peekahptees. Burschuafija bij apmeerinata ar wisneezigakàm konzesijam, jo ta buhtu labprahit nowehruse rewoluziju. Bet tas wairs nebij eespehjams. Dumpineeku manifestazijas peeauga ar katru deenu. Tauta prasija, lai aissauz kara spehku prom no Berlimes. Marta 18. d. isnahza sadursmes starp kara spehku un demonstranteem, kuri us ahtru roku fazehla barikades. Strahdneeki, sihbürgeti un studenti stahjàs waronigi saldатеem preti. Par nakti peeradàs rewoluzionaru pusè arween wairak zihnitaju un otrà rihtà uswara bij dumpineeku pusè. Kara spehtam bij Berline jaastahj un karalim bij janahk parahdit pehdejo godu us barikadem krituscheem rewoluzijas waroneem.

Tà ari Berlinè rewoluzijas gaita isbihdija strahdneekus paschà preekschà. Strahdneeki bij zihnijuschees un uswarejuschi. Winu paschapsina bij leeliski zehlusees. Bet ari wahzu burschuafijas bailes no proletariata bij peeauguschas. Schis bailes nefad wairs naw atstahjuschas Wahzijas mantigàs schirs. Schinis bailes mehs ari atronam isskaidrojumu tam ihpatnejàm formam, tahdas peenehmuse schkiru zihna Wahzijà. Schis bailes lika burschuafijai us weetas peekahptees pret waldbibu un nelahwa ijsmantot sawas uswaras auglus. Tuhdak otrà deenà pehz absoluttisima pahrwareshyanas wahzu burschuafija pasteidjàs buhwet tiltu starp jewi un starp wezàs kahrtibas peekritejeem. Winas glehwums un besmugurkandiba it gaischi parahdijàs tà jauktà Berlimes situmdewejà sapulzè un wehla Frankfurtes wispahrejà walsts saeimà. Wahzu burschuafijas preekschtahwi schinis saeimàs bij

tif glehwi, sabijufchees, peekahpigi un kompromisfu kahri, ka spih-
doschi eesahkta rewoluzija newareja nepalikt puzelâ. Dsimtlaitu
waras: patwaldiba, birokratija un muischneeziškâ baronokratija
gan bij dabujufchas tif stipru treezeenu, ka tàs newareja wairs
pilnigi atschilbt, bet pee malas nenoschkuhtetas palika wehl dau-
dsas feodalisma mehslu kaudsjes. Un schis mehslu kaudsjes ir lihdi
pascham pehdejam laikam palikuschas stahwot. Winas teel islee-
totas tã zeeotofchni, no fureem absolutiisms un fila junkuru barono-
kratija apschauda proletareeschu schkiras pozizijas.

Karlis Marks bija Bahzijas rewoluzijã proletareeschu jeb
komunistu garigais wadonis. Sawã „Jaunajã Reinas Awisê“
wisch atkal un atkal mehginaja eebihdit wahzu buršchuasiju no-
teikti rewoluzionarãs sleetes. Weltas puhlesk Wahzu birgeleem
nebija eepotejama wihrišchiba. Aisrahdišchu uj kahdu raksturigu
peemehru. Kad Berlines likumdeweja šapulze tifa pretšikumigã
kahrtã aistrentka mahjãs, birgeli jutãs apwainoti un šaschuta ne
pa jokam. Schini šaschutumã un sem tikko nodaritãs pahrestibas
eespaida wini nolehma tertees pee wezum wezã birgeliski-rewolu-
zionarã lihdselka: nemakšat nodoklus. Labs ir! Schis zihnas
lihdselks, pareisi un šparigi isleetots, ir loti afs un waldibai bih-
stams. Bet neba birgeleem bija duhschas šparigi zihnitees.
„Jaunã Reinas Awisê“ bija weenigã, kas nopeetni zentãs peedot
šchim nolehnumam šepku un šparu. Berlines šapulze pati stei-
dãs to atnemt atpatak jeb padarit par nebijufchu. Winas preekš-
sehdetajs atrada zelus un lihdselkus, tã ištãidrot šcho rewoluzio-
naro lehmumu par nelikumigu. Tad „Jaunã Reinas Awisê“ rau-
dsija šasparot wismaj Reinas prowintšchu birgelus, lai jel tee ter-
tos nopeetni pee nodoklu leegschanas. Wina eeteiza wišur atzelt
tos eerehdmus, kas stahtos pretim šchahdai rihzibai un gatawotees
no pašwas pretoschanãs, ja wajadsigs, pahreet uj aktiwi. Tahda
ištufeschchanãs buhtu bijuši pilnigi Markša garã. Ta buhtu birgelu
rewoluzijai dewuši dšihwibu un mugurkaulu un buhtu to noweduši
arweenu tahlak uj kreiso. Ari proletariata apšinigai datai Marks
eeteiza turetees pee tahdas taktikas: Weenmehr un wišur bihdit
buršchuasiju pehz eespehjas tahlak uj kreiso puši. Wisch wehlejãs,
lai proletariats buhtu weenmehr gataws pabalstõt buršchuasijas
rewoluzionaros šokus, tad un tur ween ta nopeetni usbruht abso-
lutišmam. Rã jau „Komunistu Manifestã“ šazits, Marks zereja,
ka tahdã kahrtã nonahks pee situazijas, tur proletariats neween
warẽs, bet buhs taišni špeests usstahdit šawas **ihpatnejãs** schkiras
prasibas, tapehz tã nepahrbrugejamã plaišã starp prof. un bur-

ŝchuaŝijas ŝchiras intereŝem kluhs wiŝeem gaiŝchi redŝama. Bet Markŝa puhles bija weltas. Wahzu burŝchuaŝija nebija dabujama uŝ pateeŝi rewoluzionara zela. Wina negribeja rewoluzijas tah-lako attihŝtibu. Frankfurtes ŝaeima, kuras uŝdewums bija iŝŝtrah-dat walŝts pamata likumus preeŝch wiŝas Wahzijas, nejuta ŝew aij muguras nekahdu pateeŝu ŝpehtu.

Un tomehr, apweenota Wahzija bija mehrkis, to 1848. g. re-woluzijai buhtu wajadŝejis un to ta buhtu warejuŝi ŝaŝneegt, ja ween burŝchuaŝija buhtu nopeetri zihnijuŝees roku rolâ ar prole-tariatu. Bet tahdâ gadijumâ buhtu **apweenotâ** Wahzija tapuŝi ari par **demokratisku** Wahziju. Un to burŝchuaŝija negribeja. Gan wehl 1849. g. daudsâs wahzu ŝaterlandês notika rewoluzionara ŝa-zelŝchanaŝ pret weetejeem firŝteem un junkureem apweenotâs Wahzijas wahrdâ. Daudsâs ŝaimneezijŝi tahlat attihŝtitâs pil-ŝehtâs, peem., Leipzigâ, Dresdenê, Elberfeldâ, Diŝeldorfâ nonahza lihds barikadu kaujam. Tâpat nemeeri uŝleesmoja Badenê, kur ŝemneetu un ŝihkbirgetu demokratiya wehl bija ŝtipra. Bet ŝchee nemeeri neŝtahweja ŝawâ ŝtarpâ nekahdâ ŝakarâ. Lihds **wiŝpah-rejai**, nazionalai, t. i. wiŝu Wahziju aptwerofchaj rewoluzijas ku-ŝtibai wairŝ nenonahza. Tapeh3 reakzijas waram bija neeŝa leeta apŝpeeŝt weemu peh3 otra uŝleesmojofchos dumpjus. 1849. g. bija wiŝ apŝpeeŝts, nomeerinats, kluŝs. Wahzu rewoluzija bija puŝ-zelâ uŝŝtrehjuŝi uŝ ŝehkta. Wina gan nebeidsâs ar to, ŝa wezâ ŝahrtiba, ŝas paŝtahwejuŝi lihds 1848. gadam, buhtu atkal pilnigi atjaunota. Bet wina ari neŝaŝneeŝa ŝawu gala mehrki: apwee-notu Wahziju un dauds maŝ eewehrojamu politiŝku brihwibu. Busrewoluzijas ŝaŝneegtais ŝtahwoklis bija neapmeerinoŝchŝ un neeŝpehjamŝ tapeh3, ŝa tas nelahwa burŝchuaŝijai pilnigi attihŝti-tees, ŝaweja kapitaliŝmu ahtri uŝplaukt. Tapeh3 bija janahk jau-neem rewoluzijas notikumeem, jaunai „paŝtahwoŝchâs walŝts ŝahr-tibas **gahŝchanaŝ**“ waj nu no tautas, waj ari no walidibas puŝes.

* * *

Uphuktojuŝchi 1848. g. rewoluziju, wiŝmaŝ winas eewehroja-matos wilzeenos, ŝaziŝim pahris wahrduŝ par ŝcheit pahrruna-jamâ laikmetâ leetoto zihnas eerozi. Pee tam runaŝim tikai par paŝchu ŝwarigako, iŝŝchiroŝcho eerozi, par zihnas weidu, kurŝch toreiŝejo politiŝko kriŝchu laikos bijis iŝŝchihrejs. Mehŝ redŝejâm, ŝa wiŝâ ŝehini laikmetâ iŝŝchihreja bijuŝi **brunota ŝazelŝchanaŝ**. Ŝcho **zihnas** metodi analiŝejis (iŝtirŝajis) Fr. Engelsŝ ŝawâ preeŝch-

wahrdâ pee Martſa rakſta „par ſchkiru zihnam Franzijâ“ un weh-
laſos laikos — Parwus „Neue Zeit“â. No ſcheem diweem raf-
ſteem mehs waram dabut gaiſchu eefſtatu brunotas ſazelfſchanâs
dabâ. Un ſchis eefſtats preeſſch tagadejâs ſtrahdneeku partijas
loti ſwarigs. So tas mums rahda, ſapehſ brunota ſazelfſchanâs
ſem ſinameem apſtahkleeem un ſinamâ laikmetâ bijuſi tiſ aſs ee-
rozis tautas rokâ un ſapehſ wina wehlaſos laikos un zitos ap-
ſtahktoſ ſkuwuſi nederiga.

Brunota tautas ſazelfſchanâs ir teeſſcha zihna pret kara ſpehku,
kâ paſtahwoſchâs walſts ſahrtibas pihlari. Bet eelu zihnâs tauta
nedomâ un newar domat ſakaut un pahrwaret kara ſpehku tahdâ
noſihmê, ſahdâ weenas walſts kara ſpehks pahrwar un iſnihzina
otras walſts kara ſpehku. Wiſs, to tauta pret kara ſpehku war
panahkt, ir tas, ka ſaldati teet **demoralijeti**, ſahl ſchaubitees, waj
pat pahreet tautas puſê. Ja iſdodas to panahkt, tad brunota ſa-
zelfſchanâs uſwarejuſi. To mehs redſejâm Pariſê 1830. g. julijâ
un 1848. g. februari. To paſchu redſejâm ari Berlinê 1848. g.
martâ. Kad dumpineekeem weenâ otrâ weetâ iſdodas aſſiſt kara
ſpehka uſbrufumus un ſchis top nedroſchs, ſchaubigs, tà ka wal-
diba uſ to wairs newar palautees, tad wezâ wara ir ſalaufſta, re-
woluzija uſwarejuſi. Franzijâ turklaht bija jarehkinas wehl ar
weemu zitu elementu: ar nazionalo gwardiju. Ta bija birgelu
milize un ſpehleja iſſchlihejas lomu wiſâs ſadurſmês ſtarp kara
ſpehku un tautu. Neweena ſazelfſchanâs newareja buht ſekmiga,
ja nazionalâ gwardija neſtahjâs dumpineeku puſê. 1848. g. feb-
ruara deenâs nazionalâ gwardija bija tautas puſê pret kara
ſpehku, 1848. g. juniijâ ta bija pahrdabuta leelburſchuafſijas puſê
un zihnijâs ſopâ ar kara ſpehku pret ſtrahdneekeem. Tapehſ
ſtrahdneekſ februari uſwareja, bet juniijâ bija juduſchi taudis.
Pee tam jaeegaumê, ka ſcheit pahrrunajamâ laikmetâ katra bru-
nota ſazelfſchanâs iſgahja uſ to, rewoluzionarâ ſahrtâ noſtahdit
weenu waldoſchu klikei otras waldoſchas klikeſ weetâ. Mantigo
ſchkiru daſchadas fraſkzijas: muſiſchneezibas un burſchuafſijas da-
ſchadi ſlahni nobihdija zits zitu pee malas un noſehdâs paſchi pee
walſts ſtuhres. Bet lai waretu ſawâs zihnâs uſwaret, tad waldis-
ſchanas ſahrajai klikei wajadſeja tautas wairakuma pabalſtu.
Titai ar „tautas“ palihdſibu bija eeſpehjams uſwaret, waj pee
waldibas palikt. Bet „tauta“ bija daudſ maſ homogena maſa ti-
kai lihds 1848. g., t. i. lihds tam laikani, famehr proletariats ne-
uſſtahjâs kâ paſtahwiga ſchkira, ar ſaweem **ihpatnejeem**, wiſâm
zitam ſchkiram **preſiſchkeem** zenteeneem.

eejuhgt wezajâ juhgâ tos, kas wairs negribeja atsiht lihdšchinejo kahrtibu par Deewa eezeltu un wislabako kahrtibu pašaulê. Tifai tâ eespehjanis ufturet meeru un kahrtibu. Ir no wisleelakâ fwara isflaidet lauschu druhsmas un nodibinat atkal meeru un kahrtibu. Bet polizija ir nespehzigâ pret tif leeleem lauschu bareem. Jafuhta kara spehks. Gluschî instinktiwi laudis teras pee barikadu zelschanas. Jagahdâ tatschu kahds aisehnis pret jaldatu lodem. Bet barikadem bija ari wehl zita nosihme. Winas bija nepeezeeschams lihdseklis pulzinat un organijet nemeerigos, uš zihnu gatawos eedsihwotajus. Redrihstam aismirft, ka tās šchiras, kuras lihdš 48. g. iszihnija buršchuasijas rewoluzijas un blaku blaſam gahja zihnâ pret pahrdsihwotâs kahrtibas aisstahweem, bija pilnigi waj gandrihs pilnigi neorganijetas. Loti maſa daſina ſihſbirgetu un proletareeschu bija organijeta un baudijufi politiſku isglibhibu ſlepenajâs ſabeedribâs. Beſ tam jaegaumê, ka truhta birgelifkâs teefibas un brihwibas: nebija brihwas preſes un atflahſas politiſſas dſihwes. Tas ſpeeda tautas maſas meklet lihdsekli, kuruſch wajadsibas brihdi ispiditu organijazijas weetu. Tahds lihdseklis bija barikades. Barikades bija rewoluzijas deenâs neorganijeto tautas maſu apweenotajas, organijetajas. Winas ari bija rewoluzionaro ſpehtu modinatajas. Katrai rewoluzijai wajaga ſinama laika lihdš pilnigi usleefmot un pahrneim wiſu pilſehtu. Te nu barikadu zihnâs bija wislabakais lihdseklis, ispidit ſcho laitu. Kad ſehtas mahju un preeſchpilſehtu eedsihwotaji dſirdeja, ka uš leelajâm eelam teef zeltas barikades, tad tas preeſch wineem, bija tas pats, kâ redſet pliwinamees ſartano karogu. Barikades nosihmeja rewoluzijas proklameſchamu, kara peeteiſchamu waldoſchaj warai. Utram kahrtam, kâ jau ſazits, barikades bija nepeezeeschams aiſfarga lihdseklis pret kara ſpehka uſbrutumeem un mehginajumeem isflaidet dumpineekus. Ja ar barikadu palihdſibu isdewâs kara ſpehtu atſiſt atpakal waj wismaſ uš laiku atturet, tad rewoluzionareem bija laika ſaſparotees un rewoluzijai isplatitees. Jo ilgal isdewâs ſaldateem pretotees, jo leelakas un labakas isredſes bija uš rewoluzijas uſwaru. Ja isdewâs kara ſpehtu nowest tiktahl, ka tas ſahka ſchaubitees par ſarwu uſwaru, tad leela daſa ſaldatu weenmehr gatawa pahreet dumpineeku puſê. Un ſcheem tad uſwara droſcha. Tâ tad barikadem, pat winu ſeedu laikmetâ, nebija tif leels materials ſpehks un eespaids, kâ **moralifſs**.

Renahſas gruhti atraſt un uſrahdit zehlonus, kas topſch 1848. g. padarijuſchi barikades jo deenas jo maſwehrtigakas un

noweduschi brunotas fazelschanàs ífredjes líhdj mullei. Zehlóni ir wairakti un daschadi. Pa datái tee ir technískas dabas. Schaujamo eerotfchu pahrlabojumi noweduschi pee tam, ka tagadejais kara spehks ir brunots tik tahli sneedsofchàm bífem un tik breefmígu spehku attíhstoícheem leelgabaleem, ka tautas mafas, ar to falíhdsínot, ir tíkpat tà neapbrunotas. Veela nosíhme ir tam apstahklím, ka modernee schaujamee ríhki práfa katrs sawu íhpatneju munízíju. Katras sístemas bífel waj leelgabalam wajaga sawu íhpaíchu patromu, turpretím fenak atpakak ruhpeja tíkai apgahdat íwinu un pulweri. Loti leela nosíhme ir ari moderno pílféhtu buhwei. Platàs taífnàs eelas ir daudí neísdewígakas íetnígai baríkadu zíhnai, tà íenejàs íchauràs, líhtàs eelínas ar daudíseem un daschadeem lenkeem un eedobumeem. Tad wehl. Pee technískàm pahrmáinam japeeískaita ari tas, ka tagad eespehjáms netízami ahtrá laíkà aífíhítit kara ípehku no weenas weetas otrá. Ja rástos wajadsíba, waldíba war kaut kúrà pílféhtà íafíhítit túhístoícheem íaldatu 24 ítundu laíkà.

Pee ícheem technííkeem faktoreem nahí klahí tas, ka tagadejais kara ípehks pehz íawas dabas un íastahwa nebuht naw pee líhdsínámís agrako laíku kara ípehkam. Líhdj 1848. g. wíspahreja kara klauzíba nekur nebíja eeweísta. Pa labái datái tas íakáms ari wehl par laíkmetu líhdj 1871. g. Kara ípehks íastahweja no profesíonaleem íaldateem un bíja, íamehrá, loti máss. Pírmá azu usmeteená waretu domat, ka no profesíonaleem kara wíhreem íastahwofchi pulí ítahw leelakà preteíshkíbà pret tautas máfam, nekà us wíspahrejas kara klauzíbas pamata íastahdíti legíoni. Bet profesíonalo íaldatu ítarpà beeíchi ween waldíja loti leels un daschreí íat atklahíts nemeers ar preeíshíneeízíbu. Ari tagad wehl Anglíjas kara ípehkà, tíklab íasarmès, tà ari us kara kugeem, loti beeíchi noteel, ka íaldatí íadumpojas un peeteíz ítreítu ílíktas baríbas waj rupjas apeeíshanàs dehl. Turpretím us tautu, íamehr ta wehl nebíja íastaldíjusees daschadàs íchíràs, profesíonalee íaldatí íkatíjàs tà us íaweem beedreem un draugeem, ías teem ítahweja wííadà íínà daudí tuwak, nekà pee dííshmanu íahrtas peederígee kara wíríneeki. Saldatí júta pret tautas máfam íínámu íímpatíju un wíneem nenahzàs weegli pazelt íawus eerotfchus un ííleet tautas afínís. Beeíchi ween peetítà jáu ar íírínígu apíweííshánu un nedaudíseem íkateem íauzeeneem, laí íaldatí pahreetu tautas páfè.

Wíspahrejà kara klauzíba íchos apstahklus pílnígi pahrmáíníja, pírmís tà padaríja armíju íkaita íínà nesalíhdsínámi leelatu.

Jau tas pamafina ifredses uš brunotas fazelschanàs uswaru. Bet par wišàm leetani proletariata organisešchanàs patstahwigà partijà un ihpatneju strahdneeku šchkiras prašibu usstahdišchana radija pawišam zitu stahwofli, pawišam zitas atteezibas starp tautas mašam un kara spehku. To jo gaišchi peerahdija notikumī Parises komunas zihnàs. Kara spehks wišàs Eiropas semēs, inemot Angliju, fastahw, pa leelum leelakai dašai no lauzineekem, semneeku dehleem. Rewoluzijas zentri, turpretim, ir pilšehtas. Proletariata rewoluzionarà kustiba šahkumà bija titai pilšehtàs tittahl attihštita, ka wareja nowest pee leelàm šchkiru zihnàs eksplošijam. Tà waldošchàm šchkiram bija eespehjamš ismantot leelo pretešchibu, kahda fastopama starp semneeku un pilšehtas strahdneeku domam, usstateem un sinamà mehrà ari materialajàm interešem. No semneeku dehleem fastahwošcho kara spehku nenahzàs gruhti farihdit pret pilšehtu proletareešhem. 1871. g. komuna peerahdija, žif weelgi to ifdarit.*) Bija weegli eestahstit semneeku pušcheem, ka aij un uš barikadem atrodas titai neleeschi, nošedsneeki, palaidneeki, kas negrib strahdat, bet to ween štatas, kà waretu peesawinatees to, ko žiti nopelniujchi. Semneeku dehli eedegàs šwehtàs dušmàs pret šcheem žilwezes attritumeem un eedomajàs darām augsti tikumigu darbu, nemdami tos fašchaut lupatàs.

Tà pati attihštiba maš pa mašam nowedušji pee tam, ka ženaf tit eezeenišs un šetmigs zihnàs lihdschelis, kà brunota fazelschanàs tagad kluwis waj pilnigi neleetojams. Naw wairs eespehjamš ar waru šagahst waj pahrgrosit kahdu eenihstu walšts šahršibu, eelu zihnàs pahrwarot walidibas kara spehku. Wehl weiraf. Barikadu zihnàs neween tapa jo deenas, jo neeespehjamšas, winas šikàs ari topam leetas. Jo jaunee apstahkti, kas nodibinajàs, kad burschuasija dabuja walšts waru šawàs rolàs, špeedd maš pa mašam peeschkirt ari proletariatam wisnepeezešchamatàs politiškàs brihwibas un teesibas. Ar tam apbrunota, strahdneeku šchkira wareja ar leelakeem waj mašakeem panahkumeem west šawas zihnàs šikumigà kahrtà. Tà eesahštàs jaunš plaschys laika pošms, kurà proletariats isžihna šawas šchkiras zihnàs uš šikumiga laika: parlamentà un arodneeziškàs organisažijàs.

Ar 1850. g. bija noslehgts lihds šchim pahrrunatais rewoluzionarais laimets. Bija peerahdijees, ka birgeliskà rewoluzija

*) Wehl 1912. g. Žirikes generalštreikà „demokratiškàs“ Šweizes buršchuasija wareja šuhit lauku apgabalū militšchus pret pilšehtàs strahdneekem.

newar teeschi pahreet proletariistâ. Ekonomistee apstahkli preefich tam wehl nebija peeteefoschi nogatawojuschees. Kapitalisms uf Eiropas zeetfemes netur wehl nebija peeteefoschi tahlu attihstijees. Winsch wehl wisur atradâs behrnu autos. Uri proletariats wehl bija negataros. Tas bija mafs skaitâ un wahjich apfinas un organisazijas finâ. Gesahkâs jauns kapitalisma usplaukuma un seedu laikmets, saweenots ar politiftu reakziju. Wisâ reetrumu Eiropâ un it ihpaschi Franzijâ, Wahzijâ un Belgijâ ahtri attihstijâs modernâ leelruhpneneziba. Apmehram peezipadsmitt gadus ilgi uf Eiropas zeetfemes nedfird ne neeta par strahdneeku kustibu un proletariata schkiras zihnam. Anglijâ gan tredjunijas auga augumâ ari schini laikmetâ. Bet uf Eiropas zeetfemes burschuafijai bija meers. Eelschejais eenaidneeks bija apspeests un apklusinats. Burschuafija wareja meerigi nodotees kapitala akumulazijai un sawas waras nostiprinaschanai. Sozialistiskâs idejas, kas no 1840. lihds 1849. g. bija darijuschas tik leelu eespaidu uf proletariatu, bija waj wismaf litâs aismirstas. Komunisma spoks, par kuru „Komunistu Manifests“ wareja leezinat, ka tas staigajot apfahrt un ka pret to saweenojuschâs wisas Eiropas wezâs waras, litâs kâ no femes noslauzits. Bet tâ tikai litâs. Schini nahwei lihdsiga fastinguma laikmetâ proletariats trahja jaunus spehkus un kapitalistiskâs leelruhpnenezibas ahtrâ attihstiba lita pamatu proletareeschu schkiras zihnu jaunai ahtrai usplaukschanai. Revoluzijas no apafschas litâs esam beigtas uf wiseem laikeem. Sahkâs wesela rinda revoluziju no augfchas. Do wispahrejâ birgeliskâ revoluzija, reetrumu Eiropas burschuju schkiras leelâ zihna deht noteizejas waras walsti wehl nebija galâ. Wehl burschuafija nebija safneegufi wisu, kas wajadsigs, lai kapitalisms waretu swabadi plaukt un seedet. Daschâs leelâs semes burschuafijai wehl truhka nazionalâ apweenojuma un patstahwibas. Laikmets no 1850. lihds 1871. g. ir birgelisko revoluziju pehdejais posms. (Protams, ka tas jihmejas tikai uf Eiropas leelwalstimm un ne uf Asiju, kur birgeliskas revoluzijas norifinajâs tikai paschâ pehdejâ laikâ.) Schini laikmetâ teef safneegta leelo naziju patstahwiba un weeniba. Lihdsekli, ar kureem Eiropas burschuafija safneedja scho mehrti, bija: Napoleona Treschâ kari, kuras tas teizâs wedam Italijas atswabinaschanas labâ, bet kuras tas ihstebibâ weda, lai nostiprinatu sawu stahwokli un eeguhtu Franzijai jaunus femes gabalus. Dtrs swarigs un asinains lihdsellis bija wahzu-austreeschu karfch 1866. g. un pehdeji wahzu-frantschu karfch 1871. g. No scheem kareem Wahzija isnahza kâ apweenota

un warena leelwalsts. Leelām nazionalām walstim nodibinotees un burščuafijas warai uš ilgeem laikeem noštprinotees, tifa radīti nofazijumi proletariata zihnai **likumifās** formās. Wišu reetrumu Eiropas walstu strahdneeki tagad wareja organifetees nazionalās politifkās partijās, bet tā tad ari zihnitees tīfai **šawas walsts robešās**.

Šhi laikmeta šahumā, 1850. g. uš wišas Eiropas zeetšemes proletariatam wehl truhtsi pat mizelementarakās pilšonu brihwibas un teefibas. Pat Franzijā tam naw wehleščanas teefibu, naw šapulšču un beedroščanās brihwibas, naw rakstu un runas brihwibas. Šhi laikmeta beigās, pehz 1870. g. wišas Eiropas kulturwalstis proletariats ir dabujis wairak waj mašaf aprobeščotv, bet tomehr zeefchi nodroščinatu likumifku eefpehju pcedalitees politifkā dšihwē un zihnās. Daščās semēs, tā Anglijā, Franzijā, Wahzijā un Schweizē proletariats eefarojis daščas šewifškās teefibas. Un jau tas apstahklis, ka katras semes proletariatam tagad jaorganifejas nazionalās organifazijās un jawed nazionalas zihnās, turas katrā semē ir šawadas, tapehz ka katrā semē ir ihpatneji wehsturifki nofazijumi, jau tas apstahklis neatturami nowed pee tam, ka katras semes proletareefču zihna kluht patšahwiga. Tīfai nazionalam proletariata organifazijām wareja buht šekmes, jo tās zihnijās par teefchi redšamām, katram šajuhtamām politifkām prašibam. Bet leelā ušmaniba, ko Eiropas proletariats peegreesa politifkai zihnai, noweda ari pee tam, ka šhi laikmeta šahumā proletariats ahštahja nowahrtā ekonomifko zihnu. Tomehr pawifam no tās nowehrstees winsch nekad newareja. Tā mehš redšam šhini laikmetā šahkamees abus tos leelos proletariata zihnās weidus, pee kureem strahdneeku šchkira turas wehl šhodeen: politifki-parlamentaro zihnu un arodneeku kuftribu. Bet tā jau es šaziju — tīfai wehl **šahkamees**. Nahtoščā pošma šahumā, t. i. pirmos gados pehz 1871. g. šhi laikmeta šwarigakais zihnās lihdsfeklis, politifki-parlamentarā darbiba šastopama wehl tīfai dihgli. Wehl naw nodibinajuščees šchim zihnās weidam wajadsigee apstahkli. Tee tīfai patlaban wehl nogatawojas. Ta organifazija, kas šchinis pahrejas gados bijuši leelais mahtes klehpis, no kura zehluščās nazionalās proletariata organifazijas, ta ligšda, kurā išperetās wišas daudšās, mašās un šahumā wahrigās nazionalās sozialdemokratu partijās, bij štarptautifka strahdneeku apweeniba, daudj minetā **Internazionale**. Šhi bij wehsturifka forma, kurā parahdijās Eiropas naziju proletariata kuftriba tai laikmetā, tad

ta tikko šahkàs. Toreij proletariats tikko šahka nogatawotees ekonomiskai un it ihpašči poltiiskai zihnai. Kustiba wehl wišur bij tik wahja, ka nespehja patstahwigi usstahtees un sprauft few teeschus, nazionalus mehrkus. Wišu semju proletareescheem un wišu semju proletareeschu organizacijam wajadsėja fawâ starpâ weenmehr skubināt un duhschināt. Internazionale ir daudj darijusi, lai paišfinātu šcho proletariata organizeschanàs un pumoschanàs laimetu.

Rā wišus leelus wehsturiskus notikumus, tā ari Internazionali ar laiku šahk ispušchkot legendam, t. i. par „širdsustaišiščanu“ jazereteem un beš kritikas tizigi usnemteem nostahsteem. Weena no tahdām legendem wed Internazionales nodibinaščanos šatarā ar 1861. g. šarihkoto pasaules isstahdi Londonā un ar gadu wehlat iszehlušchos polu dumpi. Šchee notikumi beš šchaubam wareja buht tikai ahreji pamudinajumi uš starptautiskās strahdneeku šaweenibas dibinaščanu. Ihtais zehlonis meklejams daudj dšikat. Es jau oisrahdiju, ka ihtais zehlonis rodams wispahy šajustā wajadsibā pehz šawstarpeja pabalsta un pamudinajuma. Patlaban uš jaunū, patstahwigu dšihwi mostoščajis proletariats pehz ilgas un tumšas reakzijas nakts bij speests organizetees internazionali, tapehz ka neweenas nazijas proletariats nebij tik stiprs, ka waretu west šawu patstahwigu, nazionalu zihnu. Pee tam eewehrojams, ka taisni Anglijas proletariats, kurušch wehlatos laikos nebuht naw israhdijis tahdas internazionalas teekšmes, bij wiskarstakais Internazionales pabalstītājs, tapehz ka tas šajuta wisleelako wajadsibu pehz starptautiskās šapraščanās. Pehz 1850. g. Eiropas zeetšemes walstis kapitališms šahka stipri attihstitees, tā ka Anglija maš pa mašam šahka šaudet šawu monopolistes stahwolki pasaules tirgū. Wairakās Eiropas walstis, kur strahdneeku algas un dšihwes wajadsibas bij daudj šemakas nekā Anglijā, kapitalištiskā leekruhpnēeziba šahka konturet ar angļu ruhpnēezibu. To newareja nejust ari Anglijas strahdneeki. Dašchos arodos un daščās ruhpnēezibas nošarēs kontinenta kapitalistu konturenze atnehma Anglijas strahdneekēem darbu un maiši. Bet par wišām leetami, Anglijas kapitaliști šahka streiku gadijumos eewest no ahršemem streikšauschus. Tee bij galwenee eemešli, kas panudināja angļu strahdneekus ruhpetees par to, ka ari kontinenta (zeetšemes) proletariats buhtu organizets, apšinigs un zihnas špehjigs. Luht, tapehz angļu tredjunisti bij tik karsti peekriteji un nesawtigi pabalstītāji (šahkumā pat wadoni) starptautiškai strahdneeku šawee-

ni bai. Tahdi apdahwinati un tredjunistu starpā augsti zeeniti wihri tā Alans, Eplgards, Odschers wiseem spehkeem pabalstija Internazionali un isleetoja sawu leelo eespaidu us apsinigajeem un tredjunijās organizeteem angļu strahdneekem, lai ari tee pabalstītu starptautisko strahdneeku saweenibu. Angļu tredjunijam pašchām ari tolait wehl nebij drošcha likumiga pamata sem kahjam. Wīnu stahwoklis un teesibas wehl nebij zeeschi likumu nodrošchinatas. Ar daschadu darba kontraktos eespraustu klauschu un teefas spreedumu palihdsibu kapitalisti nereti eedsina strahdneeku arodneeziskās organizācijas (tredjunijas) nepatihkāmās sprugās. Schis apstahklis modinaja nupat minetos strahdneeku wadonos zenteenus issaukt plaschu politisku strahdneeku kustibu, kuru waretu ismantot tredjuniju labā, iskarojot preeksch tām isdewigaku teesibu stahwokli. Tam noluhkam angļu strahdneekem, protams, wajadsēja balss teesibas pee parlamenta wehleschanam. Tas ir eemesls, kapehž minetee angļu strahdneeku wadoni spehleja tīf leelu lomu pee Internacionales nodibinaschanas un kapehž Anglijas, fewischki Londonas strahdneeki seschdesmitos gados tīf sparigi un zihīgi strahdaja, modinadami sawus schēiras beedrus un eewadidami leelu strahdneeku kustibu balss teesibas labā.

Bet wiseem scheem zenteeneem pehž starptautiskas sapraschanās, kuras wajadsibu atsina neween Anglijas, bet ari Franziņas un Schweizes strahdneeki, nebuhtu bijuschī ne notahl tīf leeli panahkumi, ja Markšs nebuhtu nehmis to leetu sawā wadibā. Schi gara milschā genijs usreis aptwehra starptautiskās strahdneeku organizācijas ihsto nosihmi un prata apweenot un eewadit pareisās sreedēs wīsas wehl tumščās zeribas un pa datai nestaidros zenteenus. Markšs jau usstahjās Internacionales dibinaschanas mitinā, Sent Martins Holē, Londonā, 1863. g. septembra 28. d. Wīnsch tīfa eewehlets komišjā, kuras usdewums bija, fastahdit atklahschanas adresi un isstrahdat Internacionales statutu projektu. Un no ta laika sahkot wīnsch gandrihs dewīnus gadus seedojis Internacionalei leelako datu sawa darba spehka un sawu ahrlahrteji leelo gara dahwanu. Markšs pahreddēja un pasina wīsas Eiropas strahdneeku kustibu. Wīnsch sinaja, sem kahdeem apslahkteem un kur ta zehlusēes. Wīnsch bija skaidribā par tās mehrki, ilgi pirms ta pati spehja scho mehrki eeraudsit un aptwert. Wīnsch nojauta, kurp schai kustibai jaisēet un par ko tai jatop, ja ari ta bija pretischka 1848. g. komunistu kustibai. Tā faultajā inaugural-adresē, t. i. Internacionales darbības atklahschanas adresē, to Markšs fastahdijis un Starptautiskās Strahd-

neeku Sawayenibas (Internazionali) pirmais kongress apspredis un peenehmis, mehs atrodam us wisstaidrafo išteiktu un aprahditu, kas tani brihdi un ta laika apstahkios wiswajadšigaks un wisnoderigaks preekšy Eiropas strahdneeku kustiabas. Turpat ari jo gaischi: aprahdita un usswehrta starpiba starp ta laika un starp 1848. g. apstahkleem un wajadšibam. „Komunistu Manifestâ“ Markss wed, tã sakot, wisu wehsturi muhsu azu preekščã un demonstrè pee winas gaitas, sahda: jabuht proletareeschu šchiras lomai un sahds ir winas wehsturiskais usdewums. Inaugural-adresè winsch apmeerinas ar to, ka apraksta un ihši atgahdina pehdejo 50 gadu notikumus. Beeturadamees pee ofizialãm sijnam un škaitleem, winsch aprahda Anglijas kapitalisma miššigi ahtro un leelisko attihštibu, turai, drusku masakos apmehros, bet tomehr neatturami, sako pahrejã Eiropa. Tad winsch aprahda, ka Anglijas strahdneeku šchirai no wisas šchis leeliskãs attihštibas nãw atlejis nekahds labums. Markss redseja un šaprata, ka tobrihd nebija isdewigs laiks atjaunot tahdu sozjalistiskas propagandas koleģiju, sahda bija bijuši „Komunistu saweeniba“. Šchi bija nodibinašusēes wispahrejãš Eiropas revoluzijas preekščawakarã. Tapehž tai bija jaleef wisleelakais šwars us to, lai eenestu ruhgstoschã proletariata masãš noteikta gala mehrka apšinu. Internazionali, turpretim, bija jarada daudj maj eewehrojama masu kustiba. Proletariats, kas 1848. g. preekščawakarã bija dedsis aij zihnas kahres, tagad, 1860-to gadu widu bija nospeests, apatists, pret wisu weenalšigs. To wajadseja modinat, šaduhšot, organizet. Ja ari organizazijas šahkumã buhtu masas, nespehzigas, maj apšinigas un nedroschas, wehlaškãs zihnãs, pašchas sawus zelus taifidamas un mekledamas, tãš gan peeaugš un nostiprinašees. Straujas zihnas uswarot un šaudejot newar nerastees špehks un apšina, zeescha organizazija un noteikta taktika. Tee, kas pahmet Markšam weenpušigu dogmatismu, daritu labi, ja tee papuhletos palasit wina rakstus un wispahr paškatitos us wina darbibu Starptautiskajã Strahdneeku Sawayenibã. Tad tee nahktu pee zitadas pahrlēezibas. Tee redsetu, ka Markss ir bijis neween leels domatajs un teoretikis, bet ari ģenials taktikis.

Tikdaudj par šlaweno Inaugural-adresi. Wehl man gribetos šazit daščus wahrđus par Internazionali statuteem un organizaziju. Tã ka Internazionali šastahdošchee elementi bija maj školoti, pee disziplinetas zihnas nepeeradušchi un politiskã laukã nepeedšihwojušchi, tad ir pats par fewi šaprotams, ka organisa-

zijai wjadseja buht stingrai un zentralisetai. Internazionali
zentralai wadibai, ta fuktai Wispahrejai Padomei jeb General-
rahtam wjadseja dot eewehrojami plaschas pilnwaras. Bet, no
otras puses, eewehrojot internacionales aptwerto elementu da-
schadibu, winas organizacijai wjadseja buht toti elastigai un pee-
glaudigai. Mehs nedrihstam peemirft, ka tee nebija noteikti so-
zialdemokratiski elementi waj sozialdemokratu partijas un ar
muhslaiku arodneeziskas kustibas garu pilditas organizācijas, kas
Maršam nodereja par materialu, Internazionali dibinot. Tah-
das organizācijas winšch newareja apweenot, jo tahdu nemas
wehl nebija. Tās wehl bija radamas. Bet tās radit wareja ti-
kai zaur apweenošchanu us kopejeem darbeem. Maršs gribeja
šakopot wifus nedaudšos strahdneeku kustibas elementus, kas to-
reis bija šakopami. Tad winšch gribeja wifu semju strahdneeku
kustibu uswest us šakiru zihnas zeku ar sozialismu, ka gala mehrki.
Tas bija Marša mehrkis. Un to winšch ari sinamā mehrā ša-
fneedsa, lai gan ne taisni tahdā weidā, ka winšch pats zereja.
Internazionalei beidsotees, strahdneeku šakira gandrihs wifās
Eiropas kulturwalstis bija politiski daudš isglijtotata, daudš ap-
finigata un patstahwigata.

Mehs šcheit, protams, newaram atstahstit wifu Internazio-
nales wehsturi. Misrahdisim tikai wehl, ka wina drihs pehz ša-
was nodibinašchanās wareni istruhzinaja Eiropas waldibas un
waldošchās šakiras, modinadama un šaduhšchodama, organizē-
dama un wadidama lihds tam meerigās, apatiskās strahdneeku
mašas. Waldošchās šakiras weenmehr usstatijušchās Internazio-
nali par kaut ko warenu, noslehpumainu, šchaušmigu. Un bailes
arween škatas zaur paleelinatajam brilleem. Tapehz ari wifas
Eiropas waldošchās šakiras tureja Internazionali par daudš stip-
raku, neta ta ihstenibā bija. Kunademi par ihstu, materialu
spehtu, aistrahdisim tikai peemehra deht, us finanšielo itahwolli.
Ka Maršs tahdā weetā humoristiski iškakas, tad Internazio-
nales kafeerim arween bija jarehkina negatiweem škaitleem, t. i.
kašē arweemu bija neween peemihligs tukšajums, bet pat
duhšchigi augošchš istruhkums. Tomehr wifas Eiropas wald.
un waldošchās šakiras bija pahrleezinatas, ka Internacionales
kašē gut naudas miljonu miljoneem, par ko wareja atrast škait-
listus aprehlinus un peerahdijumus daščados senšaziju kahros
buršchuju laikrakstos.

Buršchuafiju istruhzinaja šewišchi tas, ka proletariats us-
stahjās ka **internacionala** wara. Tas bija koutkas šewišchš, ko ta

newareja nekahdâ jinâ saprast. Daschado walstu burschuafijas weda sawâ starpâ weenmehrigu ekonomisku taru ahrejo tirgu dehl. Winas tapeh3 newareja eedomatees, kas ta par waru, kas ſpeh3 no weena zentra wadit un organijet daschadu semju tautas mafas.

Internacionales rewoluzionaro ſoſchumu burschuafijas azis pawairoja wehl tas apstahklics, ta tuhdaſ peh3 winas nodibinaſchanaš uš Eiropas zeetſemes iſzehlâš wairati lihdi tam nepeeredſeti leeli ſtreiki. Tee buhtu iſzehluſchees ari beš Internacionales. Franzijâ, Bahzijâ, Belgijâ u. ſ. kapitaliſms auga un iſplatijâš miſſu ahtrumâ. Un kapitaliſmam iſplatotees, protams, newareja neeraſtees ari ſtreiki. Tomehr Internacionale ſpehleja wiſoš ſchajos ſtreikos imarigu lomû. Wiſâš daudi maš eewehrojamâš algas zihnâš, kaš tajos gados noriſmajâš, Internacionale uſnehmâš wadibu. Wina dema pabalſtu un padomu, gahdaja naudas lihdiſektus, aiſtaweja ſtreiklauſchu peepluſſchamu u. t. t. Toreiſ uš Eiropas zeetſemes nekur wehl nebija daudi maš eewehrojamâš arodneeku organijaſijas. Un ſchur tur paſtahwoſchâš arodneeku beedribas nekad nebij mehginajuſchâš ſtahtees organijaſtorikâ ſakarâ waj, wiſmaš, ſaſinatees un ſaſkanot ſawu darbibu ar ahreju arodneeku beedribam. Tapeh3 Internacionalei peeſkrita pirmsahrt taš uſdewums, ko muſſu deenâš iſpildija internacionalaš ſoſjalaſtu birojs, un otrahrt taš, ko tagad pilda daschadâš ſtarptautiſkâš arodneeku apweenibas un to ſekretariati. Internacionale palihdſeja ſtrahdneekem wiſoš leelakoš ſtreikološ. Birmais tahds plaſchš, Internacionales wadits ſtreiks iſzehlâš Pariſe 1867. g. Streikoloja gardrih3 4000 ſtrahdneeku. 1869. g. ſtreikoloja Belgijaš kaſnratſchi, pa labai datai uš Internacionales pamudinajumu. Belgijaš ſtrahdneeki, tâ ſinams, wehl tagad dſihwo neapſtauſchamos apſtahtloš. Bet toreiſ wina ſtahwokliš bij taiſni ſchauſmigs. Uš Internacionales pamudinajumu nu ſchjee apſpeeſtee un lihdiš pehdejai aſins un ſweedru pilitei iſſuhktee proletareeſchi uſſahka zihnu pret ſaweem ſaimneeziſkeeni iſſuhzejeem. Streiks, protams, peenehma rupjaš formas. Pee Serengas un ſcharlojaš nahza pat lihdiš aſins iſleeſchanaš. Belgijaš waldoſchâ ſchkira atreebâš ſtreikotajeem wiſmeſchonigakâ kahtâ. Wini apgahjâš ar teem tâ ar dumpineekem un walſts nodewejeem. Te atkal Internacionale bija kaht ar palihgu. Wina wahza naudas pabalſtus zeetuſchajeem, gahdaja aiſſtahwjuš leeſai nodoteem. Beš tam wina ſazehla leeliſtu politiſku kuſtiou, kurâ

tika atklati apgaismoi ichi streika pamati un peerahdits, ta ministri pašchi ir raktuwuju lihdijhpašchneeki.

Ari tajos leelos strikos, kas tika masleet wehlať izjihniti Schweizes pilsehtās, Internazionale spēhleja leelu lomu, lai gan wina nebija scho streiku jarihtotaja, tā weetejā burščuju prešetoreiļ apgalwoja. Tītai tad streiki bija izzehlušchees, Internazionale bij tuhdať klaht tā waditaja un padoma deweja. Wina ari ušnehmās wadibu un dewa padomus wišās leetās un weetās, tur strahdneeki ušsahka kahdu paštahwigu politisku zihau. Tas gan pagaidam notika weenigi Anglijā. Tur 1866. un 1867. gg. norištinajās loti dšihwa kustiiba deht balss teešibam pee parlamenta wehlejšchanam, lai gan Anglijas strahdneeki wairs nebij til rewoluzionari, tā ištchartisma laikā. **Toreiļ** proletariats prašija **wispahreju** balss teešibu, **lagad** tas apmeerinajās ar to, ka prašija balss teešibu wišeem teem, kas dšihwoja pašcha ihretā dšihwokli. Tā bij laiki pahrgrosijušchees. Ari ištchis kustiibas wadibu Internazionale nehma šawās rofās un peedewa tai wajadsigo sparun notektību. Saktot no 1864. g. waldija atkal šainmeezibas kriše, un ištchis apstahklis, protams, nahza par labu Internacionales isplatišči. 1867. g. sem augošchās agitazijas eespaida, tika išwesta balss teešibu reforma, tura peeschihra pilsehtās dšihwojošcheem anglu strahdneekēem pašchu šwarigato pilšonu teešibu.

Sakarā ar Internacionales likwidēšchanu juhs wiši buhšeet dširdejušchi freewu rewoluzionara Bakunina wahrdu, kurešch pašihštams ari no 1848. g. rewoluzijas. Šchis wišrs pulzinaja ap šewi Schweizeešchu Juras apgabala šihkbirgelus un politiskā šinā atpakať palikušcho romanu šemju (Italijas, Spanijas, Portugales) strahdneekus.

Lee bija weegli pahrlēezinami, ka politika ir tungu padarišchana, gar kuru strahdneeka zilwekam naw nekahdas dala. Ap scho jautajumu tad ari Bakunins un wina draugi ušsahka pirmos strihdus. Bija jaišchir jautajums, waj strahdneeku organizacijam wispahr un Internacionalei šewištchi nodarbotees ar politiku jeb ne. Romanu šemju strahdneeku prahwā dala atrada Bakunina antipolitiško stahwokli par pareišaku, netā Martša ušstatu, ka strahdneekēem ir jazihnas un jaišwar tā šchirai un šchiru zihnai nenowehršchamā kahrtā jabuht politiskai zihnai. Brihšcham Bakunins ar šaweem draugeem jutās til štipers, ka mehginaja dabut šawās rofās Internacionales wadibu, generalrahtu, eewehlot tajā leelo puši bakunistu. Kad tas, nešdewās, tad peelika wišus ipehšus, lai apzirptu un šašchaurinatu general-

rahta pilnvaras, degradetu to par weenfahrschu wehstutu janehmeju un isdalitaju, tam pašam naw netahda noteiššana. Lai waretu ar labatām ieknem darit sawus darbus, jeb, pareisaf šafot, nedarbus, bakunisti nodibinaja sewišktu, pusslepenu, pussatlahtu organizaciju: „demokratiškā sozialisma saweenibu“. Šchi bija organizacija, tas pa dalai stahweja pašā Internacionālē, pa daļai ahrpus tās, un kur bija apweenojuschees wiši Bakunina peekriteji. Nodibinajas šchi saweeniba frantschu Schweizē. Bet maj pa masam ta isplatijās par wišam romanu semem: par Franziju, Itāliju, Spaniju. Pehdeji to dabuja eeeju pat Anglijā un eespeedās pašā generalrahtā. Atziht maj neatziht politisko zihnu, šchis jautajums bija muhschigais strihdus ahbols starp Internacionales soziodemokratiško un anarkistiško wirseenu. Tā ta Markss un wina draugi jo deenas jo zeešchaf nostahdija Internacionali uš politiskās zihnas zela un tā ta ap to laiku politiskā zihna wairatās semēs kluwa eespehjama, tad Bakunins un wina kompanjoni apwainoja Marksu, ta tas gribot iswehrstees par patwaldigu diktatoru. Šchahdi apwainojumi atrada dsirdigas ausis to daudso strahdneeku rindās, kas nesen tā eestahjuschees organizacijā un wehl newareja šchidri aptwert proletareeschu šchiras zihnu dabu un nosihmi. Schee proletareeschu zihnas armijas rekruschji nodereja Bakuninam un kompanjoneem par augligu semi, kur kaišit sawu neustizibas jehllu.

Internacionale bija — tas wehkreis jausstwer — pilnigi neskolota kustiba, fastahwošcha no politiski neskoloteem elementeem. Nedauds gadu laikā, it ihpašchi pehz 1866. g. noturetā Genjes kongresa, wina bija leeliski peeaugusi. Mums naw pilnigi drošchu un ustizamu skaitlu par šcho peeaugumu. Bet to waram wehrot no winas beedru skaita daščās atjewišchlās semēs. Tā, peem., Belgijā pehz leelā kalnratschu streika, kur Internacionale bija attihstijusi til sparigu propagandu, pee Internacionales ilgaku laiku peedereja 64,000 strahdneeku. Belgijas proletariats toreij wehl stahweja uš loti semas attihstibas pakahpes un tureen strahdneeki gandrihs wiši bija rekruschu šchiras zihnu armija. Wehl leelatā mehrā tas sihmejās uš zitām semem, tā, peem., Spaniju un Itāliju, kur nemaj wehl nebija ihsta moderna proletariata. Uri Schweizes pilsehtās no wišam malu malam šapluduschee strahdneeki istaišija nemeerigu, nedisziplinetu publi. Tas pats deews bija Franzijā, kur sibtbirgeliskās Prudona mahzibas darija kawejoschu un šamaitajoschu eespaidu uš zihnas gatawajeem un zihnas spehjigajeem strahdneekeem. Prudona mahzibas

šodols bija tas, ka jarauga fameerinat un islihdsinat proletariatu ar burschuafiju, tad warēs, kapitalismom pastahwot, isbeigt kapitalisma launās šekas preekščj strahdneeku šchiras.

Šit utopistas, nelogiskas un šihkbirgeliskas ari nebija Prudona mahzibas, tās tomehr atrada peekritejus taisni to frantschu strahdneeku starpā, kas peedereja pee Internacionales un spehleja tajā eewehrojumu lomu. Internacionales wehsturi lašot, mehs eewehrojam, ka taisni frantschu strahdneeki ir tee, kas it uš šola usstahjās pret Markša un wina beedru fastahditām resoluzijām, proklamazijām un projekteem, kur arweenu bija škaidri un gaišči formulēti šchiru zihnas prinzipi. Taisni frantschu strahdneeki nahš atkal un atkal klajā ar šawām nestaidrām šihkbirgeliski-prudoniskām domām, eebildumeem un pretresoluzijām. Wehšak mehs redšim tos zehlonus, kuri Franziņas strahdneekos šagatawoja Prudona mahzibām tif augligu šemi.

Tahda pateesibā išstatijās Internacionale. Wimu fastahdošchee elementi šahweja uš loti daščadām attihštibas pakahpem. Tahšak jaewehro, ka taisni tajos gados pehž wahzu-austreeschu un wahzu-frantschu kara proletariats daudšās šemēs dabuja eespehju peedalitees pee politiskām zihnam. Tas peespeeda katras šemes proletariatu wešt šawu atšewišchku, patšahwigu, nazionalu zihnu. Ja nebuhtu darbojušchees desorganišetaji spehši un ja proletariats buhtu bijis attihštīhaks, tad buhtu bijis eespehšams, ka atšewišchko naziju organizacijām, patšahwigu zihnu ušahšot, „Starptautiskā Šaweeniba” buhtu išschkīhrusees draudšigi un Internacionale buhtu, warbuht, paturejuši tahdu lomu, tahda wehšak peekrita starptautiskajām šozialistu birojam. Bet tahdi wehrojumi ir šinamā mehrā tukšču šalmu kulschana. Šo toreišejais proletariats newareja buht apšinīgaks, tā wīnščj bija. Un strahdneeku apšinas truhtums bija augliga šeme anarkistu desorganišejošchām idejam. Tapēhž Pirmā Internacionale newareja teeschi pahreet augštakā formā, bet tai bija jabeidsšas, jaiširšt. Katras šemes proletariatā eemihtošchās nazionalās teekšmes ušwareja. Klahš peenahža wehl tas, ka šaimneezīškā zihna, kura ir tif warenaš apweenotaja daščado šemju proletareešču starpā, taisni tai laikā spehleja masu lomu, kurpretim politiski-parlamentarā zihna bija wišai dšihwa, šewišchki Anglijā, Šweizē un Wahzijā. Politiskās zihnas wajadsšiba, ko Internacionale bija ušwehrusi wairak tīkai teoretiski, tagad tīka wišgarām praktiski atšihša un wešta. Šcho wajadsšibu Internacionale gribeja ušwehrt un

pastrihpot un tahdā lahrtā sazehla kahjās wišu antiparlamenta-
ristu lehgeri.

1872. g. nōtureiā Hagas kongresā Internacionales gals bija
peenahzis. Markšam un wiņa domu beedreem isdewās panahht
Bakunina un wiņa drauga Giloma isflehgšhanu. Bes tam kon-
grefs ari žitos šawos lehmumos pilnigi nostahjās Markša, t. i.
politiskās zihnas peekriteju pusē. Ar to bija gaischi peerahdits,
ka Internacionales beedru wairakums bija sozjaldemokratisks un
ka anarkistu ir tika: nedauds. Markšs un wiņa draugi domaja,
ka pagaidam Internacionales usdewums peepildits. Tas bija
neilgi pehz Parises Komunas zihnam, par kurām buhs tūna
turpmat. Leit tikai jaaisrahda, ka Komunas krišhana nepalika
bes eespaida us Internacionali. Weentahrt jau Internacionales
lozektu wajaschana kuwa wišās walstis ofaka. Bet tas buhtu
tas masakais. No wisleelakā šwara ir tas, ka pehz Komunas
krišchanas leela revoluzionara kustiba tik drihs nebija šagaidama.
Proletariatam ejamo zetu Markšs pahrredseja štaidri. Katras
šemes proletariatam bija jāstahda šawa nazionala politiska par-
tija un šaktiru zihna bija jāwed politikas laukā us nazionaleem
pamateem. Internacionalais zentrs bija pagaidam leeks. Wi-
šmas tik ilgi, kamehr daschādo šemju proletareeschī nejuht waja-
dsibu pehz zentra, kuršch palihdsetu šaktaot wišu šemju proleta-
reeschu partiju nazionalās zihnas internacionālā harmonijā. To
atšihdami Markšs un wiņa draugi nolehma Internacionali lik-
widet un pahrzehla generalrahtu us Nujorku, kur Eiropas prole-
tareeschu azis neredseja to flusi un meerigi nomirstam. Tā mums
wezas legendas šahsta par daschādeem praweescheem un woro-
aem, ka tee neesot mirušchi, bet usbraukušchi debesis.

Tā Eiropas štrahdneeku kustiba ap 1870. gadu bija šafnee-
guši tahdu punktu, kur tai kahdu laiku bija jadarbojas galwenā
lahrtā nazionalās robeschās. Šachdu nazionalu zihnu bija jau
eesahzis Bahzijas proletariatats. Tas jau Internacionales pastah-
wešchanas laikā bija peedsihwojis šawu pošmu patstahwigas weh-
štures. Tas ari turpmat droscheem šoleem štaigaja tos jaunos
žetus, pa kureem tam šeloja wišu zitu šemju proletareeschī. Nah-
koschā preekschlahijumā mehš šakšim tuwal apgaismot šchos jau-
nos žetus.

Treschais preekschlasijums.

Strahdneeku kustības attīstība Bahzija līdš 1870. g.

Bagahjuichā preekschlasijumā mehs šazijām, tā Bahzija jau tolait bija pasihstami abi leele proletareeschu šchiras zihnu weidi: arodneeku organizācijas un patstahwiga politiska partija. Schee ir dwi galwenee zihnas lihdsekli, kureem wehlatā laika peekehrās wisu semju proletareeschi. Wahzu proletariata pirmas modinatajs un organizetajs bija Ferdinands Lafale. Ar šchi wihra wahrdu neeschirami šaistita tā laika wahzu strahdneeku kustība. Rā praktisks politikis un besbailigs zihnitajs Lafale ir Bahzijas strahdneeku kustībā eeguwis tikpat labi ispelnitu nemirstibu, tā Marks internazionalajā proletariata organizēšanā.

Rahdā stahwokli, uš kahda attīstības pakahpeena Lafale at-rada Bahzijas proletariatu? Rahdi bija šabeedribas apstahkli, kuros wīsch dibināja pirmo sozjaldemokratu partiju (jo par tahdu jaatšihst Lafales dibinatā „Wispahrejā Wahzu Strahdneeku Saweeniba“)?

Pehz 1848. g. leelais ruhpnēezibas usplaukuma wīlnis bija wehles ari pahr Bahziju. Wahzija šahka nostahtees leelruhpnēezibas walstu rindā. Bet tikai wehl šahka. Leelruhpnēeziskā rewoluzija wehl nebija tahlu tikusi. Wehl semkopība bija pati swarigatā šaimnēezibas nosare. Tā, peemehram, Prusija wehl 3½ miljona zilweku nodarbojās ar semkopību un tikai ¼ miljona ar amatnēezību un ruhpnēezību. Un amatnēezība bija wehl eewehrojami isplatitaka un stipraka, nekā leelruhpnēezība. Tikai Saksija, Diseldorfas apšahrtne maš pamasam tika šabrikam peebuhwetās. Bet lai gar wehl nebija šasneegta augsta ruhpnēezības attīstības pakahpe, tad tomehr wisgarām bija redšama rošiga wīrsišchanās uš to puši. Tas bija galwēnais. Tas bija weens no zehloneem, kuri lita sozjaldemokratu mahzibam tik ahtri un dšili eesaknotees. Pehz 1850. g. wīšā Bahzija bija redšama ahtra un pamatīga šchiru noschirīchanās un norobeschoschanās. Bet ari daschado šchiru robeschu pahrmaina. Tā, peent., šenat tik leelā un špehzigā amatneeku šchira dila, tā wezs mehnešis. It ihpaschi Prusija un Saksija. Weenā paschā tekstilruhpnēezībā starp 1848. un 1861. gadu rošas šaktu škaitis bija noschirzīs no 76,000 uš 4700 un audeju škaitis no apm. 82,000 uš 12,000. Šuhs šaprotat, kahdu leelu šaimnēezisku pahrmainu rahda šchee škaitli,

un arī to, kādu postu, būdu un iemīsumu šķi pārmaiņa bija atnesuši uz eelas iemēsteem, bet darba un maiņes pataisīteem amatneeteem. Burschuasija bija saimneeziskā zinā stipri attīstījušies, bet politiskā zinā tā arveenu wehl bija gēhwa un neapfinīga. Bēhž 1849. g. reakzijas wahzu burschuasija šahka atkā daudj maš šasparotees ap 1861. un 1862. gadu. Bija nodibinājušies tā šauktā demokratiskā oposizijas partija jeb progresa partija. Pee tās Lašale ra:dsija peesleetees. Wiasch zereja, tāpat, tā Markšs bija zerejis 1848. g., tā strahdneeki un birgeliskee demokrati warēs wehrst sawus kopejus špehtus pret reakziju. Wahzija wehl wajadseja nojshuhiet pee malas feodalisma un absolutisma atleekas, kas tur bija tā eephehtuschās, tā stahjās zekā ruhneezibas swabadai ušplaušchani, netahwa attīstītees rāšchojameem špehteem un kaweja šchiru zihnu starp proletariatu un burschuasiju. Tāpēhž Lašale domaja, tā tur warēs burschuasija eet roku rokā ar proletariatu pret widuz laiku waram un eestahdijumeem. Bet šchis domas bija maldigas. Wahzijas burschuasijai bija pahraf maš rewoluzionara spara un wina jau pahraf stipri baidijās no proletariata. Lašale bija šawās zeribās wihlees, tāpat tā Markšs bija wihlees šawejās.

Lašale eesahka sawu agitaziju ar diwi preeščklasijumeem, no kureem weenu („Par konstituzijas buhtibu“) tureja demokratisķajeem birgekeem un otru (tā šaukto „**Strahdneeku programu**“) strahdneekeem. Echo abu runu isstrahdajums ir nemirstigs meistara darbs; un broščuru weidā isdotas, winas wehl tagad peeder pee wisisplatitātās un wiswehrtīgātās agitazijas literaturas wīšas pašaules sozjaldemokratisķajā nākstneezībā. Lorešejais Wahzijās proletariats nebij tiktahl attīstīts, tā buhtu špehjis pilnīgi šaprašt Strahdneeku programā isteiktās domas. Ihstenībā šķi Strahdneeku programa ir tas pats Komunistu Manifests, titai teeschi peelahgots Wahzijas apstahķeem. Tā ir, protams, daudj šchauraka un, tā šakot, daudj **ideologiskā**, nekā Markša un Engēša šastahditā wispašaules sozjalisma abeže (tā Kautskis nošauz Komunistu manifeštu), bet tā uz wislabako aprahda strahdneekeem, kurp teem wispirmā kahrtā jawirša šawa šchiras zihna.

Sahķumā Lašales agitazija bij pa labai daļai šauzejo bāšis tūšneši. Dašchos Wahzijas apgabalos strahdneeki gan šahka daudj maš kuitetees, bet tee wīši ķehrās birgelisķeem demokrāteem aštē. Galwenās un eewehrojamātās strahdneeku organizācijas bij: pirmkahrt **kooperatīvas pahrtīlas** beedribas un **rašchoļaju beedribas** un, otrkahrt, tā šauktās strahdn. kulturas beedri-

kas (Arbeiterbildungsvereine), t. i. isglihtibas klubi. Kooperazijas beedribas wīsas stahweja sem Delitschans-Schulzes eespaيدا. Schis bij birgelists tautaimneezibas teoretikis, kurses raudsija strahdneekem eestahstit. ka wini warot tikt uš sata sara zaur pašchpalihdsibu. Kapitalisms warot palitt kapitalisms un dsihtees pehz saweem mehrkeem. Gar ieem strahdneekem neesot nekahda data. Sawu stahwokli strahdneeki warot nodroschinat un ušlabor, dibinadami krahj- un aisdewu kafes, kooperatiwas bodes un darb-nizas un zitas sawstarpejas palihdsibas beedribas. Schis gudribas Lafalam nahzās teeschi aplarot. Sawā Strahdneeku programā wīnsch schij uš pašchpalihdsibas pamateem dibinatai kooperazijai stahda preti kooperaziju ar wāllis palihdsibu. Schis wina programā punkts eeresis pašaulē daudj pahrpratumi. Demokratiskā burschuasijas un inteligenzes dibinatās strahdn. isgl. beedribas bij wehl pilnas birgeliska gara. Kā mušu deenās Toinbisaweenibas Anglijā un daschas strahdneeku isglihtibas beedribas zitās semēs, tā ari toreisejee wahzu Arbeiterbildungs-šereini zentās strahdneekem eemahzit **no wisa pa druskai**. Wini fastahdija un isplatija pehz birgeku garšchas un eestateem isweh-letu eklektisku sinami, pee tam modinadami strahdneekos arkibir-gelisko usskatu, it ka wījas sinatnes un katra sinaschana dotu strahd-neekem eespehju ušlabor sawu stahwokli un tikt pee ehrtakas dsih-wes. Tee, ka jums wīseem sinams, ir birgeku isdomati sili meli. So titai noteiktas sinaschanas par sabeedribas attihstibu un taut-saimneezibas likumeem ir tās, kas teeschi palihdsj strahdneekem jo sekmigi west sawu schiras zihnu roschainakas nahkotnes labā. To Wahzijas strahdneeki ari sahka nojaust, un 1863. g. sahčas "Kustiba paštahwigu strahdneeku organizaziju labā. Kadās no-doms šasaukt leelu strahdneeku kongresu. Kongresa šasaukscha-nu organizeja Leipzigas komiteja. Ta greesās pee wairakeem atklastibas darbineekem, to starpā ari pee V., ar jautajumu, ko šchee domajot par strahdneeku planeem un strahdneeku jautaju-mu wispahr un kahdus lihdsjeklus šchee eeteizot strahdneeku stah-wokla ušlaboschana. Lafale, kurses jau bij eepasinees ar burschu-asijas glehwo dabu, isleetoja šcho gadijumu pamudināt un wadit strahdneeku schkiru uš **paštahwigu** zihnu. Sawā „**Atklastā Utbil-dē**," kas ari wehla isnahza broschuras weidā un peeder pee sozjaldemokratijas wislabakeem agitazijas raksteem, Lafale wis-pahrejos wilzeenos usstahdija programu, pee kuras tas turejās lihdsj pat sawa ihšā mušscha galam. Wina agitazijas pamata prinzipi wīsi islitti šhini „**Atklastā Utbildē**." **Wispirmā weestā**

winsch noslahdija zihnu deht wispahrejas balss teesibas parlamēnta wehleschanās. Wina pahrleeziba bij, ka Wahzijas strahdneeku schkirai jaorganisejas nemis pajchisglihtibas un propogandas pulzinos, furu galwenais usdewums propaget (isplatit) sozialisma gala mehrtus, bet politiskā partijā, kura, sprausdama sozialisimu par sawu idealu, zihnas tagadejā sabeedribā deht politiskām teesibam un brijwibam, wispirmā weetā deht wispahrejas balss teesibas. „Relaijeet“, tā Lašale ussauz strahdneekēm, „nekam jēwi nowehrit uš blakus zeleem waj nezeleem. Nemeteet skatu ne pa labi ne pa kreisi, bet raugatees weenmehr uš sawu pirmo lcelo mehrti: sašneegt wispahreju balss teesibu. Ta ir jētmigas agitazijas augstaka gudriba: katrēiš gribet tikai weenu leetu, bet to tad ari gribet un pehž tās zenstees wišēem spēhkeem.“

Beš tam mehš Lašales pirmā brošjurā atronam statistiku par Prufijas dašchado schkiru eenahkumeem. Schini statistikā šatrahtee skaiti rahda, zit maš Prufijē tahdu eedsihwotaju, kam daudš maš peeteekošchš gada eenahkums (pahri par 1200—1500 markam gadā). Lašale tāpat tā Markšs un Engelišs skatijās wehl zaur pahrat rošchainām brilleem, t. i. ari winsch wehrteja pahrat ihšu to laiku, kas strahdneeku schkirai wajadsigs lihds isglihtotees, organišetees un atšwabinatees. Winsch šagaidija, ka drihš ween attihstifees plašcha jo plašcha kustiba wispahrejas balss teesibas labā un ka schij teesibai, tiklihds ta buhs eeguhta, buhs neišsakami leels audšinošchš eespaids, tā ka šihkbirgeļi un jemneeki, sawas posta dšihwes spēesti, ari drihš ween peeweenošēes strahdneeku schkirai. Wehlako laiku peedsihwojumi rahdijuschē, ka tā wis naw.

Otru jwarigu weetu Lašales programā eenem rašchotaju ašoziazijas (sabecedribas) ar walšts pabalstu. Lašale šcho prašibu usšwehra jēwišchki stipri, tapehž ka usskatija to tā pretšwaru un pretstatu birgeļistai agitazijai par „pajchpalihdsibu“ ar kooperatīwam pahrtikas bodem un sawstarpejam krahj- un ajšdewu kasesem, kuras wedišchot strahdneekus pee labklahjibas beš walšts waras eejaušchchanās. Lašale sawu prašibu nesaprata utopiski. Winsch nesagaidija, ka tagad waldošcho schkiru walšts šneegš pabalstu patštahwigām strahdneeku ašoziazijam. Winsch šchis ašoziazijas domajās weenkahršchē tā pahrejas lihdsēkli, pee kura proletariats šertos tuhdaļ pehž sawas uswaras. Winsch domaja, ka walšts wara, kura atrašēes šem stipra proletareeschu eespaida, tā tad buhs, tā šakot, pusproletariska, atwehlēs milšu sumas kooperatīwu ušnehmumu pabalstišchchanai un weizinašchchanai. Iai dotu

fabeedroteem strahdneekem eespehju nodarbotees ahrpus algas
 werdсібas. Tahdâ fahrtâ Lafale eedomajâs kapitalistiskâs rascho-
 fchanas meerigu un pakahpenisku pahreju sozialistiskâ raschofchanâ.
 Schini uskâtâ protams, flehpjas wehl jawâ teesa utopijas. Mehs
 finam, ka naw eespehjams kapitalistiski raschofshas fabeedribas
 flehpi tahdâ fahrtâ radit un weizinat sozialistisku raschofchanu.
 Bet ari bes tam wehl schi prasiba bij nelaimigi usstahdita. Ta-
 pehz ta radija deejigan daudj juku un pahpratumu. Praktiskâ
 agitazijâ un propagandâ ne katreij tikâ peeteefoschi skaidri un
 nepahrprotami uswehrtis, ka pabalstu strahdneeku organizazijas
 un raschotaju asoziazijas war sagaidit tikai no tahdas walsts, fur
 proletariatam noteizejs wahrds un ka buhtu smeekligi gaidit to no
 tahdas walsts, kas stahw muischneeku-leelgruntneeku waj burfchu-
 ju-leelruhneeku waj abu scho schkiru deenastâ. Tapehz ari dasch-
 brihd istikâs it ka katra walsts, ari tagadejâ, fila junkuru jahâ
 Prufija **wareku** ispidit scho Lafales prasibu. Engels un Marks
 skatijâs uj Lafala agitaziju ar finamu neustizibu. Pee tam wai-
 niga pirmsahrt Lafales nupat apluhkotâ programas prasiba un
 otrahrt wina istureschanâs pret prufschu waldibu. Kâ wehlat
 ihrahdijâs, winu neustiziba bij bijuse leelaka, nekâ Lafale pateesibâ
 pelnijis. Zit plaschs ari nebij Marksa un Engelsa skats un zit
 dsitas ari nebij winu finaschanas, tad tomehr ilgâ dsihwe trimdâ
 bij winus finamâ mehrâ atsweschinajuse winu tehwijai. Lafale,
 fursch wifû laifu dsihwoja Wahzijâ un usmanigi jekoja winaas at-
 tihstibai, pasina labal winaas wajadsibas un azumirkâ prasibas
 nekâ abi leelee trindineeki. Bet tai finâ Marksa un Engelsa do-
 mas bes schaubam bij pareijas, ka Lafales uskateem peemihht wehl
 laba data utopisma un ka wina stahwockis bij jawâ finâ atpakat-
 rahpulgis, salihdsinot ar to stahwocki, kahdu eenehma komunistu
 saweeniba 1848. g. Utopiska bij Lafales zeriba, ka pahreja no
 kapitalistiskâs raschofchanas uj sozialistisko, eespehjama meerigâ
 zelâ, soliti pa solitim un ka, wehl kapitalistiskai fabeedribas fahr-
 tibai pastahwot, eespehjams nodibinât sozialistiskâs raschotaju fa-
 beedribas ar walsts polihdsibu. Bes tam, kâ jau sazits, Marksa
 neustizibu modinaja Lafales istureschanâs pret prufschu waldibu.
 Bilnigi nedibinatâ, fantastiskâ idealismâ Lafale weenu laifu tee-
 schâm tizeja, ka arki-reakzionarâ Prufijas junkuru waldiba jeb
 baronokratija, zihnidadâs pret patlaban mostofchos burfchuafiju
 buhschot gatawa pabalstit strahdneeku atswabinaschanâs kustibu.
 Lafales bij til zeeschi un peepefchi pahrleezinajees par liberalâs
 burfchuafijas glehwumu un zihnâs nespehju, ka tikâ atstimts

pahraf tahli us otru pusi. Ir wispaher finams fakts, ka Lafale toreis eelaidees farunās un lihgunos ar Bismarku. Teesa gan, ka winsch nebij lahwees ſewi kaut kahdā ſinā ſaiſtit un nebij nekur peefahpees nedj atfazijees no ſawas programas praſibam. Bet eſpehjams tomehr ir, ka winsch bij gahjis par tahlu, eelaifdamees meera farunās ar proletariata wiſleelako un nozeetinatafo eenaidneeku. Lafale liſa itin ſkaidri manit, ka winsch no pruſchu waldibas ſagaida leelaku pabaſtu proletariata zihnās, nekā no liberalās burſchuafijas. Winsch negribeja eeraudſit, ka iſteniba abas waras, titlab birokratiſt: baronokratiſtā waldiba, kā ari kapitaliſtiſtā burſchuafija teel ſawas ſchkiras intereſchu ſpeeftas noſtāhtees naidigi pret proletariata zenteeneem.

Wahzu proletariatam no ſahkta gala bij jazihnas pret diweem eenaidneekem: pret ſeodalo muſchneezibu un pret liberafo burſchuafiju. Las, protams, ſtipri apgruhtinaja wina zihnas. Franzijā, Anglijā, Holandē, proletariatam uſ paſtahwigu zihnu moſtotees, walſts groſchi jau atradas burſchuafijas rokās. Ne ta bij Wahzijā. Walſts maſchinas iſtee waditaji tur nebij wis burſchuji, bet junkuri. Burſchuafija tikai wehl teežās pehž walſts waras; un ſtarp abām ſchkiram, ſtarp burſchuafiju un baronokratiiju notika berſeſchanās. Scho berſeſchanos Lafale zereja iſmantot ſawā labā. Winsch domaja, ka jaundibinamai proleta-reeſchu partijai buhſchot eefpehjams iſſpehlet junkurus pret burſchujeem. Tahdas domas un tahda zeriba bija nopeetna politiſka kluhda. No ſchis kluhdas Lafale neſpehja pilnigi atſwabinatees lihds pat ſawa muhſcha beigam. Bet ar ko winsch bija, tā ſakot, trahpijis naglai uſ galwas, ta bija agitazija par wispahrejo balſs teeſibu. Pati ſchi teeſiba un it ihpaſchi agitazija minas labā ir iſrahdijujees par weenu no wiſwarenakeem eerotſcheem proleta-riata ſchkiras zihnā.

Loreiſeje ſozialdemokrati ſtatižās uſ politiſkām balſs teeſibam ar wiſleelako neuſtizibu. Lihds pat tam laiſkam balſs teeſibas bija weenmehr iſrahdijujees par lihdsekli, ar ko peefchmankt proletariatu. Lafale bija pirmais ſozialdemokrats, kurſch uſſtahdija wispahrejas balſs teeſibas praſibu par weenu no wiſpirmeem un ſwarigateem zihnas loſungeem. Teesa gan, ka winsch to darija wairal no inſtinkta dſihts, nekā aiſ dſilas un ſkaidras affikas. So Lafale, tāpat kā ziti wina laiſka beedri un ſtrahdneeku ſchkiras modinataji, peem. Auguſts Bebelſ, wehl nebuht newareja ſkaidri paredſet, zik milſigi: leela wehriba ſchaj teeſibai buhſ ſtrahdneeku ſchkiras zihnā kā agitazijas un organiſazijas lihdsekli.

Lasales agitazijas panahkumi šahkumā bij tikai mehreni. Tika gan notūretas wairakas trošchunainas šapulzes un strahdneeku faeimās un 1863. g. maja mehnesī tika nodibinata „Wis-pahreja Wahzu Strahdneeku Sameeniba“. Bet Lasales zeretāis strahdneeku kustiņas leelāis un ahtrāis peeaugums nenahza. Strahdijas, ka tikai neleela proletariata daļa, ruhpnēzisti wisat-tihstiatos apgabalos, tā peem. Saksijā un Reines prowinzēs un it ihpāshi Frankfurtē, bij ar winu weenos prahtos. Lasale bij weens no wislabateem runatajeem wišā 19-tā gadu šimteni. Un wiņš bij zerejis ar sawu sparū un leelajām gara dahwanam nedauds mehneschu laikā pulzināt ap šewi wismas 100,000 prole-tareeschu. Sem wina warenās agitazijas eespaida proletariats ari wišur šahka mostees un kusletees. Lauschu bari pluhstin pluh-da un druhsmējās uš wina šapulzem. Bet galu galā israhdijas tas pats, kas jau daudstahrt un wisgaram nowehrots: Pirmee propagandisti un sozialisma šludinataji gan ušmodina proletaria-tu no apatistās weenaldisības, bet teem gandrihs wehl nekad ne-šidodas nodibināt paleekamas organizazijas. Nēweenas semes proletariats newar pahrlēkt waj mahstligeem lihdsēkteem pahšfi-nāt to laiku, kas wajadsigs lihds no tumšhām šimpatijas juhtam pret sozialismu un no pirmo zeribu un pirmā nemeera ušleesmo-juma nonahkt pee meerigas, nesatrizinamas pahrleezības, šchi-ras apšinas un organizazijas.

Lasales nodibinatās „Wispahrejās Wahzu Strahdneeku Sa-weenibas“ organizazija leezina, ka šchi šaweeniba naw dibinata teoretiska sozialisma propagandai, bet praktiskai politiskai zihnai. Šhstenībā šchi šaweeniba bij pirmā sozjaldemokratiskā strahdneeku partija pašaulē. Winas organizazija bij stingri zentralistiska un Lasale pats stahweja pašhā zentrā, tā ka wina waru loti labi eespehjams nosaukt par diktatoru waru. Waj bij labi darits, wišu organizaziju tik loti zentralisēt? Wehlatee peedsihwojumi rahdi-ja, ka labi gan. Proletariats bij gandrihs pilnīgi neapšinigs. Wiņš bij birgelisku tautas draugu apmulsinats un waldibas organu apdausits. Wiņš wehl neprata un nespehja ušstahtees patstahwigi. Ja gribeja dibināt ihstu politisku partiju, kas ahtri un šparīgi atšauzās uš wišēem politiskeem jautajumeem un grib darit teeschu eespaidu uš politiskās dšihwes gaitu, tad wajadsēja šit stingras zentralisazijas, kahdu Lasale bij dewis šaweenibai. Un pašham Lasalim wajadsēja eenemt šhimi šaweenībā noteizo-šhā wadona weetu. Šchi no daschām pušem nokritijetā pahraf štingrā zentralisazija un Lasales rokās nodotā diktatora wara.

dewa pehdejam eespehju, bihdit Bahzijas proletariatu us preek-
schu un tuwinat to drihdi, kad schchda weida organifazija wairs
nebij wajasdfiga, tapeh3 ka proletariats to pahraudfis. Drihs
peh3 „Wispahrejäs Bahzu Strahdneeku Saweenibas“ nodibina-
schanäs ta saudeja sawu gemalo wadoni. Lafale mira jau 1864.
g. Bet te israhdijs, ka wina dibinatä organifazija jau paguwufe
laisft proletariatä dšilas faknes. Winas beedru ftaits gan wehi
bij deefgan neezigs: titai 5000. Tas ir loti maf preekſch tahdas
femes kà Bahzijas un preekſch politifstas partijas, kas grib darit
teeschu eespaidu us walfis dšihwi. Bet peh3 Lafala nahwes wina
dibinatä un waditä saweeniba neweenu azumirkli nefafschkobijäs
un nedraudeja putet. Tas leezinaja, ka winas pamati bij ftipri
un dibinajäs us flintim.

Peh3 Lafales nahwes „Wispahrejäs Bahzu Strahdneeku
Saweenibas“ wadiba nahza fon Schweizera rokäs un ſchis pa-
lifa pee saweenibas ftuhres lihds pat 1871. g. beigam. Ap wina
perfonu Bahzijas fozialdemokratu prefë ir dauds strihdejufchees.
Strihds wehl tagad naw galigi iſſchirts, jo kà Schweizera ap-
fuhdsetaji uſſtahjäs Engels, Marks un pahr wiſam leetam Be-
bels, furpreti kà wina aiſſtahwi runä wahzu fozialdemokratijas
paſiſhtamais wehſturneeks Franz Mehrings un wiſi dokumenti,
kas no ta laika uſglabajufchees. Ir, proteet, iſplatiufees legenda,
ka Wispahrejä Wahzu Strahdneeku Saweeniba „fofetejuſe ar
reakziju“ (tas ir Engelsa iſteizeens), ka ta efot bijuſe tahda par-
tija, kas tikufe zeeſta un pat ſinamä mehrä pabalſtita no pruh-
ſchu waldibas, Marks to pat apfuhds, ka ta „jo deenas jo wairaf
iſwehriufees par ſchkehrſli un trauzekli Wahzijas ſtrahdneeku
kuſtibä.“ Mehrings, ſtrahdadams pee ſawas wiſpahrpafiſhta-
mäs grahmatas par wahzu fozialdemokr. wehſturi, nehmees
pahrbaudit ſchis ſmagäs apfuhdsibas. Wiſch iſſtatijis zauri
wiſus dokumentus, wiſus ta laika uſſaukumus un partijas laif-
rakſtus un naw warejis atraſt neweena peerahdijuma, kas leezi-
natu pret Saweenibu un winas waditaju fon Schweizeri. Wiſch
tadehl uſſtahjäs kà Schweizera aiſſtahwis un apgalwoja, ka par
fofeteschanu ar reakziju, par patriotifku peetehribu Pruhſijai,
newarot Wispahrejo Wahzu Strahdneeku Saweenibu apwainot
jo neefot itin nekahdu peerahdijumu. Schweizera apfuhdsetaji
efot wina politifu weentahrſchi pahpratuſchi. Auguſts Bebels
turpreti uſtur apfuhdsibu wairakos ſchurnala artikkelos un it ih-
paſchi ſawas neſen iſnahkuſchos memuaros. Tomehr Mehrings
paleef pee ſawa uſſkata ari peh3 Bebela memuaru iſnahkſcha-

nas. Un Mehringam talkâ nahf ziti partijas beedri, kam bijuse isdewiba pamatigi eepasihtees ar ta laika dokumenteem. Tâ schis strihds wehl scho baltudeemu naw galigi ischkirts.

Behz Basales nahwes kahdu laizinu wehl lifàs, it kâ wijas Wahzijas proletariats waretu organisetees weenâ partijâ. Pee Strahdneeku Saweenibas organa „Sozialdemokrats“ strahdaja lihds Wilhelms Liebknechts, kurfch patlaban bij atgreesees no Londonas, kur tas bij dsihwojis trindâ kopsch 1849. g. Ari Markks un Engels peedalijàs. Bet drihs ween isnahza schel-schanàs aif usskatu nesastanam praktistàs politikas jeb taktikas jautajumos. Wi si nupat minetee publizisti atteizàs no lihdsdar-bibas „Sozialdemokratâ“ un apm. ap to paschu laiku daschas sakschu strahdneeku organisazijas, kuras nebij peestahjuschàs pee Wispahrejàs Strahdneeku Saweenibas, sahka sawâ starpâ ap-weenotees un west sawu patstahwigu politiku Bebela un Lieb-knechta wadibâ. Teesa gan, ka schis „palstahwigi usstahjoschàs“ Saksijas strahdneeku organisazijas toreif wehl nebij pilnigi pahr-rahwuschas wijas saites, kas tàs saistija ar birgelisko demokra-tiju, kura bij Saksijâ labu teesu progresiwaka un ar daudj stih-waku mugurkaulu apbaltwota, nekâ Pruhfijâ. Tomehr bij skaid-ra leeta, ka Saksijas strahdneeku organisaziju apweenibâ atra-dàs pretorganisazijas dihgli. Drihs ween ari nahza notitumi, kas lifa scheem dihgteem attihstitees. Modibinajàs pretorgani-sazija Wispahrejaj Strahdneeku Saweenibai un Wahzijas pro-letariatam bij japahrdsihwo ilgu un smagu sawstarpeju zihnu laikmets, pirms safneegt sawu weenibu un tagadejo, preekch-sihmigo organisaziju.

Starp notifumeem, kas weizinjaja Wahzijas proletariata schel-schanos, wispirmo weetu eenem 1866. g. karsch starp Aust-riju un Wahziju. Bet ari schis karsch bij tikai teeschais, ahrejais zehlonis. Ihstais zehlonis meklejams eefsch tam, ka Wahzija bij saskaldita un sadalita neskaitamàs masàs faterlanditès, ku-râm katrai bij sawi ihpatneji, wehsturiski attihstijuschees apstahkti un sawas ihpatnejas materialas intereses. Jau pirms kara is-zelschanàs fon Schweizers un wina waditâ Saweeniba bij no-teikti eenehmuschî neutralu stahwokli. Schweizers bij isstaidro-jis, ka winsch un wina waditâ strahdneeku partija newar un negrib pabalstit junkuru jahto Pruhfiju, bet ka ari newar un ne-grib pabalstit Austriju, kura esot tikpat reakzionara un iskurte-juje, kâ winas pretineeze. Saksijas strahdneeku organisazijas nebij bijuschas tik apdomigas un tahfredfigas. Warbuht, ka tas

nahza no tam, fa winas newareja leetu tif aufstafinigi apfpreest. Pirmfahrt bij eemesss baiditees, fa karsch tiks istarots taijni Saffijas robeschâs un otrfahrt Saffijas burſchuafija bij wiſai draudfiga pret Pruhſiju. Pirmais apstahklis netahwa Saffijas ſtrahdneefeem aufstafinigi runat par gaidamw karu. Otrs apstahklis winus pamudinaja uf ahtru roku atklati noſtahtees Auſtrijas puſê. Karsch nahza un nedauds nedetu laikâ Auſtrijas tara ſpehks bij ſakauts uf wiſas linijas. Pehz Koningrazes kaujas nahza meera luhgums, karsch atfina Pruhſiju un Biſmar-tu par uſwaretajeem. Biſmarks iſleetoja ſcho brihdi, lai noſtip-rinatu Pruhſijas wirſwaldibu pahr ſeemeta Wahzijas walſtitem. Rodibinajâs tâ ſauktâ Seemeta Wahzijas Walſtju Apweeniba jeb ihsaf Seemet-Wahzu Saweeniba (der Norddeutsche Bund). Schi aptwehra wiſas wahzu walſtites uf ſeemeſeem no Maines upes. Tas bij puſzeta ſtahwoklis. Wiſas deenwidus Wahzijas walſtites palika ahrypus ſchis ſaweenibas un ari Auſtrija bij at-ſtahla ſawâ walâ. Tahds ſtahwoklis newareja apmeerinât wahzu demokratus. Schee bij weenmehr zerejuſchi un gaidiju-ſchi uf diſchwahzu weenibu, uf Diſch-Wahziju, kura aptwehrtu neween wiſu tagadejo Wahziju, bet ari wahzeefchu apdſihwoto Auſtrijas dafu. Winu zeribas nu bij wehjâ. Bij ſtaidra leeta, fa tahds ſtahwoklis newareja ilgi paſtahwet, fa tas bij tikai pahr-ejas ſtahwoklis, pakahpe uf leelaku un zeefchaf organ:ſetu wah-zu walſti.

Râ uf ſcho jautajumu ſtatijâs un tâ ſchini leetâ iſturejâs Wahzijas apfinigais proletariats? Atbildedami uf ſcho jautaju-mu, mehs atradiſim atbildi uf jautajumu: kas gan bij tas iſhtais zehlonis, karsch ſkaldija wahzu proletariatu diwos naidigos leh-geros, kas tikdauds gadus ilgi weda ſawâ ſtarpâ wiſſihwalâs zihnas? Leeta bij tahda. Pruhſijas waldiba, pruhſchu militarâ walſts bij wiſleelakâ mehrâ reakzionara wara. Ta bij junkuru walſts, baronokratja, t. i. tahda walſts, fur wiſa noteiſoſchâ wa-ra atrodas leelgruntneeku, generaku un birokratu rokâ. Pro-tants, fa proletariatam wajadſeja wiſur un weenmehr uſſtahtees pret ſchahdu trihſlahrt reakzionaru walſts impampi. Bet no otras puſes Pruhſijai, t. i. winas waldoschâm ſchkiram ar Ho-henzolernu nama karali preeſchgalâ peekrita wehſtures gaitas uſliktais uſdewums, apweenot wiſas wahzu faterlandites weenâ weenigâ, leelâ un ſpehzigâ wahzu walſti. Schis uſdewums bij wehſtures uſliktis un Pruhſija newareja to neufnemtees. Wina pildij: ſawu uſdewumu reakzionarâ garâ un Hohenzolerna na-

ma labâ. Bet wina to pildija. Un Wahzijas proletariatam, tâpat kâ Wahzijas burschuafijai bij wisleelakâ interese pee daschedo faterlandischu apweenojuma. Kas un kâ scho apweenoschany isdarija, bij puslihds weenalga.

Tahdas bij schi jautajuma diwas puses. Un täs wareja, tàm wajadseja radit strihdu un schkelschanos eeintereseto eedsihwotaju starpâ. Weeni redseja tikai Pruhšijas reakzionaro dabu, otri uswehra winas wehsturisko lomu. Birnee dega dusmu un eenaida leesmäs pret Pruhšiju un wisu, kas ar to šakarâ. Dtree wehroja, ka pat schis baronokratiskais impampis war buht sem opstahkleem pabalstams, proti: ja nu zittahl tahds pabalsts wajadšigs Wahzijas weenibas labâ. Tâ itin dabiski wahzu proletariatâ nodibinajäs diwas strahwas. Un tikpat dabiski bij tas, ka abas konturejoschäs strahdneeku šaweenibas usmetäs katra par weenas strahwas usskatu isteizeju un nowedeju lihds täs konsekwenzem. Pehz kara, kad nodibinajäs Seemetwahzu Šaweeniba un tika dotas wispahrejas balšs teesibas pee schis Šaweenibas Šopparlamenta wehleschanâm, Wispahrejâ Wahzu Strahdneeku Šaweeniba tuhdat nolehma peedalitees pee wehleschanam un wispahr ismantotu parlamentu šawas schkiras labâ, zif ween tas eespehjas. Wina nolehma „pehz eespehjas“ peedalitees pee „positiwa likumdeweju darba“ un palihdsset pee walšts likumu un pilsonu teesibu uslaboschanas. Zitadi us scho leetu statijäs Liebtnechta un Bebeta waditâ Šakšijas strahdneeku šaweeniba, jeb tâ šauktâ „Tautas Partija“. Schi usstatija Seemetwahzu Bunda parlamentu tikai un weenigi par tribini, no kuras ari strahdneeku partijas preekšstahwji war atklati un wišâ pašaulê šadsirdami protestet pret waldibas warmahzibant un wiswisadâm biro- un baronokratijas nebušchanam. Ka schini parlamentâ buhtu eespehjama kautkahda positiwa likumdeweju darbiba proletariata labâ, to ta netizeja un noleedsa us wisstingrafo. Tâ nahzäs, ka pirmâ wahzu parlamentâ, kur proletariatam bij teesiba šuhtit šawus preekšstahwjus, bet kur tas wehl bij aissuhšijis tikai diwi trihs wihrus, schee pašchi newareja eet roku rokâ, bet beeschi ween balsoja un debateja zits pret zitu.

1869. g. Bebeta-Liebtnechta waditäs šakšchu strahdneeku šabeedribas notureja Eisenachas pilšehtâ kongresu, kurâ täs wišas apweenojäs weenâ organizijâ un nosauzäs par „Sozialdemokratišku Strahdneeku Partiju.“ Nu „brahlu karšch“ gahja it ihsten walâ. Lihds tam bij Wispahrejai Strahdneeku Partijai stahwejuschas preti tikai atšewišškas, neleelas strahdneeku orga-

nisazijas. Tagad tai nostahjās preti zeeschi organiseta partija, kura ar to bij gandrīhš weenos spehtos. Zihna paafinas. Bet daschadee strihdus punkti arween wairaf noskaidrojas un attihstiba gahja tahdā wirseena, ka drihs ween wajadseja nosust wirseem strihdus zehloneem un lihds ar to abu zihnoschos organiziju naidam. Wajadseja nodibinatees stiprai apweenotai strahdneeku partijai, kura aptwer wifas Wahzijas apfinigo un zihnas spehjigo proletariatu.

Ta legenda, kura pahrmet Wispahrejai Wahzu Strahdneeku Saweenibai lūnzinašchanos ap pruhšču waldibu, peenem ari, ka Liebknehta-Bebela waditā sozialdemokratiskā strahdneeku partija, jeb tā fauktee „Eisenacheeschi“ bijušchi sozialdemokratiskā atfinā tahlaftikuschī, nekā wisp. strahdneeku saweeniba jeb „Lafaleani“. Arī šcho usstatu Mehrings ir pamatigi sagahsis. Daudseem partijas organu artikeleem (katrai partijai bij saws organs) winašč gaischi peerahdijis, ka tā nebuht naw. Sinatniski eestati lafaleanu starpā ir gandrīhš skaidrasti un dšilaki, nekā eisenacheesčhu starpā. Schweizera bij apdahwinats zilweks un winašč pahrwaldija sinatnisko sozialismu pilnigak, nekā Bebels tajos gados un pat labak, nekā Liebknechts. Bet daschos swarigos jautajumos neweena no abām partijām wehl nebij usstrahdajusees lihds sinatniskā sozialisma usstatam. Abas bij usņemuščas sawas programās augščā aprahditās rasčotaju sabeedribas ar walfts palihdsibu, abām bij puslihds atščgarnas idejas par moderno arodneeku kustibu. Ne weena ne otra nesaprata arodneeziskās organizijas leelisko nosihmi.

Ar laiku lafaleaneem kļuwa nepanesāma wina pahrak centraliseta organizija. Tiklihds ta wairs nebij wajadšiga, tai, protams, wajadseja kluht nepanesāmai. Presidentam peeschkirtā diktatora wara tika zeesta kamehr Saweenibas beedru mafas bij tik neattihstitas, ka presidenta lomas neaprobeščotiba bij no wisleelafās šwehtibas. Bet proletariatam attihstotees, leeta pahrgrōsijās Strahdneeki gribeja pašchi noteikt un wadit sawu darbibu. Tā izžehlās strihdi un domu starpibas pašchā Saweenibā. Schweizera pats sawas presidijas pehdejos gados sahka arween waitaf usstatit katru usbrukumu saweenibas centralisacijai par launprahtigu usbrukumu wina pašcha personai. Diktatura iswehrtās no lihdslekta, kas wina sahčumā bij bijuši, par mehrki. Un pats Schweizera kļuwa par weenu no šchēhrščheem, kuri bij japahrwar un janobihda pee malas, eekams abas naidīgās mohšas (lafaleanu Saweeniba un eisenacheesčhu Partija)

wareja apweenotees, fakust weenâ proletareeschu zihnas armijâ. Bet lihdi Schweizeri noschkuhtet pee malas pagahja wehl pahrs-gadu. Pa to laiku abas partijas auga un isplatijâs puslihdi weenadâ tempâ. Frantschu-wahzu kara preekschwatarâ (1870. g.) Sameenibai bij 8000 un Partijai 10,000 beedru.

Karsch ifraka kapu, kurâ nogremdeja ilggadejo Wahzijas proletariata neweenprahtibu. Sedanas kauja un tai fetojoschee notikum; eeswanija to kapâ, tâpat lâ Koningranzes kauja bij kahrue tàs schuhpuli. Gan wisi strihdi un bersechanâs usreis newareja apklust. Bet teem wairs nebij faktista pamata. Par paschu Wahzijas proletariata apweenoschanos mums wehl nahf-sees runat, kad buhsim apskatijuschu frantschu-wahzu kara selas, Parises Romuni un leelo wispahrejo eespaidu, to schi atstahja us wifas pasaules proletariata kustibu.

Ar frantschu-wahzu karu sah tâs jauns laikmets strahdneeku kustibas wehsture. Schis laikmets sah tâs ar Parises Romunas nodibinaschanos, waronigajâm zihnam un tragisko trischanu. Komuna bij frantschu-wahzu kara wismarshigalais seeds un wisfalbalais auglis. Bet lai mehs spehtum daudj mas skaidri saprast un nowehrtet Parises Romuni, winas stiprumu un wahjumu, tad mums ihsumâ jaapluhto frantschu proletariata stahwoellis un attihstiba keisara waldischanas laikâ. Titai tad mehs warefim saprast Parises proletareeschu fazelschanâs zehlo-nus un pahreddset, zif daudj schee proletareeschu jau bij mahziju-schees, ka ari to, zif daudj teem wehl bij jamahzas.

Laikmets no 1850. lihdi 1870. g. Franzijâ bij wehl strauja-tas kapitala akumulazijas un kapitalisma ekspanzijas laiks, nekâ Wahzijâ. Schis laikmets bij preeksch Franzijas tas, kas preeksch Wahzijas bij pirmee gadi pehz frantschu-wahzu kara. Ruhpnee-ziba attihstijâs mîlsu solem. Franzijas twaika maschinu attih-stiito sirga spehku kopsuma laikmetâ no 1849. g. lihdi 1862. ga-dam pawairojâs peezfahrtigi. Sewischki usplaufa dsells un teh-rauda ruhpneneziba un lihdi ar to, protams, ari atmenogtu ee-guhshona. Ar kihmistâ ruhpneneziba spehra eewehrojamus jo-lus us preekschu. Ruhp titai peedomat pee beeschu zukuru fab-rikazija. 1865. g. Franzijas leelruhpnenezibas jau raschoja pusi no wifas walsts raschojumeem, kuru kopwehrtiba istaijija 12 mil-jardus franku. Daschados ruhpnenezibas usnehmumos nodarbi-nato strahdneeku un usnehmeju skaits sneedsâs pahri par 3 mil-joneem zifweku. No teem nahza us leelruhpnenezibu ween 1,100,000. Sewischki leelakâs pilsehtas peeauga ahtri un stipri.

St ihpašči tas fakams par Parisi, kura pehž Ludwika Filipa gahššanas un otrās ķeizara waldibas eezelšanas peedšihwoja ne lihds, ne pehž tam neredsetus seedu laikus. 15 gadu laikā šchis pilsehtas eedšihwotaju skaitis bija peeaudsis par wairak, nekā pusmiljona dwehselem. War eedomatees, ka tahdai zilweku straumei beš miteschanās peepuhstot, nebija eespehjams wišus jaunpeenahkufchos elementus saagitet un organizet. Tas nebuhtu bijis eespehjams pat tad, ja proletariats buhtu baudijis wišas politiskās teefibas un brihwibas, kuras — tā mums jau sinams — toreisejam Franzijas proletariatam wehl bija leegtas. Wišadu strahdneeku skaitis peeauga stipri, bet šewiščēti stipri pawairojās buhwstrahdneeku skaitis. Jo taišni šchāi laikā tika zeltas wišas krahšchnās walsts ehkas, ar kurām lepojas wehl tagadejā Parise. Tai laikā ari tika noplehstas wežās budkas un isnihzi-natas šchaurās, lihās eelinas ar šawām daudz un daschadām lentem un eedobumeem. Tai weetā iswilka taišnus un platus bulwarus un garas, modernas eelas. Wiši šchee milšu darbi is-taišija daku no jaunās ķeizara waldibas politiskās un ekonomiskās sistemas. Šchi isgahja us to, daschadeem māterieleem labumeem nopirkt un šaistit pee šewis wišas eedšihwotaju šchētras, lai tad waretu tās isšpehlet weemu pret otru. Strahdneeku šchētras labwehlibu gribeja eeguht zaur to, ka gahdaja tai papilnam darba. Atteezibā pret burschuasiju waldibas plans pirmos gados ijdewās pilnigi. Reti kad kahdas semes burschuasija spehjuši tik ihšā laikā tā eedšihwotees, tā frantschu burschuasija sem otrās ķeizara waldibas. Politikas laukā besteefiga un bešspehžiga, wina metās ar wišu kruhti us šawas materialās waras paleelinašchanu šaimneezibas laukā. Bet ar strahdneekeem bija žitadi. Jo kahdas šekas bija šchāi leelikšai kapitalisma un leestruhpneezibas attihštibai, šcheem discheneem buhwes darbeem un Parises pahrweidojumeem? Teeshās šekas bija tās, ka wisgarām ahtri un stipri pazehlās wišu pahrtikas pretšchu ženas un it ihpašči dšihwofku ihre un beš tam peeauga nodoklu nasta tik dikti, ka pat meerigee šihšbirgeļi šahka kurnet. Jaunajai ķeizara waldibai wajađseja naudas, ar to ušturet kara spehku, west karus, ušturet ahrejo godibu un šposchumu, ar kuru ta ķehmojās pakal Napoleona Pirmā laiktetam. Naudas wajađseja ari plaschās birokratijas un polizijas uštureschanai. Gala isnahtums bija tas, ka wajađseja taišit weenu walsts aišnehmuntu pehž otra. Bet šcho paradu, waj wismaš winu augļu (prozentu) maksatāji bija galwenā kahrtā šihšbirgeļi un strahdneeki. Priviligetās šchētras pa-

lika gandrihji pilnigi neapzirtas. Tā mehš ari toreisejā Parīšē fastopam parahdibu, kuru waram redset weemehr un wišur tā šautos ahrfahrtejos seedu laikos. Meluhkojot uš šaimnezistās dšihwes rošibu un ušplaukumu, strahdneeku stahwoškis neušlabojas, bet gan slihd lejup. Tapehž ari wispahrejā demoralizacija, kas otrās keisara waldibas pirmos gados bija eespeedušešes wišās eedšihwotaju šchirās, nespehja strahdneekus šaistit uš ilgaku laiku. Vai gan proletariatam bija politiskā šinā rošas šaistitas un mute aishahsta, tad wišchj tomehr drihji ween šahla šasleetees dšilā nemeerā. Rahdās formās šchis nemeers wareja ispaustešes? Franzišas keisara walšts eekahrtai peemita weenā šawadiba. Tur pastahweja wispahrejas balšs teešibas un tā tad tautas griba wareja brihwji israhditees. Strahdneeki wareja uššahkt politisku žihnu. Bet politiskās teešibas un brihwibas preeškch strahdneekeer, tāpat, tā preeškch wišām žitām Franzišas eedšihwotaju šchiram pastahweja titai wahrda pehž, jeb, tā šakot, uš papira. Pahri pahri pilšonu brihwibam un wispahrejo balšs teešibu stahweja waldibas rupjā wara. Ar waru Napoleons Trešchais bija nošehdees uš Franzišas trona un ar waru wišchj uš ta turejās. Pilšoneem bija leegta prešes brihwiba; teem nebija brihw šapulzetees un apšpreestešes, un, lihds pat 1864. g., nebija pat brihw streiktot. Wiša politiskā dšihwe bija šastinguši. Un ja pee tam wehl eewehrojām leelos administracijās špaidus, sem šahdeem norišinajās parlamenta ložektu wehlešchanas, tad jaatšihst, ka wispahrejā balšs teešiba nebija nekās žits, tā šposchji meli, lihdselkis, ar kura palihdsibu peemahnija semneekus un strahdneekus, eestahstot teem, ka ari wišnu gribai un balšij ir šaws eespaids uš walšts politiku. Šchis ir tas awots, no kura Markšs un Engelišs, tā ari žiti to laiku šozialdemokrati šmehla šawu dšilo neuštižibu pret wispahrejo balšs teešibu. Uš šcho neuštižibu es jau aishahdiju šahdā agrakā weetā. Nowehrojumi toreisejā Franzišā pilnigi attaišnoja šozialdemokratu atraidošcho ištureschanos pret šchahdu mahnu teešibu. Bet 1864. g. frantschu waldiba jutās špeesta peeschkirt strahdneekem streiktu brihwibu, žeribā ar to daudš maš peelabinat arween peeaugošcho strahdneeku nemeeru. Mehš jau redsejām, Internacionales wehšturi apluhkodami, žik plašchā mehrā šcho brihwibu ismantoja Franzišas, šewišchki: Parīšes strahdneeki. Ja tee negribeja nogrint arweenu šlistatā stahwoški, tad teem bija jaišmanto šchj teešiba un bija jastreiko. Politisku brihwibu truhkums šchini laikmetā špeeda frantschu proletariatu peekertees šewišchki weenam orga-

nijazijas weidam: proti — kooperacijai wišās winaš formās. Tīfa dibinatas kooperatiwas rašhotaju šabeedribas, pahrtikas beedribas, šawstarpejas palihdšības beedribas un krahi un aišdewu kafes. Protams, ka šchis nebija nekahdas zihnas organizazijas. Bet tās tomehr bija **organizazijas** un waldiba nehmas tās weizinat deesgan prahweem pabalsteem. Tas arī ir eemešs, kapehž frantschu proletariats bija tīf gruhti peeeetams šozialdemokratu mahzibam un tīf karsti peekehrās prudonišmam, lišdams wišas žeribas uš šawstarpeju pabalstu un kooperaziju. Ta nebija weena, waj otra strahdneeku wadona galwā išperinata eeteepiga doma, kas peespeeda Franzijas proletariatu nowehrštees no Markša un peekertees Prudonam. Franzijas toreisejee politiškee apstohki niemas nepeelaida žitadu rihžibu. Wajadšeja waj nu lišt rotas šlehpī, waj atkal organizetees uš kooperaziju un pašchalihdšibu. Tomehr Internacionalei bija arī Franzijā leels eespaids. Mehž redšejām, kà Internacionales kongresos frantschu strahdneeku, mutualistu un prudonistu oposizija maršišmam tapī arweenu wahjaka. Daudsi Internacionales ložetki, kuri špehleja leelu lomū Parijes komunā, peem., Warlens, pahrwehrtās no mutualista (šawstarpejas palihdšības praweešcha) par žozialistu. Internacionale, protams, atšpogulojās dašchadās strahwas, kahdas toreij paštahweja frantschu proletariatā.

Behž tam, kad 1864. g. frantschu proletariatam bija peeshķirta streiku brihwiba, wišch eeguwa 1868. g. arī beedrošchanaš un prešes brihwibu. Keisara waldiba jau tuwojās šawam galam. No dašchado šķķiru peederigeem fastahwošchā liberalā oposizija, ar kuru proletareešchi šahkumā gahja roku rokā, bija kluwuse tīf štipra, ka keisara waldiba bija gatawa dot wišu, ko no tās prasija, lai tīfai wehl waretu noturetees pee stuhres. Bet oposizija greeša pret waldibu wišus tos eerotšchus, ko tai pati waldiba bija dewuši. Tā, peem., jau peeshķirtā šapultšchu un prešes brihwiba frantschu-wahžu kara preešchwatarā darija uš proletariatu leelu leelo eespaidu. Ja mehš gribam pareiši šaprašt Franzijas mašu kustišbas pamošchanos 1868. un 1869. g., tad mums ruhž tīfai atgahdinatees 1905. g. oktobra notikumus Štreewijā. Kà weenā, tā otrā gadījumā peepeschi atštaneja wišpahr walštij brihwais un apšinigais wahrds, kas gadeem ilgi apšpeests, bija bijis dširdams tīfai šlepenajās šabeedribās un ilegalajā prešē. Rodibinajās daudšums plaschi išplatitu deenas awišchu, kas išnešaja brihwibas dširkšteles lihdš pašcheem wišattahlateem Franzijas šakteem. Wehšakā komunaru wadona Dele-

klises (Delescluze) isdotà awise „Le Reveil“ isnahza 12,000 efsemplaros. Roschfors (Rochefort), kas toreis ari sauzàs par sozjalistu, lai gan jau israhdija stipras demagoga teeksmes, isdewa awisi „La Lanterne“, kura isnahza 50,000 eksemplaros. Mitikai tika notureti gan daschados lokalos, gan sem klajas debejs. Dedfigatee mitinu runataji bija daschado nohrasju sozjalisti. Internazionales frantschu nodata bija nesen atpakal no waldibas slehgta, pehz tahdas leelakas prahwas pret weetejeem arodneeku kustibas wadoneem, Tolenu un ziteem. Bet wina drihs ween atkal nodibinajàs. Un tà jau tahdos ustraukumama laitos mehds notift, wifas kustibas galwenà wadiba peekrita wisradikalakajam wirseenam, t. i. tam, kursch tika turets par wisradikalako. Schini gadijumà blankisteem. Wezais rewoluzionars Blantijs bija atgreesees no trimdas ar wifseem saweem wezajeem sapneem un wezajam ilusijam. Sawà sozjalistiskà tizibà winsch bija nostiprinajees wehl zeeschak, nekà senak. Bet winsch gribeja leetot jenejos zihnas lihdseltus jaunajos apstahktos. Winsch wehl arweenu zereja sagrahbt walsts waru sawàs rokàs ar peepeschas brunotas fazelschanàs palihdsibu. Schini noluhkà winsch organiseja sawus peekritejus slepenàs sabeedribàs, kuras 1869. g. atkal isplatijàs wifà Parifè.

Tà isstatijàs Franzijà pirms frantschu-wahzu kara. Deela ruhgschana, leela politiska aktiwitate, asas zihnas eesch un ahrpus Internazionales starp prudonisteem, daschadu nohrasju sozjalisteem un blankisteem. Internazionale bija frantschu proletariatu usmodinajusi, bet nebija paguwusi to organiset, nebija paguwusi to usaudsinat, galigi atihstet un peeisturigas, neatsaidigas zihnas peeradinat. Tà Franzijas un sewiichki Parises proletariats pa leelà kara laiku bija wehl negataws, politiski nekolots, tikko us politisku dsihwi pamodees pehz ilga meega. Tahds bija proletariats, kursch uszehla Parises Komunu. Usmodinats, us zihnu gataws, sozjalistisku ideju apsturbينات, bet wehl neapfinigs un pa leelum leelakai daļai pat wehl neorganisets, patlaban tà pamodees no dsila, gara meega, kurà to bija eemidsinajusi un wifadeem lihdselkeem turejusi otrà keisara waldiba, jeb tà sauktais zesarijms.

Mehs jau finam, ka kaxam sahlotees faktiski zesarijms pasaudejis wifu sawu spehku. Pee pirmà gruhdeena tam waja dseja sagruht, tà karschu naminam. Schahds gruhdeens nahza. 1870. g. septembra 1. deenà frantschu keisara armija tika pee

Sedanas sakauta, septembra 2. deenâ Franzijas kara wadonis Mat Mahons un keisars Napoleons Treschais padewâs wahzee-
scheem un septembra 4. deenâ Parises politiki issludinaja Fran-
ziju par republiku. Par tungeem un waldneekem usmetâs Pa-
rises parlamenta lozekki, grupina advokatu (Tjers, Fawrs,
Schils Ferijs u. z.), turi jau kopsch gadeem bija gaidijuschi un
tikhojuschi peh₃ walfs waras. Reij pee tâs tikuschi, wini nehma
to isleetot sewis paschu un newis sawas schkiras labâ. Tee bija
wisi par naudu pehrkami intriganti, tumuschi goda wihri, kas pat
sawâ primatâ dsihwê nebija bes traipsekteem. Wismagatâs pahr-
baudischanas laikâ usnemdamees wadit sawas tehwijas waldibu,
schee wihri weenmehr patureja azis tikai un weenigi sawas un
sawu wistuwako klikes beedru intereses. Ar weenu wahrdu sa-
lot, tee bija wihri, kas war noderet par wislabako peerahdijumu
tam intelektu un morales pagrimumam, to frantschu burschuasija
jau tolait bija sasneegusi. Proletariats newareja nesafleetees
pret scho „nazijas aissardsibas waldibu“, kâ wina pati sewi sau-
zâs, jeb pret scho „nazijas nodeweju waldibu“, kâ winu ar pilnu
teesibu mehdsja saukat frantschu tautas masas. Proletariats gan
mehginaja eesturmet Parises pilsehtas domi. Bet newareja do-
mat par nopeetnu dumpi tahdâ brihdi, kad pruschu kara spehks
jau eelsenza Parisi.

Parises aplentschanas laikâ „nazijas nodeweju waldiba“ is-
gahja us to, dsieht proletareeschu barus tikschâ un droschâ nahwê.
Proletareeschi, proti, fastahdija tã saukto nazionalo gwardiju.
Un scho tad nu dsina pruhichu ugunis bes miteschanâs, bes waja-
dsibas un bes wismasakâm zeribam us kaut kahdeem panahtu-
meem. Tahdâ kahrtâ gribeja nolaisht proletariatam afinis, pee
tam isleekotees, itkâ tas notiktu nazijas aissardsibas noluhkâ.
Bet neweenu azumirkli waldiba nebija peedabujama pee tam, lai
isdala eerotschus un usaizina wisus eedsihwotajus aisstahwet Pa-
rissi pret eebruzejeem. Frantschu burschuasija jau toreis jinaja, ka
tautas masas, kas atsituschas usbruzejus, kureem waldibas ar-
mija nespehja pretotees, war tapt paschapsfinigas, nepeekahpigas,
lepnas. No tam frantschu burschuasijai bija bail. Tapeh₃ wina
bija us meeru labak tikschâ prahtâ uswelt Franzijai kauna un
paradu nastu, atdot tik seedoschas prowinzes, kâ Eljas-Botrin-
giju, samakfat neapsinami leelu sumu kara atsihdsibas u. t. t.,
u. t. t. Wina bija us meeru labak darit wisu, nekâ apbrunot
tautu un atwehlet tai padsiht semê eebrukuschos wahzeeeschus, kâ
tas bija notizis leelâs rewoluzijas laikâ, 1792. g., kad „treschâ

lahrta" wehl nesinaja baiditees no tautas mafu pašchafinas un no demokratisķas walfts lahrtibas.

Karam beidsjotees wajadseja nahkt afeem sķķiriu konfliktēem. Zitadi nemaf newareja buht. Franzija bija neween dšili pase-minata, bet ari materialā sinā juhtami apšwilinata un smagam nastam apkrauta. 5 miljardi franku kara atlihdšibas ween! Un tā ka delegatu šapulze, kuru Bismarkam bija sķehligi labpatizis eesaukt Bordo pilsehtā meera lihguma noslehģchanai, waj wis-maf eepreeksķejai pahrrunai, šastahweja gandrihģ weenigi no šila junkureem un leelkapitalisteem, tad nebija ne wismasakās zeri-bas, ka no tahdu atpakatrahputu maišita raganu katla waretu isnahkt demokratišķa republika. Bordošas šapulze zentās un ne-wareja nezenstees pehģ aristokratišķas monarkijas, t. i. pehģ tah-das waldibas, sem kuras augštdšimufsheem junkureem un leelka-pitalisteem buhtu eespehjamis wišas kara nastas ušwelt proleta-riatam, šihķbirgeleem un semneekeem. Saschutumis par sķah-deem zenteeneem bija komunaru dumpja ekonomisķais pamats. Nemantigajām un masmantigajām sķķiram te bija gaišķi re-dšama teesķhā pretesķķiba starp winu interesem un mantigo dišķmanu interejem. Klahť peenahģa wehl šihķbirgelisķi-patrio-tisķas dušmas pret tehwijas nodewejeem. Frantsķu waldiba tišķķi špeeda Parises strahdneekus uš dumpi, tāpat kā 1848. g. junijā. Beenahģa marta 18. deenā (5. martā pehģ wezā kalen-dara) un Parises proletariata pazeetibas pawedeens truhķa. Strahdneeki un šihķbirgeki šazehlās, lai eerotšķeem rokā attu-retu leelgabalus, kuras Tjers bija lizis aišwest no Parises prom. Šķi šazelsķchanās bija no waldibas pušes tišķķi promozeta. Waldiba gribeja išaizinat proletariatu uš kauju un sķķis nebija deejgan tahfredšigs, nedš ari peeteekosķķi štiprs, lai špehtu isjaukt Tjera un kompanijas welnišķķos planus. Tā proletariatam tika ar špeeschanu uššpeesťs pilšonu karšķ, kursķ beidsjās ar proleta-riata breešmigu šakausķanu.

Komunas wehšturi mehš, protams, sķķeit neaplukšofim. Klausitaju leelakai dafai ta wairak, waj masak šihķi pašihštama. Mums tikai no šwara aprahdit winas nosihmi un apgaismot da-šķus šaktus, no kureem mušķu laiku proletariats war šmeltees pamahģibas. Loti interesanti un pamahģosķķi preekšķ mums ir, paluklot, kā gan proletariats isleetoja walfts waru, kad ta pirmo reiši uš laizinu nahģa wina rokā. Pawils Lafargš, weens no wisapdahwinatakeem šozialdemokratu teoretikeem, kahdā weetā rakšta, ka Komunai pilnigi truhģis kaut kahds noteikťs proleta-

riski-sozialistifis raksturs un ka Markſs ſawâ adreſê, kuru tas jaſtabdijis Internacionales wahrdâ, uſſpeedis Romunai ſozialifisma ſihmogu, lahdu ta pateſibâ nebuht neefot pelnijufi. So ta iſzehlufees, weentahrt, aif patriotiſtkas juhtelibas un ſaſchutuma par to, ka Franzijas kara ſpehks no eenaidneeka pahrwarets, otrahrt, aif weltâm zeribam aiftawet, ka kara naſtas netiktu wiſas uſweltas demokratifkajâm ſchkiram. Tikai paſchâ pehdejâ kahrtâ ſpehlejuſi lomu nenoteikta dſina pehz kaut lahdâm reformam. Schahds Lafarga ſpreedums ir pahrak bahrgs un attaiſnojams tikai kâ pahrak ſtingra un neſaudſiga paſchkritika. So Lafargs pats dabuja Romunâ zihnitees lihds un winas padomê ſehdeja daudſi Lafarga perſonigi draugi. Par Romunu jau tagad wehſture ſpreedufi ſawu teefu; un internacionalais proletariats ir pilnigi peeweenojees Markſa uſſkatam par Romunas dabu un nopelneem. Tadeht ari wiſas paſaules apſinigais ſozialdemokratifkais proletariats ſwin marta 18. deenu, kâ ſawas ſchkiras pirmo uſwaras deenu un kâ ſawu zihnâs krituſcho beedru peeminas ſwehtkus. Marta 18. deena ir pirmâ wiſpahrejâ proletareeſchu ſwehtku deena.

Neluhkojot uſ ſihkbirgetu lomu Pariſes Romunas dumpi, ſchis tomehr bija pehz ſawas dabas proletariſki-sozialistifis. Tas, ſtarp zitu, jau redſams no tam, ka Romunas wadoni wirſija wiſu kuſtibu ſozialifisma wirſeenâ, pa leelakai datai paſchi to neapſindamees, waj pat teefchi pret ſawu gribu. Mehs nekad nedrihtſtam aiſmirſt, ka Romuna nodibinajâs un uſnehmâs walſts wadibu tik nelabwehligos apſtahklos, zil ween war eedomatees. Wiſpirms proletariata rokâs atradâs walſts wara tikai ihſu lai zinu, **nepilnas 7 nedelas**. Ko gan tik ihſâ laikâ war iſdarit? Tahlak, nedrihtſtam peemirſt, ka pa Romunas paſtahweſchanas laiku Pariſe bija pruhſchu kara ſpehka aplentia. Romunaru leelum leelakai datai bija katru deenu jakeras pee eerotscheem un jaatgainâ eenaidneeki, kas bruka wirſu no wiſâm puſem. Bef tam jaeegaumê, ka Pariſe bija noſchkirta no wiſas pahrejâs paſaules. Katra ſatikſme bija pahrtraukta. Mehneſcheem ilgâ aplentumâ bija iſſikufchi wiſi pahrtikas lihdsjeku trahjumi. Un tomehr, neluhkojot uſ wiſu to, Romuna paguwa darit, kaut ari nedaudſus, poſitiwus darbus, kas teefchi leezina par winas ſozialififiko dabu. Pats wiſleelakais un rakſturigakais Romunas darbs, kâ jau Markſs aſprahtigi ſaka, bija winas paſchas nodibinafchanâs un paſtahweſchana. Wina nodibinajâs un paſtahweja kâ proletareeſchu ſchkiras politiſka organiſazija, kura ſprau-

dufi sew par mehrti pahrweidot un pilnigi pahrbuhwet burſchua-
 fijas politifto organifaziju. Wina peerahdija, ka proletariats ne-
 war weenfahrfchi panemt tagadejo walfts mafchinu un kalpinat
 to ſawas ſchkiras labâ, bet ka winam ſchi mafchina pilnigi ja-
 pahrbuhwè un japeemehro ſaweem mehrkeem. Titpat rakſtu-
 riſti bija lihdselki, ar kureem Komuna mehginaja ifdarit par
 wajadſigâm atſihtàs pahrmainas. Mineſim tikai daſchus ſchah-
 dus lihdselkus, kas nepahrprotami leezina par Komunas prole-
 tariſto un ſozjaliſtiſto rakſturu. Wiſpirms, Komuna ifnihzinaja
 burſchuju walfts paſtahwoſcho walfts waras ſadalijumu diwâs
 dalâs: likumdewejâ un iſpilditajâ warâ. Tad wina eeweda
 wiſu eerehdnu, ari teeſneſchu u. t. t. wehleſchann uſ wiſpahre-
 jus balſs teeſibas pamata. Tahlak, wina atzehla wiſas augſtâs
 algas, noteikdama 3000 frankus, tà augſtato robeschu, kuru ne-
 drihkt pahrsneegt neweena eerehdna alga. Tad wina ifnihzi-
 naja birokratijas zentraliſaziju, kura, ſinams, tuhdat pehz Ko-
 munas kriſchanas, tika no waldoſchâm ſchkiram atkal atjaunota
 un paſtahw wehl ſchobaltdeen, pilnigi apſpeesdama tautas maſu
 politiſto iniziatiwi. Tahlaki ſoti: Komuna ifnihzinaja paſtah-
 wigu kara ipehku un apbrunoja wiſu tautu. Wina noſchkihra
 baſnizu no walfts un ſkolu no baſnizas, ataemdama garidsnee-
 zibaî katru teeſibu eejauktees ſkolu un audſinaſchanas jautaju-
 mos. Tahdâ fahrtâ wina nolauſa mantigo ſchkiru kundſibas pa-
 ſchus aſakos dſelonus: jobinu un bibeli. Bet wiſſwarigaks un
 rakſturigaks ir Komunas mehginajums atſawinnt un ſozialiſet
 raſchojumys lihdselkus. Wina konfiſzeja to uſnehmeju darbnizas
 un fabrikas, kuri bija iſrahdiuſchees Komunai neuſtizigi un bija
 aiſbehguſchi uſ Werſatu, t. i. eenaidneeku lehgeri. Schis konfiſ-
 zetâs fabrikas un darbnizas wina atdewa ſtrahdneeku ſabeedribu
 rihzibâ. Pee tam naw jaaiſmirſt, ka toreif wehl Parifè ſpehleja
 galweno lomu ſihkruhpneneziba un amatneneziba. Ja ruhpneneziba
 buhtu atraduſees uſ augſtakas pakahpes, t. i., ja buhtu paſtahwe-
 juſchas wairakas leekruhpnenezibas eetahdnes, tad, protams, ſo-
 zialiſeſchanas teekſmes buhtu iſpauduſchâs wehl daudſ noteiktat.
 Uri natts darbu Komuna aiſleedſa, pat maiſnizâs. Tad wehl
 jaaiſrahda uſ daſcheem Komunas ſoleem, kuri peerahda winas
 internazionalo garu. Komuna eewehleja ſawâ padomè ahrſem-
 neeku, Frânkeli wahrdâ, lai peerahditu, ka Komunas karogs pa-
 teeſcham ir wiſpaſaules republikas karogs. Rahdu otru emi-
 grantu, polu patriotu Dombrowſki Komuna eezehla par apbru-
 noto tehwijas ſargu wirswadoni. Loti rakſturigs darbs bija ari

Wandomes staba apgahšchana. Šchis bija stalts fara peeminek-
lis, zelts ašnainu kauju un šwešchu tautu apšpeeschanas zildina-
šchana. Karewiski dišchdarbi teel wišās buršchuju walstis uš-
skatiti par nazijas godu. Bet proletareešchu šabeedriba tos uš-
skata par kaunu un mešchonibas leezibu. Tapehž birgelisti weh-
sturneeki nošauž Wandomes staba gahšchānu par wandališmu,
turpretim proletariata rakstneeki weenbalfigi atšihst, ka neweena
apšinigi proletariška šabeedriba newareja nezenstees išnizinat
tahdu kauna un barbariška peeminekli. Wišās šcheit ušskaititās
leetas -- un tee nebuht wehl naw wiši Romunas darbi -- ir ne
pahprotami šoti weenā wiršeenā. Tapehž mehš neworam ne-
atšihst, ka Romuna bija proletariata waldibas forma, peelahgota
proletariata wajadsibam un išejošcha uš proletariata atšwabina-
šchānu no kapitāla juhga. Ta bija Romunas leelā nošihme.

Mehš neustawesimees, tuwat apluhkodami, tahdu lomu Ro-
munā špehleja daščadee wiršeeni. Tapat mehš nezentifimees
išehtit, žit leels nopelns šihbirgeeteem un žit leels strahdneekteem
pee daščado Romunas reformu išstrahdaščanas un išwešchanas
dšihwē. Mehš jau šinam, ka Romunas wairakums bija Blankija
un majakums Prudona peekriteji. Blankisti bija politiškas zen-
trališazijas aištahwi, tee šwehreja pee wezajām, leelās rewolu-
zijas laikmeta politiškām formam. Politiškās krišes laikos tee
pat diktaturu atšina par nepeezeeschānu. Turpretim prudonisti,
turu starpā atradās daudsi Internacionāles beedri, bija federa-
listi. Bet tee netizeja šoziališka eespehjamibai un bija wišām
šchetram pret raščojānu lihdsjeklu pahrwehšchānu kopihpašču-
mā. Engells aišrahda uš wehštures ironiju, ka ta ušspeeduši abām
pušem -- tiklab blankišteem, kā arī prudoništeem -- taišni tah-
dus darbus, kas runaja pretim wiņu teorijai, bet to prašija ša-
beedribas apstahli. Blankisti dabuja eekustinat un aištahwet ar
šānu teoriju nešastanošchus politiškus šolus; un prudonisti bija
špeesti šit preekščā daščadus uš šoziališmu wedošchus ekonomi-
škus lihdsjeklus. Abu strahwu teorijas un sistemas bija darinatas
šenos, aišmaršišma laikos, kad wehl nebija šinams, ka proleta-
riata ušskati, griba un zenteeni naw nekās žits, kā domās pah-
zelta šabeedribas atšihstibas glešna. Weenas waj otras ideolo-
giškas sistemas peekriteji, kā, peem., blankisti waj prudonisti, ne-
war šawas ar dšihwes ihštenibu nešastanošchās idejas išwest
dšihwē. Praktiškā darbiba rahda weenigi pareišo želu, pa kuru
jastaigā, gribot negribot. Strahdneeku šchfirai bija tā jarihko-
jas, kā wiņa rihkojās. Un tiklab blankišteem, kā prudoništeem

bija, gribot, negribot, jalausch administrācijas zentralisms un ja-
 palihds šabedribai attihstitees us sozialisma pusi. Prudonisti bija
 spēesti iswest darbnizu atšawinaššanas planu un pati Komuna
 ir fastahdijusi šinujumu par wispahreju strahdneeku beedribu ap-
 weenibu, kuras rihzibā nododamas wišas konfišzetās darbnizas.
 Tas bija pirmais nedrošchais solis us sozialismu, us raschojamo
 lihdsjektu nodoššanu šabedribas ihpašchumā. Bet tas šcho soli
 bija spēesti spert, bija sozialisma eenaidneeki. Tāpat gahja blan-
 kisteem. Zit, tā un kur ween waredami, tee zentās peelahgot ša-
 was wezās idejas jaunajeem apstahkteem. Tee par waru gri-
 beja usmodinat un atdsihwinat leelās rewoluzijas idejas un ee-
 rihkojumus. Tee pat gribeja dibinat „wispahrejās labklahjibas
 komiteju“ (Comité de salut public.), kad wersjaljeeschji jau stahweja
 pee Parises wahrteem un Komunas pehdejā stundina bija situši.
 Bet zit zeeti tee ari neturejās pee wezeem paraageem, tee tomehr
 bija spēesti isstrahdat leelisku politisku planu, kuršch nebuht ne-
 atgahdinaja zentralismu, neds ari leelās rewoluzijas paraugus.
 Schis plans bija wišu Franzijas draudschu brihwa federazija,
 kas naw šaweenojama ne ar zentralisma, neds ari ar diktaturas
 ideju, bet ir wispilmigatais tautas pašchwaldibas paraugs. Pehz
 šchi plana waldibai jateek teeschji eezeltai no un jaatbalstas tikai
 us plaščajām darba lauschu masam, ar kurām tai weenmehr ja-
 stahw zeeschā un teeschā šakarā. Tahda waldiba nekad naw pa-
 stahwejusi un nekad newar pastahwet neweenā birgeliskā walsti.
 Ta war pastahwet tikai proletariata isweidotā un strahdneeku
 šchēiras wajadsibam peelahgotā šabedribā. Tā wehstures ro-
 nija peespeeda abas leelās frantschu strahdneeku un rewoluzio-
 naru grupas darit to, ko tās pašchas negribeja, bet ko usspeeda
 wehstures attihstibas gaita.

Modernās šabedribas raksturs un proletariata daba pee-
 spēeda blankistus un prudonistus darit to, ko tee Komunas laikā
 darija. Bet pee tam tee rihkojās neapšiniigi, bes gaischa eeskata
 un škaidra jehdseena par šabedribas attihstibu. Un tas winus
 darija wahjus. Pareisu usskatu par šabedribas attihstibas gaitu
 un tās likumeem frantschu proletariatam toreis wehl truhka, tā-
 pat, kā tam truhka zeeschas organizācijas. Tapehž ari komunari
 rihkojās tik nedrošchi un peelaida tik daudz kluhdu. Vai tikai at-
 gahdinamees wānu isturesšanas pret Franzijas Banku. Schi
 eestahde atradās Komunas rokā. To konfišzedama, Komuna
 buhtu pahrwaldijusi wišas burschuasijas mafu un tamlihds ari
 pašchu burschuasiju un tās kalpus. Bet komunari nepeedomaja

pee schis konjiskazijas, waj ari bija pahraf turvedsiigi un nerewoluzionari. Wini nehma no tās tikai wisnepeezeeschamako isdewumu segschanai; un gan nekad un nefur nebuhs atrodama waldiba, kas tik taipigi, pat skopi apgahjusees ar walssts lihdselteen, tā Komunas padome. Bet tā isturedamās Komuna tihschā prahtā ismeta pagaldē sawu stiprafo trumpi un tapeh3 ari pa saudeja spehli.

Bats par sewi saprotams, ka frantschu proletariata semais attihstibas stahwoflis un gandrihs pilnigs schkiras organizaciju truhkums leelā mehrā wahjinaja Komunu un pawedinaja to us daudsām kkuhdam. Bet eewehrojot Franzijas eepreeschejo wehsturi, jaatsihst, ka winas proletariats newareja buht attihstitats, apsinigaks un labak organizets. Un tomehr, neluhkojot us wisu to, Komuna preesch mums ir un paleel tas, par ko to Markks dehweja: jaunās sabsedribas dischenais wehstnesis. Scho goda tituli wina ispelniusees pirmahrt ar paschu sawu pastahweschanu, otrahrt ar to, ka gaischi un wiseem saredsami peerahdija sabsedribas sadalischanos schkirās un treschahrt ar to, ka peerahdija, ka proletariats newar peesawinatees walssts waru un wadit waldibas fugi, nestuhredams to taisni us sozialisumu. Bet par wisu to Parises proletariats dabuja dahrgi samaksat. Afsinainajā maija nedelā Komunai peenahza tragisks gals un uswaras apreibuschee, atreebibas kahree atpakatrahpuki dsehra neatdserdamees proletariatam nolaitās asinis. Schi burschuafijas swehristā negantiba, kura israhdijs netikween pa paschu zihnas laiku, bet ari wehl dauds gadus wehlat, stahw teeschā preteschēibā pret komunaru augstirdibu, zilwezibu un zehlo idealismu. Te jo gaischi parahdijs starpiba starp wezu, grimstoschu schkiru tikumu iswirtibu un starp jaunū, mule tā nodibinoschos schkiru gara un tikumu augstumū.

Kahdas sekas bij Komunas dumpim? Wina teeschais eespaids bij diwejads. Pirmahrt winsch bes schaubam modinaja proletariatā schkiras apsinu. Tas zitadi newareja buht. Pee tās noweda afsinainās kaujas starp proletariatu un sikhbirgelibu weenā un starp mantigajām schkirām otrā pusē, bet it sewischki tas apstahklis, ka karā sakautee frantschi un uswaras skurbā sprauslajoschee pruhshi us ahtru roku islihga meerus un weenoteem spehkeem metās us Parises proletariatu. Bismarks neween atwehleja Tjeram west wisu Werfals atrodoschos Franzijas kara spehku us Parisi, bet gahdaja ari par to, ka wahzu guhstneezibā atrodoschees frantschu salsati un wirsneeki wehl pirms galiga meera nolihguma dabuja atwalinajumu un wareja atgreestees sawā teh-

wijâ, slaktet kommarus. Tas bij un ir wehl scho baltu deenu wisgaischakais peerahdijums par to, ka leelas politiskas frises laitâ schkiru preteschibas ir daudj dsikafas un swarigafas, nekâ jebtahdas zitas intereses, simpatijas un antipatijas. No ta mehs redsam, ka birgeliskas waldibas, kas patlaban aptarojuschâs us dsihwibu waj nahwi, us weetas islihgst un eet topejeem spehkeem zihnâ pret proletariatu, tiklihdj tâs juht, ka draud breefmas paschâm Wisfwehtakajam, proti: kapitalismam.

Komunas modinatajas loma neapstahjâs pee Franzijas robeescham. Holandê, Daniijâ un zitâs semês wina weizinaja In^o ternazionales ahtru usplaufschanu un isplatischanos. Tâ Komuna ari ahrsemju proletariatu pamodinaja us schkiras apsinu un schkiras zihnu. Bet paschâ wispirmâ weetâ stary Komunas setam jamin Internationales isbeigschanâs. Mehs jau agrak arahdijam eeschejos zehlonus, kas noweda pee tahda isnahkuma. Bet ari Komuna bij swarigs factors, kas palihdseja nobeigt Starptautisko Strahdneeku Sameenibu. Pehz Komunas trischanas waldibas nehma ahrprahtigâs dusmâs wajat Internationales lozektus, kirus tureja par uskuhditajeem un wisa tratscha fazehlejeem. Tahdâ fahrtâ Internazionale tifa isbihdita us preekschu, bes kâ tai buhtu dota eespehja sparigi darbotees. Engelsa wahrdeem runajot, Internazionale bij pahrwehrsta par septito leelwalfsti, bes eespehjas mobiliset sawus kaujas pultus. Ja Internazionale buhtu pehz Komunas trischanas mehginajuse fazelt leelu, wispahreju rewoluzionaru kustibu, tad tas buhtu nowedis pee neapfinami leeleem saudejumeem un buhtu tik toti sawahjinajis proletariata spehkus, ka tas gadeem ilgi nebuhtu warejis atspirgt. Tâ, bes pagahjuschâ preekschlasijumâ mineteem apstahleem, ari schis bij wisai swarigs eemesls, beigt Internationales darbibu. Internazionalei pastahwot, zihnâs proletariatam bij jausnemas deesgan smagas nastas un janes prahwi upuri, kuri pehz Komunas pahrwareeschanas un apspeeschanas nestahweja wairs nekahdâ samehrâ ar teem labumeem, to Internazionale wehl wareja proletariatam atnest. Tapehz Markks atrada par wislabato, notihrit proletariata slaweno kaujas eerozi (internazionali) no anarkisma ruhfas un atlist pee masas, lai proletariats to atkal waretu nemt rokâ, kad buhs peenahkuschî isdewigaki laifi.

Tagad wehl paluhkofim us to, kahds eespaids Komunai bij us proletareeschu zihnâs formam. No 1871. g. proletariata zihnu wehsture schakas jaunus laikmets, kusch ilgst wehl tagad. Dascha-

do semju un šķirīu varas robescham un špehka daudsumam mainotees, pehž 1871. g. proletariats peetehrās teem trim zihnas weideem, pee fureem tas turas wehl šcho baltu deemu, proti: arodneeziskai organizacijai, kooperacijai un politiskai zihnai parlamentos un ap teem. Šchee trihs ir wehl tagad strahdneeku šķīras galwenee zihnas eerotšči. Bet patlaban šabeedribas attihstiba jau nokuwufe tiktahl, ka wairs nepeeteef ar šcheem ween. Ir radusees wajadsiba pehž ziteem lihdsēkteem un tahdt ari šahf jau nahft leetoschanā.

Runajot par daščhadeem laikmeteem un pošmeem strahdneeku šķīras wehsturē, man jaaisrahda, ka newajag domat, it ka weens laikmets waj pošms buhtu no otra noschķirts zētām robescham. Pateesibā tā naw. Daščhado laikmetu robeschas mehš welkam lai gan ne pilnigi, tad tomehr lihds finamam mehram patwafigi. Cedalijumi ir wajadsigi, lai apluhkojamais preetšchmets buhtu gaischaf un weeglaf pahrredsfams. Bet ihstenibā nekur naw tahdu zeeschu robeschu. Wišur un weenmehr weens laikmets pahreet otrā beš pahtraukuma. Bezais wehl naw beidsees, kad jau jaunais šahkas. Rahdu laiku pastahw abi diwi blaku blakam. Tā ari ir ar raschojamām sistēmām Kapitalismam usnahkot, aiskapitalistiskā raschojamā sistēma usreis neišnihst, bet pastahw tahlaf, pa dalai wehl lihds muhšu deenam. Tomehr kapitalisms ir tagadejā šabeedribā wišu pahrwaldoschais un noteizoschais raschoschanas weids. Un mehš loti labi waram eedomatees, ka sozialismam usnahkot, tuhdaš neišnihst wiši priwatšaimneezibu usnehmumi. Ir eespehšjams, ka daščhās nosarēs, peem. laukšaimneezibā, wehl ilgi pehž tam warēs šastapt priwatus šaimneekus, kad galwenee un šwārigatee raschojamee lihdsēkti buhs sozialiseti. To pašchu redšam ari pee zilweku paaudšem. Weena paaudse šeko otrai, bet finamu laiku abas dšihwo blaku blakam. Gluschi tāpat ir ar daščhadeem zihnas pošmeem un ar proletariata šwarigajeem zihnas lihdsēkteem daščhados laikmetos. Es jau aishahdiju, ka pehž 1848. g. brunotas šazelschanās mehginajumu laikmets usskatams par beigušchos un ka eesahlās modernā politiskās zihnas era. Tomehr, tā nupat redšejam, 1871. g. t. i. 23 gadus pehž 1848. g. Parije peeredšeja wisleelako un wisflawenako brunotas šazelschanās mehginajumu — Romunas dumpi. Raut kas tamlihdsigs, tā diwu laikmetu jaušchanās noteef ari muhšu deenās. Lihdschinejee proletariata zihnas lihdsēkti, turus waretum nosaukt par „likumibas“ metodeem, paleef špehka un leetoschanā. Tee

wehl paturejuschi sawu pilnu wehrtibu. Bet blakus teem pehdejâ gadu desmitâ arween beeschal parahdas un eeguhst wisleelatonosihmi jauns zihnâs lihdsjeklis. Politiski-rewoluzionarais masu streiks, kuram lemis schi laikmeta tahlakâ attihstibâ spehlet leelu lomu.

Birms stahtees pee sihtakas apluhkoschanas, pahrlaidisim wispahreju skatu par laikmetu pehz 1871. g. Komuna bij noweduse brunotu tautas fazelschantos pret kara spehku lihds pascham pehdejâm konsekwenzem. Wina bij peerahdijuse, ka ari tad, ja ohrfahrteji labwehligos apstahktos tautai (t. i. proletariatam) isdodas ar brunotas fazelschanâs palihdsibu sagrahbt walsts waru sawâs rokâs, naw eespehjams to us ilgoschu paturet. Uhrfahrteji labwehligi apstahkti Parises dumpineekeem teescham bij Proletariata leelum leelakâ data bij militariski organijeta un apbrunota, jo no proletareescheem un sihtbirgeleem jastahweja tâ sauktâ nazionalâ gwarde. Bes tam paschâ dumpja sahkmâ bur-schuasijai nebij kara spehka, to stahdit nemeerneekeem preti, jo kara spehks bij issuhtits pret pruhschu usbruzejeem. Tee abi ir bes schaubam wisai labwehligi apstahkti preeksch brunotas fazelschanâs. Tadeht ari dumpja sahkmâs gan isdewâs, bet eeguhto waru paturet nebij eespehjams. So lai to waretu, tad nepeeteef ar to ween, ka galwas pilsehtas proletariats ir eepasinees ar un sajuhsmijnajees par wairaf waj masaf tumeschâm un nestaidrâm sozjalisma idejam. Lai reis eeguhto walsts waru waretu sawâs rokâs paturet, tad wajadsigs, ka wisas plaschâs walsts strahdneeku masas spehj un prot neween apsinigi sekot galwas pilsehtas peemehram, bet ari patstahwigi rihtotees sawâs mahjâs un peesleetees kopejai wadibai. Tittahl Franzijas proletariats wehl nebij. Tapehz Parises strahdneeki tika aptauti un Komunai bji jaeet bojâ. Isnemot nedaudsas leelpilsehtas, kâ Marselji un Lionu, frantschu strahdneeku masas pa Parises komunaru zihnâs laiku pat nesakustejas. Un kas sihmejas us sihtbirgeleem un semneekeem, tad tee tizeja katrai tenkai, ko Tjers teem jastahstija. Tee bij pahrleezinati, ka Parise atronotees neleelas bet totees jo negehligakas rasbaineeku un silepkawu bandas rokâs. Tas peerahdija, zif daudj wehl jastrahdâ pee strahdneeku masu politiskâs isglihtibas, nemas jau nerunajot par sihtbirgeleem un semneekeem. Un tahlakâs komunaru zihnâs peerahdija, ka tauta, pat labi apbrunota tauta nespehj zihnitees pret kara spehku, ka tadeht newar buht runas par to, ka tauta ar waru pahrspehs kara pulkus. Ar to bij peerahdits, ka, tautas uswaru nodroschinot, wajag wehl

weenas leetas. Wajag ari karaspehtam eepotet sozialisma idejas. Tà Parises proletariata discheno zihnu tragiskais isnahkums jo plajchi atwehra durwis jauneem eeskateem par soziodemokratijas usdewunnu. Bij skaidra leeta, ka rihkot brunotas fazelschanàs naw wairs weetà. Japeegreeschas meerigeem un likumigeem zihnas un organizijas lihdsjekteem. Un schahdus meerigus un likumigus lihdsjektus proletariatam sagatawojuschas wina agrakàs zihnas ar wezajeem zihnas lihdsjekteem tà ari tee notikumi, kuras mehs pagahjuschà preekshlasijumà nosauzàm par revoluziju no augšchas. Wezà, tagad wairs nederigà taktika, 1830., 1848., 1871. g. bārikadu zihnas bij peepalihdsejuschas sawu teesu pee moderno, parlamentāriški pahrwaldito walstu nodibināschanàs, kur strahdneeki bauda sinamas politiskas teesibas. Wezàs taktikas panahkums bija tas, ka wina palihdseja wirsit sabeedribas attihstibu listahlu, ka pate kluwa leeta. Proletariata zihnas **peepalihdseja** pee attihstibas, bet winas nedarbojās weenas. Mehs jau minejām ari otru swarigu faktoru: revoluzijas no augšchas. Tà mehs nosauzàm daudsos karus un kompromisus starp burschjuasiju un waldibam. Wisas schis revoluzijas no apakšchas un no augšchas noweda pee tam, ka nodibinājās un nostiprinājās modernās walstis. Bet tās nodibinājās un nostiprinājās tahdos apstahklos un tahdā kahrtā, ka waldibam bij, gribot negribot japeeschkir sinamas teesibas un brihwibas ari proletariatam un pahrejām darba lauschu schkiram. Daudsās semēs strahdneekteem peeschlihra bals teesibas un wisā reetumu Eiropā proletareeschi eeguwa preses, šapultschu, beedroschanàs u. z. brihwibas, lai gan schis brihwibas nekur naw pilnigas, bet wisur ir wairak waj masak aprobešchotas.

Tà no weenas zihnu formas isaug otra. Wis ronas, pastahw laizinu un beidsas. Pastahwoschais attihstas, lihds no schis attihstibas isnahk kaut kas gluschi jauns. Ta ir pateesiba, kura pilnam aptwert, es zeru, peepalihdsēs ari schee preekshlasijumi.

Strahdneeku kustiba tai laikmetā, kuru mehs patlaban taifamees apluhkot, tapa arween daudspuſigaka. Ta apnehma arween wairak semju. Do kapitalisms isplatijās un wisur, kur tas eeweeschas, newar eesahktees modernā schkiru zihna. Proletariats wisur eesahk politisko un arodneezisko zihnu. Pee tam winam japeemehrojas katras semes wehsturiski nodibinājuschamees apstahkteem. Bet lihds ar strahdneeku kustibu wisur eerodas sozialisms. Wisur eespeeschas sinatniskā sozialisma mahzibas. Tapehz katras semes proletariatam wairs naw japahrdsihwo wisas sozialisma fases (utopiskais sozialisms u. t. t.). Tajās semēs, kur kapitalisms

un wina pawadone, Strahdneeku kustiiba eeweefchas wehlaß, attihstiba eet totees jo ahtraß. Sozialistisko skolu un settu mißgais skaitis ir fashchuzis, proletariata kustiiba ir tapuse arween konsolidatata (apweenotata). Tä tad jaunä laikmeta strahdneeku kustiiba ir gan daudß plashkata un daudßpufigaka, bet totees weeglaß pahrredsama. Wißä kustiibä redsama sinama weeniba, topejs par mats, proti: modernais sinatniklais sozialißms. Daschadäs sozialistiskäs teorijas un idejas ir apweenotas ar strahdneeku schkiras kustiibu. Schis apweenojums, sozialdemokratija leeto politisko zihnu kà lihdsjekli eekarot politisku waru, lai ar täs palihdsibu waretu sozialiset rashojamus lihdsjeklus, atswabinat proletariatu no algas wehrdsibas un isnihzinat wißas schkiru preteschkibas. Schi weenprahtiba atteezotees us mehrki un daudßkahrt ari us taktiku ir weena no patlaban apluhkojamä laikmeta swarigakäm eefihmem. Odra galwenä eefihme ir sozialißmä uniwersalä isplatishanäs wispahp pafaulei. Wispirms tas eeradäs tikai Anglijä, tad pahrgahja us Franziju un wehlaß us Wahziju. Bet tad tas schka apnemt arween plashkatlus un plashkatlus jemes gabalus, lihds pehdeji eeweefäs wißäs peeßäs jemes datäs. Jo ari Afrißä un Afrifä tas neatturami isplatas, tiklihds tur eeronas un schht isplattitees kapitalißms.

Ta jeme, fura schini laikmetä spehlè wisleelako lomä proletariata kustiibä, ir Wahzija. Tam par zehloni ir tiklab spehjä schimneeßibas attihstiba, kà ari Wahzijas ihpatnejee politiskee apstahkli. Kad Wahzija eefahka karu pret Franziju, Markßs wißos sihtumos pasazija, kahdas setas no schi kara gaidamas. Atnemot Franzijai un peeweenojot pee Wahzijas Elßafu un Lotringiju, neworeja nerastees ilgstoschs naidis starp Wahziju un Franziju. Schis naidis speeda Franziju meklet stiprus draugus, t. i. mestees pee kruhts patwaldigai Kreewijai. Tahdä kahrtä zarifms tika leeliski nostiprinats un wißu leelwalßtu brunoschanäs isdewumi usdihhti trakä augstumä. Bet no otras pufes — un ari to Markßs paredseja — strahdneeku kustibas zentrs pahrwirßjäs no Franzijas un Anglijas us Wahziju. Pehß 1871. g. Wahzijä schkätäs leeliska ruhpneeßibas attihstiba, fura naw beigufees lihds pat mußsu deenam. Protams, ka leeruhpneeßibas ahträ attihstiba leelä mehrä weizinjaja proletariata kustiibu. Turklaht Wahzijas politiskee apstahkli ir tahdi, kas strahdneeku schkirai dod sinamas teefibas un brihwibas, kà balßs teefibu, aprobeschotu beedroschanäs un preßes brihwibu, apzirptu fapultschu brihwibu u. t. t. Scho teefibu un brihwibu ir taifni tidaudß, ka us tam atbalsto-

tees, ir eespehjams west politisku zihnu. Bet scho teesibu un brihwibu aprobeschojumi ir tit leeli un juhtami, ka darba lauschu mafas ar tam nefad newar apmeerinatees. Tee ir daschi no galweneem zehlloneem, kas schein apluhkojamâ laikmetâ isbihdijur schi Wahzijas proletariatu paschâ strahdneeku zihnas preekschgalâ.

Vai mehs waretum pilnam saprast scho zihnu, tad mums ihsumâ jaapluhko pehdejo 40 gadu ekonomiskâs dsihwes attihstiba. Pee tam mehs laikmetu no 1870. lihds 1900. g. eedalifim diwos posmos. Pirmâ posmâ galweno lomu spehlê politiskâ zihna, otrâ posmâ arween leelaku nosihmi eeguhst arodneeku organizijas. Tahdai parahdibai sawi ekonomiski zehloni. Behz franstschuwahzu kara Wahzijas attihstiba gahja daschus gadus milsu soleem us preekschu, lihds 1874. g. eestahjâs krije. Krije ilga pahris gadus, tad sahklâs attal usplaukums. Bet schis nebij ne ilgs ne leels. Drihs ween eesahklâs depresija, kura ilga wiszaur 80-tos gadus, ar tifikai diweem neezigeem pahtraukuneem. Tâ tad laikmets no 1874. lihds 1889. g. stahweja taifni preti laikmetam no 1850 lihds 1870. g. Pehdeji minetâ laikmetâ ruhpnenezibe wisgaram auga augumâ un isplatijâs plaschumâ ar leelisku sparû, kurpreti pirmâ laikmetâ ta nihkuloja, waj ari attihstijâs tifikai gaufti. Kritiskais ruhpnenezibas stahwooklis, protams, bij fewischki smagi sajuhtams strahdneekem. Tadeht ari schini laikmetâ schkiru zihna peenem wisai asas formas, lai gan teef westa tifikai likumigeem lihdsjekem. Tas ir sozjalistuwajafschanas likuma un Wahzijas proletariata waronigo zihnu laiks; tas ir Belgijas kalnratschi pamoschanâs un leelo streiftu laiks; tas ir tas laiks, kad Holandê usleesmoja tâ fauktâ „wezâ kustiba“ ar winas elementero un newaldamo karakteri; tas ir tas laiks, kad Irijâ norisinajâs slawenâs feneeschu zihnas un Anglijâ nahza us deenas fahrtibas misfigas besdarba strahdneeku demonstrazijas, kas peepeschki atdsihwinaja tanî semê pilnigi aplufuschu sozjalismu. Wisâs schinis semês mehs redsam usleesmojam asu schkiru zihnu, kura peenem daschadas formas, luhkojot pehz tam, kahdi kurâ semê ir politiskee un ekonomiskee apstahkli. Bet schi rewoluzionarâ uspluhduma zehloni ir wisur weeni: ilgstoscha fainneezibas depresija un ar to faistitais posta un nabadsibas peeaugums proletareeschu schkirâ. Tee zeen. klauwitaji, kas wehl atminas muhsu (t. i. Holondes Tusk.) „wezo kustibu,“ atmineesees ari, ka kapitalisma ilgstoschais gurdenums toreis pawedinaja daudsus us domam, ka schis dilonis eewedis kapâ wisu kapitalistisko raschojamo sistemu. Schahds usfkats bij fewischki isplatits Holondes

un Belgijas proletariatā. Bet neba tur ween! Tahda pat pahrleeziba un zeriba aifrahwa ari tif leelus garus, tā Engelfu un Liebknechtu. Engelfs paregoja, ka lihds 19. gadusimtena beigam sozialismani buhs peegreesufesees neween proletariata, bet ari widus schkiru, t. i. birgelibas leelakā data, tā tad wifu Wahzijas eedfihwotaju wairakums. Tamlihdsigi isteikumi sinami ari no Liebknechta.

Mehs tagad japrotam, tā schee wihri wareja nonahkt pee tahda usfkata. Wini redseja sozialisumu ahtri augam un tautas nemeeru peenemamees; No otras puses wini redseja misgarantuhpneezibas stagnaziju. Paschas swarigakās leelruhpnenezibas nosares, peem tekstilruhpneneziba firga jau diwpadfmit, peezipadfmit un wairak gadus ar kronisku turgus truhkumu. Kas brihnums, ka to wifu nowehrodami, soziodemokratijas teoretiki lah wās aifrautees un sahka tizet to, ko tif labpraht zereja, proti, ka kapitalismani naw wairs dsihwibas spehka kaulos. Ka tuwojas deena, kad kapitalisms wairs newarēs pastahwet, tapeh3, ka tas wairs newarēs isplestees plaschumā, par to naw schaubu. Jo drihs buhs wisa jemes lode kapitalisma pahrnemta un tiffihds kapitalismam wairs nebuhs eespehjams weenmehr augt, tad tam bes schehlastibas jamirst, tas guf schis raschojamās sistemas dabā. Tā toreif zereja, to tizeja. Tam ari peelahgoja sawu taktiku. Ari waldošcho schkiru starpā bij daudsi, kas sagaidija drihsu kapitalisma galu. Tā peem. Fliegens pastahsta, ka Holandes ministres Modermans isteizees, ka ap 19. gadu simtena beigam Holandē un Belgijā sagaidama proletariska rewoluzija. Pee tam jasin, ka Modermans bij isglihtots zilwets un pasina ahrsemju apstahklus labat, nekā toreisejee Holandes strahdneeki. Tadeht winsch, bes schaubam sinaja to, ko schee wehl nesinaja, proti ka proletariskā rewoluzija newar sahktees Holandē. Ja winsch sagaidija proletarisko rewoluziju Holandē, tad winsch to daudf ahtrak sagaidija Wohzijā, Franzijā u. z. Wifā Eiropā waldošhās schkiras saudeja tizibu uf janras waras ilgu pastahweschanu. No tam zehlās wifu waldbibu nedroschiba, schaubas, nenoteiktiba.

Laimetā no 1871. lihds 1889. g. waldbibas nehmas wifadeem rupjas waras lihdsjekteem apspeest sozialisumu. Polizijas un teesu patwaribas un partejiba saweenojās ar daschadeem spezialeem spaidu likumeem. Gandrihs katras Eiropas walsts waldba tureja par sawu peenahkumu pahrsteigt pasauli un darit sewi slawenu ar lahdu leelu politisku prahwu. Waldošhās schkiras wehl zereja sozialisumu ar waru apspeest, waj atkal ar sweest-

maisi nopirkt un peelabināt. Tadeht waldibas isdewa neween sozjalistu spaida likumus, bet ari pirmos strahdneeku aissardsibas likumus un reformas. Tā peem. Bahzija taiņi šhij laikā isstrahdaja wehl tagad pastahwoschos strahdneeku apdroschinaschanas noteikums, kuri pehz tam tikai šhur tur masleet pahrgrosfiti un dšchreis pat druszin pahrlaboti. Ari Holandē ap to laiku nahza daudzas sozjalas reformas, kuru augstakais noslehgums bij 1889. g. strahdneeku likums. Šhis pastahw pilnā spēhtā wehl tagad, it tā Holandes šaimneezibas attihstiba buhtu pehdejos trihsroij septinus gadus stahwejuse us weetas.

Dewindesmito gadu šahkumā ruhpnēeziba un tamlihds wiša šaimneeziskā dšihwe šahl maš pa mašam atspirgt, atdšihwoteles, teektees proti jaunam seedu laikmetam. Par mirušču, waj, wismaš, par miršiosču turetais kapitalizms dabū jaunus spēklus, aton lihdseltus wehlreis isbehgt šawam listenim, ko tas tā Belšazars jau redseja un lašija ugunigeem burtoem us seenas rakstītu. Brihnuma šahles, kas pagaidam kapitalizmu isglahba, ir trestī, karteki un koloniju politika. Pirmee dod leelkap. eespehju daudš maš regulet turgus un, pehz wajadsibas, aprobeschot raschoschanu. Pehdeja (t. i. koloniju politika) gahdā Eiropas leelwalstju kapitalisteem jaunus turgus un jaunus kap. eeguldamas weetas. Bet abi wirsa us preekšču šabeedribas attihstibu. Trestī un karteki ašchi konzentrē wišas bagatibas un wišu ruhpnēezibu nedaudsu miljardeeru rokās un koloniju politika, kura nenowehrschami šaistita ar imperialismu un militarizmu, uswel tautai beš kapitalizma juhga wehl otru šmagu nastu: weenmehr augoschus nodoktus. Rā blakus produkts šhini attihstibas gaitā ronas jauna widus šchira, kura rauga atdšihwināt birgeliski demokratisku kustibu, šauzas šewi par progresisteem un domajas ešam loti radikala, šchisidamees mašinam un islihdšinam preteschibas proletariata un burschuasijas starpā.

Bret šchi laikmeta beigam proletariata internazionalās šaites un teekšmes ir peeaugušas un šabreedušas tik stipras, ka ronas dšina dibināt atkal internazionalu organizaciju. Un 1889. g. Parišē noturetais starptautiskais sozjalistu kongress nodibinaja jaunu Internazionali.

Zeturtais preekschlafijums.

Beedri un beedrenes!

Paġahjuſchà preekſchlaſijuma beigàs mehſ paħrlaidàm ihſiſ wiſpahreju ſtatu par ſaimneeziſas apſtaħkleeem un ſtaħwofli laiſmetà no 1871.—89. g. Mehſ redſejam, kà wiſſ ſchis laiſmets, iſnemot paſchus pirmoſ gaduſ, biġ depreſiſas un triſchu laiſmets. Mehſ redſejam ari, kà ſchi ſaimneeziſkà gurdenuma ſetas biġ ſchkiru **ziħnas paħſinaſchanàs**. Mehſ redſejam wald. weenuſ mehġinaja rupjas waras liħdſekleeem apſpeeſt proletariata ziħnas ſparu, otrup — raudſiġa apmeerinàt ſtrahdneeġuſ daſchadàm reformam un darba aiſſardſiſas liſtumeem. Schini preekſchlaſijumà mehſ apluhkoſim tuwaġ daſchado ſemju ſtrahdneeġu kuſiibu ſchini laiſmetà un raudſiġim dabuħt paħrſtatu par teem ſozialiſma ſpeħteem un ziħnas pulkeem, kaſ 1889. g. apweenoġàs otrà Internaſionalè.

Geſaħkſim ar to ſemi, kaſ wiſà ſchiġ laiſmetà un ari weħlaſoſ gadoſ ſtaħweġuſe wiſas paſauleſ ſtrahdneeġu kuſtiſbas preekſchġalà, ar ſemi, kur jau pħrmoſ 1871. g. proletariats biġ ſaħziſ weſt ſiſtematiſku ziħnu un leetoſ apſinigi iſweħletuſ ziħnas liħdſekleeem, kuri ſinamoſ apſtaħkloſ ſolija wiſleelataſ ſetmeſ. Schi ſeme ir Waħziġa. Un waħzu proletariata ġalwenaiſ ziħnas weidſ ſchiġ laiſmetà biġ politiſki-parlamentariaiſ.

Paġahjuſchà preekſchlaſijumà mehſ jau redſejam, kà Waħziġas neeſpeħġamee politiſkee apſtaħkſi, ſaſkałdiſchanàs neſkałtami daudſàs un, pa dałai, ſmeekliġi maſàs ſaterlanditeſ noweda pee ilġa un aſa braħtu kara waħzu proletariata ſtarpà. Rodibinoſ waħzu keiſara walſti un ſaſneedſot naziionalo weenibu, Waħziġas ſtrahdneeġu ſawſtarpeġo ziħnu pamata zehloniſ biġ iſniħzinatſ. Jau pa waħzu-frantiſchu kara laiſku abas naiđiġàs proletariata fraġziġas, eiſenakeeſchi un laſeleani ſtrahdaja weenà ġarà un weenadà wiſſeenà. Ubi uſſtaħġàs pret Biſmarġa eeġa-rotaju politiġu. Saħtumà, kałd kaſſch tiſko iſzeħlàs, abu fraġziġu ſtarpà weħl nebij weenpraħtiſbas. Paſaleanu deputati Seemeł-Waħzu bundeſtaġà meerigi waj pat ſaġuħſminati bałſoġa par Biſmarġa praſiteem kara krediteem, kurpreġi eiſenakeeſchu wadoni, Bebelſ un Liebkneħtſ biġ ſtingraġi ſawoſ internaziionalàs ſoliđaritateſ prinziġoſ un uſſtaħġàs pret pruħſchu laupitaju politiġu. Tiſklał Bebelſ, kà ari Liebkneħtſ tiġa ſchis uſſtaħſchanàs deħł

steepiti pee teefas tã walsts nodeweji. Praxwa beidsãs ar to, ka Bebelim un Liebknechtam bij jaeet us 2 gadeem zeetokfni. Bet sozjaldemokratijai ta taišija wislabako propagandu. Pa kara laitu lasaleani wiršijãs arween tuwak eisenakeescheem. Wahzijas kara spehks wairs neapfargaja sawas tehwijãs robešças, bet gahja arween tahlak taiminu semẽ, lihds beidsot aplenza pašchu Franzijas galwas pilsehtu. Bij skaidri redsams, ka Bismarks teeschi iseet us laupišchanu, ka winšch negrib flehgt meeru, eekams Franzija naw pilnigi sadragata. To redsedami, lasaleani newareja nenostahtees blatus eisenakeescheem pret kara turpinášchanu un Franzijas aplaupišchanu.

Behz wahzu-frantschu kara nodibinajãs wahzu keisara walsts. Bet ne tahda, kahdu wehlejãs demokratiskee eedšihwotaju slahni. Ta bij kompromiſs starp pruhšchu militarwalsti un wahzu buršchuafiju. Tomehr Bismarks un wina aistahwamee šila junkuri bij speesti peeschirt daščas politiskãs teesibas ari strahdneekem un wipahr darba laušchu šchëram, kuras zereja wajadsibas brihdi iſspehlet pret buršchuafiju, tã neapšinigas balsojamas maščinas. Arweenotãs Wahzijas reichstaga wehlešchanãs tika eewestas tã šauktãs wispahrejãs bals teesibas. Es šaku „tã šauktãs wispahrejãs bals teesibas“, tapehž ka wiſas seeweetes un wiſi tahdi piſngadigi wihreeschi, kas wehl naw šafneeguſchi 25-to muhšcha gadu bij iſflehgti no šchis „wispahribas“. Veelas leetas šchis pusedemokratiskais reichstags newareja iſdarit. Jo winšch atrada pretšparu weetejo faterlandišchu landtagos, kuru lozekti tika eezelti pehž wisrealzionarakãs kahrtibas. Tomehr „wispahrejãs“ bals teesibas nahza proletariatam par labu, tã toti ſekmigs politiskãs audšinasčanas lihdsellis. Tãš palihdšēja organiset, modinãt un politiski iſglihtot plaščãš tautas maſas.

Bateizotees daščado wahzu walstišchu apweenošchanai un teem peezi miljardeem franku kara atlihdšibas, ko Bismarks noplehša Franzijai beš Elſaſas-Lotringijas, Wahzijas kapitalam šahkãš nesapnoti ſeedu laiki. Šhpaschumi konzentrejãš miuſu ahtumã. Veeruhpneeziba wispahr un kalnrupneez. ſewiſchki uſplauka paſatainã kuplumã. Tihras ſpekulazijas noluhkã dibi natu uſnehrumu ſkaiſs augumã. Uuga ari abas ſozjaldemokratiskãš partijas (wehl eisenakeeschi nebij apweenojuſchees ar lasaleaneem) un arodneeziskã kustiiba atrada augligu ſemi. Wahzija pahrdšihwoja tahdus laikus, kahdus mehš agrãk redšejam Franzijã. Kapitalam augot un konzentrejotees, aſchi konzentrejãš plaščas jo plaščas eedšihwotaju maſas nedaudšos ruhpn-

zibas zentros. Dsihwoklu un pahrtikas pretschu zenas fazehlàs aplam augsti. Tas speeda strahdneefus kertees pee ekonomiskàs zihnàs. Drihs pehz 1871. g. norisimajàs daudsi un famerà leeli streiki, kas pazehla arodneezifko kustibu par waru, ar kuru jarehfinas.

Abas sozjaldemokratu frakzijas newareja tik drihs apweenotees, tà bij zerams un sagaidams. Abas puses bij ilgà zihnà eefarsuschas, tà ka pat personigàm antipatijam bij sawa loma. Schweizers, kursch wehl pirmos gadus pehz frantschu-wahzu kara bij par Wispahrejàs Strahdneefu Saweenibas presidentu, wi-seem spehteem pretojàs abu partiju sakuschanai, kas newareja nedarit galu wina godibai. Ari eisenakeeschu wadonu starpà bij daschi tahdi wihri, kas nesaprata, zik nepeezeeschama ir abu partiju apweenoschanàs. Tapehz apweenoschanai bij janoteef pret daschu proletariata wadonu gribu. Un ta bij sewischki gruhti isdarama tapehz, tà abu apweenojamo partiju organizacija bij neweenada. Basaleeschi bij peeraduschi pee sawas pahraf zeeschàs **zentralizācijas**, no kuras eisenakeeschi negribeja ne dsirdet. Bet te nahza sozjaldemokratijas eenaidneeki un isdarija tai leelu leelo pakalpojumu. 1874. g. abas frakzijas bij dsihwi peedaljuschàs wehleschanu zihnà un saweenojuschas us saweem kandidateem 6% no wisàm nodotàm balsim. Tahds isnahkums bij istruhzinajis wahzu waldibas. Un kad tahda waldiba dabu truhktees, tad ik sinama leeta, ka teefneschi nemas tulkot likumus un polizisti mekle wainigos. Tà ari toreis. Waldiba sahla wajat, steept pee teefas un slodsit zeetumos sozjaldemokratu amischneefus, runatajus, organizatorus un agitatorus. Peespreeda smagus jo smagus sodus par tahdeem pahrtahpumeem, kas buhtu palikuschi pilnigi neewehroti, ja tos buhtu isdarijis kahdas nesozjaldemokratu partijas lozeklis. Wahzu partijas wehsture scho laikmetu jauz par **Tesendorfa eru**, pehz wirsproturora fon Tesendorfa wahrda. Schis kungs eemantohis nemirstibu ar to, ka pašneedis saweem amata beedreem wisàs wahzu walstites sihti jo sihti isstrahdatas pamahzibas, tà wislabak rikfotees wajajot sozjaldemokratus, nododot tos teefam, aisleedsot sapulzes u. t. t. Galu galà nonahza tiktahl, ka lasaleeschu orgnizacija tika slehgta tà nelikumiga. Tahds pats liktenis usbruka eisenakeeschu sadibinatàm arodneefu beedribam. Tahda kahrtà fon Tesendorfa leelstungs un ta beedri bij nowehluschi pee malas paschus leelatos schlehrschus, kas wahzu proletariata frakzijam netahwa apweenotees. Tagad strahdneefu dsina us apweenoschanos parahdijàs jo deenas jo gaischaf. Staistu pee-

mehru par to rahda Hamburgas strahdneeku wadona Jorka behrës. Jorks bij lasaleetis, bet wina lihkim sefoja wiſas Hamburgas arodneeku beedribas ar ſaweem karogeem; un — tà Meh-rings ſtahſta ſawâ Wahzu ſozialdemokratijas wehſturê — tad tahds Jorka draugs apwaizajees tahdam jaunam ſtrahdneekâm, pee kuras organifaizijas peeder beedriba ar to ſkaiſto karogu, to as nes, ſtrahdneeks atbildejis: „Kam tahds jautajumis? Mehſ tefſchu wiſi eſam weens.“

Wahzijas proletariats pateefham bij tapis garâ weens. Prinzipos leelas ſtarpibas nekad nebij bijis. Tapat ari taktikas newrenadiba bij ſaudejufe katru pamatu. Gotas kongreſâ abas naidgas frakzijas apweenojâs. Pee ta paſcha gadijuma uſſtahdija jaunu programu, pee kuras peeturedamâs wahzu partija pahrzeeta ſozialistu wajaſchanas likuma nedeenas un iſauga par paſchu wiſleelako partiju paſaulê. Tas peerahda, ka politifkas partijas plaukſchana wiſpirmâ kahrtâ nebuht neatkarajas no tam, zif leelâ teoretifka wehrtiba ſchis partijas programai. Jo Gotas programa nekadâ ſinâ naw noſtahdama par markfiſtu prinzipu deefzif ſkaidru formulejumu. Tai daudz truhkumu un nepilnibu. Ir wiſpahr paſihſtams fakts, ka Markſs, kurſch ſcho programu un ari paſchu apweenoſchânos uſſtatija tà eifenakeefchu peekahpſchânos pret laſaleefcheem, bij toti nemeerâ ar Gotas kompromiſu. Winſch rakſtija Liebtnechtam wehſtuli, turâ ſapluzinaja wiſu Gotas programu tif pilnigi, ka tai gandrihſ nepalika neweena weſela pantina. Liebtnechts bij tif prahigts, ka noſlehpâ ſcho aſo, noſodoſcho kriticu ſawâ portſeli, kur ta noguleja lihds pat tam laikam, kad wahzu ſozialdemokratija wareja peedomat pee ſawas programas pahrſtrahdaschanas. Wehſtule tika nodrukata tikai pehz ſozialistu wajaſchanas likuma atzelschanas, kad Wahzijas ſozialdemokratu partija ſawâ Erfurtes kongreſâ bij peenehmufi jaunu programu. Gotas programa rahda to ſozialdemokratifkâs atſinas palahpi, turu wahzu proletariata abas frakzijas bij aiſſneegufchas ſawas apweenoſchânâs laikâ. Râ jau mehſ pagahjuſchâ preekſch-laſijumâ aprahdijâm, ne laſaleefchi neds ari eifenakeefchi nedii pilnigi eedſihwojuſchees Markſa uſſkotos. Ne weeni ne otri wehl gairſchi; neredſeja, tà no kapitalifma attihſtas ſozialifms un no proletariata zihnam iſaug jauna paſaulê. Markſa „Kapitala“ pirmâ data gan bij iſnahkufi drukâ jau 1867. g. Bet to bij laſijufchas tikai wehl ſchauras aprindas. Uſ plascho maſu atſinas apwahrkſni ſchi grahmata wehl darija maſu eeſpaidu. Abas frakzijas wehl ſtahweja ar weenu lahju utopifmâ. Tapehz tâs wareja apwee-

notees, bes ka weenai waj otrai buhtu jaatsakas no kahdam pilni-gatam un garshakam atfinam.

Upweenofchanas, protams, leela mehrâ weizinaja wahzu sozjaldemokratiskâs strahdneeku partijas augshanu un plaukshanu. Klâht peenahza wehl tas, ka pehz ruhpnenezibas leela usplautuma un birshas spekulantu fazeltâ usnehmumu drudshya eestahjâs lihds tam laitkam Wahzijâ nepeeredseti smaga jainneezibas krise. Ta, protams, aptureja arodneezisko organizaciju peeaugshanu, bt peeweda leelus proletareeshu barus politiskai kustibai. 1876. g. kongresâ (min. ruhpnenezibas krise eestahjâs 1875. g.) scho panahdibu wareja skaitteem konstatet. Wahzu sozjaldemokratiskai strahdneeku partijai jau bij 38,000 beedru un 23 politiski lakrafti, no kureem 8 isnahza it deenas. 1877. g. reichstaga weheshanâs winas kandidati dabuja par wiseem kopâ gandrihs yusmiljona balsu, weselus 9% no wisâm nodotâm balsim.

Drihs pehz tam nahza notikumi, kas Bismarkam dewa sen gaidito eemeslu, klupt wahzu strahdneekem wirsû ar waras lihdslekem. Schee notikumi bij diwi atentati us wezo keisaruru Wilumu, pirmais maija un otrais julija mehnesi, 1878. g. Pirmais „atentats“ bij isdarits no kahda pustraka, panihkushya indiwida, kushch ar behruu rotatu pistoli isschahwis gaisâ. Otrs gadijums bij nopeetnaks. Kahds Nobilings teeshâm bij pahrschahwis wezo keisaruru. Ko nu behdat? Nu bij keisaram usschautas afinis! Waldibas deenestâ stahwoschâ, reakzionarâ prese fazehla tahdu brehtu, ka bij jabahsch waj aufis zeet. Rihdija neween pret sozjaldemokratiju, kura toreis wehl bij samehrâ deesgan masa partijina, bet rihdija pret wisu un katru, kas bij tikai dauds mas liberalaks waj brihwprahtigaks, nekâ silafinainee junturu kalpi. Sozjaldemokratijai, protams, nebij ne wismasakâ sakara ne ar Nobilingu, nedj ar winu isdarito atentatu. Bet kas us to skatisees? Winai usschahwa wisu wainu un raudsija tahdâ kahrtâ modinât wispahreju ihgnumu pret scho „sleptawu partiju.“

Kapez gan Bismarks un pruhshu junkuri bij tik niŋni us sozjaldemokratiju? Waldiba pate istehloja to leetu tâ, itkâ wina nopeetni baiditos, ka sozjaldemokratija nepahraug birgeliskai ŋabeedribai pahr galwu un peepehshy; nesagahsch wisu pastahwoscho walfis un ŋabeedribas kahrtibu. Bet ta, protams, bij tikai ifruna. Waldoschâs schkiras pahraŋ labi pasina ŋabeedribas daschado slahnu ihstâ spehka samehru, lai buhtu warejuschas nopeetni nodotees tahdam bashyam. Bismarks un wina laudis sinaja it labi, ka Wahzijas proletariats nebij wehl ne notahŋ tik labi skolots, orga-

nifets un materialeem lihdselkeem apgahdats, ka waretu peedomat pee ņawas pehdejās leelās zihnas. Bet leeta bij ta, ka Wahzijas waldoņchās ņehķiras: junkuri un leelkapitāla duhķi gribeja pāwairot walsts nodewas un uņtraut tās nemantigajām ņehķiram.

To wareja isdarit ja teescho nodoktu weetā arween plaņchakos apmehros eeweda neteeschus nodoktus. Wispirms uņlita augstas muitas uņ ahrņemju raņchojumeem, it ihpaņķi uņ labību, lopeem, galu un ziteem pahrķikas produkteam. Tahkat nodibināja daņchadus walddbās pabalstus kugneezibas ņabeedribam un premijas teem leelruhpneekeem, kas iņsuhta ņawus raņchojumus uņ ahrņemem. Ar weenu wahrdu ņafot, peenehma to politiku, pee kaħdas Wahzija peeturas no pat teem laiķeem lihdi mihņu deenam, ar weenu weenigu ihņu pahrtraukumū, walsts kanzlera Kapriwija laiķā. ņehi politika leeliski peebreedina mantigo ņehķiru mafus, bet uņ pehdejo iņsuħz neween strahdneekus, bet wiņas plaņchās darba lauschu mafas. Bij ņaidra leeta, ka uņ apņinigu politiku dņihwi pamoduschees strahdneeki newareja nepretotees ņehķeem tautas mafu dihraņchanas planeem. Sozialistu ņpaidu likuma noluhķs un uņdewums nu bij — ņaistit rotas un aiņbahst muti wiņeem teem, kas gribetu pretotees, jeb tā tagad ņaka, zelt protesta weħtras.

ņpaidu likumu peenehma tahds parlaments, kas bij eewehlets tuhdat peħz ihņa ruhpneezibas atdņihwoņchanās laiķina un ņem tā ņauktā baltā terrora walddbās. Paņchas parlamenta weħleņchanas notika tahdā laiķā, kad sozialdemokratiju wiņeem eespeħjameem un neespeħjameem lihdselkeem wajaja, ņpaidija un apmeņoja, tahdā laiķā, kad weenā paņchā mehneņi tika peespreesti kopņumā 500 gadi zeeetuma par keiņora perņonas apwainoņchanu. Wiņas waras un wiņi gari toreiņejā Wahzijā bij ņazehluņschees pret ņoz.-dem. un raudņija to apķarot, apmeņot waj wismaf nomelnot. Neħuħkojot uņ wiņu ņcho trako jandalinu, sozialdemokratija gan paņaudeja tikai 60,000 balsis un 3 ņehdeklus. Tomeħr jaunais reichstags bij pilnigi paķlausigs eerozis Biņmarka rokā un ispeħnija ņawa kunga un meiņtera pirmo atņinību, peenemdams behdigi ņlaweno ņpaidu likumu pret sozialdemokrateem. ņehis likums aiņleedņa atķahti ņudinat waj pahrrumat kaut kaħdu jautajumu, ko prokurors waretu ņawest ņakarā ar komuniņmu jeb sozialiņmu. Tah'at ņehis likums ņleħdņa wiņas strahdneeku palihdņibas kaņes, apņpeeda kaħru rakņtu galinu, kurā prokuratura wareja eetiķtot sozialdemokratisku garu. Beņ tam ņehis likums dewa polizijai teesību iņflu-

dināt „maso aplenkuma stahwofli, katrā weetā un katrā gadījumā, kad šchuzmanim likās apdraudeta kahrtiba.

Tiklīdz jaunais spaaidu likums nahza spehā, eesahās sistematiskas medibas us strahdneeku organizacijam. Wisas politiskās beedribas un gandrihs wisas arodneeku beedribas un saweenibas tika slehtas. Wisi politiske laikraksti tika apspeesti. Prahws staitš daschadu kasu krita prokuraturas un polizijas rotās. Masais aplenkuma stahwoflis tika isfludinats wispirms Berlinē, drihs pehz tam Hamburgā un Leipzigā, tā ka 3½ miljona zilweku dabuja gadeem ilgi dsihwot kara stahwofli, lai gan nebija notizis itin nefas, ko waretu kaut kā istulot par dumpi waj nemeeru. Kara stahwoflis dewa weetejās administrazijas preekščstahwjeem teesibu israidit no tās pilsehtas wisas personas, ko administrazija un polizija tureja par schaubīgām, aisdomīgām waj weenkahrschi par newehlamām. Scho teesibu waldibas lungi isleetoja plaschos apmehros. Israidischana bij winu rotā bihstamaks eerozis, nekā teefas un likumi. Israidito sozjaldemokratu staitš bij legions.

Sahkumā spaaidu likuma negantibas teescham satreeza wahzu sozjaldemokratiju loti stipri. Strahdneeku partija bija peepehschi nostahdite ahrpus likuma. Atklahta organizazijas darbiba bij padarita pilnigi neespehjama. Gandrihs wisi eewehrojamafee wadoni bij trimdā. Reishnahza gandrihs neweena strahdneeku awise. Un tās nedaudsās lapeles, kas bij palikuschas wehtras nenolaustas, pasaudeja katru politisku krahsu. Jo wajadseja tatschu rakstit tā, ka neekristu likuma walgos. Schahdā apspeestā stahwofli newareja neattihstitees anarkistiskas teeksmes. Daschi karstgalwji, starp tureem wispirumā weetā minams austreetis Jahnis Mosts, jahka ahrsemēs isdot partijas awises. Mosta awise „Brihwiba“ isnahza Londonē. Bet schis awises nebij atbildigas nekahdai organizacijai. Wianu šarakstitoaji bij schults un uguns pilni jaunekki, kas, turklaht, dsihwoja trimdā. Ir psichologiski loti labi šaprotams, ka schee trimdineeki newareja neko zitu darit, kā kuhdit un bihdit sawus Wahzijā dsihwojoschos beedrus us pahrak rewoluzionareem darbeem, turpreti leele un nopeetnee strahdneeku wadoni, kas bij palikuschi dsimtenē, peem. Bebels un Liebknechts, juta leelu atbildibu pret sawu jau tā satreekto partiju. Schee redseja, ka partijas parastā dsihwe bij pilnigi desorganizeta, wisas saites šaraustitas, tā ka pee teefas, atklahtas zihnas nebij ko peedomat. Tapehz tee fludinaja un eeteiza mehrenibu, paschawaldischanos, apdomibu. Jo bij skaidra leeta — un wehlať pats Bis-

marks to klaji atfinàs sawos menmaros —, ka waldiba taijni is-
gahja us to, eedsiht proletariatu tahdà ismismà un tahdàs dus-
màs, ka las isnahktu us eelu un dotu darbu kara spehka jaunajam
magasinas bisem. Wahzijà palikuschee strahdneeku wadoni darija
prahtigi, nereagedami us Bismarka agentu prowokaziju. Bet wini
gahja daschreis pahraf tahlu schini wirseenà. So nereti raudsija
atbildet us waldibas preses insinuazijam ar to, ka wisàs leetàs un
weetàs isturejàs **likumigaf, neta pats likums**. Ja emigrantu awi-
ses zirta pahri pahr strengeem us rewoluzionaro pusi, tad eefsch-
semès dsihwojoschee partijas wadoni wilka pahraf stipri us otru
pusi, tà ka daschbrihd gandrihs islikàs, ka tee grib pazelt par aug.
stako taktikas prinzipu wezum wezo birgelisko prahtojumu ka
„Ruhe ist die erste Bürgerpflicht“ (meers ir pilsonu augstakais
peenahkums). Wadoni raudsija nostahdit partiju schawrajàs,
spaidu likuma nowilktàs robeschàs. Wini pat atklahti isskaidroja,
ka juhtot zeenibu pret likumu. Bet just zeenibu pret spaidu liku-
mu un padotees wina nosazijumeem ihstenibà nosihmè to paschu,
ka likwidt partiju, atfazitees no schkiru zihnas un sozialisma pro-
pagandas presè waj sapulzès. Nostahjotees us likuma pamateem,
gan wehl wareja schur tur masleet pakritiset waldibas politiku, bet
sozialistisku propagandu dsiht bij absoluti neeespehjams. To ari
atfina un sajuta soziodemokratiski skoloto wahzu strahdneeku ma-
sas, kuras bij gatawas „splaut us katru likumibu“, kas nokauj un
peekertees tam garam, kas dod spehku un dsihwibu. Reichstaga
lozektu papildu wehleschanàs strahdneeki sahka paschi us sawu roku
agitet un darbotees sawas partijas labà, neprasidami, ko us schah-
du darbibu saka spaidu likums. Zitam brihwam wahrdam truhk-
stot, strahdneeki isplatija un lasija teoretiskà sinà stipri semu stah-
woscho Mosta „Brihwibu“. Bet drihs ween tika nokahrtoti zeki un
atrafti lihdselki spaidu likuma aisseegtas literaturas eegahdascha-
nai un isplatischanai. Uj pirmà slespenà kongresa, kuru Wahzijas
soziodemokratu partija notureja Weidenes pili pee St. Gallenas,
Schweizè, strahdneeku masas jau bij parahdijuschas wadoneem
zeiu, pa kuru jaeet, ja negrib laut nokalst un panihkt tikko issehtai
sozialisma sehklai. Bij janostahjas us wispahreju teesibu pama-
teem un japeeluhko, ka nepahrkaphj likumu tai wirseenà, kurà
bihda anarkisti. Bij pehz eespehjas jaatturas un jaiswairas no
trofschaineem dumpjeem un sadurjmem ar waldibas organeem,
turus pahrawaret truhka spehka. Bet nebij **godbijigi** jastatas us
spaidu likuma wilktàm robescham. Nebij japeegreesch wehriba
laut kahdeem schkiru naida un junkuru nekainibas isperinateem

impampjeem, kuri dara partijai neespehjamu katru atklastu darbibu. Tā wahzu sozjaldemokratija nostahjās puslikumigā un pusilegalā stahwokli un pasika tajā wīsu to laiku, kamehr pastahweja sozjalistu spaidu likums. Wina nebij fšepena šaweeniba, nespeheleja nekahdā finā šaswehrestības lomū. Bet no otras pušes wina ari netureja spaidu likuma noteikumus par šwehteem un nepahrkahrpjamem. Tos wina mina sem kahrjami, kur un kad ween wadjadseja. Un wadjadsibu bija daudš. Wispirms wadjadseja apgahdat un isplatit literaturu, kura; bij šewišchē leels šwars, tapehš ka wīšas šapulzes bij aisleegtas. Weidenes kongrešs nolēma blakus beštrahšas awīšem, ko wareja drukat Wahzijas robeschās, islaist ari ahršemēs laikrakstu, kas nolēmts zihnai ar pretineekeem un sozjaldemokratijas prinzipu propagandai. Šchis laikraksts šastahdams tā un rakštams tahdā toni, kahdā sozjaldemokrats war rakštit tajās šemēs, kur walda pilšonu brihwibas, bet kahdā tobrihd newareja rakštit spaidu likumos eeshnaugtājā Wahzijā. Šchi awīše bij „Sozjaldemokrats“, kas no 1881. g. šahkot isnahza Žirikē sem Edwarda Bernšteina redakzijas. Tai bij leeli nopelni pee wahzu proletariata politiškas audšinaschanas spaidu likuma laikā. „Sozjaldemokrata“ eeshmugulešchana pahr robeschu tika ar laiku nokahrtoja tik labi, ka ik nedēlas wareja kahrīgi isplatit 10,000 ekšemplarus Wahzijas štrahdneeku štarpā.*)

Kad partija bij atraduse atkal pareišo želu un atšimuse, tā tai jarihkojās un jazihnas jaunajos apstahktos, tad sozjalistu spaidu likums bij pahrwarets. Tikko trihs gadus pastahwejis, šchis likums bij šatdejis wīsu šawu špehtu un ašumu. Tas jau bij gairchē redšams 1881. g. pee pirmām reichstaga wehlešchanam pehš spaidu likuma isdošchanas. Neluhkojot uš to, ka sozjaldemokratija newareja isplatit neweenu proklamaziju, newareja noturet neweenu šapulzi un tika wīšadi špaidita un wajata, wīnas kandidati šaweenoja uš šewi 312,000 balsis. Tas bij gan par 125,000 balsim māsak, nekā 1878. g. wehlešchanās, bet tomehr peeteekošchi daudš, lai waldbiba un wīnas pawehlneeki pahrleezinatos, ka sozjaldemokratija laiduse wahzu štrahdneeku štarpā tik dšikas šaknes, ka to wairs naw eespehjamš isnihzinat nekahdeem waras lihdsfleem nedš isnehnuma likumeem. Wehlešchanu isnahkumu šanehmis, wezats

*) Latwijas sozjaldemokrateem drihštetu buht interesants tas fakts, ka tas pats, Julius Mottellers, „Sarkanais Pastmeisters“, kursch toreis pahršinaja un nokahrtoja Wahzijas sozjaldemokratu ilegalās literaturas transportuš, 1902. g. palihdseja nokahrtot latweeschu sozjaldemokratišlās literaturas eeweschanu šreewijā.

Engels rakkija preeta un lepnuma pahrnents: Tis waronigi wehl naw turejees neweens proletariats pasaulê.

No ta laika sahtot wahzu sozildemokratistâ strahdneeku partija gahjâ duhschigi us preekschu un auga augumâ, neluhkojot us wiseem spaideem un wajaschanam. Drihs peenahza laiks, kad wal-diba bij pahrleezinata, ta ar spaidu likuma skarpjeem naw eespeh-jams peewâret paschapsinigo strahdneeku schkiru. Nolehma pamehginat ar reformu sweestmaifiti. Sahka zilat strahdneeku ap-droschinafchanâs likumus, kuri wehl tagad istaisa prahwu datu no Wahz. strahdn. aissardsibas likumeem. Birg. un juntuu partijas un frakzijas sahka isturetees draudsigi pret strahdneekem un neh-ma pilnas mutes skatu fraschu par reformam strahdneeku schkiras labâ. Tahdâ fahrtâ zereja strahdneeku mafas attahlinat no sozi-aldemokratu partijas, kura usstahjâs tâ weenigâ strahdneeku schki-ras aisstahwe.

Wahzu strahdneeki neuskodâs ne us Bismarka nedj ari us bir-gelisko politiku makscheres. Tee bij baudijuschy pahrak labu mah-zibu, lai spehtu wehl tizet birgelisko partiju glaimmeem un wal-di-bas solijumeem. Sozialdemokratijas kandidatu eeguhto balsu staitis gahja katrâs jaunâs reichstaga wehleschanâs us augschu. Sewischki eewehrojamas bij 1887. g. wehleschanas. Tâs notita sem apstah'eem, kuri stipri lihdsinajâs teem, sem kureem norisi-najâs 1907. g. wehleschanas. Bismarkam bij isdewees peemultot plaschas sihkbirgetu un semneeku aprindas ar falkano un nodilu-scho losungu: „Tehwija breefmâs!“ Franzijâ fazehla leelu brehtu bulanschisms, par kuru mehs tuhdat runasim plaschal. Bismarks isleetoja no Franzijas pufes fadsirdamo trofsni tâ lihdsekli pabai-dit wahzu meegaino Mikeli, kuras eestahstija, ta franzuschy taiso-tees us karu ar faterlandem. Tâ sabeedetee wahzu sihkbirgeti bij gatawi maksat arween leelafus nodoklus kara spehka un slotes pa-stiprinafchanai. Bismarks gribeja isleetot isdewigo brihdi un is-dabut zaur likumdewejâm eestahdem jaunu kara klausibas likumu, kursch stipri pawairoja militarisma Molochem nesamos upurus. Bai dabuhtu tahdu reichstagu, kursch peenem jauno likumu, Bis-marks isrihkoja wehleschanas ar wispahrejo paroli, ta katram, kas grib dsihwot meerâ un droschibâ no frantschu eebrufuma, jawehl reichstagâ tahdi wihri, kas duhschigi un patriotiski balsu par Wah-zijas kara spehka un slotes pawairofchanu. Schahds losungs weenmehr welt. Sihkbirgetu un semneeku mafas ir weenmehr un wisur peeetamas patriotiskeem losungeem.

Bet lai gan wiſas partijas, iſnemot zentrumu, bij apweenuſchās pret ſozialdemokratiju, tad tomehr par winas kandidateem nodoto balſu ſkaits neſaſchluka tahdā mehrā, ka winas pretineeki bij gaidijuſchi. Par winas kandidateem tika nodotas 763,000 balſis, t. i. 10 proz. no wiſām nodotām balſim. Bet tapat kà 1907. g. „hotentotu“ wehleſchanās tā ari toreif ſozialdemokratija paſaudeja wairakus ſehdeklus. Winas reichstaga deputatu ſkaits noſchluka no 25 uſ 11. Protams, ka eenaidneeku lehgeri par to bij neapratſtamas gawiles. Saſ, nu ir ſozildemokratija ſalauſta. Bet nahkoſchās wehleſchanas peerahdija, ka „ſalauſtā“ ſozialdemokratija ir warenaka un ſtipraka, nekā jebkad. 1890. g. wehleſchanās winas kandidati dabuja 1½ miljona balſu.

Sozialiſtu ſpadu likums bij kritis jau pirms ſchim wehleſchanam. Sawas paſtahweſchanas pehdejos gados tas bij gaiſchi peerahdijis, ka tas nekahdā ſinā neſpehji atturet ſozialdemokratijas augſchanu un iſplatiſchanos. Sozialdemokratija bij pee ſchi likuma pilnigi peeradufe un peemehrojuſe tam wiſu ſawu taktiku. Wina ſpehlejās ar to kà fakis ar peli. Beeſchi un daudji tika ſozialdemokratu pulzinos debatets par jautajumu, kas gan eſot preekſch partijas iſdewigal, atklahta legala zihna, waj dſihwe un zihna ſem ſpaidu likumeem? Spaidu likumi konſolideja ſtrahdneeku maſas zeeſchi noſlehgtās rindās un pulkos, kurpreti waldoschās ſchirās tee eenefa pilnigu demoralizaciju. Tee noweda pee ſchouſmigas ſpeegu ſiſtemas, kas pilnigi peelihdſinama Kreewijas aſewiſmam. Polizija wiſpahr un ſlepenpolizija ſewiſchki bij weenmehr paplaſchinata un wiſa ſeme iſchumeja un mudſcheja no ſpeegeem un promotoreem. Protams, ka ſchos amatus eenehma tikai wiſtumſchoke, moraliſkā ſinā wiſdſilak grimuſchee goda baroni. Schi ſpeegu ſiſtema un winas waroni tika reichstagā reiſchu reiſem iſtirjati un apgaiſmoti. Tas maſinaja wiſās ſchirās un partijas katru zeenu pret waldibu. To juta un redſeja ari paſchi waldibas lozekli. Tā peenahza laiks, kur wiſſempeerainakeem junkuru miniſtreem bij jaatſihst, ka ſpaidu likums netikween neſpehji apſpeeft waj iſnihzinat ſozialdemokratiju, bet ir taiſni kaitigs teem, kas ſcho likumu taiſijuſchi un iſdewuſchi. Wahzu proletariatam ſchis likums nodereja tikai kà labs ſkolotajs un diſziplinas noſtiprinatajs. Sem ſchi likuma un pateizotees ſchim likumam wahzu ſozialdemokratija attihſtijās par partiju. kas nebij eebaidama nekahdeem draudeem un ſodeem, nedj ari peeſchmauzama ſaldos wahrdos tehrpteem reformu ſolijumeem.

Ja mehs raugam ijdibinat, kas gan bij tas talismans, kas wahzu sozildemokratiju tik nedabiskos apstahktos — jo par nedarbiskeem tatschu jaatsihst tahdi apstahkti, kur partija, kas skaita miljonus beedru, teef nostahdita ahrpus wisam pilsonu teefibam — ufturejis neween dsihwu un weselu, bet lizis tai pat leelijti plauft un seedet, tad atrodam, ka leelu, lai gan ne weenigo lomu pee tam spehlejuse wispahreja bals teefiba. Ka tas teescham ta, par to newar buht ne wismasako schaubu. Un ir interesanti paluhkot, ta tai paschai balssteefibai war buht loti daschadas sekas, luhkojot pehz tam, us tahdas attihstibas pakahpes atrodas schkira, kas bauda scho teefibu. Mehs agraf redsejam, ka Franzijas strahdneeteem Napoleona waldibas laikā ari bij bals teefiba. Bet teem truhka preses, sapultschu, beedroschanās u. z. brihwibas. Sekas bij tās, ka frantschu proletariats pagrīma glehwa nespehka. Tagad mehs redsam, ka wahzu proletariatu, kursch bij politiski attihstibaks, sozialistiski skolots un sawas schkiras mehrku un intereschu apsinigaks, apmehram tahdi paschi apstahkti noweda pee gluschi pretejām sekām. Lai gan ari wahzu strahdneeteem truhka preses, sapultschu u. z. brihwibas, tad tomehr wispahreja bals teefiba tos ne tikween nepadarija glehwas un nespehzigus, bet noruhdija tā auktsts uhdens noruhda nokaisetu tehraudu. Schis fakts mums ufkaidro pehdejos gados nowehroto interesanto parahdibu ka wispahyr nemot wahzu partija, waj, wismas, winas leelakā dala turas pahraf zeeti pee parlamentarās zihnas metodes un newar saprast, ka schi metode naw bijuse un newar buht wifos laikos un wifās weelās proletariata galwens waj pat weenigais lihdseljis, bet ka schis gods winai peekriht tikai sinamā attihstibas posmā. Wahzu beedru usstatam ir saknes wahzu partijas wehsture. Wispahreja bals teefiba un tās isleetoschana parlamentarās zihnās dewa wahzu proletariatam eespehju pahrzeest sozialistu spaidu likumu un pahrwaret schi likuma darinatajus. Parlamentarās zihnas metode ir ta, kas palihdseja wahzu proletariatam 12 gadus ilgi zihnitees pret modernas militarwalsts waras lihdseljeem un wifā schini laikā nesaudet lihdswaru, nenogrīmt ismijumā neds ari aistrautes us neapdomateem, pahrgalwigeem soleem. Wispahreja bals teefiba nodereja tā uftizamis gradu rahditajs, pee kura proletariats wareja laiku pa laikam skaitlos nolafit tiklab sawa, kā ari sawa eenaidneeka spehka leelumu. Pehz katrām wehleschanam proletariats wareja smeltees jaunū duhschu un jaunās zeribas redsedams, ka wina apsinigo zihnitaju skaits weenmehr aug augumā. Dtrup wehleschanās nodoto balsu skaits katram saprotamā walodā rah-

dija, ka partijas faktiskais spēks ir wehl pahrat mašs, lai ta wā retu usdrošinatees eet **atlahfā** zihnā pret waldibu un tās pawehlneezem, apaktrahpulu šķīram.

Stingri turedamās wispahrejo likumu robeschās un pehz wājadbības sistematiski pahrpahpdama wifus spaida likumus, wahzu partija bij ar laiku kluwuse tik stipra un pašchapsiniga, ka usstatija sewi par wifas pašaules zihnošchas strahdneeku šķīras preekščpultu. Schahda pašchapsina to pamudināja usnemtees iniziatiwi jaunās internacionālās proletareešchu organizācijas nodibinašchānā. Sent Galenā noturetais parteitags tad ari nolehma šagatawot un šasaukt wispahreju internacionālu sozjalistu kongresu, turšč šanahza Parīšē 1889. g.

Tahda bij Wahzijas sozjaldemokratijas strahdneeku kustības gaita laikmetā no 1871.—1889. g. Pahrejot us zītām Eiropas kulturwalstim muhju pahršrats warēs buht ihšaks, tapehz, ka neweeņas jemes proletariata zihnai un organizācijai šchini laikmetā naw tik leela wispahreja nošihme, kā wahzu strahdneeku partijas zihnām. Galwenā wehriba mums japeegreesch Franzijai un Anglijai. Mehs jau agrak ašrahdijām, ka Franzijā un zītās romanu semēs 60-to gadu beigās plaschi isplatijees anarkisms un ka tas, kopā ar Angl. tredjunijām, turas ari atšazjās no sistematiskas politiskas zihnās, 1872. g. palihdseja nogalinat pirmo Internacionāli. Rā stahweja ar šcho semju strahdneeku kustibu otras Internacionāles nodibinašchānās laikā?

Pehz Parīšes komūnas dumpja apspeešchānas Franzijas proletariats bij ilgaku laiku pilnigi nespehzigs. Kad tas šahka maš pa mašam atkal atspirgt, tad tas newareja weenfahrschi turpinat šawu attihstības gaitu no tās weetas, tur tas bij apstahjees. To newar neweeņa proletareešchu kustiba, kas pehščhni un warmahzīgi pahtraukta. Satreektai kustibai atjaunojotees, tai jashht, tā šakot, no gala un japahrdsihwo wifas daščadās pakahpes, šahdas pahrdsihwo pilnigi jauna strahdneeku kustiba. Tikai šchi pahrdsihwošchāna war norišinatees daudz ahbrak. Pehz 1848. g. frantschu proletariatam wājadseja 16 gadu, lihds atspirgt un nonahht pee patšahwigas kustības. Pehz Komūnas tragiskā gala pagahja tikai 6 waj 7 gadi. 1876. g. Franzijas strahdneeki jau eesauza pirmo kongresu pehz Komūnas krišchānas. Teesa gan, ka šchini kongresā wehl bija redsams behdigs šķīras apšinas truhkums un glehws padewības gars. Šasaukuschī šcho kongresu ari nebija wis pašchi strahdneeki, bet tā dehwehi „strahdneeku draugi“, liberati burščuži. Un kongress nenodarbojās šķīru

zihnas jautajumeem, bet debateja un balsoja tikai par daschadām resoluzijām, kas sīhmejās uš kooperazijas, fawstarpejas palihdsības beedribām, sīhneeķu un behru kafem u. t. t. Bet ap io pašķu laiku Schils Geds isdewa sozialistiskū awisi „L'Égalité“ (Weenlihdhsība) un 1880. g. nodibinajās frantsķķu strahdneeķu partija, kuras programu isstrahdaja Lafargš un Geds un rediģeja Marķšs un Engelfšs.

Ka frantsķķu proletariats peħķ Romunas krišķanas wareja tik driħ atspirģt, par to japateiķas ekonomiskai attihstibai. Birmeē gadi peħķ frantsķķu-waħķu kara, peeredseja ari Franģijā leeliskū saimneeķibas usplauķumu. Tas bij peħķejais ruhpnneeķibas seedu laikmets, ķo Franģija peedsihwoķuse. Peħķ tam tureenes attihstības gaita weenmehr biķuse gausa. Salihdsinot ar Angliķķ, Waħķiķķ waj Seemēķ-Amerikū, Franģijas ruhpnneeķiskā dsihwe un ruhpnneeķibas kapitala konģentrazija wiķu laiku klibo eepafatus.

Franģijas ruhpnneeķibas leeliskais usplauķums laikmētā no 1871. liħdģ 1880. g. naħķa no tam, ka abas ruhpnneeķiskā sīnā, wisattihstītatās prowīnģes, Elķasa un Lotringiķa biķ karā pašaudetas un peeweēnotas pee Waħķiķas. Frantsķķu leelruhpnneeķības kapitalam wajadseķa pahrweētotees uš ĳitām pilšeķtam un nolauķito fabrikū weētā wajadseķa dibināt jaunas. Tas wiķš dewa Franģijas ruhpnneeķības kapitalam leelu ĳruhdeenu uš preeķķķķ. Waģ gadu laikā nodibinajās plašķas leelruhpnneeķības eestahdes un eeradās leeli ruhpnneeķības strahdneeķu bari tahdos apģabalos, ķur liħdģ tam laikam kapitaliķisms weħl biķ pusliħdģ sķweķšs.

Ari walddšķās šķķīras politika biķ tahda, kas newareķa nemodināt rewoluzionaru pretķķķķ. Tuħdal peħķ komunaru apģpeesķanas, walddības ĳrosķķi naħķa atpafakrahķutu rokās un tikai dasķķus ĳadus weħlak pee stuhres noseħdās ihstā buršķķķķiķa un plašķķafās widus šķķīras. Frantsķķu buršķķķiķiķa organizēķās tā ļauķtā oportunistķķ partijā, kuras wadonis biķ adwolkais ĳerijē. Šķķiķ partija isleetoķa ļawu waru tā, ķā orleanistķi biķ isleetoķuģķķi ļaweķo Ludwiķķa ĳilīpa walddšķķanas laikā, t. i. wiķi neħķma wisneķķaunīģakā ķahrķtā putinat un isšķķķēest tautai noplēħsto walķšs naudu. Wiķi pleħķa un rausķa ķā un ķur waredami. ĳan paķawīroķa isdewumus par ķara spēķķķ un floti, ĳan buħweķa dsēļšģķķķ linīķas, ĳan ķariħķoķa eķķpediģiķas uš tahlām aiģķuħķķ semem, peēm. uš Lontīnu. Nodokķķ naķtas un walķšs paradi aģģa aģģumā. ĳara spēķķķs tīķa beģ mīķeķķķķķķķ paleeli-

nàts. Tàpat ari eerednu bars, birokratija. Smagos nodoklus, kas wajadsigi, lai spehtu samakšat walsts paradu auglus un milšu isdewumus kara spehta ušturam, peedsina tahdâ weidâ, ka tee gulâs gandrihs weenigi uš nemantigo šchiriu plezeem. Naw brihanus, ka sem tahdeem apstahkleem frantschu proletariats šahka šasleetees un Geda propaganda fritu uš augligu semi.

Bet šchis proletariats wehl bij pahraf neattihstits, lai ušstatitu sozialdemokratu partiju par šawas šchiras organizaziju. Strahdneeku leelum leelakâ dala wehl dsihwoja sikhbirgetu tradicijâs. Uš teem darija leelu eespaidu daschadas revoluzionari štanoschas republikanu frases. Birgelisteem republikaneem bij un ir wehl schodeem leels eespaids uš plaschâm frantschu proletariata aprindam. Tâ Geda nodibinatâ soz. demokratiskâ **strahdneeku partija** (Parti Quorier) newareja apweenot wišus zihnas spehjigos, ar pastahwošho fahrtibu neapmeerinatos frantschu proletareeschus. Starp teem wehl bij pahraf daschadi elementi. Bij daudš pusanarkistu, daudš tahdu, kas zeeti eekoduschees birgelisko demokratu un republikanu ideologijâ. Schee pehdejee ušstatija semi par birgeliskâs demokratijas kreiso spahrnu un pulzejâs ap Brusu. Drihs ween strahdneeku partijâ radâs beršeschanâs un nefashtanas, kas noweda pee atklastas schkelschanâs. Bruls ar šaweem peetritejeem iſgahja un nodibinaja jaunu partiju, kura nosauzâs par **poſibilistu partiju**. Tas bij 1882. g. Pahrs gadus wehlat partijâ atkal notika schkelschanâs. Utdalijâs otra grupa proletareeschu, kuri nosauzâs pehz šawa wadona par **alemani ſteem**. Tâ jau nu bij trihs proletareeschu partijas. Beš tam wehl erween pastahweja wezum wezâ **blankistu partija**, kura daudšos jautajumos gahja kopâ ar marksiſteem, bet kura tomehr newareja pilnigi atkratitees no eedomam, ka gudri un ſmanigi rikšojotees, eespehjams ar peepehšchas brunotas ſazelschanâs par lihdsibu ſegrahbt politisko waru šawâs rotâs. Šchis grupas eewehrojamatâis wadonis bij **Wafjans**.

Dewindeſmito gadu widû ſozialisma attihstibu uš laiku apatureja wišpahrejð modes ſajuhšma par „duhšchigo generali“ Bulanscheru. Daschi laſitaji beš ſchaubam wehl atmineſees leelo trazi, to toreis ſazehla „duhšchigais generalis uš baltâ ſirga“, par kuru neween rakstija awiſes, bet pat dšeedaja wiſi ſeierkaſtneeki un karſeniſti. Ir intereſanti paluhkot, tâ ſchis kara kungs tizis pee šawas leelâs popularitates. Wiſch nebij nekahds iſweizigs politiskis. Winam ari nebij isdewibas karâ iſrahd't kaut kohdas

leelas fara wadona dahwanas. Winsch bij wah:d.1 leeschu no-
sikmē apstahku isbihdits weentahrschs zilwezinisch.

Soziale apstahki, kas scho ikdeenischko saldatinu peepeschi
pazehla tahdos slawas un popularitates augstumos, bij schahdi:
Pee waldoschās stuhres sehdoschā oportunistu partija saimneeloja
tā, ka nodoklu nospeestās tautas masas saudeja pazeetibu un sahā
kurnet. Bet sozildemokratija bij tik wahja, ka nespehja ussuhkt
sem wifas nemeerā ruhntoschās tautas masas, tā mehas notikt
tahdās senēs, kur strahdneeku kustiba stipra un apsiniga, peem.
Wahzijā. Wahzu sozildemokratija 1904. g. apweenoja sem sawa
karoga plaichas tautas masas zihnās pret jauno muitu tarifu, ne-
panefami smagām nodoklu nastam, pahrtikas dahrsibu u. t. t.
Mehs sinam, ka nebij un naw wifā strahdneeki, kas tahdās reisēs
cet ar scho partiju kopā un pee reichstaga wehleschanām nodod tai
sawas balsis. Mehš sinam, ka leela data sikhbirgelu, kad tee se-
wischki saniknoti un nemeerā ar waldibas rihzibu, peesleenas so-
zildemokratijai, tā weenigai konsekwentai, stiprai un apsinigai
opozizijas partijai. To mehš Wahzijā peeredsejām 1903. g. Fran-
zija tā naw ne tagad, nedš ari tā bij demindesmitos gados, Fran-
tschu sozjalistu partijai naw tas peewilkschanas spehks, kas to wa-
retu padarit par leelas wispahrejas opozizijas widuzi. Bet par
to atkal Franzijā laudis deewina „la gloire“ (slawu) un mihl
skreet pakal un uswarot staltā sargā sehdoscham slakti noaugu-
scham wihram. Tā tas nahza, ka daschadās eedsihwotaju schkiras,
kas bij nemeerā ar pastahwoschās waldibas rihzibu un ilgojās
pehž jaunās, labakas waldibas, meta azis us generali Buianscheru.
tā jaunās, labakās waldibas kandidatu. Wisadu nokrahsu atpa-
krahpuli, rojalisti, bonapartisti un tā wiaus wisus sauz, peepa-
lihdsēja sawu teesu pee bulanschistu agitazijas. Weenu datu lau-
zineeku un sikhbirgelu bulanschistu kustiba aisahwa lihds ween-
tahrschi ar sawu trofni. Ta bij behdiga sihme. Ta peerahdija,
zik dsifi weena data sikhbirgelu pagrimusi. Tee wairs nebija tee
sikhbirgeli, kas senak atpakal bij tik duhschigi nostahjuschees profe-
tariatam lihdsās waj saslehjuschees paschi pret neeeredseto wal-
dibu atklastos dumpjos, demonstredami, barifades zeldami, zih-
uidamees, lihds eenihstee waldineeki bij nogahsti. Bij redjams,
ka sikhbirgeliba pilnigi pasaudejusi sawu agrak tik stihwo mugur-
kaulu. Wainiga pee tam, protams, ekonomistā attihstiba. Ka-
pitalizms ir sagrahbis sawās rokās wispirms ruhpneezibu un tad
ari tirdsneezi. Sem leekapitalistu konkurenzes nihkulodami,
senak tik patstahwee amatneeki un sikhtirgotaji ir saudejuschi wifu

duhju un neatkarības garu. Mehs waram fazit, ka „Louvre“ „Bon Marchè“, „Le Printemps“ un zitas leelās milšu magasiņas, kuras Emils Solà tik skaisti apraktiņis fawos romanos ir noschnauguschas frantschu un it ihpaschi Parises sikhbirgelu brihwibas un patstahwibas garu. Sikhbirgeliba newar wairs ne lahga dsihwot, ne nomirt, tapat ka sikhsemneziba. La nespehj pat nofratit fawu juhgu un tapehz ta ilgojas pehz pestitaja no augschas. Tapehz ari schis schkiras peeweenojās bulanschisteem, kuri gribeja sagahst republiku un eezelt generali Bulanscheru par waldineeku.

Proletariatam, sinams, nebij neka ko zeret ne no Bulanschera un tam schkiram, kas to isbihdija, neds ari no paschlait waldoscheem oportunisteem. Winam bij weeni tikpat naidigi ka otri. Bet frantschu proletariats wehl nebija peeteekoschi apsinigs, lai spehtu to gaischi nojaukt. Brusa partija, posibilisti bij gatawi lihdsstrehjeji birgeliskās demokratiņas astē, tapat ka daschus gadus wehlat Dreifusa schkandalai. Pasibilisti noslehdsja ar birgelisteem radikaleem ta faukto „republikānu faweenibu“ un nodibinaja „beedribu zilweta teesibu aistahwejchanai“. Brusisti pat peenehma no zaurum zauri samaitatās burshuju waldibas un no eenihstās oportunistu partiņas spens naudas pabalstus fawas literaturas isdoschanai. Leelatā waj masatā mehrā aistrahwās ari wīsas zitas proletareeschu partiņas un frakziņas, isnemot Geda Strahdneeku Partiju. Schi bij weenigā, kas negreesās lihds wispahrejā jandalinā, bet patureja skaidru galwu, ka partija, kas zeeschi un apsinigi nostahjusēs us marksiņa pamateem. Ari wina apkaroja pusreakzionāro un pusikhbirgelisko bulanschistu kustibu. Bet wina apkaroja to **passchawigi**, neweenu azumirkli nepasemodamās par burshuasijas schlepes neseju. Wina aistrahdija, ka proletariatam tikpat mas labuma sagaidams no oportunistu ismantotās republikas ka no bulanschistu eekahrotās keisara waldibas. Republikaniskai waltis fahrtibai peemiht tikai tas labums, ka tajā war wisgaischak parahditees proletariata un burshuasijas schkiru zihna un nesaweenojamās schkiru pretischkibas.

Kā jau fazits, bulanschistu kustiba us laizinu pahrtrauca sozialdemokratiņas isplatishanos un patstahwigu proletariata schkiras kustibu. Wiswairal tas sikhmejas us Parisi, masat us prowinzem. Bet ari Parise sozialisms atdsihwojās, tiklihds bulanschisma seepju burbulis bij saplihšis un oportunisti atkal noschduschees fawos agralos waldneeku trehslos. Bet 1889. g., kad wīsas pasaules sozialistu preekshchahwi fabrauca Parise us pirmo internacionalo

sozialistu kongresu, Franzijas sozialdemokratija wehl nebija no-
stahjusees uš stingrām sahjam. **Possibilisteem** jau gan bij daschi de-
putati parlamentā, bet gedisti wehl nebij tiktahl tikuschi. Blankistu
wadonis Bakjans bij eewelets Parises pilsehtas domē un darbo-
jās tur pilnigi marksiistiskā garā. Wisadā finā tomehr bij konstate-
jama leela starpiba starp 1872. g., kad tikko bij apšpeesta Parises
Komuna un starp 1889. g., kad Parises muhros sapulzejās pir-
mais starptautiskais sozialistu kongress. Loreij (1872. g.) katrs
proletareeschu pašapsinas un organizijas dihgltis bij noslih-
zinats komunaru ašinis, tagad (1889. g.) Parise pastahweja sawas
šchiras mehrku un usdewumu apsiniga strahdneeku partija. Schi
partija gan wehl nebij pašpehjuse fewi usnemt un apweenot wišu
ziņas spehjigo frantschu proletariatu, nebij wehl paguwuse no-
dibinat kopeju un wispahreju taktiku, bet ta tomehr bij partija un
turklaht deesgan stipra partija. Sewiſchi daudš beedru un pee-
triteju tai bij leelajos ruhpnenezibas zentros, tā Riſelē, Kubēja
u. t. t. Un ſchee wiſi stahweja uš zeeteem sozialdemokratijas pa-
mateem.

Frantschu proletariata ſaſkaldiſchanās daudšās ſawā starpā
naidigās partijās darija dšilu eespaidu uš pašchlaif ſahkoſchos arod-
neeku kustiibu. Partiju strihdi tika pahrneſti ari arodneeku orga-
nizacijās, kur tee darija neiſſakami launu eespaidu, atturedami
daudšus strahdneekus no eestahſchanās ſawa aroda beedribā ta-
pehž ween, ta ſchis beedribas preekſchneezibas lozekki un beedru
wairakums peedereja pee zitas **politiskās** ſektes. Franzijā tad ari
zehlās loſungs, ta arodneeku organizacijam jabuht **politiskās leetās**
neitralām. Tureenes apstahklos ta bij nepeezeeschami wajadſiga
praſiba. Muhſu deenās mehš redſam, ta ari zītās ſemēs, kur naw
stingri apweenotas sozialdemokratiskās strahdneeku partijās, arod-
neeziskā kustiiba tāpat zildina profeſionalo organizaciju neitralitates
loſungu. Kur politiskās partijās un ſražijas ſawā starpā pleh-
ſchas, tur ſchahda neitralitate ir nepeezeeschama. Bet kurp ta
galu galā nowed, to mums rahda frantschu strahdneeku kustiibas
tahlatā attihstiba. Lai gan ofiziali un atklahti wiſas ſaites starp
arodneeku beedribam un partiju bij pahrrautas, tad Geda
strahdneeku partija ſahtumā tomehr zentās paturet arodneezisko
kustiibu ſawās rokās. Un kamehr tas bij eeſpehjams, tikmehr gah-
ja wiſs labi. Bet tad nahža frantschu ſozialismā otrs strihdu un
eeſcheju zihnu laitmets, kuru eewadija Mitrana eestahſchanās
oportunistu ministrijā un kuru turpinaja Schoreſa oportunistiskā
politika. Schos strihdus iſleetodami, anarkisti ſagrahba arodnee-

zifto kuftribu fawâs rokâs un nehmas jem arodneezifto organifaziju neitralitates karoga aptarot ftrahdneeku ſchkiras apſinas pamofchanos. Tahdâ kahrtâ ifaudſinaja arodneezifto organifetos ftrahdneekus par fanatiſkeem ſozialiſtu ehdejeem.

Ari Anglijas proletariats pa tam ſtarpam nonahzis uſ glufchi zita zeta, nekâ tas, uſ kura mehſ to atſtahjâm Internazionali beidsotees. Toreiſ wehl paſtahweja ſinama intereſchu kopiba un kluſu zeeſchot atſihita alianſe ſtarp Anglijas liberalu partiju un ftrahdneeku tredjunijam. Pee ſchahdas nedabiſtkas draudſibas noweda Anglijas monopols paſaules tirgû. Pilnigi pahrwaldi-damî paſaules tirgu, anglu ruhpnееki wareja buht peekahpigi pret ſaweem ftrahdneekem. Un ſchee tad ari eenehma priwiligetu ſtahwofli zitu ſawas ſchkiras beedru ſtarpâ. Zeelruhpnееzibai ari zitâs jemês attihſtotees, Anglijas monopolam peenahza gals. Eiropas kontinenta walſtu ruhpnееzibas konkurenze tapa arween juhtamaka. Sau 1876. g. Anglija dabuja pahrdſihwot ſmagu un ilgu ruhpnееzibas kriſi, kura ſewiſchki peemekleja tekſtilruhpnееzibu. Anglu kapitaliſti wairs newareja buht tik peekahpigi. Bet tad ari ftrahdneeki wairs newareja buht tik meermihligi. Wezajam tredjunionifmam preti ſahka eerastees ftrahdneekos jains zihnas gars. Ari wezais ekſkluſiwais tredjunionifms, ar kuru mehſ eepaſinamees runadami par pirmo Internazionali, bij ſawâ laikâ wedis ſparigu politiſku zihnu deht arodneezifto organifaziju teeſibu paplaſchinaschanas un nodroſchinaschanas. Schini zihnâ wiſch biſ uſwarejis. Winam bij pat iſdewees 1875. g. panahkt to liſumu atzeliſchanu, ſas apgruhtinaja un eerobeſchoja ſtreiku brihwibu. Arodneeku kuftriba un organifazijas biſ dabujuſchas zeeti liſumigu pamatu jem kahjam. Ari winu zihnas kaſes biſ pilnigi nodroſchinatas un neaiſtkaramas. Beſ tam — ſas Anglijâ no ſewiſchki leela ſwara — arodneeku kuftriba baudija wiſpahribas ſimpatiju. Ta biſ kluwufe par anglu induftrialiſma jaſtahwodu. Uſnehmeji biſ mahzijuſchees netaiſit nekahdus rehkinus beſ ftrahdneeku organifaziju ſinas un biſ peeraduſchi pee tam, ka ſchis pahrwilka ſtrihpu par tahdeem rehktineem, ſas noſlehgti aiſ winu muguras. Publika un „ſabeedriba“ neuſſkatija wairs arodneezifto beedribu beedrus par dumpineekem un tehwijas nodewejeem. Liberalâ burſchuafija neſkatijâs wairs ar ſtauga azim uſ proletariata ſtiprajâm ſaimneeziftkas zihnas organifazijam. Glufchi ot-radi. Wina noluhkojâs uſ tam ar ſinamu gandarijumu un eekſchfigu apmeerinajumu. So ſchis ſtiprâs organifazijas un pilnâs kaſes attureja anglu ftrahdneekus no tahdeem „nepraktiſkeem

murgeem“, kahdeem nodewàs zeetjemes strahdneeku schkiras spurgtakee slahni. Tahds bija angļu strahdneeku stahwoflis. Tas daudsejadâ slnâ atsihstams par privilegetu, salihdšinot ar kontinenta semju strahdneeku stahwofli. Bet par schim privilegijam angļu strahdneeku schkira samaksaja dahrgu zenu. Ta proletariata data, kas bija tredjunijâs apweenota, pasaudeja sawas schkiras apšinu. Schis apšinas truhkums, starp zitu, parahdijâs eefsch tam, ka wišas leelâs tredjunijas bija gatawas peenemt tâ šaukto slidoscho algu tarifu. Schi tarifa ihpatniba ir ta, ka wišsch dara darba algas augstumu atkarigu no strahdneeku rašhotu produktū zenam. Ja, peem., birschâ par tonu ogļu maksâ tif un tif, tad strahdneeki par sawu darbu dabū tif un tif, bet ja ogļu zena friht waj zelas, tad samehrâ friht waj zelas ari oglratschu algas. Staidra leeta, ka schahds algas tarifs ir kâ radits preeksch tam, lai modinatu strahdneekus ilusijas par darba un kapitalâ intereschu harmoniju. Schahda ilusija kapitalisteem war buht tikai patihkama, un angļu leekruhpneeeki ir uš meeru islikt weenu otru tuhštoti, lai tikai ušturetu scho intereschu harmonijas šapni. Organisettee tredjuniju wihri pazelas pahr neorganisetteem strahdneekteem kâ darba aristokratija un luhko tikai uš sawu azu mirkla labumu. Wini zihnas sawu arodneezischo zihnu, aisstahw šawa aroda intereses, bet negrib ne dsirdet par schkiru zihnu un wišas proletareeschu schkiras intereschu aisstahweschamu. Daschadâs tredjunijas nekad newareja beigt sawâ starpâ strihdetees un eihwetees dehl radneezischo arodu robescham. Waldija schours, aprobeschots zunstes gars.

Bee tam jaeegaumè, ka tredjunijâs organiseti bija tikai kahdi 10 procenti no wišas 12 miljonu zilweku leelâs strahdneeku maksas. It no 10 Anglijas strahdneekteem tikai weens banda junijas wihra privilegijas. Pahrejee dewini ir no šaweem zihnas špehjigeem schkiras beedreem pilnigi atstahti šawam listenim. Un schis listenis ir totees jo šuhraks, ka no šaweem špehjigeem, organisetteem schkiras beedreem atstahtee un aismirstee netwalifizettee un tapeh3 ari neorganisettee strahdneeki nespehj un neprot dot peenahzigu atsparu šaweem issuhzejeem. Preeksch scheem 90 procentem Anglijas strahdneeku wiša leelâ tredjunionisma kustiba bija tikpat kâ nebijusi. Wiši politiskâs un ekonomiskâs zihnas gadi teem nebija atnesuschī nekahda labuma. Wišas waronigâs zihnas bija iszihnijusi un wišus usupurejoschos organizazijas darbus bija pastrahdajusi neleela šaujina isredseto.

Un wiņu šcho zihnu un organizācijas darbu augti nahža par labu tikai un weenigi tai pašai šaujinau isredseto.

Anglijas proletariata leelum leelais wairums tikai no sozialdemokratijas dsirdeja pirmo preezas mahzibu par labatu, zilweta zeenigatu dsihwi un pirmo usaizinajumu us sparigu zihnu šchis labakas nahkotnes deht. Bet sozialisma balss Anglijā nepazehlās weseļus 30 gadus. No Roberta Ouena laikeem lihds 1880. g. Anglijā netika par sozialismu runats, ne rakstits. Tikai 80-to gadu šahkumā, pateizotees stiprai ekonomistai deprefijai un warbuht ari pateizotees sozialisma dischenai isplatibai Eiropas kontinenta semēs, pamodās ari Anglijā spirgta socialistiska kustiba. 1882. g. nodibinajās Sozialdemokratu Federazija. Bet drihs ween ari šchi partija šastaldijās tāpat, kā mehš to redsejām pee franšchu strahdneeku partijas. Sozialdemokratu federācijas dibinātais un wadonis bija Heindmanis. Bet drihs no šchis organizācijas atdalijās Wiljams Morris un dašchi pusanarkistiski elementi, kuri nodibināja tā šaukto Socialistu Ligu. Šchis abas organizācijas aplaroja weenā otru us nebehdu, bet šazensās šawā starpā kreetneem un pašchaisleedsigeem propagandas un organizācijas darbeem, tā jau parasts katrā jaunā kustībā, kamehr wehl naw isgaisiņi pirmā šajuhma un zihnas kahre. Angļu sozialdemokrati ismantoja šawas semes pilsonu tešibas un notureja šawus agitācijas mitinus, galwenā kahrtā, sem klajas debess, us eelu stuhreem, laukumem un daudsos Londonas parkos. Pee šchis propagandas formas angļu sozialdemokratija peeturejusees ilgus gadus un ar laiku ari šahkusi eewahkt tās auglus. Tikai tahdā kahrtā bija eespehjams peekluht tām pašchajām un pret katru zihnu apatiskajām proletareeschu masam, kas pa simteem un tuhštostochem šabahstas Londonas austrumu eezirkau šmirdoschos zaurumos. Un sozialdemokratija bij weenigā organizācija, kas usmekleja šchos proletariata šlahnus un nopuhlejās mest winu tumšchajā dsihwē pirmos modinātajus gaismas starus. Wina nelahwās atbaiditees ar to, ka winas modināšchanas mehginajumi ilgu laiku palika šauzeja balss tukšnesi. Deenu pehz deenas, pašchā rihta agrumā sozialdemokratu agitatori isgahja pee dokeem un tureja runas tur eeronoscheemēs proletareeschem, kas tā mōšcha šwehri plehšās un zihnijās šawā starpā deht darba un maišes. Ar laiku winu tik uszihtigā darbā istaisitā sehkla šahla diht un nest auglus. Anglijas un it ihpašchi Londonas nekwalifizetee strahdneeki war pateiktees tikai sozialismam par šawu atdsimšchānu. Un no tās pašchas socialistu istaisitās sehklas ar lai-

tu isauga „jaunais“ trejunionisms. Angtu sozjalisti bij ari tee, tas 1886. un 1887. g., smagas ruhpnenezibas frises laikā wadija leelās besdarba strahdneeku šapulzes. Besdarba strahdneeki bij pa leelakai daļai neorganizēti. Tee bij ari maš apšinigi, waj pat pilnigi neapšinigi. Starp teem atradās laba daļa strandu proletarešču, kas jau pilnigi no darba atradušči. Tapehž nebij weegla leeta atrast pareiso demonstrazijas formu. Bet tas neat- turejc angtu sozjalistus no winu peenahkumu ispildišanas. 1887. g. isnahža nopeetna šadursme ar poliziju, kura gribeja i- kļihdināt uš Trafalgaras laukumā noturamu mitinu. Šchim kau- tinam šekoja wairakas prahwas un aisseegums uš minetā lauku- mā šarihkot turpmakas demonstrazijas. Tas wišs leeliski weizi- naja sozjaldemokratiskās kustibas isplatišanos, tā ka pat Engels- tos gados uškatija to pahrak optimistiskām brillem. Wišsch ti- zeja un winam bij eemešs tizet, ka Anglijā wisdrihšakā laikā no- dibinasees patstahwiga sozjaldemokratiska strahdneeku partija, ku- ra apweenos waj wišu zihnas špehjiigo angtu proletariatu un we- dis patstahwigu strahdneeku šchīras politiku. Laiks rahdija, ka ari lihds tahdai attihstibas palahpei janostaigā daudš garaks zeta gabals, nekā šahkumā israhdijās.

1888. un 1889. g. nahža Londonas dokū strahdneeku leelā kustiba. Dokū strahdneekem šekoja zita pakat zitai daschadas ne- kwalifizeto strahdneeku grupas. No šchim pašchas pirmās ee- šahka streiku spitschku šabritu strahdneezes. Tam šekoja konfek- zijas strahdneeki, pa labai daļai kreewu un polu šchihdi, kuri tika isfuhkti diw un trihskahrtigi. Šchee šarihkoja leelu demonstrazi- jas gahjeenu pa Londonas eelam un lai gan daschi issazija ba- šchas, ka angtu strahdneeki bij tik taktiski, ka parahdija demon- strantus tapehž, ka tee nereti ušstahjušchees tā algu nospeedeji un pat streiklauschi, tad tomehr angtu strahdneeki bij tik taktiski, ka peerahdija šcheem wistumschakeem un tamdehš wiswairak isfuh- teem proletarešcheem šawu dšiku lihdsjuhtibu. Šchīras apšina šahka mostees. Behž tam eesahlās agitazija gahšes šabritu strahdneeku starpā. Lihds streikam šche nedabuja noeet, jo usneh- meji ispildija wišas winu prašibas. Šchis kustibas panahkums bes tam bij ari špehzigas arodneeku beedribas nodibināšanās. Tad nahža Londones dokū strahdneeku leelais streiks, par kuru runaja wiša pašauļe un kura pabalstam pluhda naudas sumas no malu malam, pat no Australijas. Ari birgetu aprindas israhdija šawas šimpatijas streikotajeem. Londonas dokū strahdneeku uš-

wara pamudinaja us lihdsigu zihnu ari Hamburgas, Franzijas un Holandes ostu strahdneekus.

Teesa gan, ka daschado kategoriju nekwalifizetee strahdneeki schinis zihnâs neuswareja pašchi saweem spehkeem ween. Wi-neem dauds palihdseja birgelisko aprindu lihdsjuhtiba. Bet scho lihdsjuhtibu pa labai dafai modinaja taisni scho strahdneeku ne-spehks un newariba. Bet uswara palihdseja pahrwehrt wiinu ne-spehku spehkâ. Seeliska organiseschanâs kustiba gahja zaur wiinu rindam. Un schi kustiba atrada spehjigus un apdahwinatus wa-domus, furi sawu talantu jau bij israhdijuschi, wadidami wifu augšcham mineto streiku rindu. Schee wihri bij taisijuschi zauri sawus mahzibas gadus wezajâs tredjunijâs, bet bij no tàm schkih-ruschees tapehz, ka newareja peekrist wiinu atturigai taktikai. Sa-wâ aroda beedribâ (metala strahdneeku junijâ) wini ussprauda jaunâ tredjun. karogu un zentâs wisai arodneeziskai kustibai eedwest jaunu garu, jaunas idejas. Wisapdahwinatakee starp scheem jaunâ junionisma praweescheem bij Dschons Berns un Toms Mens.

Schini „wehrtibu pahrwehrteschanas“ un jaunu ideju un kustibu pamoschanâs laikmetâ leelu lomu Anglijâ spehlejusi ari Henrija Dschordscha pašistamâ grahmata „Progress un nabadšiba.“ Webi sawâ tredjuniju wehsture pat nostahda leetu tâ, itkâ wisa toreiš pa Angliju pluhstoschâ proletareeschu kustiba wismaš pa leelai dafai buhtu minetâs Dschordscha grahmatas issaukta. Tas nu gan, pehz manâm domam, ir aplams apgalwojums. We-bi teit pahrmaina sekas ar zehloni. Ja proletariatâ nebuhtu bijusi tik stipra dsina pehz kaut ka jauna, ja winos nebuhtu pamo-dusecs teekšme pehz sozialisma, tad schi grahmata gan nebuhtu warejusi isdarit tik leelu eespaidu. Ar to, protams, naw sazits, ka „Progress un nabadšiba,“ las nahza tahdâ brihdi, kad angšu proletariats patlaban modâs us jaunu dsihwi, nebuhtu ari no sawas puses warejusi dot sinamu gruhdeenu us preekšču.

Sauno tredjuniju gars nepalika beš eespaida ari us wezâm, aristokratiskajâm junijâm. Us wezajeem aristokratisko tredjuniju wadoneem darija leelu eespaidu Toma Mena, Dschona Bernša un wiinu beedru leeliskee panahkumi. Gada laikâ schee bij paspehju-schi saorganiset 200,000 wihrus, seewas un meitenes, tahdus ele-mentus, kuras saorganiset wezo juniju eerehdai bij turejšuschi par pilnigi neespehjamu usdewumu. Wini t. i. wezo tredjuniju wa-doni bij schos laudis weenmehr usstatijuschi par algas nospeede-jeem un strahdneeku zihnâs jauzejeem. Tagad israhdijâs ka ari

tee ir zihnas spehjigi proletareeschi, pat zihnas spehjigati nekà wini pašchi. Mani westu pahrat taklu, ja es mehginatu šhini weetà islikt starpibu starp wezajàm un jaunajàm junijam. Webu grahmata šhi starpiba ir paštaidrota deesgan plaschi un šaprotami. Jaunajàm organizacijam bija masaki pabalstu fondi. Winas usfkatižà fewi galwenà fahrtà par zihnas organizacijam un newis par palihdsibas un apdroščinasčananas beedribam, tà wezàs junijas. Semo eemakšu eemešlis tas, ka jaunàs tredjunijàs organizamee strahdneeki zaurnehrà pelna wišai semas algas un tà tad newar wis katru nedeku nomakšat tik leelas kontribuzijas, tà wezo tredjuniju beedri.

Bet ispausdami šhis sinas, mehš ešam masleet aisseiguschees preekščà muhsu stahsta ihtajam pawedeenam. Pirmà sozjalistu kongresa laikā Londones nekwalifizeto strahdneeku kustiba wehl nebij šasneegusi šawu augstako pakahpi. Wina tikko wehl bij labi šakufees. Bet taišni tas fakts, ka wina patlaban tik peeauga, pamudinaja wišu semju sozjaldemokratus jo firšnigi apšweikt Anglijas sozjaldemokratu kustibu un uš kongresu šabraukušchos angļu beedrus. Tredjunijas bij patigà, šchauri aprobeshotà uspuhtibà atturejuščàs no starptautiskàs strahdneeku kustibas. Winas nebij gribejuščas ne dširdet par sozjalistiskeem „murgeem“ un nahkotnes šapneem. Tagad ta leeta šahka peenemt zitu wirseenu un jaunà wirseena kustiba likàs buht wišai špariga.

Leesa gan, ka spehzigas patstahwigas strahdneeku partijas wehl Anglijà nebij. Neleelà sozjaldemokratu federazija un tàs organizācijas, kas ar to šazentàs, bij tikai propogandas beedribas. Tàm nebij politiska spehka. Bet ja angļu strahdneeki gribeja, wini wareja konstitueetes par weenu patstahwigu politisku faktoru. 1884. g. bij balšs teesibas paplaščinatas, tà ka pee parlamenta wehlešanàm wareja peedalitees $5\frac{3}{4}$ miljoni pilsonu agrako $2\frac{1}{4}$ miljonu weetà. Uri tas apstahklis modinaja zeribas uš angļu strahdneeku kustibas leelu nahkotni, tiklihdš proletariats buhs organizesees sozjaldemokratiskà šchiras partijà. Pat angļu waldiba šatruhkàs no ahtri peeaugošchàs strahdneeku kustibas un mostošchàs proletariata zihnas špara. Wina šahka steidšigi nodorbotees ar sozjalpolitiskeem jautajumeem. 80-to gadu beigàs wina šarihkoja plaschu anketu par mahjruhpneezibas strahdneeku štahwoški, pee tam peegreesa fewišchku wehribu tàm ruhpneezibas nosarem, turàs eewešufees tà šauktà šweedru šuhzeju sistema. Šhis anketas šekas bij tàs, ka dewindesmito gadu šahkumà is-

nahza wairaki likumi, kas aiffargaja scho kategoriju strahdneekus. Man gribetos scheit wehl reij usswehrt to faktu, ka tiklab Wahzija un Anglijâ, tã ari zitãs semês schini laikmetã usleesmojofchee strahdneeku nemeeri ar sawãm beeschi ween pahrmehrigãm prasibam un ar sawu aso schkiras zihnu eerosinaja strahdneeku aissardfibas likumu doschanu. Ir labi, ka to zeeschi eegaumejam. Der sinãt, ka nekad un nekur naw guhti strahdneeku schkiras stahwofla uslabojumi ar mehrenibu, pasemibu un apdomigu usstahschanos, ar fautrigu baschischanos, ka tikai neprasitu pahraf dauds waj ar zenschanos isliktees par godigeem un peekahpigeem zilwekeem, kas lauj ar sewi fauletees. Der sinãt, ka tahda politika nekad un nekur naw atnesufi paleekamu labumu. Ja strahdneeki grib to panahkt, tad teem zeeschi nelokami janostahjas us schkiru zihnas pamateem, janahkt klajã ar wijãm sawãm prasibam. Tikai tã eespehjam guht sawa stahwofla uslabojumu.

Tagad mehs esam apluhkojuschi to triju semju attihstibu, kuras demuschas preekschzihnitajus tai wispasaules kulturaz armijai, kas konstituejãs 1889. g. noturetã Parises kongresã. Man griwetes dot faut ihju pahrfkatu par sozialdemokratiskãs strahdneeku kustibas attihstibu wijãs Eiropas semês. Bet tad schis kurfs isnahktu pahraf plaschs. Tapehz jaaprobeshojas us nedaudseem ihseem aistrahdijumeem.

Belgijã bij nodibinajusees politiska partija, kura teoretiski gan nestahweja us tihri markfistiskeem pamateem, bet praktikã tomehr rikhojãs sozializma garã. Schini semê, kura atronas, tã faktot paschã Eiropas firdi un no laika gala bijuse padota tif daudseem idejiskeem eespaideem, strahdneeku kustiba pamodãs jau firmãs Internationales laikã. Belgijas strahdneeku kustibas ihpatniba bij ta, ka wina raudsija sajaukt un organiski sakauset jeb, pareijaki fakot, „krustot“ markfizmu ar prudonizmu. Schi krostojuma isnahktums — sawã sinã bastards — bij kooperazija. Kooperazijai jau ir sawi loti leeli labumi. Bet tã galwenais proletariata organizazijas weids, par kahdu ta Belgijã usstahjãs, wina neder. To, man schkeet, peedsihwojumi peerahdijuschji. Kooperazijai peemihht weens nenoleedsami leels labums. Wina spehj drihsã laikã apweenot leelas proletareeschu mafas, solidarma teeschus materialus labumus. Bet wina naw tahda zihnas ftola un apfinas modinataja tã politiskãs un arodneez. organizazijas. Tapehz wina ari naw un newar buht tahda attihstibas weizinataja. Bet blatu kooperazijai ari Belgijã drihs ween nodibinajãs politiska partija, kura gabja taisni us sawu mehrki un

weda sparigū zihnu par balſs teeſibam. Pee ſchis zihnās mums wehl buhs jaatgreeschas turpmakos preekſchlaſijumos. So begeeſchu partija bij pirmā, kas ſawā zihnā par politiſkām balſs teeſibam iſleetoja **politiſko maſu ſtreiku**. Un ſchis ir eerozis, kam pehz muhſu domam lemts ſpehlet wiſai leelu lomu proletareeſchu ſchkiras turpmatās zihnās.

Uri Austrujiā bij pehz daſchadām juſtam un maſdibam, kurās anarkifms ſpehleja deesgan eewehrojāmu lomu, nodibinajuſes deesgan ſtipra partija, kam ſewiſchki wahzeeschu apdſihwotā walſts daſā bij prahws ſkaits peekriteju.

Danijā pehz pirmās Internacionales iberiſchanās ſozialdemokratiſkā ſtrahdneeku kuſtiba nemaſ netika pilnigi pahrtraukta. Tur ſozialdemokratija, pehz neilga, bet ſewiſchki ſpariga rewoluzionara laiĳmeta, kuru ta pahrdſihwoja ſeptindeſmito gadu ſahſumā, wiſu laiĳu attihſtijujees meerigā un weenmehrīgā gaitā. Weenu brihdi ta bij noſlehgufe draudſibu ar ſihkbirgeſeem un graſijās pilnigi paſaudet ſawu proletariſko ſparu un kraſhu. Bet ap to laiĳu, kaš Pariſē ſabrauza pirmā internacionālā ſozialiſtu kongreſa delegati, danu ſozialdemokratija jau bij atſwabinajuſees no ſihkbirgeſu aplampeeneem. Bij nodibinajuſees jauna awiſe, kura ſew ſprauda par mehrki audſināt danu proletariatu ſozgarā. Partijas beedru ſkaits ſneedsās jau pirmā internacionālā ſozialiſtu kongreſa laiĳā pee 12,000 un partijas organam „Sozialdemokratam“ bij 20,000 abonentu. To ſtarpā gan bij laba daſa ſihkbirgeſu, tapehz ka „Sozialdemokrats“ wehl tika wadits ſtipri ſihkbirgeſiſkā garā.

Schis diwas ſemites (Belgija un Danija) pirmā internacionālā kongreſa laiĳā bij ſozialās attihſtibas ſinā wiſtahlak tikuſchas, tā ka wareja zeenigi noſtahtees blaku pirmat minetām trim ſemem: Anglijai, Franziĳai un Wahziĳai. Holandes proletariats wehl bij maſ aſſinigs un wina ſchkiras kuſtiba wehl nebij atſwabinajuſes no anarkifma aplamibam. Sweedriĳā un Norwegiĳā ſozialiſma dihgli bij tikko wehl aiſmetuſchees. Tur bij neſen tā nodibinajuſchās ſozialdemokratiſkas partijas, kuru eespaids un beedru ſkaits wehl bij wiſai neezigs. Uri Italiĳā un Spaniĳā bij tikai paſchōs pehdejos gados nodibinajuſchās ſozialdemokratiſkas ſtrahdneeku partijas **Italiĳā** 1887. g. un **Spaniĳā** 1888. g. Bet ſchis partijas bij loti wahjinas, tā ka zihnās ſpehjigo proletareeſchu leelum leelakā daſa wehl nodewās daſchado anarkifma grupu un ſaweenibu wadibā. **Kreewiĳā** wehl nebij ne pehdu no iſhtas ſtrahdneeku kuſtibas. Kreewu ſozialiſtu preekſchſtahwis,

Lawrows, Parises kongresâ isskaidroja, ka Kreewijas delegateemu wehl naw eespehjams runât organisetu proletareeschu wahrdâ, tapeh3 ka tahdu wehl Kreewijâ naw. Tomehr ari Kreewijâ jau kopsch wairakeem gadeem pastahweja sozjaldemokratiska organizacija, tà sauktâ „strahdneeku atšwabinataju grupa“ (Grupa ošwoboschdenija truda), no furas dibinatajeem wispasihstamateer: Plechanows, Leons Deitschs, Wera Safufitsch un P. Ukselrods. No scheem ari Plechanows bij eeradees Parises starptautiskajâ sozjalistu kongresâ, kur tas, pret kreewu „narodnikeem“ pagreesees, fazija peeminamos wahrduš: „**Kreewijas rewoluzija uswarès tà strahdneeku kustiiba, waj ta newwarès nemaš.**“ Tolait ta bij jauna pateesiba preeksch daschadâm kreewu soz. grupam, furas wehl arween sagaidija wišu glahbinu no kreewu semneeku sahdschas komunisma un bij pahrleezinatas, ka sozjalisma zihnita-ju preekschpulkî un rewoluzionaro zihnu iskarotaji nahšchot no semneeku sahdscham, newis no ruhpnenezibas strahdneeku armijas. Wehl bij japaeet dauds gadeem, lihds Kreewijâ radâs ihsta **strahdneeku kustiiba**, moderna proletareeschu schkiras zihna. Bet turedamees pee Marksa atklahteem šabeedribas attihstibas likumeem, kreewu sozjaldemokrati jau toreij wareja paredset un noteikt, pa tahdu zetu jaet winu semes strahdneeku kustiiba. Ari latweescheem 1889. g. wehl bija pilnigi šwešchs tiklab sozjalisms, tà ari patstahwiga strahdneeku kustiiba. Garâ špirgteem un zihnas špehjigee latweeschu strahdneeki tiklab pilšehtâs, tà ari us laukeem zihnijâs rotu rotâ ar šihkbirgeleem latweeschu tautibas wahrdâ, bet lauku un pilšehtu šihkbirgelibas labâ. Pee tam ir interesanti atšihmet, ka latw. strahdneeki no pat sahktâ gala gluschi instinktîwi apweenoja ekonomisko zihnu ari ar tautiski kulturelo kustiibu. Tâ peem. pirmâ atklahtâ eelu demonstracijâ Rīgâ tika šerrâ dšihtas us Smilšchu šalneem reakzionarâ wahzu garidsneezibas un muischneezibas garâ waditâs „Latweeschu Awises“ un Strizka alus, kuru boikoteja tapeh3, ka minetais bruhsis bij nahzis šaduršmē ar šaweem strahdneekem.

Tahdi bij tee špehki, kas pirmâ internazionalâ sozjalistu kongresâ apweenojâs par wispasaules brihwibas un kulturas zihnita-ju armiju. Kopsch pirmâs Internazionales isbeigšchanâs biš. pagahjuschi šeschpadšmit gadi. Šhini laikâ zihnas špehjigo proletareeschu leelum leelakâ dafa bij šasneeguse tik leelu weenibu prinzipos un taktikâ, ka wareja atkal apweenotees **weenâ** armijâ. Tomehr wehl stahweja leelas grupas ahrpus tās: pošibilisti Franzijâ. Scheem isdewâs šarihtot tà šakot, konturenzes kongresu waj ari

protesta kongresu, tã kusch to wehlas nošaukt. Bet šchis proteste-
 jošcho grupu kongres isnahza tif neezigs un neeweerojams, ka
 winsch taisni war noderet par wislabako peerahdijumu, ka maršistu
 organizazijas aptwehra un apweenoja sewi gandrihs wišu zihnas
 spehjigo un us zihnu pamoduschos proletariatu, lai gan ari tad
 wehl pateesee zihnitaju pulki, kas Parisê apweenojãs, nebija wišai
 seeli. Tikai no trim waj tšhetram semem eeradãs plaschaku orga-
 nisetu proletariata masu delegati. Keetuma un widus Eiropã
 bij konzentrejees sozialisma zihnitaju galwenais spehks. Zitãs
 semês wareja fastapt tikai wehl neleelus preekšpulkus. Bet ne-
 luhkojot us wišu to, Parises kongres šneedsa pazilajošchu peerah-
 dijumu par leeliko progresu, ko sozialisma un strahdneeku kustibas
 apweenoschana šasneeguse pehdejos astonpadšmit gados.

Leescho pamudinajumu us starptautiska sozialistu kongresa ša-
 šaušchanu dewa daschado Eiropas semju waldibas ar šawu šeko-
 šchanos strahdneeku aissardsibas likumu jautajumos. Wišas wal-
 dibas juta, ka kautkas jadara, lai nolauštu dšelonu sozialdemokrati-
 jas agitazijai. Wišas šchitãs kaut ko darot. Bet wišas atturejãs
 no daudšmas nopeetnakeem šoteem strahdneeku šchkiras šahwokta
 ušlabošchanã, atšaušdamãs us ahrsemju konkurenzi, kura nelaujot
 nopeetni šaihšinat darblaitu, eewest dahrgus aissarga lihdselus
 pret strahdneeku šakroplošchanu u. t. t. Tas pamudinaja un spee-
 da wišu ruhpnenezibas walštju apšinigo proletariatu, šawã starpã
 apšpreestes un eenemt noteiktu šahwokli šchinis jautajumos. Tas
 bij weens apšahklis, kas Parises kongresam peeschkihra leelu wis-
 pahreju nošihmi. Otrs apšahklis bija tas, ka starptautiskais sozia-
 listu kongres nodereja ka wispašaules apšinigo proletareeschu pa-
 rade, us kuras sozialistiskee strahdneeki wareja pašchi šaskaitit ša-
 wus zihnitaju pulkus un parahdit pretineekeem šawu škaitu un
 waru. Kongresa nošihme tã tad no šahkta gala bij pa labai dafai
deforatiwa, t. i. proletariats tajã **rahdija** šawu spehku un weenibu.
 kas attezas us strahdneeku aissardsibas likumeem, tad Bebels par
 šcho jautajumu tureja plaschu eewada rumu un kongres peenehma
 rezoluziju, kura isteiza internazionalã proletariata **wispahrejãs**
 prasibas, tiklah ruhpnenezikli attihštãs, tã ari mas attihštãs se-
 mês. Bes tam kongres nolehma, katra gada maija pirmo deenu
 šwinet tã starptautiskas brahlibas un proletareeschu šchkiras brih-
 wibas, t. i. ekonomiskas atšwabinašchanas šwehtkus, kuros jafarihko
 demonstrazijas pret militarismu un par 8 stundu darba deenu.

Šgadejas šwehtku deenas un wispahrejas demonstrazijas
 ideja Parises kongresam nerahdãs nejaušchi. Amerikas proleta-

riata stiprakā organizācija „The Knights of Labour“ (Darba Brunieeki) jau sen bija eewedusi scho swehtku deenu, kuras galwenais swinibu akts pastahweja demonstrazijā par 8 stundu darba deenu*).

Ar Parises kongresu eesahkās jauns laikmets proletariata kustībā. Wisu semju proletareeschi ir atkal sawā starpā apweenojuschees. Galwenās kulturas un ruhpnenezibas semēs proletariats nonahzis pee weenadas tattikas. Sabeedribas attihstiba bij isnihzinajusi waj noschkuhtejusi pee malas tās teeksmes un tos spehtus, kas speeda isbeigtees wezo Internazionali. Bij nodibinajuschees tahdi apstahkki un lihds ar to eesaknojusees atfina, ka katras semes proletariata jaorganisejas **nazionalā partijā** un jawed zihna pret **jawas** semes waldoščām schkiram, bet pee tam jausflata fewi par bataljonu wispasaules zihnas proletariata armijā.

Beektais preeščlasijums.

(No 1889. lihds 1900. g.)

B! b!

Ustondesmito gadu beigās un dewindesmito gadu paschā sakhumā islikās, itkā waldoščās schkiras gribetu nopeetni stahtees pee sozjalām reformām. Rahdijās, itkā attihstiba grafitos eet demokratiskā wirseenā. Wairakās semēs birgelisto partiju kreifais spahrns peenehmās spehkā. Wahzijā tika atzelts sozjalistu spaaidu likums; Bismarks nosuda no politiskās skatuwes; rahdijās sakhamees jauns kuršs. Scho kurša mainu swinigi peeteiza pasihstomais februara manifests, kuru Wahzijas keisars Wikums Otrais islaida, sehjdamees us apweenoto faterlanschu troni. Tika apsolitas sozjalas reformas, isplatiti un paplaschinati strahdneeku aifsardjibas likumi, paseminatas nuuitas, noslehgti tirdsneezibas lihumi ar koiminu walstim u. t. t. Tahdu pat parahdibu redsam Anglijā. Tureenes waldboc spar gi stahjas pee sozjalu likumu doščanas. Bahrrunā pat 8 stundu darbdeenas eeweschanu

*) Bee schis paschas reises man gribetos aischadit, ta ir nelatwisti un nepareisi schos swehtkus nosaukt par „pirmeem maja swehtkeem“ waj par „pirmā maja swehtkeem“. Pareisi runajot jafala: **Maja pirmās deenas swehtki**. Par to war latris latwetišs pahrelezinatees, jo tas latinu wahrda weetā leel latwisko nosauktumu „lapu mehnesis“. Katra latweescha dsirde fazis, ta newar teikt „pirmees lapu mehnescha swehtki“, nedsi arī „pirmā lapu mehnescha swehtki“, bet jafala jatschu „lapu mehnescha pirmās deenas swehtki“. Tapat ir, ja wahrda „lapu mehnesis“ weetā leeto schi mehnescha latinu nosauktumu „majs“.

pee wiſeem walſts un komumu darbeem. Belgijâ liberali peewee-
nojas radikateem un ſozialiſteem un zihnâs deht wiſpahrejâm
balſs teeſibam. 1892. g. generalſtreikâ, ar kura palihdſibu prole-
tariats raudſija peespeest waldibu uſklaufit tautas praſibas, toti
daudſi liberali kapitaliſti noſtahjâs ſtrahdneeku puſê. Tâpat Ho-
landê pamodâs birgehu radikalizms, tika ſaſtahdits Portſlita weh-
leſchanu reformas projekts. Pat Kreewija, pehz Iwanowo-Woſ-
neſenſkas leelâ ſtreika, iſdewa pirmos ſtrahdneeku aiſſardſibas li-
kumus.

Bet drihs iſrahdijs, ka no wiſas leelâs brehtas iſnahzis pah-
raſ maſ wilnas. Sozialiſto reformu medus mehneſis bija ihs.
Birgelikâs demokratijs „pederite nekriſcheja“ ilgi. Dewindeſ-
mito gadu widû jau wor atkal konſtatet „jaunu kurſu“, kurſch
ſtuhreja teeſchi atpaſat uſ reakziju.

Wiſtingraſ jauno, reakzionaro kurſu eectureja Wahzija.
Walſts kanzlera Kapriwija kriſchana bija ſihme, ka Wahzijas po-
litika atgreeschas ſawâs wezum wezâs, Biſmarka eebrauktâs peh-
dâs. Mehs paſihſtam ſchis politikas auglus: augſtas muitas uſ
ahrſemju gaſu un labibu, mihleſtibas dahwanas leelgruntneekem,
muitas kari, militarizms un marinizms, koloniju politika un war-
mahziga ſtrahdneeku ſchkiras apſpeeschana. Tâ ſauktais „gahſeju
likums“, jauns ſpaidu likums pret ſozialdemokratiju, gan neda-
buja reichſtagâ balſu wairakumu, bet wiſch mums rahda wal-
doſcho ſchkiru teeſmes un zenteenus. Nedaudſ gadu wehlat,
ruhpneezibas uſplautuma laikmetâ, Wahzijas junkuru waldiba
nahza atkal klajâ ar jaunu ſpaidu likumu, ar tâ ſaukto katorgas
likuma preeſchlikumu (Zuchthausvorlage). Schis bija mehrkets
pret arodneezisko kuſtibu, kuras ahtrâ iſplatichanâs un ſparigee
zihnâs mehginajumi lika kapitalam maſleet truhktees. Uri ſchis
likuma projekts ſaſchkihda, atdurdamees pret tautas maſu ween-
prahtigo un zeeto preteſtibu. Bet weenu leetu ari tas peerahdija
ſkaidri jo ſkaidri: waldoschâs ſchkiras domaja pee waras dar-
beem. Jauni ſpaidu likumi un jau tâ neezigo brihwibu un po-
litisko teeſibu apzirkumi wareja nahkt kuru katru brihdi. Tee ka-
rajâs wirs Wahzijas proletariata galwas, tâ melni krufas mah-
loni. 1896. g. wahzu ſtrahdneeki peedſihwoja pirmo leelo teeſibu
apzirkumu, pehz ſozialiſtu ſpaidu likuma kriſchanas. Sakſijas ka-
raliſtê iſnihzinaja lihds tam paſtahwoſcho landtaga wehleſchanas
ſahrtibu un eeweda tahdu ſiſtemu, kas iſſpeeda no landtaga wiſus
ſozialdemokratus.

Ari Anglijā reakzijas puķis pazehla wiņas savaš trejdewi-
 nas galwas. Anglija, tā sinams, ir politiskā sinā wisbrihwatā
 seme pašaulē. Un sozjalisti ilgu laiku tizeja un zereja, ka turenes
 demokratijsa wareschot meerigi un patahpeniski attihstitees par
 sozjaldemokratiju. Schahdas zeribas rahdijās dibinamees us stip-
 reem pamateem. Weentahrt, katrs anglis ir lepns us savaš se-
 mes eestahschu demokratišmu un, otrkahrt, šchis demokratišms
 špehra droščus fokus us sozjalisma puši. Strahdneeku aissardsi-
 bas likumi tika paplašchinati un eewesti gludaš, nekā jebkurā zītā
 semē. Tā sauktais komunalais sozjalisms eespeedās wiņas drau-
 dsēs un dšiti eesaknojuschās pilsonu teesibas un politiskās brih-
 wibas, tā neaprobeshota runas, rakstu, šapultschu un beedroscha-
 nās brihwiba tika šwabadi ismantotas strahdneeku šchiras un
 šabeedribas progresa labā. Ari Rautškis atšihstas, ka wiņsch ilgu
 laiku lolojis par Anglijas attihstibas gaitu wišai optimistiškas ze-
 ribas. Bet kapitalisma tahlakā attihstiba noweda ari Angliju us
 ziteem zeteem. Imperialisms, kura dihgši gan bija manami jau
 šenak atpakal, dewinpadšmitā gadu šimtena pehdejā dešmitā, pee-
 auga netizami ahtri un leeliški. Tā gadu dešmita beigās Tšhem-
 berlēns bija politiskais deenas waronis un weena dala strahd-
 neeku duhščigi ween puhta wina taurē un kwehpinaja winam
 wihraku. Šchee strahdneeki šagaidija šawa štahwoška ušlabojumus
 no muitam, kolonijam un no tam, ka Anglija un winas kolonijas
 noščkirtos no wiņas pahrejās pašaulēs, nostahtos naidigi pretim
 wišam zītām nazijām. Šchij imperialisma strahwai isplatotees,
 eeradās ari burschuasijsā kara šahri elementi, naudas kapitalisti,
 dšells un tehrauda ruhjneeki u. t. t. Šcheem atlez teeschs labums
 no kara un no brunoschanās. Paš. gadu šimtena pašchās beigās
 angļu imperialisma kustiiba jau bija tik stipra, ka noweda pee buhru
 kara, kusch tika wests nedaudšu leekapitalištū un bankeeru labā.
 Reišē ar to eesahkās atpakalrahpušu un leekapitalištū presē we-
 šels kara gahjeens pret tā saukto draudschu sozjalismu. Pat tred-
 junionismu šahla wajat, to daščus gadus atpakal neweens zilweks
 nebuhtu warejis eedomatees. Rā jau augščā aprahdijām, angļu
 burschuasijsa bija pilnigi peeraduši pee tredjunijam un ušstatija tās
 tā Anglijas šaimneeziskās dšihwes šwarigu un nepeezeeschamu ša-
 stahwdatu. Bet gadu šimtena beigās, kā Webi konstatē, šahš pa-
 mostees naidš pret strahdneeku ekonomistās zihnas organizacijām,
 kurām uštrauj wainu par to, ka kapitalištū pelna šahla manami
 šchlukt us leju, tapehž ka Anglijas monopola štahwoškis pašaulēs
 širgū tika jo deenas, jo wairak šatrizinats. Tapehž ari **Anglijas**

waldoschàs schkiras sahjt wajat un apspeest arodneezisfo beedribu darribu. Protams, ka winas pee schi patriotiskà darba nekehàs ar spaidu likumu palihdsibu, tà Bahzija. Tahdas metodes Anglija neeet. Tàs tikai usbudinatu plaschàs tautas mafas un isnahfums buhtu gluschi pretejs tam, ko waldoschàs schkiras weh-las. Anglija apspeeshanai un wajoschanai janoteet us **passah-woscho** likumu pamata. Bajadsibas gadijumà war israkt no ar-kiveem kahdu **wezu**, fen aismirstu, bet formali neatzeltu likuma pantu, bet pataisit un isdot **jaunus** spaidu likumus tur nedrihst. Tapeh3 ari „jaunais“ spaidu un warmahzibas kurs tur newar iseet no parlamenta. Tam jaiseet no teesam. Schis tad ari stah-jàs darbà. Basihstams ir lordu nama spreedums Laf-Gelejas streikotaju leetà. Schis spreedums dara tredjuniju kases atbildi-gas par wiseem pahrlahpumeem un saudejumeem, ko nodarijis kahds tredjuniju eerehdnis. Tahds lehmums darija tredjunijam par neespehjamu peeteikt streiku. Do streiks tatschu katreis ja-issludina tredjunijas sekretaram waj preekschehdetajam. Bet tas dod kapitalistam teesibu peedsiht no tredjunijas pilnu atlihdsibu par saudejumeem, kas tam no streika zehluschees.

Franzija, peh3 bulanschistu jandalina, ap dewindesmito gadu widu, leelburschuasija nahza atkal pee waras un sahka pa wezam apspeest un issuhjt strahdneeku schkiru. Ministers Melins, kursch ispehnijees ne wisai glaimojoschu tituli „le père la Famine“ (Bada Tehtinsch) paaugstinaja leelgruntneeku labà eewedmuitas us la-bibu, zaur ko maifes zenas usreis fazehlàs loti augsti. Dipijs sleh-dsa Parises strahdneeku birschu. Pret anarkisteem isdots spaidu likums, tà jau arween parasts, tika no waldibas isleetots zihnà pret sozjaldemokratiju.

Schi reakzijas spehku attihstiba nebeidsjàs gadu fimtenim bei-dsotees. Gluschi otradi. Ta top arween noteiktaka, eet arween tahlak un nowed diwdesmità gadu fimtena sahkmà pee jaunàm konsekwenzem, kuras atklahj jaunu laikmetu strahdneeku schkiras zihnà.

Raudsijim pahris wahrdos aprahdit zehlonus, kas sika un leet birgetu schkiram tik stipri pahrmainit sawus usstatus un pahr-wehrstees no liberaleem progresa draugeem par konserwatiweem atpalafrahpumeem. Kopsch 90-to gadu widus eesahkusees reak-zija eet roku rokà ar kapitalisma jaunu usplaukumu, ar tahdeem ruhpneezibas seedu laikeem, kahdus pati burschuasija wairs nebija zerejusi peedsihwot. Ar masu pahrraukumu 1901./1902. gadà, schis seedu laikmets ilga lihds pat 1907. g. beigam, kad peepehchi

eestahjäs smaga fainneezibas krihse, kas, iseedama no Seemei-Amerikas Sawaenotām Walstim, peemeleja wišas pasaules kapitalištiskās semes. Bagahjušchā preekščlasišumā mehs apstahjamees pee ilgā fainneezibas paguruma, kas usspeeda šawu šihmogu wišam toreij pahrrunatam laikmetam. Mehs redšejām, ka šchāi fainneezibas depresijai bija wišai leels eespaids uš proletariata šchēiras zihnu tani laikmetā. Pati smagatā krihse bija 1887. g. pahrzeesta. Lihds 1890. g. bija manama drusku tā kā atdšihwošchanās. 1891. un 1892. g. bija indewe attal klah. Sewiški smaga krihse peemeleja laukfainneezibu. Laukstrahdneeku bari šapluhda pilšehtās un pawairoja tureenes besdarba strahdneeku skaitu. Bet, šahot no 1893. g., eestahjās ilgstošs fainneezibas usplaukums. Un ir wisgarām nowehrota parahdiba, tā ka mehs to gandrihs waram usskatit par zeešchī nodibinajušchos litumu, ka fainneezibas usplaukums arweenu eet roku rokā ar politisku reakziju un otradi.

Kapitalisma ešspanšija šchoreij tika weizinata, 1895. g. atrodot deenwidus Afrikas bagatos šelta šlahnus. Atmenoglu, dšells un tehrauda ruhpeeziba attihstijās aulekšcheem. Burschuasija metās uš jaunām aišjuhras semem. Tur wina meklē jaunus turgus šaweem raschojumeem, bet, galwenais, jaunus eeguldijumu laukus šaweem **kapitaleem**, kuri peeaug til ahtri un til leeliški, ka pašchu semē nahkas arweenu gruhtaki atrast usnehmumus, kur tos waretu eeguldit ar labām zeribām uš „peenahzigu“ pelnu. Sahkas leeliškas telegrafu un dšellszeku buhwes deenwidus un widus Afrikā, widus Amerikā, Ķinā, Japanā, Sibirijā u. z.

Šhini laikmetā ronas un attihstas pat wešels jaunu ruhpeezibas nošaru kompleks: **elektrotehnika**. Tā 80-to gadu paregojumi par kapitalisma tuwo galu israhdijās par nedibinateem. Kapitalisms taira zauri jaunu leeliškas attihstibas rinkī, glušchi tāpat, kā pehz 1849. g. Wīnšch no jauna paplašchina raschošchanu. Wīnšch leekas eekortelejamees uš ilgeem laikeem un laišch darbā špehtus, ko tas lihds tam laikam bija paturejis referwā. Bet kapitalisma jaunā attihstiba eet roku rokā ar kapitalistu šchēiras jeb burschuasijas sošialpsichologisku pahrweidojumu, kuršch ir ahrejo šihme pašcha kapitalisma eekšchējās dabas pahrmainai. Burschuasijas šenakee ideali un lošungi teek mesti par šchogu kā nowezojušchi šenlaidu aiššreedumi. Liberalee burschuji negrib wairs ne dširdet, nele wehl zihnitees par břihwürdsneezibu, břihwu konkurenzi un pasaules meeru. Tee wiši ir tahdi prasijumi kuri šawulait bij nahtušchi burschuasijai par labu un tadehl bij

rotajuschees liberatu programmas redsamafâ weetâ. Tagad tee ir leeki un tamdehł ari atnesti un aismirſti. Brihwàs konkurenzes weetâ ir ſtahjuſchees treſtu un karteku monopoli. Un ſenako liberatu augſtakais ideals: paſaules meers ir dewis weetu fara fahrei un warmahzigai laupitaju politikai, kura jo deenas jo wairaf paleelina nodoktu naſtas fara ſpehka uſturam, flotes un gaiſa fugu buhwei. Sauſſeme, juhra, gaiſs, wiſs teef pahrpildits breeſmigâm ſlepkawibas maſchinam, kuras gribas laiſchamas darbâ. Eefahłâs kari burſchuafijas eefahroto aiſjuhras ſemju jeb koloniju dehł. Aſinaino jandalinu eefahł Amerikas Saweenotâs Wałſtis un Spanija. Schim ſeko Anglija, kurai eegribejâs peeſawinatees buru republikas. Tad nahł apweenoto Eiropas leelwałſtju nekaunigais uſbrukums Ķinai. Behz tam kreewu-japanu karſch un Italijas laupitaju eebrukums Turzijâ. Tam ſeko Balkanu puſſalas wałſtinu karſch un tagadejais wiſpahrejais Eiropas karſch.

Roku rokâ ar ſcho karu un aſins kahro attihſtibu eet, protams, birgelifko ſchķiru barbariſkâs teekſmes un ſchķitu politika wałſtju eekſchejâ dſihwê. Tâs wairs nemehgina ſtrahdneeku ſchķiru apmeerinat reformam un peelabinat laipneem ſolijumeem, bet grib to apſpeeft ar rupju waru. Kara kahras, warmahzigas teekſmes ahrejâ politikâ newar neradit reakzijas ſpaidus wałſts eekſchejâ dſihwê. Aſpinigâ ſtrahdneeku ſchķira it wiſur uſtahjas pret imperialiſmu, koloniju politiku, aiſſargmuitam un wiſpahr pret wiſu ſcho jauno attihſtibas wirſeemu. Wina ir nahwiga eenaidneeze militarifmam un mariniſmam un weenigâ prinzipielâ pretineeze katrai koloniju politikai. Warena un weenmehr aſaka topoſchâ konkurenzes zihna, to katras kapitaliſtiſkas ſemes burſchuafija wed pret wiſu zitu ſemju burſchuafijam, ſpeesch kapitalus noſlehgt zeeſchi organiſetas uſnehmeju ſaweenibas, kuru aſums greeſchas galwenâ kahrtâ pret paſchu ſemes ſtrahdneekeem. No ſcheem dihrâ diwas ahđas. Birmitahrt, katras ſemes uſnehmeju ſaweeniba uſtahjas pret ſaweem ſtrahdneekeem teekſhâ, ekonomiſkâ zihnâ, iſleetodama pehdejâ laikâ tiſ beechi peedſihwotos lokautus, melnâs liſtes un zitus tamlihdſigus warmahku eerotſchus. Dirfahrt uſnehmeju ſaweenibas kluhſt par warenu noteizeju faktoru politiſkâ dſihwê. Winas ir tâs, kas wiſâs kapitaliſtiſkâs ſemes ſkubina wałdibu uſ ſtrahdneeku apſpeeschanu waras lihdſeekem. Winas ir tâs, kas katrai azumirkli gatawas praſit ſpaidu liſumus, apzirpt ſtreiku, ſapultſchu, beedroſchanâs un preſes brihwibu. Winas ir tâs, kas

šazet leelu brehtu, tiklihdj iſplatas kaut wiſmaſatās baumas par lahdu reforminu ſas daudj maſ waretu uſlabot ſtrahdneeku ſtahwoſli.

Roku rokā ar nupat aprahditām ekonomiſkām pahrmainam un neſchērami no tām eet pahrmainas paſchā kapitala ſaſtahwā. Noteet pahrmainas tajās ſchēirās, kuras ſauz kapitalu par ſawu ihpaſchumu un ir kapitaliſtiſko walſtu politiſkas galwenās noteizejas.

Senat atpaſat leelgruntneeki un fabrikanti bij daudjos jau tajumos weeni otru pretineeki. Wineem bij pretiſchās intereſes. Bija gadijumi — ſewiſchki Anglijā —, kur ſtrahdneeki wareja iſmantot ſtrihdus un naidu abu augſchmineto ſchēiru ſtarpā. Muſhu deenās preteſchība ſtarp leelgruntneekem un leelruhpnēekem eet weenmehr maſumā un graſas pilnigi iſſuſt. Tee laiti ir ſen pagahjuſchi, kad leelgruntneeku intereſes waretu ſchos pamudināt palihdſet ſtrahdneeku ſchēirai winas zihnā deht ſozialeem likumeem. Turklaht naudas kapitāls arween wairak eeſpeeſchās ruhpnēezibā un nem tās wadibu ſawās rokās. Pee tam, ſtarp ziteem labwehſligeem apſtahkēem, palihdj atziju beedribu plaſcha eeweſchanās. Schim apſtahklim ir leela noſihme. Do ſtarp ruhpnēezibas kapitalu un naudas jeb auglotaju kapitalu ir leela ſtarpība. Katram no ſchēem ir ſaws ihpatnejs gihmis, un katrs ſtatas uſ ſawu puſi. Ruhpnēezibas kapitāls ir politiſkā liberals un meermihlīgs. Wiſmaſ to war ſazit par ruhpnēezibas kapitalu wiſpahr. Daſchās ſewiſchās grupas leelruhpnēeku, peem leelgabalu leetumju, kara lugu buhwetawu u. t. t. ihpaſchneeki nekād newar buht wiſai firſnigi meera apuſtuli. Bet taiſni ſchēe dſells un tehrauda ruhpnēeki un ſlepſawibas maſchinu fabrikanti eekem tagadejo leelruhpnēeku ſtarpā pirmo weetu, tāpat kā ſenat atpaſat pirmo weetu eekēma teſtilruhpnēeki. Tahdā lahrta pat leelruhpnēezibas kapitāls pehdejā laitā top ſtipri ſareiwīgs un aſins lahrs. Par naudas jeb ſinantiſchu kapitalu jau naw ko runat. Tas no laika gala konſerwatiws un aſins lahrs. Finantiſchu kapitalam ir no wiſleelakās intereſes tiklab leeli walſts iſdewumi, kā ari augſti nodokli. Kad walſtis taiſa leelus paradus, wed karus, buhwē kara lūgus un riho ekſpedizijas uſ kolonijam, tad naudas kapitaliſtu kweeſchi ſeed. Tapeh3 ſinantiſchu kapitalam ir wiſleelakā intereſe, bihdit waldbibas arweenu tahlak tai wirſeenā, kurā ſahtuſi ſtaigat pehdejo gadu attihſtība. Naw gruhti noſkarſt, lahdu eeſpaidu ſcheit ihſi aprahditās teekſmes un zenteeni dara uſ burſchuju ſchēiru winas wiſumā. Tee wed pee liberaliſma iſbeigſchanās. Muſhlaitu attihſtība neiſeet wiſ uſ kapitaliſma ſehrdes

isdobſchamu, tà wahzu rewifionifti weenu laiku mehdsja apgalwot, bet gluschi otradi, ta iſeet uf liberaliſma ſerdes iſdobſchamu. Liberaliſms top ar katru deenu wahjaks. Tam jatop wahjakam un wiſleelakà intereſe, bihdit waldibas arween tai wirſeenà, kura jaiſdehd. To darbojas wareni ſoziali ſpehki, tas arween leelaku burſchuafijas datu padara reakzionaru.

Teeſa gan, ta pate attihſtiba rada ari jaunus demokratiſtus ſpehkus. Bet ta ir rewifioniftu leelakà indewe, ta wini uf ſcheem ſpehkeem ween ſtatas un pretejos nemas neredſ. Naw noleedsams, ta kapitaliſma attihſtiba ir radijuſe tà ſaukto „jauno widus kahrtu.“ Par jauno winau ſauz tapehz, lai neſamainitu ar wezo widus kahrtu, kura ſaſtahweja no ſihktirgotajeem, patſtahwigeem amatneekeem un wiſpah: no raſchotajeem, kureem peedereja paſcheem ſawi raſchojami lihdsjetti. Jaunà widus ſchkira pa datai ſaſtahw no wiſwiſadeem inteligenteem. Ta naw kakra uf waras darbeem. Ari ſtrahdneeku kuſtibu ta neteezas apſpeeſt ar waru, tai patihkamaka meeriga attihſtiba. No ſchis jaunàs widus ſchkiras nahſ birgeliftee radikati. Schee radikati, neatkarigee ſozialiſti, brihwprahtigee demokrati, waj tà nu wini kura weetà noſauktos nemehgina ſtrahdneeku kuſtibu apſpeeſt ar waru, bet ranga to wahjinàt ſozialàm reformam. Wini ſludina ſchkiru intereſchu harmoniju un noſoda ſchkiru zihnu. Wini nopuhlas atſchirt arodneeku kuſtibu no ſozialdemokratijas. Pirmo tee dehwe par prahtigu un godigu, pehdejo par neprahhtigu, bihſtannu, tuſſchu wehju kehreju. Wini weenmehr un wiſur zenschas ſaſkaldit ſtrahdneeku kuſtibu un peerunà proletariatu, pahrdot ſawu pirm-dſimtibu par lehzu wirumu. Weenas, otras neezigas reforminas labà tee leef aiſmirſt un aiſleegt ſawus zehlos gala mehrkus. 19. gadu ſimtena beigàs daſchu ſemju (peemehram Franziſas, Italiſas, Belgijas) ſtrahdneeku ſchkira noſlehdsja pagaidu ſabeedribas ar ſcho jauno widus ſchkiru. Pa datat ſchis ſabeedribas ir ſtrahdneeku ſchkiras augoſchà ſpehka ſihme un ſekas. To mehſ newaram un negribam noleegt. Bet tikpat nenoleedsams ir tas, ta ſchahdas ſabeedribas ir liberaliſma ſpehku maſinaſchanàs ſihmes. Kur liberaliſms eedſihts, tà ſakot, buka ragà, kur tas ſahſ bihteſ no reakzionarajàm ſchkiram, tur tas wairs newar un nedrihſt noſtahteſ pats uf ſawàm kahjam, tur tam jameklè pabalſts pee ſtrahdneeku partijam.

Bet ja modernà attihſtiba weenup radijuſi jaunu widus ſchkiru, kura daſchà labà ſinà iſturas draudſigi pret ſabeedribas progrefu un ta neſeju, ſtrahdneeku ſchkiru, tad otrup ir nenoleedsams

fafts, ka ſchi pate attihstiba padara wezo widus ſchkiru arween jo reakzionaratu. Senaf atpakaf til revoluzionaree un beeschi ween ar strahdneekem ſabeedrotee ſihkbirgeki tagad wairs naw progrefa draugi. Leelruhpneezibas attihstiba jo deenas jo zeeschaf peespeesch pee ſeenas wehl atlikufchos amatneeketus un ſihktirgotajus, bodneeketus. Schee pafaudè arween wairaf ſawu agrako patſtahwibu un nodroſchinato dſihwi. Wini juht, ka teem naw wairs ſagaidama roſchaina nahkotne, ka ekonomifkà attihstiba teem newar atneft neko zitu, kà augoſchas neehrtibas, augoſchu nemeeru, nabadsibu, nepatſtahwibu, atkaribu. Wini atrodas ſtarp diwàm ugunim. No weenas puſes winaus ſpeesch leelkapitalifms, no otras puſes wineem rahdas, ka strahdneeku „pahrmehrigàs“ praſibas ir wainigas pee tam, ka wini newar tiſt uf ſalu ſaru. Jo leela dala ſihkbirgeku teeschi nodarbina algas strahdneekus; un ari tahdi, kas paſchi algadſchus nenodarbina, kaujas uſtuhditees pret strahdneeku ekonomifkàm zihnam tapeh3, ka tiz plaſchi iſplatitai un uſzihtigi kolportetai paſazinai, ittà strahdneeku algas peeau-gums buhtu wainigs pee dſihwoſku un pahrtikas dahrguma. Tas wiſs pamudina wezo widus ſchkiru meklet ſelta laikus pagahmè, tà tad iſwirft no demokrateem par atpakatrahpuleem. Teefa gan, ari winu atpakatrahpuliba ir demokratifka, tapeh3, ka tikai demokratifki pahrwalditâ walſti ſchee ſabeedribas ſlahni war ſpehlet kahdu lomu. Tapeh3 ſchini laitmetâ wisgaràm redſ ſihkbirgelibu un ſemneezibu grupejamees ap wiswiſadeem demagogifki demokratifkeem loſungeem, kureem wiſeem ir arkireakzionars ſaturs. Noſauzas ſchis grupas daſchados wahrdos, par kalwiniſteem, nazionalifteem, ſchowiniſteem, briſtigeem ſozialifteem, bet wiſas winas ſawâ ſtarpâ radneezes, kuras apweeno weena kopeja ſajuhta: neisdehſchams naidſ pret strahdneeku ſchkiru. Daſchàs ſemès leelgruntneeki ir wisreakzionarakà ſchkira un, tà ſakot, wiſas atpakatrahpulibas mugurkauls. Zitâs ſemès, kur tahdas ſtipras leelgruntneezibas naw, reakzionarâ kuſtiba atbalſtas gal wenâ kahrtâ uf ſcho ſihkbirgeku daku.

Tahdi ir wiſpahrejee ekonomifkee un politifkee apſtahkki muhſu deenàs. Ir no ſwara tajos pamatigi eedſikinatees un raudſit tos ſklaidri ſapraft. Jo mehſ ſinam, ka muhſu zihnas forma atkarajas no ſabeedribas attihstibas un ſabeedribas apſtahkeem.

Te mehſ eſam nonahkufchi tai weetâ, kur jabilſt daſchi wahrdi par reformifmu, rewifionifmu, legalifmu un wiſeem ziteem daſchum daſchadeem iſmeem, ar kureem apſihmè tahdu ſozialdemokratu teoriju un praktifu, kuri zer nonahft pee ſozialifma mee-

rigâ zelâ un draudsigâ sâbeedribâ ar burſchuafijas demokratiſkeem ſlahneem. Schee beedri tiz, ka kapitaliſma attihſtiba maſ pa maſam iſlihdsinot ſchêiru preteſchlibas un ka ſtrahdneeku tuſtibai ar laiku iſdoſchotees maſ pa maſam iſdobt kapitaliſma ſerdi, tà ka galu galâ palikſhot tikai kapitaliſma miſa un iſchaumala, kuras eekſheenê jeb ſerdê buhſchot braſchi un kupli attihſtijusees ſozialiſtiſtà kopdſihwe. No wiſa lihds ſchim ſazitâ mehs ſinam, ka ihſtenibâ noteek gluschi otradi. Attihſtiba ſtiprina taiſni reatſzionaros ſpehkus un dobj ſchêiru ſtarpâ jo deenas jo dſilatu plaiſu.

Mehs redſejam, ka kapitaliſms pehz leelâs kriſes, no kuras ſahla atſpirgt 90-tos gados, nahza pee wehl netad nepeeredſetas waras. Wiſch wehlreis leeliſti paplaſchinaja raſchoſchânu un ſaliſmi. Wiſch wehlreis peerahdijâs par toku, pilnu ſulas un ſpehka. Bet ſchini jaunajâ waras un godibas poſmâ wiſch wareja eekuhſt tikai ar **warmahzigu** lihdsêku palihdsibu.

Paluhkoſim uſ katru ſemi atſewiſchki. Tad redſejim, zil maldigs ir rewifiſionistu uſſkats, it tà ſchêiru preteſchlibas maſinatos. Sahſim ar Angliju.

Bagahjuſchâ preekſchlaſijumâ mehs redſejam, ka tur ſahla pamostees ſtrahdneeku ſchêiras apſina un nodibinajâs ſozialdemokratiſkas organiſacijâs. Nebij pirmâ reise, kad wiſu ſemju ſozialiſti zeribu pilni ſagaidija, ka patlaban pamodiſees leelâ un labi organiſetâ Anglijas ſtrahdneeku ſchêira un ka ta leeliſti pawairos ſtarptautiſko ſozialiſtu ſaimi. Bet ſchahdas zeribas arween wiſluſchâs. Jaunâ junioniſma attihſtiba drihſ apſtahjâs un ſahla nihkutot. Bihds ar to ſahla nihkutot ari ſozialiſms, turſch ſuhza ſawu dſihwibas ſulu gandrihſ weenigi no ſchi jaunâ junioniſma. Tas parahdijâs jau 1891. g., Briſelê noturetâ internazionalâ ſozialiſtu kongreſâ, un wehl jo gaiſchal 1893. g. Zirikes kongreſâ. Anglijas tredjuniju leelakâ data, to ſtarpâ ari jaunâs tredjunijas nebij turejuſchâs par wajadſigu aiſſuhtit turp ſawus preekſchſtahwojus. 1895. g. arodneeku kongreſâ wezais tredjunioniſms pilnigi uſwareja ſozialiſtiſkos wirſeenus. Schis kongreſs iſwehrtâs par demonſtraziju pret Reatkarigâs Strahdneeku Partijas politiſko zihnu un 1896. g. wehleſchanâs Iſchemberlens un kara kahree imperialiſti wiſgarâm uſwareja ſozialiſtu kandidatus. Un uſwareja wini ar ſtrahdneeku balſu palihdsibu. Sozialiſti pa wiſu Angliju dabuja tikto 50,000 balſu. Pee tam gan jaewehro, ka parlamenta lozeku wehleſchanâs par ſozialiſteem nodoto balſu ſlairs Anglijâ newar noderet tà mehraulka

sozialisma eespaiddam us proletareeschu masam. Par to gahdà tureenes wehleschanu sistema. Tur, proteet, katram kandidatam waj wina partijai janes loti augstee wehleschanu isdewumi. Bes tam tur naw pahrwehleschanu. Tapeh3 gadijumos, tad usstahditi trihs kandidati, daudsi baidas nodot jawu balsi sozialistam. So tà daridami tee war peepalihdset eewehlet konserwatiwo kandidatu. Bai nedalitos to wehletaju balsis, tas negrib eewehlet konserwatiwo, tad balso par liberatu kandidatu. Schi wehleschanu sistema ir wainiga pee tam, ka Neaktarigàs Strahdneeku Partijas jeb sozialistu eespaids Anglija, no malas skatotees, isleekas daudsi masaks, nekà tas ihstenibà ir. Un pehdejà laità mehs redsejam, ka Anglijas strahdneeki, tiklihdsi atdsihwojàs sozialistiska kustiba un pamodàs proletariata schkiras apšina, atrada zekus un lihdsjektus tà eekuhht parlamentà, neluhkojot us wiseem wehleschanu sistemas schkehrschleem. Dewindesmitos gados anglu strahdneeki peh3 ihšas pamodàs eegrina atkal jawà wezajà snaudà. Anglu burschuasija prata tikko mostoschos schkiras apšinu drihs ween atkal eeschuschinat. Lihdsjeklis, turu schi burschuasija tik daudsi reis leeto un turam arween bijuschas zeretàs sekmes, ir — uspirkschana, peekufuloschana. Anglu burschuasija tahdos gadijumos netaupa lihdsjektus. Wina ranga peekufulot un nopirkt neween strahdneeku wadonus, bet ari masas. Schini wina dod daschas neezigas reforminas un glaimojoschus wahrdrus. Strahdneeku wadonus atkal aplušina, eeseetot tos eenefigos walsts amatos, tà agraf Dschonu Bernsu un pa kara laiku Hendersonu un wina diwus beedrus. Schahda metode ir preeksch burschuasijas loti isdewiga un paiihdsi tai turetees pee walsts stuhres un meelotees pee farbeedribas bagatibu apzirkneem daudsi ilgaf, nekà zeescha un teescha usstahschanàs pret proletariata prasibam.

Schini laikmetà usnahkoschà rewisionisma un reformisma zehloni meklejami jau augstaf aprahdità fainneezibas usplaukumà. Ilgais gurdenums, kursch nospeeda ruhpnenezibu un wispahr wisu fainneezisko dsihwi pirms schi usplaukuma, bij nosodijis strahdneekus us beeschu un ilgu besdarbu un speedis tos weenmehr zihnitees pret algas paseminajumeem, postu un truhkumu. Bet tomehr, waj taisni tapeh3 schini laikmetà pamodàs wisu semju proletariatà politiskas zihnas kahre un sozialdemokratiskà atšina par schkiru zihnas nosihmi un wajadsibu. Wifs ilgais krieses laikmets bija pilns neissafamu zeeschanu, bet ari pilns neissafami zehlu zihnu. Tas bija leelu tautas kustibu un skalu rewoluzionaru prasibu laikmets. Zaur proletari-

ata rindam gahja gaidu trihfas. Proletariats, wismas sozialisti-
 flais zihnas proletariats domaja peenahkufchu kapitaliſma galu,
 wismas ſahkumu no ſchi gala. Un to tagad peeredſeja? Kas no-
 tika pagahjuſchà gadu ſimtena 90-to gadu widù?? Kapitaliſms
 noſtiprinaja ſawu waru jo deenas zeetaf. Kadas jauni plaſchi tir-
 gi. Kapitali auga augdami un tika eegulditi pa dalai
 eekſchsemju uſnehmumos, pa dalai tahlâs aiſjuhras ſe-
 mës, kolonijâs un „uſ 99 gadeemi nomatos“ ſemes ſtreh-
 kos, kur taiſija dſellſzetus, rala kanalus, atkrahja kalnraktiwes,
 ar weenu wahrdu ſakot, iſplatiſija kapitaliſma ſiſtemu. Kapitali-
 ſmam litâs eemihot neiſſihkſtoſchi dſihwibas ſpehti. Un proleta-
 riata zihnas ſpara uſpluhdumam ſekoja tikpat ſtrauji atpluhdi.
 Tapat kâ eepreekſchejâ laiſmetâ beekſchi ween mehdsja nowehrtet
 kapitaliſma dſihwibas ſpehtus pahraf ſemu, tâ tagad radâs pah-
 ſpiblejumi uſ otru puſi. Ja agraf eedomajâs kapitaliſma pehdejo
 ſtundinu pahraf tuwu, tad tagad paregoja tam nemirſtibu waj
 wismas ſaules muhſchu. Schahds kapitaliſma dſihwibas ſpehku
 pahrfpiblejums un nedibinata tiziba birgeliklâs demokratiſas
 ſpehkam un progrefa mihleſtibai ir galwenee pamati, uſ kureem
 dibinajâs rewifionifitu un reformifitu nomaldifchanâs no proleta-
 reekſchu ſchkiras zihnu ihſtâ zeta. Uſtondeſmito gadu ſahkumâ
 neween tumſchi un lehttizigi ſtrahdneeki, bet ari tahdi wihri kâ
 Wiljams Morifſ un wina draugi — tas gaiſchi redſams no Mo-
 rifa rakſteem — tizeja, ka tikai nedaudſi aſu un ſparigu zihnu ga-
 di ſchkir zilwezi no ſozialdemokratiklâs kopdſihwes ſahkuma. Tai-
 ſni deſmit gadus wehlaſ ſahka parahditees glufchi pretejs uſſkats.
 Kapitaliſma gals wairs nebij paredſams. Tapeh3 katram prah-
 tigam zilwekam bij jarauga peelahgotees ſchai ſiſtemai tik labi,
 zil jau nu eekſehjams. Bij jarauga iſguht no kapitaliſma tikdaudſ
 labuma, zil tas ſpehja ſneegt un otrup bij jalahpa un jadseedina
 kapitaliſma ſaumumi „peh3 eekſehjas leelâ mehrâ.“ Ta bij rewif-
 ionifma galwenâ ihpaſchiba, ka winſch peegreeſa wehribu tikai
 ſchai deenai, t. i. tikai azu mirkla intereſem un nogremdejâs tikai
 ſihkumos. Wiſpahrejo un paleekamo winſch neredſeja un par riht-
 deenu galwu nelauſija. Bernſteina un zitu rewifionifitu ſludinatâs
 teoriâs mehſ arweenu ſaſtopam pahrleezibu, ka ſchkiru preteſchki-
 bas ſtarp burſchuafiju un proletariatu maſinotees un graſotees
 ar laiſu pilnigi iſlihdsinatees. Tapeh3 ari ſahka runat par poli-
 tiſtu tuwinaſchanos birgeliklo un ſozialitiſko demokratu ſtarpâ.
 Un lai peerahditu ſchkiru preteſchkibu maſinaſchanos, rewifionifiti
 atſauzâs uſ fakteem un atteezibam kas nowehroti kahdâ ſewiſchâ

gadījumā vaj ņemīchkā semē vaj ņemīchkos ruhpnēezibas ušplaukuma gados, kad darba papilnam, bešdarba strahdneeku ņkaiš nēezigs un neweenā ruhpnēezibas nošarē nebij ņarāšhoti lehwēni nepahrđodamu prešchū. Garee un baigee deprešijas gadi, kas lihđš tam pahrdšihwoti, bij aišmiršti. Tadehš wajadšeja rewīdet Markša teoriju, kura peorahda, ka kapitaliřma sistemā periodiški jamainas ruhpnēezibas ušplaukumam ar ruhpnēezibas kriřem. Vai peorahditu, ka strahdneeku iřuhtšchana neaug, bet eet mařumā, Bernšteins atřauzās uř Anglijas apstahkteem, kuri jau řen kopšch beigušchi buht tipiški preeřch kapitaliřma attihštibas. Tee laiķi jau řen pagahjuřchi, kad Anglija rahđija zeku, pa kuru jaheet wiřu Eiropas kapitaliřtiřko řemju attihštibai. Tagad kapitaliřma attihštibas preeřchgalā stahw Seemet-Amerikas Ćaweenotās Walftiř un Wahzija. Anglija jo deenas jo wairā pahrwehřchās par to řemi, kur wirswehřtiba neteel wiř rařchota, bet teel patehřeta. Anglija arween wairā řahš řpehlet tahdu lomū, řahdu Holande řpehleja 18-tā gadu řimteni, tika masleel žitadā weidā un daudš leelākos apmehros. Anglija ir ta řeme, kurp řapluhšt neween miřsu eenahkumi no iřuhtām kolonijām, bet ari neapřinami leelas řumas kā augķi no ahrřemju uřnehmamos eegulditas waj ahrřemju walđibām aiřdotas naudas. Anglija arween wairā pahrwehřchās no wiřpařaules ruhpnēezibas darbnizas par wiřpařaules naudas řapi. Tapehž ta řkuhšt arween mařā noderiga kā řeme, kur waretu řtudet kapitaliřma normalo attihštibu. Bet rewīřioniřti weenmehr un weenmehr atřauzas uř řcho weenu řemi, newewehřrodami wiřu pahřejo kapitaliřmā eeranto pařauli, tapat, kā wini weenmehr un weenmehr aiřrahda uř ažu miřķa peedřihwojumeem, aiřmiřřdami wiřus pahřejos gadu deřmitus kapitaliřma attihštibā. Rewīřoniřms redšeja ronamees jaunās demokratiřķas grupas, uř kurām mehš jau aiřrahđijām. Wini řredšeja, ka inteligenzē mařinas bailes no proletariata. Ja řenā atpařak birgelišķā inteligenze baidijās no proletariata uřwaras kā no „moderno barbaru eebřukuma, ja pat proletariata draugi un Markša perřonigas pařinas, kā peem. wahžu dřeņneeks Heinrichs Heine, iřřazija bařchās, ka strahdneeku řchķiras uřwara nowediřhot pee kulturas iřbeigřchānās, tad tagadejā inteligenze, modernā demokratiķa redš loti labi proletariata moraliřķo un intelektuelo augřtumu. Tapehž rewīřoniřsteem tai řinā bij piřniga taiřniba, ka plaiřa starp řchim aprindām un proletariatu ir mařinajuřees. Bet rewīřioniřti neredšeja un negribeja redšet, ka taiřni řchēem řabeedribas řlahneem tagadejā řabeedribā naw gandriřķ

netahdas waras. Rewisionisti negribeja eestatit, ka modernâ intelligentze, lai gan ta ar muti un spaltu issata burschuafijas domas un ustahda burschuafijas prasibas, tomehr newar neneela darit burschuafijas wahrda bes atwehles un pawehles no augshas t. i. no birshas aprindam. Apluhkodami leetas weenpufigi, rewisionisti sagaidija, ka schkiru zihna peenemshot arween mehrenakas un mihligatas formas. Dibintadamees us schim gaidam un zerbam, wini wehroja, ka sozialdemokratija war un ka tai wajag sabeedrotees ar birgelistâs demokratijas kreiso spahrnu, un ka sabeedribai ar to buhshot dota eespehja meerigâ zekâ solot no reformas us reformu, lihds pehdeji no kapitalisma buhshot palikusi tiloi tschaumala, bet wifs todols buhshot sozialistiks.

Ta seme, turâ rewisionisma teorijas wisplashakâ mehrâ eestatas praktikâ, ir Franzija. Tomehr ne Franzija ween. Ari Italijâ, Schweizê un Belgijâ ir kdariti reformistiski mehginajumi, pee kam sozialisti eenehma ministru weetas, waj ari noflehdsa sabeedribu ar birgelisto demokratiju, kâ waldibas, waj ari kâ oposizijas partija. Bet Franzija bija wisâs schinis leetâs wisklasifikatâ. Tapehz mehs apluhkosim tilai frantschu mehginajumus un to isnahkumus. Wispahrejee apstahkki netur nebij rewisionistiskeem mehginajumeem tik labwehligi, kâ taikni Franzijâ. Tur wehl pastahw deesgan plascha un aij senlaitu tradizijam rewoluzionara sikhbirgeliba. Tur wehl dsihwo birgetu starpâ atminas par leelâm pahrgrosibam un daudsam zihnam un uswaram, kas guhtas sabeedribâ ar proletariatu. Tur ari pastahweja ta waldibas forma, kura spehj proletariatu wisilgak eaijat faldâ meegâ, proti demokratiska republika, kura leeds proletariatam attratitees no mahntizibas, it kâ birgelistâs demokratijas traufâ buhtu eespehjams eeseet sozialisma wihnu. Tur ari radâs pirmais pamudinajums us reformistisku ismehginajumu plaschos apmehros. Sinamâ mehrâ tur atfahrtojâs wehsture jau reisi pahrdsihwoti notikumi. Bagahjuschâ preekshlasijumâ mehs deesgan ilgi uskawejamees pee bulanschisma episodes. Mehs aifrahdijâm, ka daschadas atpatakrahpulisas schkiras, kâ leelgruntneeki, leelnaudneeki, bankeeri jeb auglotaji, weena dala semneeku un sikhbirgetu sabeedrojâs us zihnu pret birgelisto republiku. Nu, un Dreifusa trazi, ja mehs to usstatam no wina wispahrejâs, politiskâs puses, atrodam atkal tos paschus atpatakrahpulus pee ta pascha republikas gahseju darba. Pret demokratisko republiku bij atkal sabuntojuschees weena dala wezâs muischneeziabas, garidsneeziaba, kura zereja us labu

šweju politiskā tratscha šamašitos uhdenos, un ta šihbirgelibas-
 data, turai kapitalistiskā šabeedribā wairs naw nahkotnes un tu-
 ra tapehž weenmehr gatawa rahptees atpašat pee wezo, labo laiku
 gašas podeem. Bet tagadejee apštahki wairs naw tahdi, ka ša-
 beedroteem atpašatrahpušeem waretu isdotees šasneegt šawu mehr-
 ki un šagraut republikanisko walšts eefahrtu. Šabeedrotee ele-
 menti jau gan bij šawa reakzionarā mehrka apšinigi un prata ari
 šazelt leelu leelo politisko trazi. Bet tee nešpehja atrašt šabeedribā
 peeteekošču atbaši un špehtu, kas wajadšigs mehrka šasneegšča-
 nai. 1852. g. gan Napoleonam Treschajam bij isdewešs ar šara
 špehta palihdšibu šagraut otro republiku un nošehštees uš Fran-
 zijas waldneeku troni. Bet tagad wairs naw 1852. g.; un štarp
 Napoleona Treschā laikeem un Dreifuša tratscha laikeem ir neiš
 šakami leela štarpiba.

1852. g. republika wehl bij jaunina. Ta wehl nebij paguwuše
 zeeti nodibinatees, nebij wehl peerahdijuse, ka wina ir „wislaba-
 tā“ waldibas forma, turā wiši burschuasijas šlahni war aištahwet
 šawas intereses. Lihdš 19. gadu šimtena beigam wina to bij
 škaidri un gaišči peerahdijuse. Frantschu republika jau bij pahr-
 dšihwojuši 30 seemas un wašaras. Un frantschu burschuasija pa-
 ščo laiku bij uštrahjuše miššu bagatibas. Ar to bij neatšpehto-
 jami peerahdits, zif labwehliga un eenešiga šči republikaniskā
 walšts šahrtiba ir preešch mantigajām ištuhzeju šchiram un zif
 labi ta špehž un prot apšpeest proletariata šchēširas apšinu, pat-
 štahwigu organizaciju un uštahšchanos par šawas šchēširas intere-
 šem. Es aišrahdu uš ščo leetu tapehž, ka Witerans un wina lee-
 lais aištahwis, Šchorešs arween mehginaja leetu ištahlot tā, it tā
 republika buhtu atradusees breešmās un tapehž šozialisteem wa-
 jadšejis šlehgt draudšigu šabeedribu ar birgeliskeem republikaneem
 un Witeranam eestahtees birgeliskās walšts ministrijā. Tahds
 apgašwojums ir nedibinats, tapat nedibinats ir dašchs labs uš-
 brukums šchorešisteem no otras pušes. Ir jau dabiski, ka ašais
 naidš un štrihdi, kas ištahlas štarp šchorešisteem un ortodokšajeem
 šozialisteem, Witeranam ministros eestahjotees, pawedinaja abas
 pušes uš pahršpihlejumeem. Dreifuša tratscha pirmos gados
 šchorešisti ištahlijās wišas internazionalās šozialdemokratijas pee-
 trišchanu, aktiwi uštahdamees pret atpašatrahpuligajeem republi-
 kas gašjejem. Geda Štrahdneeku Partija un Waliana blantistu
 grupa no šahkta gala leedšās waj pirkštinu pakustinat Dreifuša
 labā un netureja par wajadšigu uštahtees pret atpašatrahpuliga-
 jeem Dreifuša pretineekeem, turi ištahnenibā mehršeja wišus šawus

schahweenus pret republiku. Wini fazija: „Kas mums datas gar waldoscho schkiru sawstarpejeem strihdeem? Lai winas pluhzas sawâ starpâ zil, tad un lâ tâm patihk. Sozialisteem tur naw nekahda eemaischanàs.“ Kas isskan no schahda usskata? Mums schkeet, ka tâ nerunâ wis frantschu proletariata spehks, bet wah jums, nespehks. Wisi tee fareschgijumi, kas Franzijas sozialismam zehlàs no Dreifusa jandalina, wisas tâs stigas, kas no schi tratscha steepjas us Miterana leetu un deesgan ilgi faistija un kawēja frantschu strahdneeku schkiras apsinas attihstibu, zehlàs no schi sozialisma wahjuma. Ja frantschu sozialisti buhtu bijuschy apweenoti leelâ un spehzigâ partijâ, ja wineem buhtu bijis eespaids us plashôm tautas masam, tâ lâ wini buhtu warejuschy sagaidit drofschu un weenprahtigu pabalstu no miljoncem strahdneeku, fihkbirgelu un inteligentu, tad wini wisi buhtu bes schaubam eejaufuschees ari Dreifusa leetâ. Bet wini buhtu usstahjuschees patstahwigi, bes jebtahdas sabeedroschanàs, bes eestahschanàs ministrijâ. Wini tad nebuhtu peedsihwojuschy Miterana trazi, bet buhtu pratuschy isleetot gadijumu sozialisma propogandai, nostahdidami militaràs klikes wisuwarenibu pee kauna staba, lâ dabisku isnahkumu no kapitalisma sistemas un burschujiskàs walfts eekahrtas. Ko gan peerahdija skafais Dreifusa trazis? To, ka ari frantschu kara spehks ir zaurum zauri samaitats un dara samaitajoschy eespaidu us wisu burschujisko sabeedribu. Te nu spehzigai un weenotai sozialdemokratijai buhtu isdewiba un peenahkums isleetot scho trazi lâ warenu eerozi zihnâ pret pastahwigu kara spehku, pret militarismu, kusch pastahw un kusch wajag pastahwet katrà birgeliskâ sabeedribâ, ari republikâ. Tâ tad wisi no Dreifusa leetas zehluschees kaunumi buhtu pahrwehrtuschees tikpat daudsos labumos, ja ween frantschu strahdneeku partija buhtu bijuse stipra un apweenota.

Miterana eestahschanàs burschujiskâ ministrijâ ir pirmis gadijums, kur parahdas reformisms praktikâ jeb reformisma praktikâ. Turklah schis gadijums ir wisweeglak pahrredsams. Tas mums wisgaischaf peerahda, tahdi leeli kaunumi atlez proletaria-tam no aktiwas peedalschanàs birgeliskâ waldibâ. Dtrs gadijums nahza pehz 1900. g. un bij daudf fareschgitaks. Te wairs neeestahjâs ministrijâ weens atsewischks sozialists, bet wesela sozialistu frazija Schoresa wadibâ usnehmàs neapstauschamo lomû, pabalstit birgelisku ministriju wisos winas darbos un usnehnumos, stahdamàs zeeschâ sabeedribâ ar birgelisko parlamenta wairatumu. Schi eksperimenta kaunumi bij daudf leelaki, bet lâ jau

fazits, gadijums bij ari daudš faresthgitaks un gruhtaf pahreddams. Tapehz ari Schoreša politika ilga wairaf gadu un nebij tif weegli pahrwarama.

Kunajot par Miteranu, pehz muhsu domam, nemaf newar nopeetni usmest jautajumu: waj bij nepeezeeshama wajadsiba sozjalistam eestahtees birgelistā ministrijā, tapehz ka zitadi nebij eespehjams glahbt birgelistko republiku? Ne Schorešs, nedš ari kahds zits no frantschu reformisteam naw peerahdijuschi ne to, ka republika teesham bijuse breesmās, nedš ari to, ka ta nebijusi glahbjama zitā zetā. To peerahdit nemaf naw eespehjams, jo daudš maf pamatigaf apluhkodami frantschu šabeedribas toreisejo fastahwu un apstahkus, mehs newaram neredset, ka neweenai grupai, neweenas šchīras datai, neweenai šchīru waj šchīru datu koalizijai nebij spehka gahst Franzijā fastahwošcho republikanistko waldibas kahrtibu. Bes tam wehl jaeegaumē, ka buntawneezistkajās atpakarahpušu šchīrās nebij neweena tahda wihra, kas buhtu spehjis aifraut sew lihds kara spehku un tautas mašas. Tapehz mehs aprobeschojamees us diweem ziteem eemesleem, kas pehz miteranistu apgalwojuma pamudinajuschi winu wadoni eestahtees birgelistā waldibā. Birmais eemešs ir tas, ka tahdā kahrtā bijis zerams isdabuht zauri dašhas reformas, kas zitadi buhtu palikuschas neisdotas. waj wismaf paahtrināt tahdu reformu isdošchanu, kas zitadi buhtu nahkuschas wehlat kā trupim behrni. Otrs eemešs ir tas, ka tahdā kahrtā bijis eespehjams eeperinat sozjalisma zahli kapitalistiskajā tšchaumalā. Tee bij ihstee jautajumi, ap ko šcheit leeta grosijās un tee bij tee labumi, ko miteranisti sagaidija no šawas „jaunās metodes“. Wini uufstatija Miterana eestahšchanos ministrijā par weenigo republikas glahbinu, pee kura jakeras kā slihtonim pee bahrdas našcha, weenalga, waj rošas šagreešch, waj pat pirkstus atgreešch. Nē, wini uufstatija sozjalista eestahšchanos birgelistā waldibā par leelistu uswaru, par jauna laikmeta šaktumu, par werstes stabu us sozjalisma atihstibas zela, par politiskās waras eeguhšchanas šaktumu. Ta bij teeshi no rewisionistu teorijas istekošcha praktika. Rewisionistu teorija mahza, ka walšts wara eekarojama pakahpeniski, maf pa mašam, šchur stuhritis tur stuhritis. No tam istek, ka sozjalisteam pehz eespehjas jarauga eesprausteos wijados augstakos walšts amatos un japotē birgelistās walšts ferdē sozjalisma dihglišchi, kuri ar laiku isehdišchot wišu kapitalistisko šaturu, tā ka galu galā buhšchot neeka leeta šadawšit ari wezo tšchaumalū. Un katra sozjala reformina teef uufstatita

par tahdu sozjalisma dihgli, kas pahrweido kapitalistiskās walsts pamatus.

Pateesibai godu atdodot, jāfaka, ka Milerana waldibas laiks nebij tik neauglīgs sozjalu reformu finā, kā otrais rewisionistu mehginajums, kad Schoreša waditā sozjalistu frakzija šabeedrojās ar birgelisteem demokrateem. Pirmā gadījumā, lai gan nebij „republika breesmās“, tad tomēr bij apšpeeschami un apklusināmi deesgan pašči atpakaļrahpušu bunti. Wišadi reakzionari spēhki bij apweenojuschees pret pastahwošcho walsts kahrtibu. Tāpehč bij pate par sewi šaprotanta leeta, ka waldibai bij japarahda atšiniba tai sozjalistu datai, kas tai šhini pagruchtā brihdi nahza palihgā. Nahza daščas šihkas reforminas, kas uslaboja walsts usnehmumos nodarbinato strahdneeku stahwokli. Nahza beš tam ari tikdaudj un tik škati daudšinatais Milerana likums par desmit stundu darbdeenu. Šcho likumu milerandisti un šchorefisti newar beigt žildinat un šlawet kā tahdu, kas pahrpilnam atlihdšinat weenas sozjalistu dadas usupureschanos waldibas labā. Šhis šlawas dšeesmas war noderet kā weens no wislabakeem peerahdijumeem par to, ka sozjalo likumu doščana tagad kustus uš preešču glee-mešča ahtrumā un ka burschuasija ir rokam un kahjam preti katram, kautšču ari wisneezigatajam strahdneeku stahwokta uslabojumam. Jo pateščam, burschuju reakzionarajām teekšmem un spēhkeem wajag buht loti, loti leeleem, ja tikai nopeetna politiska kriše spēhja išspeest neezigo desmitstundu darbdeenas likumeli ar wina daudšajeem truhtumeem un nepilnibam. Lai tikai atmīnāmees, ka Anglijā jau 60 gadus agrak isnahza likums, kuršč aprobeschoja tekstilrupneezibā nodarbinato seeweeschu un behrnu darbu uš 10 stundām deenā. Pēe tam jaewehro, ka tekstilrupneeziba toreiš bij gandrihš weenigā ihštā leelrupneeziba un ka seeweeschu un behrnu darbu šaihsinot, faktiski bij šaihsinata ari peeaugušcho wihreesču darbdeena. Jo fabrikā weena daka strahdneeku newar strahdat, kad otra daka šwin un maščinas stahwomeerā. Un wairak nekā pusgadu šimteni wehlat, neraugotees uš darba raščiguma leelisku peeaugumu, demokratiski republikaniskā Franziā wajadseja nopeetnas politiskās krišes, kas spēeda burschuasiju meklet proletariata palihgu, lai kā atlihdšiba tiktu atmests daudj un daščadeem reakzionareem kantareem apfahrts desmitstundu darbdeenas likumelis! Par šchi tik škati apgawiletā likuma reakzionaro dabu lai leezina tikai weens fakts: Šahlot no 12. dšihwibas gada šhis likums ļauj nodarbinat behrnus tikpat ilgi, kā peeaugušchos, t. i. weenpadšmit stundas deenā. Tahdā kahrtā

leelai kategorijai behrnu Miterans taišni pagarinajis darba laiku, teeschi rihkodamees pret wišu semju sozjalistisko partiju un pat pret wezàs Internationales ufstahditàm prasibam. Zif smagai wajag buht reakzijai, ja par tahdu likumu war gawilet tà par nes' tahdu eeguwwumu!

Es jau faziju, ka Dreijusa trazis, ja frantschu partija buhtu bijuši stipra un weenota, buhtu dewis gadijumu leeliskai agitazijai pret militarismu. Bet frantschu partija bij wahja un faskaldita daudsàs grupàs un frakzijàs. Tapehž tur radàs frakzijas, kas zereja ismantot gadijumu, peedalotees pee birgeliskàs waldibas. Un šchi peedaliskanàs padarija frantschu proletariatu wehl wahjaku, eenesa daschado frakziju un grupu starpà jaunu weelu strihdeem un kildam. Zif wahjšch un dšiti grimis frantschu sozjalisms bij pehž daschu gadu lihdsdalibas birgeliskà waldibà, to wisgaischaf peerahda tas, ka taišni ta sozjalistu dala, kas bij eejuhgusees ministrijas ferrà, bij speesta balsot par amnestijas likumu, kura ušdewums bij atšwabinat no zेतuma un restituēt agrakà godà un teesibàs tos pašchus generalschtaba wadonus, pret kureem tee patlaban bij tif firdigi zihnijuschees. Pehž tam, kad bij štati jo štati isfleegts, ka waldiba wilks gaismà wišus wainigos un nelifsees meerà, kanehr nebuhs atklahta pilna pateesiba, pehž tam, kad Šchorešs neskaitamàs runàs un awišchu eewadrastos bij nodeewojees, ka wiši wainigee lihds pehdejam wihram tikšchot atrasti un šoditi, nahza amnestijas preešchlikums, kursch nesodija neweenu un pahrklahta wišu notikumu ar aismirstibas apšegu. Un tam pašcham Šchorešam wajadseja isleetot šawas genialàs runas dahwanas, pahrrunajot šawus peekritejus, lai tee tatschu turot mutes, lai nerunajot pret amnestijas likumu un netraujejot zehlo šchehlastibas, mihlestibas un islihgšchanas aktu. Tagad wairs nefas neesot darams ne panahkams un wišs notikuschais esot nogremdejams aismirstibas juhrà, jo ahtraf jo labaf. Tas bij peerahdijums, ka frantschu sozjalisma špehts pa krises gadeem nebij audsis, bet gan bij wehl wairaf šaruzis. Kas gan zits bij gaidams? Miterana waldibas laikà jau bij gan isdotas daschas reformeles. Bet tahda zena par tàm bij šamafkata! Sozjalists bij eenehmis ministra krehslu un nosehdees blašam gen. Galisè, weenam no wisseenihstakeem komunaru šleptawam. Sozjalistam bij bijis japarastàs sem wiseem birgeliskàs ministrijas riktojumeem un buršchujiskàs waldibas darbeem. Jo parlamentariskàs walštis pašhaw wišu ministru topeja atbildiba par katru waldibas aktu un rikzibu. Bij ižzehluschees streiki, pret streikotajeem bij suhtiti šal-

dati un tee bij apšchahwuschji strahdneefus. Miserans par to bij lihdsatbildigs. Franziju bij apzeemojis freemu zars un Miseranam bij wajadsejis to šanemt un apšweikt, godat un šuminat un pehdeji laut peepraust few pee fruchtim wina dahwatu ordeni. Italijas sozjalists Morgarijs bij eeradees organiset Franzijas ostās strahdajošchos italeeschu strahdneefus, lai tee nekautos islektotees pret frantschu strahdneefuem tā streiklauschi un algas nospeedeji. Frantschu waldbiba išuhtija Morgariju pahr robeschu. Par wišeem šheem un daudšeem ziteem tamlihdšigeem darbeem Miserans bij lihdsatbildigs. Tas newar neaptumšhot strahdneefu šchēiras apšinu. Tas newar neišdšehst robeschu linijas, kuras šchēir sozjaldemokratiju no wišām zitām partijām. Un kahdi bij panahkumi? Weena data proletareeschu peeslēhšās ministrijas pabalstītajeem un zereja, ka wianu delegati parlamentā gam išdabuhš sozjalās reformas, waj ari gaidija uš druskam, kas nokrita no waldošchās buršchuwastijas galda daščadu daudš mas eenešigu darbu un semaku eerehdnu weetu weidā. Mas gadu wehlať israhdišās, kahda demoralīzacija zaur to bij eewešusees Schoreša waditā ministeriālistu frakcijā. Otra proletareeschu data pasaudeja katru ustizibu neween pret beedri ministri, kurušch šuhtija pret streiktotajeem saldatus tanī brihdi, kad streika komīšija no ta šagaidija materialu pabalstu, bet ari pret pašchu sozjalīsmu un politīsto zihnu wispahr. Franzijas arodneefu organizacijās, kur, tā jau mehš šazijām, agrak darbojās ar labām šekmem gedīstu partija, no šchi laika šahlot arween wairak eepleschās anarkistīski elementi. Zeela data frantschu proletareeschu atkrustojās no katras politīkas un šahka štatītees ar neustizibu uš sawas šchēiras partiju. Šchi neustiziba bij weenišais mantojums, ko Miserana ministra darbiba atšahja frantschu sozjalīsmam. To warēs pahrwaret tikai ilgos prinzipielas propagandas gados. Lihds šchāi deenai tas wehl ne notahť naw panahkte.

To peerahda „revoluzionarā šindikalīzma“ išzelschšanās un leelais eepaidš uš frantschu arodneefu kustību. Šchi wiršeena ihpatniba ir ta, ka wišč rauga atturet strahdneefus neween no politīškās zihnas, bet ari no pamatīgas arodneezīškas organizācijas. Wišč karo pret arodneezīškās kustības zentralīzaciju, pret kahrtējām mehnešcha nomakšām, pret algoteem organizācijas eerehdneem u. t. t. Išli šahlot, wišč aptaro wišas tās eestahdes, kas modernai arodneefu kustībai nepeezeeschami wajadšīgas, ja ta grib šekmigi zihnitees pret ušnehmeju šaweenibam.

Schis wirseens ir sozialdemokratijas nahwigs pretineeks. Winsch dehwe sozialdemokratiju par „uffikatu organizaciju“ un stahda to preti arodneeku beedribam, la weenigam „intereschu organizacijam.“ Winsch issmej politisko zihnu, trauze un jauz wehleschamu agitaciju un sludina „rewoluzionaro gimnastiku“, t. i. eepreesch nesagatawotus streikus un neapdomatus fazelschanas mehginajumus. Schis neprahdigais, proletareeschu schkiras zihnai kaitigais wirseens nebuhtu warejis tik plaschi isplatitees, ja to nebuhtu pabalstiju frantschu rewisionistu aplana taktika miferanisma un bloka godibas gados. Labs mantojums, kuru „jaina metode“ atstahju Franzijas proletariatam!

Kamehr weena data strahdneeku pabalstija Miferanu, tikmehr, protams, newareja buht runa par frantschu proletareeschu apweenoschamu. Un tomehr tanis gados tika sperti pirmee soli us weenibu, lai gan strihdi daschado fratziju starpa kluwa arween asaki. Daschadas masas grupinas un fratzijeles apweenojas diwas leelas zentralas organizijas. Gedisti apweenojas ar blankisteem un teem peeslehjas wiskas marksishtu grupas, kas usstahjas pret waldibas ferras wilzeem un bloka politikeem. Ap Schoresu un Miferanu atkal grupejas wiskas dauds un daschadas ministerialistu grupas, kuras lihds tam laikam bij pestahwejuschas la patstahwigas organizijas. Tahda kahrtā starpiba starp abeem wirseeneem tika usdihsta lihds sawai wisaugstakai palahpei un nostahjas skaidra gaisma. Tas tad ari bij pirmais solis us apweenoschanos. Bet schi nebij eespehjama pa eksperimentu laiku. Ta wareja notikt tikai tad, kad bloka un ministerialisma politika bij pahrdsihwota, par kaitigu atsihta un galigi atmesta. Tapehz wehl 1900. g. starptautiskā sozialistu kongresā isdaritee apweenoschanas mehginajumi palika bes sekmem. Starptautiskais sozialistu kongress sehdeja Parise un usnehmas schkihreja teesnescha lomu. Tam bij jalonstade, ko internazionala sozialdemokratija doma par Miferana eestahschanos birgeliskā ministrija. No sahhta gala nemas nebij tik droshi sinams, sahdas buhs schis domas. Wehl pastahweja ruhpnenezibas seedu laikmets. Wehl fakti nebij atspehkojuschi un sagahjuschi rewisionistu teorijas. Wehl Miferans tikai weenu gadu bij darbojees ministra amatā. Tadeht kongresa spreedums wehl wareja stanet ari miferanisteem par labu. Parises kongresam peeskaitams par sewischku nopelnu, ka tas tahdos preesch prinzipiela sozialisma stahwokla eenemschanas nelabwehligos apstahklos atradis ihsto zeku.

Internazionali los sojialistu kongresus, kas notureti starp 1889. g. un 1900. g., mehs waram atstahnt nepahrrunatus, tapeh3 ka tajos apspreeftee jautajumi naw tik wisai swarigi. Ja dauds, tad waram tos ihfi usfkaitit. 1891. g. noturetais Brieseles kongress wehl bij wairak waj masak dekoratiwas dabas, tapat ka pats pirmas internacionalais sojialistu kongress, kuru, ka jau mums sinams, notureja Parise 1889. g. Gewehrojama kas debates schini (Brieseles) kongresa grosijas ap anarkismu. Pirmajos sojialistu kongresos, proti, peedalijas ari anarkisti un daschadas pusanarkistiskas grupas. Holandes rewoluzionars Domela Nuwenhoifs eenesa preekschlitumu, lai kongress nolemj wispahreju militaru streiku kara gadijuma. Debates ap scho preekschlitumu parahdijas pusutopistiskee un pusanarkistiskee eestati, kuras karsti aistahweja weena data kongresa dalibneeku. Us diweem nahkofcheem kongreseem, kuri sanah3a Zirike 1893. g. un Londonē 1896. gadā turpinajas zihna pret anarkisteem. Schi zihna wispahr prasijusi dauds laika un spehta. Ta peem. Londres kongresa, kursch ilga pawisam peežas deenas, bij ne masak ka trihs deenas jastrihdas par anarkistu peelaishanu waj nepeelaishanu pee kongresa schdem. Ir weegli saprotama leeta, ka sem tahdeem apstahkleeem schis kongress newareja darit wisai pazildinoschu eespaidu. Birgetu prese tad ari pasteidsas issinot, ka schis kongress usfkatams par pilnigi neisdeuwischos. Bet ta tomehr nebij. Londres kongress pastrahdaja wisai wajadfigu darbu, weenu par wisam reisem israididams anarkistus no internacionaleem sojialistu kongreseem un lihds ar to atklati un uswiseem laikeem pahrrahwa wisas faites, kas lihds tam likas pastahwam starp sojialdemokrateem un anarkisteem. Tas bij diwlahrt swarigs un nepeezeeschams solis, tapeh3 ka dewindesmitos gados anarkisms sahka stipri isplatitees Italija un Franzija. Schini pehdejā semē winsch tolai3 sasnedsa sawu augstako pakahpi un eefihmeja fewi wehsture ar wairakam politiska rakstura slepkawibant un usbrukumu mehginajumeem. Bij nepeezeeschantji wajadfigs wilkt stingu robeschu starp komunistisko sojialdemokratiju un starp ultrā-individualistisko sashutuschu birgetu zihnas weidu, kuru representante anarkisms. Isslehdama anarkistus no sojialistu kongreseem un wispahr no sojialistiskas internacionales, Londres faeima bij wilkusi scho robeschu. Internacionalais sojialisms bij atswabinajees no augona, kas pa waru gribja eehstees wina meesā. Parises kongresa bij jaischkiras jautajumam, waj internacionala sojialdemokratija tikpat konsekwenti shes atswabinā

tees ari no otra fihkbiirgeliska augona: no lihgschanas un kaufschanas ar waldoscham schkiram daschu neezigu azumirkta labumu dehl. Ta sauktà jaunà taktika jeb metode, tà reformisti mehdsja godinat sawu teoriju un praktiku, bij tapat isaugusi no fihkbiirgeliskàs saknes un dibinajàs us fihkbiirgeliskeem usskateem un prinziipeem tapat tà anarkisms. Abi, titlab anarkisms, tà ari rewisionisms, mekleja ihfatus zetus, pa kureem sasneegt gala mehrki. Abi nogreestàs no politiskàs schkiru zihnàs leelà trakta, pa kuru eet sozjaldemokratiskais proletariats. Bij wehl deesgan leels jautajums, waj sozjalistiskà internazionala jau spehs pareisi no-wehrtet jauno normaldischanos. Kà jau sazits, pareis spreedums bij fewischki gruhti sagaidams, tapehz ta ruhpnenezibas seedu laimets wehl nebij beidsees un rewisionisma praktikas mehginajums wehl nebija paguwis parahdit sawus kaunos auglus. Tomehr Parises kongress isnesa nosodoschu spreedumu pret fihkbiirgeliskeem kompromisu mekletajeem. Ar to tas isdarija internazionalajam sozjalismam dischenu pakalpojumu. Kongressa spreedums gan nebij tit bahrgs, tà Geds wehlejàs, bet tas bij skaidrs un noteikts. Geds, kurich tagad pats eestahjees ministrijà, prasija, lai kongress isnes pret rewisioniskeem wisbahrgako spreedumu, tahds ween titai eespehjams. Wini gribeja, lai kongress peenem resoluziju, kas zeeschi un teeschi aistleeds sozjalistam peedalitees birgeliskà waldibà, tahdi ari nebuhtu us to pamudinoschee apstahkli.

Kongress peenehma Kautska eesneegto resoluziju, kura negahja tit tahlu. Tapehz ari pret scho resoluziju balsoja gedisti un lihds ar teem wehl daschi sozjalisti. Bet kongressa leelum leelais wairums peekrita Kautskim, ta naw eespehjams nosazit us wiseem laiku laikeem, ta newaretu gaditees tahdi apstahkli, kas prasa soz. eestahschanos birgeliskà ministrijà. Kautska ref. nepahrprotami isteikts, ta schahdi gadijumi ir isnehmuma gadijumi un isnehmuma gadijumeem teem japaleef. Tas nekad newar un nedrihtst tapt par normalo zetu, pa kuru proletariatam eespehjams ahtraf un weeglak nokluht pee sawu zihnu gala mehrka. Ar to bij rewisionistu teorijas kodols nosodits. Internazionalais sozjalistu kongress bij swehris „jauno metodi“ un bij to par weeglu atradis. Wairaf internazionalais proletariats tobrihd newareja darit. Titai wairakus gadus wehlat, kad wisi reformistu eksperimenti bij nehmuschi behdigu galu, Amsterdamas internazionalais kongress (1904. g.) wareja eet weenu soli tahlaf. Parises kongressa usdeuwums bij ahrstet sozjalismu no behrnu slimibas, kas zehluwees aif pahrleezigi ahtras augschanas. Winam bij jagahdà par to, ta

organisazijai aiš pahrak ahtras augššanas nepeemetas delāmā laite, t. i. ka proletariata warai ahtri augot, tikpat ahtri nemasi-
natos wina gatawiba isleetot šcho waru, waj pat nerastos lahre
isleetot šcho waru azumirkka labuminus guhstot un seedojot teem
proletariata paleekamas intereses. Tas ir tas pašlehptais klints
rags, uš kuru weenmehr usgruhschas kompromisneeku politikas
laiwa. Ir loti pawedinoschi atsazitees no patstahwigas politikas,
ismešt pār šchogu weenu otru programas prasibu, ja par to uš
weetas guhst kaut kahdus rokām taustamus waj azim redsamus
labuminus. Parises kongresam ir tas leelais nopelns, ka winsch
isfkaidrojis zeeschi un noteikti, ka normalais, platais zelsch, pa fu-
ru proletariatam jaeet uš šawu gala mehrki, ir un paleek **patstah-
wiga šchētras zihna** un patstahwiga usstahšchanās ar wišām ša-
wām prasibam. **Naw zita ihšaka un weeglaka zeka!**

=====

Sestais preekšlasijums.

B! b!

Ugrakos preekšlasijumos es zentos aprahdit, ka rewoluzio-
narās tautas kustibas un bruaoti dumpji, kà ari rewoluzijas no
augšchas maš pa mašam padarija burschuasiju par walsts wald-
neezi, waj ari podewa waldibu sem winas eespaida. Es zentos
ari aprahdit, ka burschujiskai kahrtibai un modernām walstim nodi-
binotees, burschuasija bij speesta peeschkirt proletariatam daschadas
politiskas brihwibas un ka šchis jaunās brihwibas dsemdeja gluschi
jaunu taktiku, gluschi jaunu zihnās weidu. Gandrihš 40 gadus
proletariats zihnijās ar šcheem jaunajem zihnās lihdselkeem.
Urodneeziski un politiski organisedamees, winsch raudsija uslabot
šawu stahwokli un tuwotees šawam gala mehrkim meerigā, litu-
migā zekā. Mehš šcho laiktmetu šauksim par proletareeschu zihnās
parlamentaro periodu. Šchis ir laikmets, kurā proletariats ween-
mehrigās zihnās nahf pee pašchapsinas, pahrleezinās par šawu
spehtu, isbuhwē un paplašchina šawas organisazijas, arween wai-
rak nodšifinas sozialisma sinatnē un, aktiwi peedalidamees politi-
škā dšihwē waj darbodamees weetejās pašchwaldibas eestahdēs,
arween wairak eepasihstas ar walsts un weetejo komunu wajadsi-
bam, arween pilnigak šahf šaprast modernās šabeedribas usbuh-
wi un atihstibas likumus. Leetojot mums wiseem pasihstamos
meerigos, likumigos zihnās lihdselkus, kà politisko darbibu parla-
mentos, šapulžēs, preekšlasijumus, manifestazijas, presi u. t. t.

proletariats kà schkira ir tapis par to, kas winsch tagad ir. Scho meerigo un likumigo zihnas lihdsektu leetoschanai ir tas leelais labums, ka pee teem newar buht runa par asinaineem saudejumeem un to sekam. Kustiba nekad newar tikt us ilgaku waj ihfaku laiku warmahzigi pahtraukta waj aptureta. Strahdneeku schkira war maršchet us preekšchu slehgtâs rindâs un drošcheem, weenadeem solem.

Kopsch strahdneeku schkira schkuse leetot politisko un ekonomisko zihnu kà galwenos kaujas eerotschus, winas attihstiba, ar toti mas isnehmumeem bijuse weenmehrīga un nepahrtraukta. Proletariata organizācijas, schkiras apšina, isglihtiba un eespaids ir weenmehr audsis augumā. Teesa gan, ka no schis wispahrejâs parahdibas ir daschi, lai gan nedaudsi isnehmumi, kas zehluschees aij ahrfahrtejeem, negaiditeem apstahktem, waj ari aij tam, ka strahdneeki us laiku atsazijuschees no patstahwigas zihnas, raudsijuschi eet roku rokâ ar zitâm schkiram. Ja burschuasija schur waj tur peekahpâs, zeredama tahdâ kahrtâ nowilinat proletariatu no ihstâ zeta, tad sekas arween bij tâs, ka apsinigo strahdneeku prasibas peeauga totees jo leelakas. Tas wismas sakams par wisâm tâm semem, kur sozialdemokratija un proletareeschu schkiras apšina jau peeteetoschâ mehrâ attihstijusees. Ja, turpreti, burschuasijâ nehma wirsroku realzionaras teeksmes, ja wina leedsa proletariatam jaunus teesibas, kuras bij kluwuschas nepeezeeschamas aij sabeedribas attihstibas, waj ari ja wina grasijâs atnemt proletariatam teesibas, kuras tas jau senat eeguwis, tad strahdneeki neweenâ ne otrâ gadijumā nesaudeja duhschu un zihnas sparū. Uri no schis wispahrejâs regulas ir daschi isnehmumi, kâ peemehram Belgija 1902. g. un Holandes arodneeziskâ kustiba 1903. g. Bet schee pahtraukumi ir tikai pahrejoschi, tikai ihfas pauses proletariata armijas progresâ. Us ilgoshu pat saudetas kaujas wairo strahdneeku schkiras apsinu un organizāju. Tâs noder kâ wairak waj masak dahrgi samaksata skola. Proletareeschu zihnas kustiba tagad wetas us preekšchu nepahrtraukta un nepahrtrauzama, weenmehr peeaugdama, kâ pawasara pluhdi. Ka tas tâ, par to mums japateizas modernajai zihnas metodei, kuras labumi jewischki kriht azis, ja tos salihdsina ar kaunumeem, kas atleza no zihnas metodem, kuras proletariatam usspeeda politiskee un sabeedriškee apstahkli pirmajā laikmetâ. Tas ir fakts, kuru nekad nedrihstam peemirst un kuru tapeh3 ari es zenschos peh3 eespehjas uswehrt un pastrihpot. Brunotu fazelschanos apspeeschot waj rewoluzionaru kustibu apslahpejot, strahdneeku masu

zihnas ſpehja un gatawiba ſifa apſlahpeta daſchreis uſ wairakeem gadeem. Tà peemehram peh3 1848. g. ſtrahdneeku fuſtiba bij tikpat fà miruſe wairaf fà 12 gadus ilgi. Wihnas labakee zihnitaſt bij kriuſchi waj iſkaiſiti trimdà. Sozialiſms rahdi3às apraktſ. Celarotàs teeſibas tiſa zita paſaf zitai atnemtas. Parlamen- tarà metode nepaſihſt tahdus rewoluzijas pluhdus un reakzijas atpluhdus. Proletariats eet uſ preeſſchu lehnàm, bet weenmehrighi un neatturami. Pateeſcham, Engeliſam bij eemeſſs dewindeſmito gadu ſahkumà aiſrahdit, zif leelus labumus ſtrahdneeku ſchkirai atneſis meerigais parlamentariſkais zihnas weids. Turedamees pee ſchis metodes, proletariats „dabui3is ſahrtus waigus un iſſtatotees pilns ſeedoſchas dſihwibas.“ Tapeh3 proletariats „ne ar to newarot wairaf ſaſpihſtet ſaweem eenaidneekeem, waldoschàm ſchkiram, fà ar to, fa tas weenmehr zeeſchi turas ſikumbas robeschàs. Turpreti ne ar to tas newarot wairaf iſtapt pretineekam, fà ar to, fa tas ſautos waldibas promokazijam iſwikinatees uſ eelas un uſſahktu bruaotu zihnu pret modernàs walſts waras lihdsſekteem.“

Bet wiſas ſchis zihnas, wiſa ſchi paſchiſglihtiba organiſazijàs, wiſs ſchis intelektuela un moraliſka ſpehka peeaugums nenoweda un newareja noweſt proletariatu turp, kuru tam jateek, proti pee politiſkàs waras, pee walſts ſtuhres. Wiſas ſchis zihnas, wiſs ſchis darbs gan leek peeaugt proletariata ſpehkam, waiwotees wina atſinaas gaiſmai, noſtipriatees gribas weeniðai. Tas wiſs ir ſwarigs un nepeezeſchami wajadſigs, ſagatawojotees uſ wehſtures ſprauftà proletareeſchu ſchkiras mehrka ſaſneegſchani. Bet tas wehl naw ne ſahkums no paſcha ſchi uſdewuma iſpildiſchanas. Schis uſdewums ir — politiſkàs waras eelarochana, burſchuafijas waras lihdsſektu pahrwareſchana. Bet ſchos waldoscho ſchkiru waras lihdsſektus proletariats netikween wehl naw pahrwarejis, bet pat naw nopeetni aiſſſahris. Wiſs, to winſch iſdarijis un panahzis pehdejo 40 gadu zihnà, iſeet wairaf uſ to, uſlabot prole- tariata ſpehtus un rakſturu, nekà uſ to, pawairot wina polit. waru. Organifeðamees, mahzidamees un praktiſkàs zihnàs wingrinada- mees, proletariats ir leeliſti pawairojis ſawus waras lihdsſektus. Bet winam preti wehl arweenu ſtahw kapitaliſtiſkàs walſts zeetok- ſnis, burſchuju ſchkiras waldibas ſtiprà pils, turas muhri tikko ſahkti apſchaudit, bet wehl nelehti naw ſagrauti. Walſts wara, t. i. ſikumdewejas un pahrwaldibas eeſtahdes, teeſas un kara ſpehks, daudsàs ſemès ari wehl ſkola un baſniza un zitas tamli- hdiſigas eeſtahdes arween wehl atrodas burſchuafijas rokàs. Tà tad iſſtà zihna dehl walſts waras proletariatam wehl naw aiſ

muguras, bet **stahw preekschâ**. Dewindesmito gadu beigâs weenâ proletariata dalâ, sem pagahjuschâ preekschlasijumâ aprahditeem eespaideem, gan attihstijâs usskats, ka walsts waru buhschot eespehjamis peesawinatees meerigâ un lehnâ garâ, soliti pa solitim, poschâm pretischâm schkirâm nemanot. Behdejo gadu notikumî schahdu usskatu ir pamatigi un galigi sagahjuschi. Tagad ir katram skaidri sinams, ka naw tahdas demokratiskas attihstibas, kas spehtu modernâs walstis pahrwest augstako walsts waru no burschuasijas rokam proletariata rolâs. Rewisionistu daudsinatâ attihstiba demokratiskā wirseenâ ir tahda leeta, aij kuras jastahda leela jautajuma sihme. Eskatidamees dsihwes ihstenibâ, mehs nebuht neredsam proletariata teesibu un kustibas brihwibu wispahreju un weenmehrighu peeaugumu. Newar jau noleegt, ka daschâs semês un daschos brihschos proletariats eeguhst jaunâs politiskas teesibas un plaschakas brihwibas. Bet tikpat nenoleedsams jaks ir tas, ka nereti proletariatam laupa tahdas teesibas un brihwibas, ko tas jau senak eeguwis un gadeem ilgi leetojis. Un — zil dihwaini tas ari neisklausitos — scho agrak eeguhsto un isleetoto teesibu un brihwibu atnemschanas eemesls ir pa leelakai dalai tas, ka strahdneeku schkiras spehks un apsinâ peeaug leelaka un kluhst waldoschâm schkiram bihstama. Pee tam eewehrojams wehl tas, ka schahdu gadijumu skaits aug, strahdneeku schkiras spehkam un apsinai augot. Resen atpakal mehs peedsihwojam, pahrsteigumu, ka Saksijas prol. atnema balss teesibas pee weetejâ landtaga wehleschanam. Tapat ari wezajâs, brihwajâs pilsehtâs Hamburgâ un Vibekâ waldoschâs schkiras apzirpa balss teesibas. Notikumî Schweizê un Franzijâ mums peerahdijuschi, ka pat demokratiskâs republikâs wehl naw droshas no usbrukumeem tik elementaras strahdneeku brihwibas, kâ streiku un koalizijas brihwiba. Par zitâm semem jau naw ko runat. Urodneezisko organiziju spehkam peeaugot, proletariats sahl apsinatees sawu waru, kuru tam peeschkir wina stahwoflis raschoschanâ un sahl arweenu jo nopeetnak isleetot scho sawu waru. Bet tas eedsen burschuasijai bailes, jo apdraud neween winas mafu, bet ari winas neaprobeshoto waru. Tapehz wisas waldibas nahl klajâ ar daschadeem lifumeem, kuru usdewums, pehz eespehjas aprobeschot koalizijas un streiku brihwibu. Wispirms, protamis, kluhp jeglos teem strahdneekteem, kas atkarigi teeschji no waldibas: eerehdneem, dselszeineekteem, daschadu walsts un komunu usnehmumu strahdneekteem u. t. t. Tur, kur burschuasija newar waj negrib usstahfees tik teeschji un atflahsti pret strahdneeku schkiras interesem, peem.

Anglijā, tur burschuasija arween pratuse turetees pee wiltigatas taktikas, tur augstakās teesu eestahdes, peem. Anglijas lordu nams, panahšt ar pastahwošcho likumu atpakastrahpuliġu istulkošchanu to pašču, to atpakastrahpuliġās walstis panahšt ar jaumu, reakzlonaru likumu isdošchanu.

Eemešli aiš fureem sozjaldemokratu rindās wareja iszeltees „parlamentarišma ilusijas“, ir weegli pahreddsami. Par parlamentarisma ilusijam es sauzu tizibu jeb pahrleezibu, ka sozjaldemokratijas lihdsšchinejā attihštiba, kahdu mehš nowehrojam gandrihs wišās parlamentariski pahrwalditās semēs, ees sawu meerigu gaitu, lihds nonahšs pee sozjaldemokratiskās majoritates (balsu wairakuma) parlamentā, kà ari pahrwaldibas un teesu eestahdēs. Tad — tã šchee parlamentarisma ilusionisti domā — strahdneeku šchira warešhot peešawinatees walsts waru kahrtejā, parastā zekā, gluschy tapat, kà tagad weenas birgeliskas frakzijas ministrija stahjas otras birgeliskas frakzijas ministru weetā. Behz šchi usstata peeškriteju domam tahda pahreja warešhot notikt meerigā kahrtā, bes tahdeem trašcheem un bes tahdām asinainām kaujam, kahdas bijuščas wajašsigas, wālsts warai pahrejot no muischneezibas un absolutisma tagad waldošchās burschuju šchiras rokās. Proletareešču šchiras zihnu pehdejā zehleenā neesot šagaidamas ašas šaduršmes un warenas kaujas, pee furām japeedalas wišām plaščhajām tautas mašam. Proletariats nebušchot špeests kertees pee tahdeem „barbariskeem“ lihdssekkeem. Šabeedribas attihštibas „demokratiskais“ wiršeens nowedišhot pee tam, ka strahdneeki warešhot eekarot walsts waru bes rupjeem waras lihdssekkeem, weenigi ar wehleschamu listes (balota bolšes) palihdsibu.

Šchahda parlamentarisma ilusija radusees un isplatijusees aiš daschadeem eemeškeem. Wispirms pee šchahda usstata isplatishchanās špehlejuščas eewehrojannu* lomu dabas šinatnes. Šinatne dara leeku eespaidu uš muhju pašaules usstata un modernā dabas šinatne wišās sawās nosarēs dibinas uš ewoluzijas jeb pašahpeniskas attihštibas teoriju. No dabas šinatnem šcho teoriju pahrneša ari uš šabeedribas šinatnem. Nemanot apradinajās ar domam, ka rewoluzionari šatrizinajumi un peepehšchi, leelafi lehzeeni zilwezes attihštibā gan warbuht bijušchi šenaf atpakal, bet ka nahkoinē tee wairs naw šagaidami. Tapat kà „daba netaiša lehzeenus“, tapat ari zilwezes attihštiba warot eet pa meerigas ewoluzijas zeku.

Dirs swarigs eemeßs bij zilwetu paſchu peedſihwojumi, kureem weenmehr bijts leels eeſpaids uß winu domam un ußſtateem. Kopſch pehdejäs leeläs rewoluzijas pagahjis jau pußſimts gadu. Burſchuafijas weſtee kaxi pehß pagahjuſchä gadu ſimtena ſeſchdeſmiteem gadeem noriſinajäs taßläs aißjuhvas ſemēs. Pehß 1871. g. Eiropas leelwaßtju ſtarpä neiſnahza neweens karſch. Tahdä kahrtä jehdßeens par katastrofißtu attihßtibu, par ſabeedribas pahroweidofchanos ſpehßigeem, peepehßcheem gruhdeeneem mums tapa ſweſchs, neeedomajams, tapehß ka tahdi gruhdeeni netifa peeredßeti.

Treſchais ſwarigs eemeßs bij tas, ka ſozialdemokratijai nebij un newareja buht ſkaidri jehdßeeni par eerotſcheem, zihnas lihßdßeem un zihnas weideem, kahdus proletariats waretu leetot rewoluzijas laikä, lä ſawas waras wiſaſakos ißpaudejus. Jau 1848. g. un wehl wairaf 1871. g., Pariſes komunaru dumpja laikä, ſozialdemokratija bij redßejuße un pahrlleezinajußeß, ka bruno-tai tautai wairs naw eeſpehßjams ſekmigi zihnitees pret moderno waßtju kara pulkeem. Proletariata leelakais ſkolotajs un wadonis pehß Markſa nahwes, Friedrichs Engelfs ir neatſpehßtojami peerahdijis, ka eelu un barikadu zihnas laikmets ir pahri. Bet zits ißſchiroſchs zihnas lihßdßeßlis, kas waretu ſtahteß pahrdßihwo-to, noweßojuſchos un tagad wairs neleetojamio eelas zihnu weetä, lihßß pat paſcheem wiſpehßejeem gadeem, neweenam nebij ſinams. Markſs kahdä weetä rakßta, ka proletariats newar radit ſawas rewoluzijas poeßiju no pagahtnes weelam, bet ka winam ta jarada no nahßotnes materialeem. Weentahrſchos wahrðos pahrtulkots, ſchis ißeikums noſihmē, ka lihßßſchinejo rewoluziju formas ir pahrdßihwotas un ka proletarißtä rewoluzija noriſinaßeß zitadä weidä. Bet kahds ſchis weids bußs, par to neweenam nebij ſkaidras no-jautas.

Wißs tas mums ißſkaidro, lä wareja ißzeltees parlamentarißma ilußija. Bet tas wehl nebuht nepeerahda, ka wina ir dibinata. Parlamentarißms ir burſchuafijas eeßtahdits. Un wina ußdewums naw, noderet proletariatam kahpſchlu weetä, pa kureem ſchis waretu ſoli pa ſolim ußlipt pee politißkäs waras. Burſchuafijas nodibinata parlamentarißma ußdewums ir, nodroſchinat un noßtip-rinat burſchuju ſchßiras wirswaldibu. Un ir ſkaidra leeta, ka tal paſchä deenä, kad ißrahðitos, ka parlamentarißms wairs nekälpa ſchim ſawam ußdewumam, burſchuafija nekaweßeß to ſagahßt, iß-nihzinat. Wina nepeekerat parlamentarißmam „lä tahdam“, bet wina eeßtahðißeß parlamentarißmu un turas pee ta, tapehß ka tas winai dod wißlabako un wißehtako eeſpehßju turet wißu waßtju

waldibas ſawâ deenestâ. To eegaumejot, naw brihnumis, la proletariata organifazijam un ſchkiras apſinai augot, wiſu ſemju parlamenti ſkubſt arween atpakaſtrahpulgafi. Waldoſchâs ſchkiras teežas arween wairaf pamafinat parlamentu waru un iſpildu organi jeb adminiſtrazija zenſchâs arween wairaf paleelinat waldibu waru. Pee tam wiſgaram redſamas teekſnes, kertees pee waras lihdsſekteem, wiſur tur, tur zitadi naw eefpehjams pamafinat, apzirpt, ſakroplot waj iſnihzinat proletariata politiſkâs teeſibas un brihwibas, ar furu palihdsjibu ſchis waretu iſmantot ſawu waru parlamentariſma zelâ. Tâ mums jo deenas jo wairaf janahſ pee pahrlēezibas, la **nebuhs eefpehjams eeguht walſts waru meerigâ zelâ**, ar parlamentariſma palihdsjibu, tapat lâ naw eefpehjams ar arodneezifkâs zihnas palihdsjibu meerigâ zelâ iſbeigt ſapitaliſtiſko iſſuhſſchânu. Paſchâ attihſtibâ eemihſtoſchâ logika nowed pee tam, la ſtrahdneeku ſchkiras progreſs, eemanifſchânâs arween labaf un ſekmigaf iſleetot ſawas politiſkâs teeſibas un brihwibas, proletareeſchu apſinas, weenprahtibas un eefpaida peeaugums ſpeeftin ſpeeſch burſchuafiju nodroſchinat ſewi pret breeſmam, ſas tai draud no ſchahdas attihſtibas. Gribot negribot jarauga ſtrahdneeku ſchkirai ataemt tâs teeſibas un brihwibas, ſas to dara tiſ ſtipru un bihſtamu. Kur eefpehjams, tur ſchis teeſibas un brihwibas apzehr̄p un nofneebj gabalinu pa gabalinam. Bet fur tas naw eefpehjams, tur jakeras pee rewoluzijas no augſchâs, jagahſch lihds tam paſtahwoſchâ parlamentariſkâ walſts ſahrtiba jeb waldibas forma.

Mehs newaram droſchi noteikt to brihdi, kad ihſti kwanſitate pahrlērtiſees kwalitatē, kad ihſti burſchuafijas attahlinafſchânâs no lihdsſchinejâs liſumibas iſſauks jaunū zihnas weidu. Sinam tilai, la tas nenowehrſchami notiks, tiſlihds proletariats buhs ſaſneedſis ſinamu attihſtibas, weenibas, apſinas un ſpehka pakahpi. Behdejo gruhdeenu dos ſahda leela ſtrahdneeku uſwara wehleſchânu zihnâ waj ari ſahds zits burſchuaju ſchkiru uſtrauzoſchs notifikums. Tad nu ir no ſwara, la proletariats ſinatu, ſahdi eerotſchi tam ir, to ſtahdit preti burſchuafijas un burſchujifkâs walſts waras lihdsſekteem. Schkiru zihnu wehſturē mehſ neatrodam neweena gadijuma, fur ſahda jaunufnahtuſe ſchkira eekarotu walſts waru beſ wiſſihwakâs zihnas pret to ſchkiru, furu ta grib gahſt no waldibas krehſla. Tapeh3 naw ari ſagaidams, la burſchuafija, ſuras rokâ atronas tiſ ſtipri zihnas lihdsſekti, ſahdus naw paſinufe neweena no agrafâm waldoſchâm ſchkiram, ſahdâ jaukâ deenâ buhs tiſ brihwprahtiga, la atſazifees no ſawas waras, atſihdama, la

winas ſpehziſch toti wahjiſch, ſalihdſinot ar proletariata ſpehteem.

Wiſteelatais labums, ko proletariats guwis no ſitumiftàs, parlamentariſtàs un arodneeziftàs zihnas, ir tas, ka ſchini zihnà noſtiprinajuſchees un paleelinajuſchees wina zihnas lihdselti: ſchirras aſſina un organiſazijas. Bet ſcho zihnas lihdselti iſleetoſchana, ſchirras aſſinigo un organiſeto proletareeſchu pehdejà leelà ſauja deht politiſkàs waras, naw eeſpehjama ne domajama, turotees pee parlamentariſma metodes. Proletariata zihnas ſem politiſki-parlamentaràs metodes ir un paleef wairaf waj maſaf neteeſchas. Parlamentu wehleſchanas, furas iſtaija politiſkàs zihnas wiſſwarigako daſu, ſaſtahw no wairafàm patſtahwigàm darbiſbam un tika wiſpahrejà gala iſnahkumà parahdas maſu wara un ſpehts, kas tajàs ſlehpjas. Bet kad gala iſnahkums top ſinams, tad jau maſas paſchas atkal wairs naw uſ ſtatuwes. Parlamentos proletariata zihna neteef iſzihnita teeſchi, bet zaur ſtarpneekeem. Tur nedabu zihnitees paſchas proletareeſchu maſas, bet tika wiinu delegati.

Birmais leeliſkais panahkums, ko ſozialdemokratija eeguwa ar meerigas parlamentariſtas zihnas metodi, weda plaſchas ſozialdemokratu aprindas pee aſſinas, ka tahda parlamentariſta zihna, ſahdu mehs tagad wedam un ſahda, warbuht, buhs jawed wehl daſchu labu gadu, galu galà neiſbehgami nowedis pee aſàm ſadurſmem ſtarp waldoſchàm ſchirram un ſozialdemokratijas apweenoto proletariatu. Es ſihmejos uſ Wahzijas reichſtaga wehleſchanam 1903. g. Schinis wehleſchanàs muhſu Wahzijas beedri dabuja wairaf tà 3 miljonus balſu un eeguwa 81 ſehdekti. Tas bij leeliſks panahkums, un ſinamà mehrà mehs to waram uſſtatit par parlamentariſkàs zihnas augſtafo pakahpi. Ne tahdà noſihmè, it tà, no tà laika ſahkot, ſchis zihnas weids buhtu tapis neſwarigs waj atmetams. Gluſchi otradi. Daudfàs ſemès parlamentariſtà zihna tika tagad ſahk ihſti attihſtitees. Tà peem. Auſtrijà tika 1906. g. tika eewesta wiſpahreja balſs teeſiba pee reichsrata wehleſchanam, Kreewijà tika paſchà pehdejà laika nodibinajuſees iwaſi-parlamentariſta waldivas forma. Leelàs uſwaras, ko muhſu Auſtrijas beedri eeguwa pirmàs reichsrata wehleſchanàs, kas notika uſ wiſpahrejas balſs teeſibas pamata, tapat tà ari Kreewijas ſozialdemokratu panahkumi pee otràs walſts domes wehleſchanam ir politiſki-parlamentarà zihnas weida uſwaras pehz 1903. g. Ari Anglijà tika paſchos pehdejos gados nodibinajàs patſtahwiga ſtrahdneeku partija, fura wehl lihds ſchaj deenai naw attihſtijusees lihds tahdai aſſinas pakahpei, ka pee-

nemtu noteikti sojaldemokratistu programu. Tā tad arī šķinā parlamentariškās kahrtibas wiswezakā semē proletariats wehl naw pilnigi ismantojis meerigās parlamentariška metodes. Tapat Holandē, Danijā, Franziijā, ihši fakot, wisā reetumu Eiropā šchis zihnas lihdsellis wehl ilgi spehlēs swarigu lomu tā proletariata organizetajs un šchiras apfinas modinotajs. Rāhdā nošimē tad mehš, wisu to šinadami, warejam fazit, ka wahzu sojaldemokratijas uswara 1903. g. wehleschanās usskatama tā parlamentārā zihnas weida jeb parlamentariška metodes augstakā palahpe? Luht, kahdā: Wahzu sojaldemokratijas leeliskā uswara darija tahdu eespaidu neween uš pašu partijas beedreem un Wahzijas robeschās, bet arī uš ahrsemju sojaldemokrateem un to pretineekeem, ka wisi uštrauzās un gaidija, ka patlaban notiks kaut kas ahrkahrtejs, nahšs kahda leela pahrmaina. Trihs miljoni balsu un aštondesmit weens delegats reichstaga! Tas taitšchu leezinaja par miššigu politisku un šabeedrisku eespaidu. Tas leezinaja, ka wahzu sojaldemokratijas rokā uskrahjušchees un peeaugušchi tahdi waras lihdselki, ka proletariats drihs ween warēs šneegtees pehž politiskās diktaturas. Wisas azis luhkojās uš Wahziju, daschās ar bascham, zitas ar gaidam un zeribam. Jo, ja bij taitšniba, ka sojaldemokratija war meera zelā tikt pee politiskās waras, tad tam tagad wjadseja parahditees. Wahzu sojaldemokratijai, kura šaweenojuse uš šaweem kandidateem trescho daku no wisām nodotām balsim, tagad wjadseja atrašt gadijumu, isnihzinat un nobihdit pee malas daudšās feodalisma atleekas, ar kurām taitšni tureenes walšts dšihwe tik bagata. Winai wjadseja atrašt lihdselkus un zetus, pa kureem eewiršit Wahzijas eefšchejo un ahrejo politiku daudš mas demokratiškakās šleedēs. Wahzijas tahlakai attihstibai wjadseja eet demokratiškā wirseenā. Rektas tamlihdšigs nenotika. Pate wahzu partija pehž leelās uswaras atradās kruzstzelos. Bij šklaidra leeta, leelā uswara bij paahrtinajuse ta brihscha peenahšchamu, kad strahdneeku partijai buhs atklahtā zihnā jamehro spehki ar pagahtnes waram. Ja partija gribeja nowehršt asu šaduršmi un atklahtu kauju, tad tai bij „jābremšē“, t. i. bij jatop mehrenakai šawā taktikā un peetizigakai šawās prašibās. Tai bij jaatšakās no šawas lihdschinejās ašās, ne ar šo nepeelabinamās oposizijas. Ihši fakot, tai bij no priņzipielas oposizijas partijas japahrwehršchas par peelahpigū waldbas partiju. Wahzu partijai nahzās išschirt šareschgitu jautajumu: „šo nu?“ — tā Kautškis nosauza šawu pirmo rakstu „Neue Zeit“ pehž 1903. g. uswaras.

„Mehs stahwam kruzstelos“, winsch rakstija. „Mums jaiſwehlaſ. Da mehſ ejaſ tahta pa lihdfſchinejo zetu, ja mehſ turpinam ſawu lihdfſchinejo paſtahwigo ſtrahdneeku ſchſiras politiku, tad peh3 ilgata waj ihſaka laika nenowehrſchami nahſ leela ſadurſme ar mantigajam ſchſiram. Waj wina nahſ drihſat waj wehlaſ, taſ atkarajaſ no wairafeem apſtahkeem eeſſchejâ un ahrejâ politikâ. Bet nahſt wina nahſ nenowehrſchami, neiſbehgami. Da ne zitadi, tad wina nahſ tahdâ weidâ, ka waldoſchâſ, mantigâſ ſchſiras, dabujuſchâſ truhtteeſ no wiſpahrejo baſſ teeſibu konſekwenzem, nemſeeſ apzirpt un kroitot ſchis teeſibaſ. Da mehſ no tam gribam iſbehgt, tad mums japeekahpjaſ, jawirſaſ wairat uſ labo puſi.“

Taſ bij jautajums, furu iſſchſirt paſchaj wahzu partijaj nahzâſ tiſ gruhti, ka peepehſchi atkaſ pamodâſ jau pilnigi apſluſuſchajſ un no daudſeem optimiſteem par miruſchu noturetaſ rewiſioniſmſ. Schiſ iſpaudâſ maſſeet zitadâ weidâ, bet peh3 ſawas dabas taſ bij pilnigi lihdfſigſ frantſchu, ſchweizeeſchu un italeeſchu reformiſmam. Wiſchſ praſija no ſozialdemokratijaſ, lai ta atſakaſ no ſawas paſtahwigâſ ſchſiras politikâſ, no ſawas prinzipielâſ uſſtahſchanâſ pret paſtahwoſcho walſtſ un ſabeedribâſ ſahrtibu un lai ſneedſot roku demokratiſtajam partijam waj pat lai rahdot laipnaku giymi konſerwatiwajaj junkuru wal dibai. Forma, tahdâ wahzu rewiſionisti uſſtahdija ſchis praſibaſ, bij ſmeekligi ſchpilhſbirgelikſa un ſakaneja ar Wahzijaſ atpaſak paſluſſſcho politikſko attiſhtibu. Wini praſija, lai ſozialdemokratija peenemot winai peh3 reichſtaga paraſchâſ peeſkrihtſcho wizepreſidenta amatu, ar furu ir ſaweenoti nepatiſhkami un pa daſai ſmeekligi peenahkumi, kâ peem. apgehrbt garâſ ſekes un ihſaſ biſſiteſ un tahdâ ſekatu uſwalkâ braukt uſ keiſara pili, paſlaniſteeſ Wituma preekſchâ. Kâ redſeet, forma, furâ rewiſionisti uſſtahdija ſawu pirmo programâſ punktu, ir ſawâ ſinâ parodija uſ reformiſtu zenteeneem. Bet peh3 ſawas dabâſ ſchi praſiba ir ihſti reformiſtiſka. Wina iſteſ no wezum wezâ rewiſionistu uſſkata, ka jarauga maſinat ſchſiru zihnaſ ſkarbumſ, jarahta preſtineekeem miſhliga ſeja un peeſahpiga, fatiziga daba, apſlepjot ſawuſ gala mehrkuſ un ſwarigakâſ tagadnes praſibaſ, lai buhtu eeſpehjamſ draudſigâ ſabeedribâ ar birgelikſo demokratiju klufitinam peeſahpteeſ pee walſtſ ſtuhreſ.

Dreſdenes kongreſſ ofiziali darija galu ja ari ne paſcham rewiſionismam — taſ arweenu buhſ gatawſ pazelt galwu pee ſatra daudj maj iſdewiga gadijuma —, tad tomehr rewiſionistu prakti-

lai. Kongress isteizās staidri un gaišči, ka newar biht runa par peekahpigakas taktikas peenemšchanu un atšazišchanos no lihds šchim ņeenemtā ščkiru zihnas stahwoška. Nospeedoščajis balšu wairakums, ar kahdu tika atraiditi un nosoditi rewisionistu preekščlikumi, neween tee, kas zelti preekščā kongresam, bet it šewišči ari tee, kas parahdijuschees rewisionistu presē, apraka wahzu rewisionismu un aiskrustoja tam zeku uš partijas politiku. Vihds ar to Dresdenes kongress atbaidija weenu daku pusbirgeliško lihdsštrehjeju, kas peewilts no partijas warenajām sekmem, sitās klahst strahdneeku kustibai, šawos širds dšitumos lolodami klušo zeribu, ka wahzu sozjaldemokratija ar laiku metis spalwu un istuhnosees par ari-sozjalistisku reformu partiju.

Dresdenes kongress bij preekščšpehle 1904. g. Amsterdamas internazionalajam kongresam. Tas pats markšistiskais, wišus islihgumus stingri atraidoščajis, ne pret kahdeem špaideem ne glaineem nepeekahpigais gars, kursch waldija Dresdenes kongresā, patureja wirsroku ari Amsterdamā. Laikmetā no 1900. g. lihds 1904. g., t. i. no otrā Parišes kongresa lihds Amsterdamas internazionalajam sozjalistu kongresam bij notikusčjas leelas pahrmainas. Apstahkti, kahdos šapulzejās Amsterdamas kongress, bij pawišam zitadi, nekā tee, kas waldija Parišes kongresa laikā. Wispirms „jaunā metode“, kā jau mehš pagahjusčā preekščlasijumā redšejam, 1900. g. atradās šawas karjeras paščā šahkumā. Wehl nebij israhdijees, kahdus auglus ta nesis. Milerana eksperimentu jau Parišes kongress gan nosodija, bet winsch to nenosodija tik bahrgi un neatmeta tik noteikti, kā Amsterdamas kongress atmeta un nosodija Šchoreša bloka taktiku. 1900. g. wehl bij daudsi, kas šagaidija no sozjalista peedalšchanās ministrijā ja ari ne leelus labumus, tad tomehr daschus šihkakus labumekus. Tšhetrus gadus wehlaš wišas šchis gaidas un zeribas bij peewiltas. Jaunās metodes otrais posms, šchorefistu peeweenosčanās waldibas majoritatei bij israhdijees wehl daudš kaitigaks, nekā Milerana eestahšchanās ministrijā. Leelas sozjalistu frakzijas brahlošchanās ar waldibu bij daudsu proletarešču azis diskredituše pašču sozjalismu. Franzijā leetas bij nonahkuschas tiktahl, ka pat weena dala birgeliško radikalu šahla pahrmest sozjalisteem, ka tee šaudejuschi katru patstahwibu un iswehrtuschees par akleem eerotscheem waldibas rokā. Ja Milerana ministribas laikā wehl bij isdotas dasčas sozjalas reforminas, kaut ari tās wišas bij truhzigas un šchaubama labuma, tad šchorefistu pabalstītā Rombes ministrija nebij darijuse absoluti nekō. Birgelištee republikani

bij wiſu laiku bijuſchi nodarbinati ar baſnizas atdalīſchanu no walſts. Schoreſa ilgi lolotās zeribas, ta reiſ tatſchu peenahks laiks, kad proletariats ſagaidis ſahdu reformu tā atlihdjibu par miniſtrijai ſneegto paſchaisleedſigo pabalſtu bij iſrahdijuſchās par tuſſchām un maldigām. Nebij nahtuſchās ne wezu ſtrahdneeku penſijas, ne eenahkumu nodoklis, nedſ ari ſahda zita ſoziala reforma. Draudſīgā ſabeedriba ar Kreewiju bij tapuſe firnigaka un frantſchu republika bij apgahnijuſe ſawu godu, glahbdama treewu abſolutiſmu ar ſaweem miljoneem.

Bij ari wehl ziti apſtahkti, ſas ſtiprinaja revoluzionaro wirſeenu. 1900. g. bij ruhpnēezibas ſeedu laiks, 1901. g. uſbruka ſmaga kriſe, kura ſewiſchki bahrgi peemēleja Wahziju, bet bij juhtama ari Franziajā, Daniajā un pa daſai ari Angliajā. No 1901. lihds 1903. g. wiſā reetuma Eiropā waldija kriſe un darba truhkums. Tikai 1904. g. ſainnēeziba ſahka pamaſam atdſihwotees. Sahkās jauns ſeedu laikmets, kurſch ilga lihds pehdejai kriſei, ſas eeſtahjās ap 1907. g. beigās. (Tik ahtri tagad ſeto weena kriſe pakal otrai!)

Ari treewu-japanu ſaram bij leels eeſpaids. Teeſa gan, ta 1904. g. auguſtā, kad Amſterdamas internazionalais kongreſs notu-reja ſawas ſehdes, Kreewijas proletariata diſchenā kuſtiba wehl nebij eeſahkuſees. Ta nahza tikai gadu wehla. 1904. g. Kreewijas oſoſizijas preeſchgalā wehl ſtahweja burſchuafija un inteligenze. Bet bij jau juhtami apakſchſemes gruhdeeni un uſmanigs klauſitajs jau wareja ſadſirdet dobjī duhzam tuwojoſchos pehrkonu. Ka Kreewijā noriſinaſees leelee notikumi, to ſagaidija wiſi. Internazionalajam kongreſam bij nojauta, ta ſas ſtahw pee jauna, revoluzionara laikmeta ſleegſchma. Tas wiſs darija leelu eeſpaidu uſ kongreſa gara ſtahwoſki. Tas wiſs pamudinaja ortodokſos markſiſtus uſſtahteos daudſ ſtingrak, nekā tee bij uſſtahjuſchēes Pariſes kongreſā. Frantſchu markſiſti eeſneedsa Amſterdamas kongreſam to paſchu aſo Dreſdenes reſoluziju, tikai maſleet pahrgroſitā un internazionalajeem apſtahkteem peemehrotā weidā. Iſchetras deenas par ſcho reſoluziju debateja wiſu ſemju eewehrojamaſee ſozialiſma teoretiki un praktiſkee ſtrahdneeku wadoni. Pehdeji reſoluzija tika peenemta ar 20 pret 5 balſim, 12 balſotajeem atturotees. Ar to ari internazionale bij noteſajuſe rewifiſoniſma iluſiju pilno teoriju un meermihligo taktiku. Bij ſkaidra leeta, ta internazionalās ſozialdemokratijas wairums grib zeeſchi turetees pee agratās revoluzionarās taktikas.

Tas bij no wisleelafà swara. So Amsterdama's resoluzijai bij tikpat leela nosihme preekšč internazionalàs sozialdemokratijas, fà Dresdenes resoluzijai preekšč Bahzijas. Naw un newar buht schaubu par to, fa taktika, pee kuras schi resoluzija leef turetees, naw eespehjama us wiseem laikeem. Ja mehs nesinatü, fa weenà jaulà deenà schai taktikai peenahks gals un ja mehi tizetu, fa meerigà parlamentarisma taktika ar weenmehr peeaugoschàm fetmem warès tiif keetota lihds tam laikam, tad proletariata partija buhs eeguwise absolutu balsu wairakuntu parlamentà un walfti, tad pateescham newajadsetu daudj duhschas, peenemot tahdu resoluziju. Bet tad ari schahdas resoluzijas nosihme nebuhtu tif wisai leela. Tad fa nosihmetu tikai to: „Mehs gribam joprojam rihkotees tà, fà mehs esam rihkojuschees lihds schim, zeredami, fa schi rihziba, ja mehs pee tàs turesimees, pate no fewis atnesis to leelo resultatu, kura fasneegschanaì kalpo wisas schkiru zihnas, proti: kapitalisma galu.“

Bei, fà jau aifrahdits, pehdejo gadu notitumi ir pahrleezinajuschi wisus sozialdemokratijas teoretikus un praktikus, fa schis taktikas turpinajums nenowehrschami nowed pee asàm sadursinem starp proletariatu un waldoschàm schkiram. **Tapeh3 mums,** (peenemot schahdu resoluziju), **jabuht skaidribà** par to, kahdus zihnas lihdselkus proletariats warès leetot asu sadursinju brihdi, ja tam lihdschinejee eerotschi tiftu atnemti, ja parlamentarisma zihnu laikmets peepehschi beigtos. Jaunajeem eerotscheem jabuht neweenaseem, bet ari neatnemameem, nesalausehameem. Teem jaisfek no paschas proletariata dabas, no wina schkiras ihpainibam, no wina lomas raschoschanà, fo burschuasija nekad newar tam nolawpit kamehr ween pastahw birgeliskà fabeedriba un kapitalistiska raschojama sistema. Bij dabiski, fa proletariats, schkiru zihnas frises laikà tà mehs waram nosaukt laikmetu no 1900. lihds 1904. gadam — newareja noteikti nolemt un apsolitees palikt pee sawas wezàs taktikas. To winsch newareja, tapeh3 fa tam wehl nebij skaidrs nojehgums par waras lihdselkeem, fo tas eeguwis, nahkdams pee paschapsinas un solidaritates, par waras lihdselkeem, kas weenmehr aug, winam pascham augot un dod winam eespehju, wajadsibas gadijumà, zihnitees un uswaret ari neparlamentariskeem lihdselkeem. Schee lihdselki jeb, pareisaf sakot, schis lihdselkis, par kuru mehs tuhdaf runasim drusku plaschaf, ir **politisks streiks, masu streiks,** leetots fà **politiski revoluzionars zihnas eerozis.**

Šau pirmās Internacionāles laikā tika eekustināts jautājums par wispahreju jeb generalstreiku. Bet toreiz par generalstreiku runāja tahdā nošihmē, kahdā to propagandē anarkisti, proti tā par **prekštatu** wīseem ziteem proletariāta zihnas lihdsēkteem, tā par utopišku brihmuma lihdsēkli, kurešch uš weetas padaritu galu wīšai kapitalisma sistēmai. Engels wairakās weētās aši jo aši isteizees pret **šahdu** generalstreiku, kuru Bakunins un ta peekriteji sludināja un daudsināja tā Šahnu nakti pluhzamu papardes seedu. Kad 1889. g. Internacionāle tika atjaunota, anarkisti atkal mehgināja šaistit šawu generalstreika ideju ar resoluziju par wispahrejo, gadskahrtejo demonstraziju mājā 1. d. Wīni šchinis debatēs dehweja šawu generalstreiku taifni par sozjalās revoluzijas šahkumu. Pret šaho resoluzijas papildinājumu aši jo aši uštahjās pašihstamais „revoluzijas kazeiwis“ Wilhelms Diebnechts. Un anarkistu „pahrlabojums“ tika atraidīts ar leelu balsu wairakumu. Wispahr ari jaunajai Internacionālei šawas pastahweššanas pirmos gados bij jaišzihna daudšas un ašas zihnas pret anarkisteem. Tapehž ari anarkistu propagetais generalstreiks tika peeminēts gandrihš weenigi, lai to apkārotu. Tas ir loti šaprotams, ja eegaumejam, ka anarkisti zildināja generalstreiku tā kahdu burwibas lihdsēkli un zentās diskreditēt katru organizaziju un politisku zihnu eekšch un ap parlamenteem. Tahds papardes seeds, kuram peeskarotees ween šadrups wīšas wašchas un atšlehgas, generalstreiks, protams, naw. Un kad mehs tagad par to runājam, tad mums nenahš ne prahtā, ka tas buhtu eerozis, kurešch padara leekus wīšus zitus proletariāta zihnas lihdsēktus. To generalstreiks nespehji. Un pee tahdeem uškateem turotees, tas nekad un nekur naw šarihtojams. Generalstreiks war izželtees un izželas tikai štipra mašu ušbudinājuma laikos un war tad noderet tā proletariāta pahrejo zihnas lihdsēktu papildinājums. Tahda mašu streika ideja pati no šewis šahka mostees Belgijas proletariātā 1891. un 1893. g. Bet pirmeem internacionālajēem sozjalistu kongreseem tā wehl bij šwešča. Uš Žirikes kongresa deenas kahrtibas gan stahweja ari jautājums par wispahreju streiku. Wīna apšpreeššanai tika eewehleto šewišhka komisija. Šchi ištrahdāja un peekehma resoluziju, kura stahw šem leelo politisku notikumumu eespaida, kas patlaban bij norišinājuschees Belgijā, 1893. g. aprīlī. (Žirikes kongress sehdeja 1893. g. wafarā). Bet aij laika truhkuma šchi resoluzija newareja tikt apšpreešta un nobalsota plenumā, t. i. kongresa pilnā sehhdē.

Tā tad pateesibā Amsterdamas kongress bij pirmais, uš kura

internazionalà sozjaldemokratija apspreedea generalstreika jautajumu pehz 1889. g. Beezpadšmit gadus ilgi neweens internazionalis sozjalistu kongrešs nebij isteizees par generalstreiku. Un šchee 15 gadi bij bijušchi wišà rectumu Eiropà gandrihš nepahrtraukts šaimneezibas seedu laimets. Ruhpneeziba bij wišàs semès attihstijusees ahtri un leeliski. Tikai šchi attihstiba bij noweduse šabeedribu tahdà stahwokli, kur generalstreiks iswehrtees par ašo eerozi proletariata rošà. Mehs jau aifrahdišam, ka ari tšchartistu zihnas laikà tika daudš runats par tà šaukto šwehto mehneši. Bet, neluhkojot uš toreisejo zihnas ašumu un uš šwehtà mehnešča štalo daudšinašchanu, proletariats nekur nemehginaja šarihlot wispahreju streiku. Rapehz tà, to mehs weegli šapratišim, ja apdomajam, ka toreisejā Anglijā bij wehl tikai weena daudš maš attihstita leelruhpneneziba, proti: tekštilruhpneneziba. Un neween šabriku leelruhpneneziba truhka toreisejā Anglijā. Ari kašnraaktuwes, dšellszeki, twaikoni un ziti šatiksmes lihdselki špehleja wehl loti neezigu lomu, šalihdsinot ar tagadejeem laikeem, kur wiša šabeedribas dšihwe grosas ap leeliski ušplaukušcho metala ruhpnenezibu, kurai jaapstahjas, ja tikai daščas deenas apstahjas dšellszeli, twaikonu, telegrafu un zita šatiksme. Ruhpnenezibas leeliskais progresš, leelusnehmumu ahtrā peeauššana, rašchosčanas konzentracija, katra atšewiščha usnehmuma leelà un weenmehr augoščà atkariba no wišeem ziteem usnehmumeem, warenais eespaidš, šo daščas ruhpnenezibas nošares, šà peem. atmenoglu un dšells ruhpneneziba, fugneeziba, oštas štrahdneeku darbi un dšellszeli šatiksme dara uš wišu modernàs šabeedribas dšihwi, wišas šchis parahdibas šopà istaiša šaresčgito zehloni, kuršch iššauzis dšihwē tiklab politiskà mašu streika praktikū, šà ari nowedis pee teoretiskas atšinas par šwarigo lomu, šahdu šchis zihnas weids, šà domajams, špehlēs štrahdneeku šchēiras turpmalās šaduršmēs ar mantigajeem šabeedribas lungeem. Wiši leele streiki, kas pehdejos 20 gados norišinajušchees weenà waj otrā tahdà ruhpnenezibas nošarē, kas aišneegufe šinamu konzentrācijas pašahpi, arween wairat dabū wispahr šabeedrišku, tà tad politisku nošihmi. Šums wišeem šinams, šà pa tagadejo pašaules šara laiku Anglijas ministri (Aškwits, Void-Šchordschš un pat atpašatrāhpuligais Kanšimens) šunžinas ap Deenwidus Uelšas ogšratscheem, šuru peedraudetais mašu streiks apšraud wišu buršchujišto walšti. Šas gan ir šara laikà. Bet tāpat ir ari meera laikos. Mehs atminamees ka 1911. g. Anglijas štrahdneeku plašchee mašu streiki bij wisleelakà mehrā politiski notikumi. Ogštra-

tdžu masu streiks pašcheem raftumju ihpašchneekem, pret fureem tas teeschi wehrsts, buhtu weegli isturams mehnescheem ilgi. Bet tas pahrtrauz wišas Anglijas tirdsneežibu un ruhpneežibu un tadehl waldiba to newar peelaišt. Waldibai un wišai šabeedribai bail no šchahdas žihnas šekam. Šatiksmes waj kašdas šwarigas ruhpneežibas nosares pahrtraukums tagad šabrizina, uštrauz un rewoluzionè wišu šabeedribu!

No otras pušes. Ja proletariats šawâ wišumâ grib teeschi peedalitees pee politiškas žihnas, ja wišch grib ar wišu šawu špehku, tà šakot, ar meesu un dwehšeli ušstahtees par kašdu politišku prašibu, ja wišch ir gataws deenam un nedekam ilgi par to žihnitees un ja šchi griba šašneedš šawu augštako pakahpi, tà ša pahrnem wišas žitas domas un interešes, ša gan tahdâ gadijumâ štrahdneeku mašas war žitadi išrahdit šawu wišpahrejo žeeto gribu, ja ne ar to, ša atštahj šawu ikdeeniško darbu? Waj proletariatam ir eespehšams žeeti un atklahti išpaust šawu nelokamo gribu un likt šwaru kaušâ wišu šawas warenâs mašas šwaru, neatštahjot šawas fabrikas, darbnizas, kalnu raftumes, buhwes u. t. t., nepluhstot ahrâ no wišwišadâm šwihštawam, šur kapitalš tos šak wašchâs un kašpina deenam un naštim? Ne-wis šaut kašdu agitatoru šamušinatš, proletariats atštahj darbu leelu politišku uštraukumu brihšchos. Ne! Tas noteek glušchi špontani. Kad politišks uštraukums šašneedšis augštako pakahpi un pilnigi pahrnehmis štrahdneeku mašas, tad tee uš pirmo mahjeenu met darbu pee malas un peepišda eelas un laukumus. Tur tee šaštop šawus šchkiras beedrus. Tur moštas darbnitšchu troššni, šweedros un puteklos nomrahštâs šolidaritates juhtas. Tur proletariats ir špehšigs un gataws likt šwaru kaušâ wišu šawu miššigo mašas šwaru. Senaš atpakaš barikadu kaujas bij lihššellis, šas išššina šihšbirgetus un amatneekus no winu weikašleem un darbnizam uš eelu, šur tee pahrtrauza normalo šabeedribas dšihwi un kuštibu un tahdâ kašrtâ špehšleja šomu ša rewoluzionejošchi faktori. To pašchu šomu tagad špehlè mašu streiki proletariata žihnâs. Mehš jau agrâš aprahdijâm, ša 1848. g. šihšbirgekeem wajadšeja barikades ša rewoluzionaro mašu apweenotajas un pulzinatajas. Proletariatam ir wina organizižâs morališkas šaites, šas to apweeno. Wina šchkiras apššina un šolidaritates šajuhta tos weenmehr šaišta un pulžina ap weenu mehrki. Tapehž barikades modernam proletariatam leekas.

Mašu streikam jau bij šawa wehštore pirms 1904. g., ša tad pirms Amšterdamas kongrešs par to bij išteizees. Bij jau pee-

dsihwoti wairaki gadijumi, kuros gaischi jo gaischi parahdijàs schi zihnas lihdseffa weennmehr augoschà nosihme. 1891. g. Belgijas kalnratschi bij bes kahda partijas lehnuma wairakas nedetas ilgi streikojuschy, neusstahdidami nekahdas noteiktas ekonomistas prasibas, bet tikai tapehz, lai greestu sabeedribas wehribu us sawu nospeesto stahwofli un zihnitos par wispahrejàm balss teesibam. Schim masu streikam 1893. g. setoja us partijas lehnumu peeteiktas generalstreiks, kursch mas deenu laika padarija galu parlamenta wairakuma schaubam un eerunam pret wispahrejàm, kaut gan wehl ne weenlihdsigàm balss teesibam. Bes tam bij peeredsets weenas deenas generalstreiks, ar kuru Sweedrijas proletariats 1902. g. demonstreja par wispahrejàm balss teesibam un Holandes dselsszetneeku generalstreiks 1903. g.

Wisi schee gadijumi peerahdijuschy, ka politiskais masu streiks gan naw eerozis, kas stahdams preti parastajeem zihnas lihdseffeem, politiskai un arodneeziskai organizacijai, bet ka tas daschos gadijumos ir loti noderigs un taisni nepezeeschams scho parasto lihdseffu eekaroschanai waj aisstahweschanai pret eenaidneeku usbrukumeem. Ar to bij peerahdits, ka nebuht naw pretischkibas starp lihdsschinejo politisko un arodneezisko zihnu weenà pusè un starp politisko masu streiku otrà pusè. Ubas metodes ir loti labi saweenojamas un weena otru war leelà mehrà pastiprinat un papildinat. Ugrakà tihri negatiwà un atraidoschà istureschanàs pret anarkistu generalstreika murgeem, kas solija ar weenu spehreenu sagraut wisu kapitalismu, tagad israhdijàs par nowezojuschu. Schi usskatu maina parahdijàs Amsterdamas kongresà, kursch peenehma holandeeschu fastahditu un Dortrechtas kongresà peenemtu resoluziju, kura atsihst politisko masu streiku par sinamos gadijumos eeteizamu zihnas lihdseffi. Tomehr Amsterdamas kongresà pat teem beedreem, kuri palihdseja scho resoluziju formulet un peenemt, kà wehslak israhdijàs, bij par generalstreiku wehl deesgan nenoteikts un pawirschs usskats.

Lai waretum pilnigi saprast, no kam tas nahza, tad mums drusku tuwal jaaplukto politiskee streiki, kas lihdj tam bij peedsihwoti. Wehl proletariats bij isdarijis nedaudsus mehginajumus ar politisko masu streiku. Drihs pehz Amsterdamas kongresa mehginajumu skaits eewehrojami peeauga. Pirmais bij Italias strahdneeku demonstrazijas streiks, kursch iszehlàs spontani un pee kura peedalijàs wesels miljons strahdneeku, kas tahdà kahrtà protesteja pret polizijas daudskahrtejam warmahzibam un negantibam zihnà pret streikojoscheem strahdneekeem.

Wijssem lihdſ tam peedsihwoteem generalstreikeem peemita wairaf titai demonſtraziju rakſturs. Tee wehl negribeja buht uſſkatami par pehdejo, aſako ſtrahdneeku ſchſiras eerozi. Darſcheem no teem, kà peemehram Belgijas ſtrahdneeku generalſtreikam (1893. g.) bij teeſchi panahkumi. Ziti atkal, kà peemſweedru ſtrahdneeku generalſtreiks (1902. g.), bij jau no ſahſta gala domats, titai kà demonſtrazijas weids un tapehž nemanſ neſagaidija teeſchus panahkumus. Bet wiſi bij patſtahwigi gadijumi un wiſi, iſnemot italeeſchu ſtreiku, bij eepreeſch nolenti un laika ſinà norobeeſhotti. Tà tad weegli wareja raſtees domas, kà poliitiſkais generalſtreiks ir tahda leeta, ko proletariats war leetot pehž ſawu organiſazijas wadonu eeſkata tapat kà lihdſſchim paraſtos zihnas lihdſeklus. Wareja raſtees domas, kà junijas un partijas wadoni war generalſtreiku eepreeſch organiſet un zeeſchi noteikt wina ſahkumu un beigas, kà partijas zentralà komiteja waj kongreſs to war nolent un iſſludinat tapat kà, teiſſim ſahdu leelu mitinu, kura deenu un ſtundu nolentj un iſſludina jau mehneeſcheem eepreeſch. Schahds pahraf naiws, pahraf dogmatiks uſſkats redſams Amſterdamas reſoluzijà, ja to uſſkata azim, kas aſinatas wehlaſo gadu peedsihwojumeem. Amſterdamas reſoluzijà ir wehl kaut kas nedroſchs, bailigi tauſtoſchs. No tàs redſams, kà ſtarptautiſkà ſozialdemokratija titai kautredamàs un wilzinadamàs ſper pirmo ſoli uſ jauna, nepaſihſtama zela. To konſtatedami, mehſ nedomajam Amſterdamas kongreſam pahrmest, kà wiſſſch lizis pahraf leelu ſwaru uſ poliitiſkà generalſtreika organiſeſchamu jeb uſ proletariata organiſaziju lomu. Ir pats par ſewi ſaprotams, kà neweenu zihnas lihdſekli pahrunajot, newar padaudſ uſſwehrt proletariata organiſazijas ſwaru un noſihmi. Jo ſtipraſta buhs organiſazija, jo zeeſchala buhs ſolidaritete, totees jo leelaka buhs proletariata zihnas ſpehja. Par to newar buht diwejadu domu. Bet Amſterdamas kongreſu reſoluzijai, pehž manàm domam, peemiht tas ſaunums, kà ta pahraf daudſ ſagaida no ſtrahdneeku organiſazijam tai ſinà, kà zer ar winu paſihdſibu organiſet un wadit rewoluzionaro maſu ſtreiku tapat, kà ſahrtejà zihnà teeſ organiſetas un waditas, teiſſim demonſtrazijas. Amſterdamas kongreſa reſoluzija neee-wehro, kà pats maſu ſtreiks wed ſtrahdneekus pee organiſeſchànàs un pee aſſinas. Wina it kà aiſmirſt leelo eeſpaidu, ko rewoluzionaras ſajuhſmas laimets — un generalſtreiks titai tahdos laimetos leetojams — dara uſ plaſchàm jo plaſchàm (ari neorganiſetàm) ſtrahdneeku maſam. No otras puſes atkal Am-

sterdamas resoluzija peegreesch pahraf daudj wehribas lihds tam peeredseto generalstreiku formai t. i. daschadeem demonstrazijas weideem, turi pehz manani domam ir stipri neswarigi. Wis tas leezina, ka Amsterdamas kongress wehl nebuht skaidri nesaprata ne revoluzionaro masu streiku dabu ne nosihmi. Wainiga pee tam bij atkal pehdejo trihsdesmit gadu attihstiba, kura bij slihdejusi us preekschu bes jebtahdam katastrofam. Bet schij meerigai attihstibai tuwojas gals. Tapehz ari generalstreika jautajums pehz 1903. g. kuwa tit swarigs, ka sozialdemokratu teoretiki to wehl lihds schai deenai newar beigt istirsat un no wisam pusem ispehtit un apluhkot. Tas sewischki sakams par Wahziju, kur sozialdemokratijas leeliskas uswaras reichstaga wehleschanas bij noweduschas pee tam, ka meeriga attihstiba wairs ilgi nebij eespehjama.

Politiska masu streika ihsto dabu un plascho isleetoschanas lauku mums rahdija Kreewijas revoluzija. Tur politiskais masu streiks parahdijas wisâ sawâ dischenumâ. Tur mehs pirmo reis warejam nowehrot neskaitamâs daschdaschadâs formas, kurâs schis „tuhstoschweidis“ ispauschas, peemehrodamees katreisejai situazijai un pahrgrosidamees lihds ar to. Tur internazionalâ sozialdemokratija dabuja pirmo nojautu par to, kahdu lonnu revoluzionarais masu streiks spehlès nahkotnes schkiru zihnâs. Titai 1905. g. mehs dabujam redset un pahrleezinatees, kas ihsti ir politisks masu streiks. Tas naw weens notifikums, weens patstahwigs akts, bet tas ir kopnosautums weselai wirtnei sawâ starpâ sakarigu faktu un aktu. Modernais politiskais masu streiks ir wiswisadu streiku wirkne. Tas fastahw no politiskeem un ekonomiskeem streikeem, no demonstrazijas streikeem un no tahdeem, kuru noluhks ispeest schahdus waj tahdus teeschus labumus, no wispahrejeem streikeem atsewischkâs pilsehtâs un ruhpn. nosarès un no milsu streikeem, kas nedaudj deemu laikâ pahraem plaschus jo plaschus apgabalus, apstahdinadami wisus swarigakos ruhpn. usnehmumus. Ihsi sakot, modernais politiskais generalstreiks ir proletareeschu revoluzijas weids. Tajâ sapluhst kopâ strahdneeku ekonomiskâ un politiskâ zihna, kuras meerigâ parlamentarisma laikmetâ teek stingri weena no otras noschirtas, eet katra pa sawu zehu, mekle katra sawu gultni. Ustrauktâ revoluzijas laikâ, kad proletariats sanem wisus sawus spehtus un attihsta wisu sawu sparui, schee abi zihnâs weidi wairs naw weens no otra schkirami. 1905. g. Kreewijas proletariata politiskâ un ekonomiskâ zihna bij pil-

nigi šapludusčas weenā. Dašhadās fabrikās išlaistās proklamazijas arween eesahkās ar dašhadām weeteja raštura ekonomiskām prasībām un beidsjās ar tihri politiskeem losungeem. Vuht, kapehž es nošauzu Amsterdamas rezoluziju par naitu un dogmatisku, ka ta wehl bij pahraļ šchaura, lai tajā waretu eetilpt kahds mašu streiks, kahdu mehš peeredsejam 1905. g. Wina wehl peeturas pee usstata, ka ari rewoluzijas laikā eespehjams noščkirt proletariata politisko zihnu no ekonomiskās. Winas fastahditaji wehl domā, ka tahdos ušbudinajuma laikos, kad eespehjams mašu streiks, proletariats apmeerinašees ar to ween, ka ušstahdis weenu waj otru šwarigu politisku prasibu un streikos tika lai eeguhtu waj aišstahwetu wispahrejas balšs teesibas, waj šapultšchu un beedroščanās brihwibu, waj ari kaut kahdu zitu noteiktu leelu brihwibu waj teesibu. Kreewijas notikumū mums peerahdija, žit maldigs šchahds usstats. Tee mums peerahdija, ka rewoluzionaras proletareeščhu kustibas dabā ir teekšme, šasleetees un žihnitees reišē pret ekonomiskeem un politiskeem špaideem, pee tam žihna pret weenu špaida formu pastahwigi rada un atjauno ari žihnu pret otru formu. Wišas žihnas deht politiskām brihwibām, neatrašdamas žitu išeju, pahrwehrščas par žihnam deht ekonomiskeem ušlabojumeem. Tapat otradi. Wiši atšewišķee ekonomiskee streiki, kas rewoluzijas laikmetā neaturamū ižželas aiš šchahda waj tahda eemesla, galu galā šapluhst weenā weenigā leelā politiska mašu streika štraumē, t. i. pahrwehrščas tahdos streikos, tam wispahreja politiska nošihme preekšč wišas štrahdneeku šķķiras.

Tās ir leelās mahžibas, ko internazionalais proletariats šmehlās no Kreewijas rewoluzijas. Kreewijas proletariata mašu streikos wišas pašaules štrahdneeki dabuja pirmo reiši redset šawu jauno žihnas weidu, kuram nahkšees špehlet šwarigu lomu leelajās nahkotnes žihnās. Ir jau pareiši šazit, ka mehš nekad un nekur newaresim weenfahrščhi pakatdarit Kreewijas proletariatam. Katrā semē un katrā laikā ir šawi ihpatneji apstahkli, kas wehšturi ei nekad nešauj atšahrtotees. Šau tas apstahklis, ka Kreewijas rewoluzija wehl bij birgehu un burščajuju šķķiras rewoluzija, kurprei reetuma Eiropas rewoluzijas buhs proletareeščhu rewoluzijas, nenowehrščhami nowedis pee tam, ka pehdejās daudžjadā šinā iščķiršees no pirmejās. Kreewijā rewoluzijas augšus galwenā šahrtā pluhža burščuasiņa un leelgruntneeziskā muišchneeziba. Kreewijā bij papreekščhu jateek pee walšis waras leelrupneekem, bankeereem un leeltirgotajeem. Teem janodibina,

ianostiprina un jaisplata birgeliskā valsts kārtība. Tikai pehž tam var buht runa par proletariata uswaram sozjalistiskā wirseņā. Dr tikai utopija, ja kahds no Kreewijas revoluzijas fagaidija kaut ko zitu. Bet Kreewijā birgeliskā revoluzija norisinājās apstahklos, kuri daudš tahlaš attihstijuschees, nekā tee, kuros norisinājās reetuma Eiropas birgeliskās revoluzijas. Kreewijā jau pastahweja deesgan konzentreta leelruhpneeziba. Tur ir jabrikas, kas nodarbina pa 2000, 6000 un pat pa 10,000 strahdneeku katra. Dsellszehu kihklam Kreewijā fewischki leela nosihme aifmilšu walsts isplatibas un tahlajeeem atstatumeem no weenas leelpilsehtas lihds otrai. Tā nebij reetuma Eiropā 1848. g. Tapehž tur proletariats wehl newareja isleetot spezifiski proletarisko zihnas lihdsekli. Winsch bij speests zihnitees sikhbirgeliškeem eerotscheem, barikadu kaujās u. t. t. Proletariats wehl nespehleja tik swarigu lomu raschoschanā. Winsch wehl nebij fabeedriskā wara. Winam wehl truhla tās weenibas un solidaritates fajuhtas, ko tas eeguhst strahdadams leelruhpneezibas eestahdēs. Tapehž toreisejam reetuma Eiropas proletariatam newareja nahkt prahtā ar streika palihdsibu darit speedeenu us waldošām schkiram.

Moderno fatikmes lihdsekli loma fabeedribā, leelruhpneezibas leelais swars tagadejās kapitalistiskās walstis un winas pahrweidojoschais eespaids us strahdneeku schkiras dabu, tās ir leetas, kas Kreewijas revoluzijai peedewa tahdu weidu, kas daudsejadā finā kauj nostahrst nahlošhās revoluzijas weidu un zihnas metodes reetuma Eiropas kapitalistiskajās semēs. Tapehž ari reetuma Eiropas proletariats wareja mahzitees no Kreewijas notikumeem 1905. g. Kreewijas proletariata revoluzionarās zihnas rahdija Eiropas strahdneekem, kahdās formās norisinasces winu leelās schkiru zihnas netahlā nahlotnē.

Mehs nedrihkstam aismirst un neaismirstam, ka starp Kreewijas notikumeem un starp reetuma Eiropas strahdneeku nahlotnes zihnam jabuht leelai starpibai, kuras zehlonis ir tas, ka Eiropas strahdneeki jau kopsch gadeem organisejuschees politiskās un ekonomiskās schkiras organizajās, kurpreti Kreewijas proletariats bij gandrihs pilnigi neorganiseets un pee solidaras zihnas nepeeradis. Un ari strahdneeku schkiras eenaidneeki, patwaldiba un mantigās fabeedribas schkiras Kreewijas revoluzijas laikā nebij ne notahl tik labi organisetas, disziplinetas un us zihnu fagatawotas, kā reetuma Eiropas waldibas un waldoschās schkiras. Tapehž revoluzionarās zihnas reetuma Eiropā, beš schaubam,

peenems zitadas formas, nekā Kreewijā. No abām pusēm ja-
gaidams leelaks spars un isturība. Bet pilnīgi atfihdami leelo
starpību, kas organizācijas zinā pastahw starp Kreewijas prole-
tariatu un wina šķiras beedreem reetuma Eiropā, mehš ne-
drihftam ifloaist ij azim ori to apstahkli, ka rewoluzijas laikā
paščas rewoluzionarās zihnas neiffakami ahtri pawairo zihnitaju
gribas un ufffatu weenību, tā tad talfni to, ko radit un
attihstit ir organizāciju galwenais ufdewums.

Naw ſchaubu, ka Kreewijas proletariata 1905. gada zih-
nas ir loti paahtrinajuščas iſſchkiroſcho zihnu tuwoſchanos ree-
tuma Eiropā. Wiſpirms winas modinaja reetuma Eiropas
ſtrahdneeku zihnas lahri. Schis modinataja eefpajds wiſpirms,
protams, parahdijās pee Kreewijas tuwateem kaimineem, Auſtr-
rijā un Wahzijā. Auſtrijas ſozialdemokratija un arodneeku or-
ganizācijas jau kopſch gadeem zihnijās deht wiſpahrejām balſs
teeſibam. Kā wiſās ilgstoſchās zihnās, tā ori Auſtrijas proleta-
reeſchu balſs teeſību karā mainijās ſozialdemokratiju ſaſtahdo-
ſchās nazionalā partijas. 1897. gadā tifa eefarota tā
ſauktā kuriju ſiſtēma, tura gan peelaida ori pro-
letariatu pee politiſkām zihnam, bet gahdaja par
to, ka tas newareja darit nekahdu eefpajdu uſ walſts politiķu,
lai gan wina wara, apſina un organizācija bij deefgan leela un
auga ar katru deemu jo leelaka. Kreewijas rewoluzija elektriſeja
Auſtrijas ſtrahdneekus. 1905. gada nowembra ſahkumā (pehž
wezā kreewu kalendara — oktobra beigās), kad Auſtrijas ſozial-
demokratiju ſaſtahdoſchās nazionalās partijas notureja ſawu wiſ-
pahrejo kongreſu, peenahza ſinas par Kreewijas proletareeſchu
diſchēno maſu ſtreiku, par waronigām zihnam malu malās un
drihſ pehž tam par to, ka zihnā eerautās tautu maſas, laikam,
paliks pilnigas, uſwaretajas. Schahdas ſinas newareja neupuhſt
gaiſchās leefmās Auſtrijas proletariata zihnas ſparu. Tahdā
lahrtā Kreewijas maſu ſtreika ſekmes 1905. g. aplinkus iſgahdaja,
waj wiſmaſ palihdſeja iſgahdat Auſtrijas proletari-
atam wiſpahrejas balſs teeſibas reichsrata wehleſcha-
nās. Redſedama proletareeſchu zihnas gatawību,
waldiba pate atſina, ka naw wairs eefpehjamis ilgak aiſturet pla-
ſchajām tautas maſam paſchu pirmo un elementarato pilſonu tee-
ſību. Bet wehl pagahja wefels gads, lihds wiſpahreja balſs tee-
ſiba tifa eerakſtita Auſtrijas pamata likumos. Wiſu ſcho laitu
ſtrahdneeki ſtahweja pilnā zihnas gatawībā. Paſchu azim tee
bij redſejuſchi, ka maſu ſtreiks neween eefpehjamis, bet pat loti

afs un warens eerozis modernà proletariata rokà. Sozialdemokratu partija un arodneeku organizazijas bij nolehmušas kertes pee šchi lihdselka. Wišas strahdneeku organizazijas bij gatawas uš zihnu. Katreis, kad wispahrejās balšs teefibas pretineeki raudsija šcho reformu ijsaukt, waj wismaš noildsinat, proletariata mašas atgahdinaja šawu špehku un zihnas gatawibu, šarihkodamas milsu manifestazijas un eelu demonstrazijas. Tahdà kahrià tika aišfranti lihds ari neorganizetee strahdneeki, tà ka pateescham wišs proletariats bij gataws zihnitees lihds pehdejam. Nedrihštam gan peemiršt, ka pee tahda išnaktuma leels nopelns bij ari ziteem labwehligem apstahkteem, peemehram, partijas un arodneezisko organizaziju brahligai šatiksmei un špirgti sozialdemokratiskajam garam, kas waldija pehdejās. Bet Kreewijas rewoluzija bij ta, kas Austrušas strahdneekem eedwesa rewoluzionaro šparu, kas bij wajadšigs, ja balšs teefibu zihnu gribeja nowest pee šekmiga gala.

Rà tas nahzās, ka Kreewijas proletariata zihnam nebij tilpat labs eespaids uš Prusišas un Šakšijas strahdneekem, kuri tatšchu tika ušstatiti par wisapsinigateem un wislabat organizeteeem sozialdemokratijas zihnitateem wišà Eiropà? Sozialdemokratu preše un organizazijas nekur wišà pašaulē naw tik štipras tà taišni šchinis diwās šemēs. Škširu preteškšibas nekur naw ašakas. Kapitalištiskà leelrupneeziba un modernee šatiksmes lihdselki nekur nespehlē tik leelu lomu. Šakšija nenoleedsami peeder pee ruhpneeziškà šinà wisattihštitalām walštim pašaulē. Rà tas nahšas, ka Prusišas un Šakšijas proletariats šawà zihnà deht wispahrejām balšs teefibam weetejo landtagu wehleschanās wehl arween šahw šawas zihnas pirmà pošmà. Nonahzis pee šalna, pār kuru tam jateek pahri, wišch šahw uš weetas un mišnajas, tà ka mums dašchbrihd išleekas, ka nupat, nupat šahšs kahpt augšchà. Bet pagahjis dašchus šolus uš preekšchu, wišch šchlahz atkal atpakat šawà wezà weetà. Tas nahš no tam, ka preekšch prušchu un šakšchu strahdneekem nahšošchà zihna teescham war buht jau pehdejà zihna, la lutte finale. To uššahkot jaapdomašas dauds wairak, nekà šneedsotees tikai pehž wispahrejām balšs teefibam, tà Austrušà, Šolandē, Belgijà, Ungarijà u. š. Austrušas balšsteefibu zihna iššauza neilgu dšihwu agitaziju un mašu kustiibu, kura pehž laizina atkal apšluša tà ka attihštiba war eet šawu meerigu gaitu tahlak. Tapat bij Belgijà. Bet Prusišà un Šakšijà tà wairš newar buht. Tur attihštiba jau nogahjuše pahrak tahlu. Tur jau aiššneegta ta pakahpe, kad burschuasišija

wairs newar dot proletariatam pilnas pilsonu teesibas, tapehã ka katrs sin, ka strahdneeku leelum leelais wairums ismantos schis teesibas sawas schiras labã, pret waldoschãm schiram un pastahwoscho walsts un fabeedribas fahrtibu. Taisni organizijas leelais spehks un gatawiba, taisni proletariata schiras apfina ir wainigi pee tam, ka Prusijias wehleschamu fahrtiba un balss teesiba wehl ir tahdas, tahdas nodibinajãs 1849. g., tad reakzija likwideja 1848. gada revoluzijas uspluhdus. Un Saksijã, kur bij gandrihs wispahrejas balss teesibas, 1895. gada reforma tãs apzirpa pamatigi. Kad schinis diwãs semës zihna fahlsees, tad leeta wairs negrosifees ap tahdu sinamu teesibu waj brihwibu, bet ap wisu birgelisko walsts fahrtibu. Kad schinis semës strahdneeku masas fahks kustetees, zeeschi apnehmuschãs. nowest sawu kustibu lihds uswarai, tad fahlsees ajas schiriu zihnas laismets, furã meerigee, likumigee zihnas lihdselli ween buhs nepeeteefoschi. Tad nahks masu streiki, kureem peemitis tiklab ekonomisks, kã ari politisks raksturs. Prusijã un Saksijã balss teesibu dehl eefahktãs zihnas buhs tas laismets, to mehns esam paraduschu fahkt par proletarisko revoluziju. To eewehrojot, mums top saprotams, ka pruschu un sakschu strahdneeki tikai tad buhtu warejuschi fahkt kustetees, ja Kreemijas revoluzija buhtu dabujuse eet tahlak un nebuhtu 1905. g. dezembri us ilgaku laiku pahtraukta un sawã attihstibã ar waras lihdselleem aptureta. No 1905. g. nowembra lihds 1906. g. martam pateescham rahdijãs, ka Wahzijas proletariata preekshpulkku leelã zihna fahlsees. It ihpaschi Saksijã notita warenas celu demonstrazijas, furas tik beeschi israhdijuschãs par revoluzijas preekshchezem. Norisnãnjãs prešes prahwas, furãs schiriu teesas partejiba parahdijãs balstã deenas gaismã. Ahrfahrteji smagee fodi, to uslika starp ziteem ari „Leipziger Volkszeitungas“ redaktoram, leezina, ka waldoschãs schiras bij wisleelatã mehrã ustrauktas un pahrbijuschãs.

Bet Kreemijas revoluzija tika apspeesta un leelã balss teesibu kustiba Prusijã un Saksijã mas pa masam isfihka, apklusã. Drihs pehz tam nahza 1907. g. reichstaga wehleschanas. Sem koloniju politikas faroga apweenotee birgefi un junkuri gahja fshegtãs rindãs pret „tehwijas“, t. i. pret koloniju politikas, militarisma un labibas munitu eenaidneezi, sozjaldemokratiju. Schi patureja gan un pat pawairoja sawu agrato balsu skaitu, bet pasauđeja wairakus sehdeklus. Tas likãs peepehschi, ja ari ne falaušcham, tad tomehr masinam winas tihri parlamentaro waru

un eespaidu. Proletareeschu schkiras pretineeki usgawileja un pat sozjaldemokratu rindās pazehlās balsis, kas gaudoja par pasaudeto zihnu un pahrmeta wahzu partijai, ka pee tahda isnahkuma wainiga winas „aplāmā taktika“, kas netahwuse brahtoteles un blokoteles ar demokratiskajām birgetu partijām. Ihtenibā tahds isnahkums nebuht nepeerahdija sozjaldemokratijas spehta un eespaida masinaschanos, neds ari Dresdenes resoluzijas aplamību. Tas tikai peerahdija, ka Wahzu sozjaldemokratijas leeliskā uswara 1903. g. wehleschanās un Kreewijas proletariata rewoluzionarais masu streiks modinajuschī un stiprinajuschī schkiru preteschības apsinu neween pee proletareescheem, bet ari pee waldoščām schkiram. Pirmo reisi scheit bij jau pirmā wehleschanu gahjeenā apweenojuschās wīsas birgetu un junkuru partijas pret sozjaldemokratiju. Bes tam, tā jau agrak aistrahdīs, wehl walddija kapitalistiskās šaimneezibas seedu laiktņets. Dschī sikhbirgeti un semneeki, kas 1903. g. bij balsojuschī par sozjaldemokratijas kandidateem, tagad bij „tapuschī prahtigi“. Šo šaimneezibas seedu laiktņetā, kad wīši weikalī plauka un par pahrdo-damo šweeftu: un šiweneem dabuja labas zenas, sikhbirgeleem un semneekem nebij eemešs buht nemeerā ar pastahwoščo walšis un šabeedribas kahrtību. Tapehž wīši sikhbirgeliskee un semneziskee lihdsstrehjeji tagad šetoja walddibas isdotai parolei: „Par koloniju politiku un pret tehwijas naidneekem!“ Dschadas ruhpneeķu, šinanšistu un eerehdmu grupas zer kolonijās taifit labus weikalus: eeguldit naudu us augstakeem prozenteem, waj ari eenemt labi algoģu eerehdmu un pahrwaldneeku weetas. Wīštas gan nespehja masinat sozjaldemokratijas faktisko spehku un eespaidu us šabeedribu, par winas kandidateem nodoto balsu škaitis pat peeauga, bet winas parlamentariskais eespaids masinajās un wairaki parlamenta šehdekti bij jaatdod pretineekem. Tahdā kahrtā wehl wairak paleelinajās starpiba starp sozjaldemokratijas faktisko spehku un teesisko newarību. Tas jo gaischi peerahdija, ka tuwojas leelu neparlamentarisku zihnu laiktņets. 1907. gada wehleschanas leezinaja, ka schkiru preteschības top jo deenas jo ašakas. Winas leezinaja, ka sozjaldemokratijas spehks jau tī leels, ka birgeliskās partijas jau pahrbeedetas šah behgt weenā tšchupā, istaifidamas weenu weenigu reakzionaru masu.

Proletariskai rewoluzijai tuwojotees un strahdneeku schkirai us rewoluzionarām masu zihnam pahrejot, bij jaišschkir diwi jautajumi: Pirmkahrt bij janokahrtu atteezibas starp arodneeziskām

organisazijam un politisko partiju. Bez zeeschas apveenibas scho divu organisaziju starpā naw eespehjama masu zihna, kuras asakais eerozis ir masu streiks. Dtrahrt bij janahf skaidribā par kapitalistu walfs asakā eerozschā — kara spehla lomu tagadejās un nahkoschās schkiru zihnās.

Birmais jautajums bij sewischki swarigs preefsh Wahzijas proletariata. Behdejo divu gadu desmitu šainneeziskais ušplaurkums un seedoschais stahwoflis darija šawu eespaidu uš wišu semju, bet it ihpafchi uš Wahzijas arodneezisko kustibu. Proletariata ekonomiskā organisazija ir gahjuši uš preefshu tif pat leeliski, tā politiskā. Arodneeziskās organisazijas ir kluwufchas par waru, ar to jarehkinas. Vai spehtu sekmigi zihnitees pret warenajām ušnehmeju beedribam, arodneeziskās organisazijas ir bijufchas speestas dibinat weselu wirtni eestahschu ar stipri zentralijetu pahrwaldibu. Tas nebij eespehjams bez deesgan plaschas birokratijas. Behdejos gados bij notikufchas wairafahrtejas šaduršmes starp scho birokratiju un starp sozjaldemokratijas wadibu, tā ari starp scho birokratiju un starp strahdneeku mafas schkiras apšinu. Kelnē noturetā arodneezisko beedribu un organisaziju kongresā israhbijās, ka arodneezisko organisaziju wadoni ir rokam un kahjam pret politiskā masu streika ušnehšanu proletariata zihnās lihdsleku skaitā. Wišās wimu rumās bij dširdama stipra kahre pehz meerigas attihstibas, nemas neprafot, waj tahda attihstiba ir paredsama waj ne. Ja sozjaldemokratija un strahdneeku schkira gribeja pareisi un pilnigi sagatwotees uš preefshā stahwofchām leelajām zihnam, tad bij nepeezeeschami wajadsigs islihdsinat domu starpibu starp partiju un arodneeku organisazijam. Par wišām leetam bij wajadsigs pahrleezinat arodneezisko beedribu eerehdnus, ka teem japadodas partijas wadibai wišās tahdās leetās, kas atteezas uš wispahreju politiku un aisskar wišas proletareeschu schkiras intereses. Kreewijas rewoluzija mums rahdija, ka leelu nemeeru laikā proletariata politiskā zihna šaplufst kopā ar ekonomisko zihnu, lai gan tās abas meerigos laikos eet katra šawu zeku. Vai schee abi zihnās weidi waretu šaplufst kopā ari tahdās semēs, kur proletariats labi organisets, tad arodneezisko organisaziju beedreem un wadoneem wajag buht zeeschi pahrleezinateem par to, ka arodneeziskā zihna ir daļa no wispahrejas sozjaldemokratiskās strahdneeku kustibas un ka tai japadodas šajis kustibas katreisejām prašibam, kuras reisē ir ari šabeedribas attihstibas prašibas. Sozjaldemokratija aptwer wairaf nekā azumirkta politisko

zihnu. Bina aptver wispahrejās strahdneeku šķiras wadjības un wisa proletariata interesēs. Rewolūzijas laikā ir pat eespehjams, ka šchis wispahrejās interesēs fanahf matos ar weena waj otra aroda strahdneeku špezialajām interesēm. Ir eedomajami un pat fagaidami gadījumi, kur eewehrojot arodneezifko organizāziju azu mirkla interesēs, tiftu likta uš spehli strahdneeku šķiras politifkā organizāzija, kuras ušbuhwe maksajufi proletariatam tiftauds puhku un pašchaisleedfigu zihnu. Pirms tahda situāzija peenahf, wajag buht nodibinatai wiszeešchakai weenibai starp arodneeku organizāzijām un politifko partiju. No šahkta gala wajag buht wifseem pahrleezinateem, ka šchis abas ir sozjalistifkās kustības organizifki kopā faderošchās dalas, kas newar weft katra šawu patstahwigu zihnu. Patstahwiga arodneeku kustiba ir zunstes laiku atleeka. Modernai arodneeku kustibai jabuht wispahrejās strahdneeku šķiras zihnu fastahwdatāi. To iffazit un tahdā kahrtā tuwinat arodneezifkās organizāzijas sozjaldemokratu partijai, tas bij wahzu sozjaldemokratijas Manheimas kongresa leelais nopelns. Preefšch internazionalās sozjaldemokratijas un wifas pašaules organizeteem strahdneekeem to pašchu prinzipu ušstahdija Stutgartes kongress (1907. g.). Abu šcho kongresu atteezīgās resoluzijas ir pehz šawa gara pilnigi weenadas, lai gan tās formuletas katra šawos wahrdos. Abas nepahrprotami iffkaidro, ka arodneezifkā kustiba newar ispildit šawu ušdewumu, ja ta neatkratas no wezā zunstineeku gara, t. i. no schaura arodneezifka egoifma. Abas praša, ka arodneezifko organizāziju beedreem un wadoneem jabuht pahrleezinateem un apfinigeem sozjaldemokrateem un jaušskata šawas organizāzijas par wispahrejās sozjalistifkās kustības fastahwdatām. Ar to internazionalā sozjaldemokratija bij norahdijufi uš weenigo zetu, kas nowed pee eespehjāmi leelas weenprahtības proletariata daščhado organizāziju starpā. Tahda weenprahtiba nepeezeeschāmi wajadfiga tajās leelajās zihnās, kas strahdneeku šķirai stahw preefšchā.

Otrs jautajums ir par modernās burschuafijas militaro waru, kura ir pehdejais un leelakais šchlehrsliis, ko waldības un woldošchās šķiras war stahdit preti proletariata masu zihnai. Sabeedribas attihstiba, pee kuras fastahwdatām peeder ari muhfu propaganda un agitāzija, ifeet uš to, nobihdit pee malas ari šcho šchlehrsli. Wispirms šchi attihstiba ir jau nowedufi pee kara spehka demokratifzijas. Protāms, ka ne pee pilnigas demokratifzijas. Kamehr ween eespehjāms, tikmehr waldošchās

šķiras tura zēti šho šawu ašako eerozi. Bet leelās pahrgrosibas kara maščinu tehniskā un to issauktās pahrgrosibas pašā kara weščanā ir nowedušas pee tam, ka tagadejās armijas wairs nedrihst un newar buht automatisku, atli paklausošāu lektu krahjumi. Katram muhslaitu karewim wajag patstahwigi domat un sinat, tā sinamos apstahktos jarihkojas. Ta ir šwariga leeta. Ta nelauj tagadejai kasarmes disziplīnai tīf pilnīgi iždihdit no saldatineem pehdejo patstahwību, tā agrāf. Apeeschānās ar moderneem kara eerošcheem un jaunlāitu kaujas tehnika praša no katra atšewiškā saldata daudš wairāf patstahwigas domaščanas, nekā senāf atpakaļ, kad šobins, šķehps un ziti durami un zehrtami eerošči špehleja kaujās leelaku lommu, nekā ar duhmaino pulweri lahdejamās kramenizas. Bet kur patstahwiga domaščana teef neween peelauta, bet taisni prasita militar-tehniskās leetās, tur ta war parahditees ari zitos, preešchneezibai ~~nepatihlamos~~ gadījumos. Neweens unterofizeeris newar saldatus eedihdit tā, ka tee špehtu domat un patstahwigi špreef tīf tur, kur kara tehnika to praša, bet buhtu atli paklausīgi, besgribas un besdomu radījumi wišur zitur. Klah t peenahf wehl tas apstahklis, ka wispahrejai kara klawībai pastahwot, kasarmās pawadamais laiks jo deenas jo wairāf jashhina, lai waretu apmahzit pehž eespehjas daudš jaunektus. Turet sem eerošcheem un gadeem ilgi dihdit un munsturet gandrihš wišus wešelos jawnektus, to nespehj neweena kapitalistiska walšts. To darot, tās ir speestās kara klawības laiku arween wairāf šahhinat. Bet šahhīnot kara klawības laiku, mašinas starpiba starp kara špehtu un tautu.

Tahlat mums jāewehro, ka kara špehka šastahws maš pa mašam pahrgrosas. Lihds šchim wišos Eiropas zētsemju kara pulkos kalpoja daudš wairāf lauzineeku puīšāu, nekā pilšehtas štrahdneeku. Bet kapitalistiskā attihstiba dšihtin dšēn lauzineekus uš pilšehtam. Tahdā fahrtā pilšehtneeku štaits wšwemehr aug, lauzineeku štaits (wismaš relatiwi) wišur eet atpakaļ. Lihds ar to, protams, ari kara špehlā arween wairāf mašinas semneeku dehlu štaits un arween wairāf eeronas pilšehtas štrahdneeku dehli, kas pirms nodoššanas saldatos bijušči jau par beedreem daščadās proletareešāu organizāijās. Kā tas nahlas, ka Kree-wijā kara špehks ir tīf warens eerozis birokratijas un patwaldbas rokās? Tas tapehž, ka tas pa leelum leelakai dafai šastahw no semneeku dehleem, neaptešteem, neattihstiteem zilwekeem. Tee saldati, no kureem wīnu eerošči praša daudš maš leelaku

attihstibu, peem. sapeeri, artilleristi un flotes matroschi ir wairakfahrt peerahdijuschi, ka tee ir daudj nedroschafi patwaldibas stutetaji ka weentahrschee kahneeku un jahneeku pulki. Beedomajeet tikai pee notikuma us Botjomkina, pee flotes saldatu dumpjeem Kronschtatê, Sewastopolê u. z. Wisa modernâ dshwe leet ahtri peeaugt pilsehneeku prozentam. Un lihds ar to peeaugt kara spehla tahdu saldatu skaitis, kas naw raduschy tizet katram wahrdam, to unterofizeeris stahsta, neds ari akli paklaufit, tad tos raida pret proletareeschu masam, kuras zihnas deht tam pascham teesibam un brihwibam, kas ari wineem dahrgas.

Beidsot japeemin ari agitazija pascha kara spehla. To peefopa Franzija un pa datai ari daschys zitâs semes. Bet tai naw ne notahl tik leela nosihme, ka sozialistiskam jauneku beedribam, kuras ari Stutgartes internazionalais kongress eeteiza dibinat wisas semes, ka swarigu lihdselli pret militarisma breesmam. Sozialistiskas jauneku organizazijas, wesdamas sistematisku zihnu pret burshujisko skolu poteto un audseto patriotismu, war darit loti daudj burshujiskas walfts asala eerotscha notrulinaschanai un salauschanai.

Bet neluhtojot us wifu to, naw sagaidams, ka kara spehls, schis waldoscho schkiru asakais eerozis peepeschy isshihdes no scho schkiru rokam waj israhdisches gluschy neafs. Tahds isnahkums sagaidams tikai pehz ilgam un smagam zihnam. Kreewija mehs redsejam, ka rewoluzionarais gars eespeeschas kara spehla. Bet tur scho attihstibu loti drihs pahtrauza reakzijas uswara. Bet ari tad mehs jau dabujam nowehrot, ka masu streiks mas pa masam rewoluzioneja wifu kara spehku. Masu streiku mehs, ka jau augcha aprahdits, nesaprotam ka weenas deenas waj weenas nedelas notikummu, bet ka eerozi, kas leetojams gadeem ilgi bes pahtraukuma un fastahw no garas wirknes wiswisadu streiku, ka mehs redsejam Kreewija 1905. g. Kreewija mehs redsejam, ka masu streiks, nedodams kara spehkam gadijumu peepeschy apflattet proletariata labakos spehkus, bet lidams tam weenmehr fastaptees ar apsinigo schkiras zihnitaju masam, modina kara pulkos nemeeru pret sawu preekschneeziibu un simpatijas pret tautas masam. Tahda fahrtâ kara spehls mas pa masam kluhst rewoluzionars, iswehrschas no waldoscho schkiru eerotscha par proletariata schkiras waras lihdselli. Ta ir pawisam zita aina, nekâ tâ, kuru mehs redsejam agrakâs rewoluzijas un tautas dumpjos, kur pats asakais un warenakais rewoluzijas eerozis bij barikadu kaujas un brunota fazelshanas. Toreis teescho, aktiwo

zihnu un kauju laiks bij toti ihfinsch. Brunota fazelschanàs tika apspeesta nedauds deenàs, tà peem. 1848. g. junija deenàs waj ari Parises komunaru dumpi. Kara spehka pahrwaretais proletariats pehz katra tahda dumpja apspeeschanas ir newarigs un salaufts us gadu gadeem. Tagad leetas ir pahrmainijuschàs.

Waldoschàs schkiras loti labi sin, zit bihstama leeta ir, suhtit kara spehku pret streikojoscheem strahdneekem pat meerigos laikos. Ja saldati nahk beeschà fatiksmè ar strahdneeku masam, tad wini wairs naw labs un ustizams eerozis tantas nemeeru apspeeschanaì, tad schkiras solidaritate drihs ween pahrwar kasarmès eedihdito disziplinu. Tas ari lihds schim ir atturejis Wahzijas waldibu no riskantà mehginajuma, leetot kara spehku pee streiku apspeeschanas. Pat paschos pehdejos gados, kad zihna tapa jo deenas jo asafa un tuwojàs isschkiroscho kauju laikmets, mehs gan lasijam, ka Berlinè, Dresdenè, Leipzigà u. z. strahdneekem stahditi preti leeli pulki labi apbrunotu polizistu, bet ne saldatu. Kad mehs kahdu deenu lasijim awises, ka Berlinè pee kahdas leelas eelu demonstrazijas leetots ari kara spehks, ka saldati neween sapulzeti kasarmès un tureti zihnas gatawibà, bet teescham suhtiti pret eelu demonstranteem, faktiski leetoti tà strahdneeku apspeedeji un isklichdinataji, tad mehs warefim sazit: „Wahzijas proletariats ir atkal spehris milsu foli us preekschu.“ Un schahdam notikumam buhtu neissafami leela nosihme preeksch wisa internazionalà proletariata. Jo Wahzija lihds pascham pehdejam laikam bij ta seme, kura spehleja proletariata schkiras zihnà to lomu, ko Franzija sawulak spehleja birgelu schkiras zihnà. Us Wahziju raudsijàs wisas pasaules proletareeschu flati. No tureenes, sagaidija pirmàs basunes, sludinadamas jauna laikmeta sahkschanos. Turpmakàs zihnas, bes schaubam prasìs neissafami dauds upuru. Bet kad waldoschàs schkiras juhtas speestas suhtit kara spehku pret apsinigu un labi organisetu un disziplinetu proletariatu, tad strahdneeku uswara wairs naw tahlu. Tà daridamas, tàs zehrt atmeni sawu aso sobenu. Tas ir „pehdejàs zihnas“ eesahkums. Jo tad tuwojas laiks, kad burschuafijas asafais un warenafais cerozis buhs pilnigi atzirsts un neleetojams.

Tà diwdesmità gadu fimtena sahkmà sainneeziski wistahlat attihstito semju proletariats bij nonahzis tiktahl, ka jau saredejeja apsolitàs semes krastus. Sozialisma teorija, kura ir iswilkums no wisu semju apsinigo strahdneeku kustibas peedsihwojumeem, rahdija, kahdi klinshu kalni wehl japahrkaphj un kahdi zeetofschui

jaeenem, lihdſ turp aiſfluht. Wina ari rahdija eerotſchus, tahdi ſchinis zihnâs jaleeto. Râ pahrdabiſtku ſpehku pilns milſis, wiſu ſemju proletariats lepni ſaſlehjâs un taiſijâs dotees eefſchâ pehdejâs zihnâs, lai pahrwaretu wiſpaſaules kapitaliſma tuhſtoſchgalwaino puhki. Bet te wina tahjas ſapinâs diwâs zilpâs, kuras wiſſch ſawâ preekſchâ nebij eewehrojis, waj ja ari bij eewehrojis, tad nebij tâm peeſchlihris peeteekofſchu uſmanibu. Weena no ſchim zilpam ir oportuniſms, otra — nazionaliſms.

Uſzihtigâ darbâ un nemitigâ zihnâ wiſu kapitaliſtiſko ſemju proletariats bij maſ pamaſâm uſlabojis ſawu ſainneeziſko ſtahwofli. Organiſetee kwalifizetâ darba ſtrahdneeki dſihwoja labatos apſtahktoſ, nekâ ſenaſ atpakat. Ja wezâs paaudſes ſtrahdneeki bij pa labai datai no wairaf jeb maſaf paſſtahwigu birgetu ſchkiras noſlihtuſchi proletariatâ, kapehſ ſajuta kapitaliſma ſlogu jo ſahpigi, tad tagadejâ ſtrahdneeku paaudſe ir pazehluſees no ſſiktat algothu un ilgaſ nodarbinatu, neweſeligatâs ſwihtawâs mozitu algas wergu ſtahwofla daudſ labatâ juniſas beedru ſtahwofli. Klacht nahza wehl taſ, ka pehdejo diwdeſmit gadu attihtiba, dibinadamâs un atbalſtidamâs uſ ruhpnenezibas treſteem un arteſeem, aſziju beedribam un moderno ſinantiſchu kapitala organiſaziju, pluhda uſ preekſchu tiſ gludi, ka proletariata augſtaſteem ſlahneem, juniſas un gewerſch. apween. arodu ſtrahdneekem maſ ween bija jazeekſch no periodiſki atkahrtojoſchamees ruhpnenezibas kriſem, kuras tiſa mahſſligi iſbalitas un iſplatitas pa wairakeem gadeem un kuru ſmagums uſgulâs gandrihſ weenigi nekwalifizeteem ſtrahdneekem. Organiſetee ſtrahdneeki redſeja ſawu organiſaziju labumu un juta, ka kapitaliſtiſkâ ſabee-dribâ nemaſ naw tiſ neeſpehjams dſihwot, ja ween kuras pee ſawas organiſazijas un pehſ eeſpehjas iſbuhwè, papildina un paplaſchina ſcho organiſaziju. Uſ paplaſchinaſchanu jau ſpeeda taſ apſtahkliſ, ka ari uſnehmeji organiſejâs arween plaſchaktoſ apmehros. Bet organiſazijas paplaſchinot un iſbuhwejot, apweenojot un iſkopjot, radâs wajadſiba pehſ plaſcha eerehdnu ſchtaba. Par eeredneem gluſchi dabikſti eewehleja toſ, kaſ bija ipelnijuſchees beedru aſſinibu ar ſawu nodoſchanos ſihkeem, praktiſkeem organiſazijas darbeem. Birokatiſtaiſ eerednu darbs tahduſ beedrus gluſchi nemanot, bet dabikſti nenowehrſchamâ kahrâ pahrwehrtâ par titai arodneekem, ſihlbiſgelikſteem zunſtineekem. Sidnejs un Beatriſche Webi, kureem neweens newarès pahrmefſt, ka tee muſina pret juniſam un to eeredneem, ſaka: „Energiſkſ ſtrahdneekſ, kuruſch ſawâ trihſdeſmitâ gadâ atſtahj fabriku,

Imehdi waj kalnraaktuwi, lai turpmaſ mehrotu ſawu attapibu ar uſnehmeju wiltibu un adwoſatu aſprahtibu, ir ſpeests konzentret wiſu ſawu gribu, wiſas ſawas domas un ſinaſchanas uſ ſawu jauno, ſchawuro darba lauku. Rà kahdas ſaru beedribas ſekretars wiſſſch warbuht nehmiſ dſihwu lihdsdalibu ari pee zitu arodu ſtrahdneeku zihnam un wajadsibam, ſuhdsibam un praſibam. Bei tagad wiſſſch drihſ ween airod, ka tahds redſes lauka plaſchums naw ſaweenojams ar wina peenahkumeem. Schkiras ſolidaritates ſajuhſa, ſura pee meeſas ſpehſteem ſtrahdajoſchja algadſcha ir tiſ ſtipra, pee junijas eerehdna maſ pa maſam noſuhd, atſtahdama weetu ſchaurſirdigam weena aroda intereſem . . . Ja winam pehſ imageem deenas darbeem atleef kahds brihtinſch ſwabada laika, tad tahds junijas eerehdnis lauſa galwu ap tahdeem jautajumeem, ſuri ir ihpatneji wina ſpezialajam arodam . . . Tapehſ newar buht pahſteidsjoſchi, ka juniju eerehdnu tihpiſtâ eehime ir — ſchaurſirdigs partikulariſms. Ta pati weena ſinama aroda techniſto ſihkuntu ſmalta paſiſchana un dſila iſprata, kaſ padara ſchos eerednus par tiſ leetpratigeem ſpezialiſteem, kawè ſchos eerednus attiſtit tâs augſtafâs ihpaſchibas, ſuras nepeezeſchamas ſtrahdneeku ſchkiras politiſteem wadoneem." Tâ juniju eeredneem gluſchi dabifki jaiſwirſt par ſchaurſirdigeem birokrateem, ſuri aiſſtahw tiſkai ſawas aroda organiſazijas azu mirkſa labumu. To aiſſrahdu tapehſ, ka no daſchu zitadi wiſai radikalu beedru puſes, teef uſſtahdits un iſplatits uſſtats, it kâ junijas eerednu oportuniſms nahktu galwenâ kahrtâ no tam, ka paſchi juniju eeredni nahſ no neproletariſtâm ſchkiram. Tas naw teeſa. Leelum leelafais wairums junijas eerednu un to ſtarpâ taiſni wiſoportuniſtiſkakee nahſ no paſchu ſtrahdneeku aprindam un ir ſawâ laikâ bijuſchi wiſai zihnas gatawi beedri. Winu amats winus pada-rijiſ par tahdeem, kahdi wini tagad ir. Arodneeku kuſtibas lee-liſtâ attiſtibiba pati no ſewis gluſchi dabifkâ kahrtâ dſemdejuſi anti-rewoluzionaras teekſmes.

Un kâ ar arodneezifkâm organiſazijam, tâpat ir ar politiſkâm proletariata organiſazijam jeb ſozialdemokratifkajâm ſtrahdneeku partijam. Ari tâm augot un peenemotees ſpehſtâ un plaſchumâ, gluſchi dabifki auga un attiſtijâs reformiſma un oportuniſma dihgli. Parlamentu fraſzijas — pehdejo gadu ſozialiſtiſko partiju politiſkâ zihna noriſinajâs galwenâ kahrtâ, waj pat weenigi, eekſch un ap parlamenteem — kamehr tâs maſas un neſpehzigas, newareja peedomat pee gowju andeles ar zitâm partijam un ari ſchim pehdejâm nebija nekahda intereſe, iſſteept roku pretim ſo-

zialdemokratijai. Toreiļ sozjaldemokratu parlamentareesdžeem nebija eespehjams zeret uļ „positiweem“ panahfumeem jeb „konstruktīwu“ darbību likumdošanas laukā. Tapēh3 bija dabiski, ka tee apmeerinajās ar kapitalistisko partiju preefšhikumu kritiķeshanu un sozjalistiskā pašauls ušķata pamata prinzipu popularišeshanu un stingru norobešeshanos pret wišām zitām partijām. Bet jo leelakas peeauga frazijas, jotschu stīpraka bija dšina uļ „positīwu“ likumdošanas darbību, jotschu leelaks bija fahrdinajums šlehgt blokus un lihgumus ar zitām parlamenta partijām. Bet lihgumus un blokus naw eespehjams šlehgt, ja nerauga nogludināt ašās išķķiribas un nesaweenojamās pretesķķības, kas pastahw lihdsēju starpā. Tahdā zelā fašneegti šihki strahdneeku šķķiras šahwokla ušlabojumi maļ pa mašam noweda pee „parlamentariškā kretinišma“, t. i. pee ta šchaurā nesinatniškā ušķata, ka wišs sozjalais un politiskais progress panahķts un ari turpmaļ panahķams zaur parlamenta starpneezību. Tahds parlamentariškās darbības wehrtības pahršpīhlejums nowed pee deputatu šķaita wehrtības pahršpīhlejuma. Partijas un wispahŗ sozjalisma špehla peeaugumu šahķa wehrtet un mehrit peh3 parlamenta deputatu šķaita, pee tam weenalga, waj šchee mandati eeguhti teeshā un nesaudsigā zihnā pret wišām zitām partijām, jeb waj tee išķauleti un eeandelei no šihķbirgeleem zaur sozjaldemokratijas gala mehŗku noslēhpschānu un nesaudsigas šķķiru zihnas taktikas bremšeshānu. Parlamenta deputata mandats peeshķķir wiņa nesejam neween šināmu godu, bet ari materialus labumus. Uļ deputata mandatu tiħkodāms, leelajās sozjalistu partijās eestahjās ari dašchs labs buršchuju šķķiras lozeklis. Tā eeradās oportunistiskās tendenzes ari sozjaldemokratu politiskā organizācijā. Bes tam ari politiskās partijās, tām peeaugot, radās wajadsiba peh3 daudseem partijās eeredneem, kuri faštahdija tahdu pašchu birokratiju, kā arodu organizāciju eeredni. Tee wiši bija aišnemti šihķeem iķdeenās darbeem un raudsija eespehjāmi labi peelahgotees kapitalistiskai šabeedribai, kuri tee dšihwoja. Katrs eeguwwms, ko wiņi ar šcho šawu darbu fašneedsa, katrs neezigs strahdneeku šahwokla ušlabojums nodereja tikai tā wiņu ušķata un taktikas pareiķības apstīprinajums. Un teem bija gruhti šķķirtees no tahdā šihķā andelē eeguhteem gašas podeem un dotees nahwes zihnā dehļ apšolitās šemes, kuri wiņi gan šināja un nenoleedsa ešam, kaut kur tahlu, tahlu, aij klišchu kalneem, bet kuri tee pašchi šawā tuwredšibā wairs nesaredseja. Tā tas nahza, ka wišu leelo sozjaldemokratiju parlamenta prakse

žaderejās ar Dresdenes un Amsterdamas rezolūziju, kā sīpols ar šokolādi. Tā, peemehram, Bahzijas reichstaga frakcija peebal-
soja kara isdewumeem aij oportunistiskā aprehkina, ka pretejā ga-
dijumā šcho isdewumu nastas usgulschotees smagal us proletariata
plezeem. Ar liberateem noslehdsja kahrteju wehlešchanu lihgumu
aij oportunistiska aprehkina, ka tahdā kahrta buhschot weeglat
zihnitees pret muitineeku fili-melno bloku. Teeschi un tihschi
wiseem špehteem pretojās revoluzionareem masu darbibas sah-
kumeem, kas parahdijās pehz Kreewijas revoluzijas. To darija
aij baschiga aprehkina, ka teeschā zihnā waretu titt sabojatas par-
tijos legalās organizācijas, kuras usstatija par partijas ihsto buhti.
Usee strihdi, kuri ap šcho masu darbibas un masu streika jauta-
jumu norišinajās starp Radeku, Panekuku, Rosu Lufsemburg un
Mehringu weenā pusē un starp Kautski un Ko. otrā pusē, peerah-
dija, ka neween rewisionistēem jeb reformistēem, bet ari tā sauk-
teem radikaleem marksisistēem, jeb tagad tā sauktajam zentram ne
par to negribejās atstaht kapitalistiskās walsts galas podus un
ussahkt upuru pilnu zihnu deht sozialisma gala mehrka — kapita-
listiskās walsts un šabeedribas pahrwarešchanas. Tomehr ne-
weens newareja eedomatees, ka oportunistma tahrps ir tik dsift
eegrausees wišās leelajās sozialistu partijās, kā tas israhdijās pa-
šaules karam iszelotees. Neween reformisti un zentra wihri, bet
ari laba data lihdschinejo revoluzionarās masu zihnas sludina-
taju usreis pahrgahja schowinistisku kara patriotu legeri. Un
winu pahreeschana faktiski un praktiski nosihmeja wišas wahzu
sozjaldemokratijas pahreeschānu. So kopsch ilgāka laika partijas
birokratija faktiski dirigeja wišu partijas dsihwi. Birokratija no-
teiza agitācijas formu un šaturu. Partijas birokratija nošazija,
kahdi uskati isplatami, kahdi wajajami. Partijas birokratija
pahrwaldija prowintschu un atšewišchko walstu konferenzes, ja pat
parteitagus, kur wina, kopā ar reichstaga frakciju, istaišija ma-
joritati. Tagad, kara laikā partijas birokratija, kopā ar reichs-
taga frakcijas wairakumu un partijas preekščānezibu (šorščtan-
du) representē wišu partiju. Mums ir sinams, ka kara šahkumā
leels daudšums atšewišchku beedru, sobus šakoduschi un aij duš-
mam un fauna raudadami, lašija awišēs, ka reichstaga frakcija
peekrituši kara budschetam un šanzionejuši karu. Kairs weens
atšewišchks beedrs bij newarigs, šahweja pats par šewi tikpat kā
neorganisets, wehl šliktaf kā neorganisets. So wina organizācija
itin nebuht nebija peelahgota teeschai un atklahtai zihnai pret
burschuasiju un winas waldibu. Wehl wairak, wina organisa-

zijas wadoni teeschi un noteikti pahrgahja burschuafijas un waldibas legeri un isleetoja wifu partijas aparatu sozialistisku domu un proletareeschu internazionalas solidaritates apspeschanai. Sinam tatschu, ka frakzija pretkonstituzionela kahrtâ istuhma no sawa widus internazionalistu Karli Liebknechtu un pat sawu agrato preekshsehdetaju Hugo Haasi, kusch pee pirnâ kara budscheta atwehleschanas wehl aif disziplinas sajuhntas nolafija wifu pajauli pahrsheidsofcho frakzijas wairakuma peenemto deklaraziju, kurai winsch pats frakzijas sehde bija runajis un balsojis pretim. wehl wairak, partijas organa „Vorwärts'a“ redakzijâ tika eesehdinats fewischks zensors, kusch stingri luhfoja us to, ka netittu drukats kaut kas partijas burgfriedenistai birokratijai, reichstaga frakzijas patriotistai majoritatei waj wispahr oportunistiskajam nazionalsozialismam nepatihkams. „Vorwärts“ pats apleezina, ka schi partijas preekshneezibas usliktâ zensura bijusi wehl daudf stingrafa, nekâ pruschu waldibas usliktâ kara zensura.

Nazionalisms bija otrs slasdu walgs, kura sapinàs us pehdejo zihnu trouzofchâ milfcha, proletariata kahjas, tà ka tam bija jakluhp taisni eenaidneeka azu preekshâ. Nazionalisms stahw teeschâ un zeeschâ sakarâ ar oportunismu un ir, tàpat kâ schis, pehdejo diwu gadu desmitu fainneeziskàs un politiskàs attihstibas dabijs auglis. Wehs jau agrak fazijâm, ka pehz Parises komunas waronigàs nodibinaschanàs un tragiskàs trischanas sozjaldemokratiskâ proletariata leele modinatajâ un skolotajâ, Markks un Engels pahrleezinajàs, ka raschojameem spehkeem wajaga buht tahlak attihstiteem, lai buhtu eespehjama pahreja us nazionalistisku raschofchanu. Kapitalisms wehl nebija tiktahl attihstijees, ka winsch waretu pahreet sawâ pretstatâ. Dtrup 1871. g. beidsàs nazionalo leelwalstju nodibinaschanàs periods, tà ka raschojamo spehku attihstiba wareja un tai wajadseja norifinatees fcho nazionalo leelwalstju robeschàs. Pee raschojameem spehkeem kapitalistiskâ fabeedribâ wispirmâ kahrtâ peeder ari algas strahdneeki, muhslaitu proletareeschl. Tâ tab ari proletariatam wajadseja augt un attihstitees nazionalo walstju robeschàs, ismantojot tos wehsturiski attihstijuschos politiskos un fainneeziskos apstahktus, kahdi kura semê nodibinasuschees. Ur 1871. gadu bija beidsees afinainu zihnu un karu pilnais laifmets, kura Ciropas burschuafija nobihdija pee malas feodalâ laifmeta waldofchàs waras, muischneezibu un garidsneezibu un noschdàs pati waldneezes freslâ. Schis 80 gadus ilgàs gihnas — gan apspeesto schkiru rewoluzijas, gan waldofcho schkiru kari — bija izjihnitas

ar proletareeschu un wispahr nemantigo darba lauschu palih-
 djibu. Tapeh3 burschuasija, walsts eefahrtu peh3 sawa gihmja
 un sawam wajadsibam pahrweidodama, newareja atstaht strahd-
 neekus gluschj tahdâ pat besteesibu stahwokli, fahdâ tee atradâs
 dsimtlaitos. Wisâs Eiropas walstis tika nodibinata parlamenta
 waldibas forma, tã ta, kura burschuasijas wajadsibam wispee-
 mehrotaka. Un wisos parlamentos tika strahdneekseem dotas da-
 schas, kaut gan aprobeschotas teesibas. Bes tam wisu parlamen-
 tariski pahrwaldito semju eedsihwotaji dabuja sinamu, kaut gan
 ari aprobeschotu, runas, rakstu, sapultschu un beedroschanâs brih-
 wibu, bes kuras parlamentarisms naw eespehjams.

Marx's un Engels's affina, ta tahdos apstahktos preeksh pro-
 letariata isglihtibas, schkiru apsinas un organisazijas isbuhwes
 paplaschinaschanas un nostiprinaschanas wislabakais un pat wee-
 nigais eespehjama is schkir ir meeriga darbiba un neatlaidiga
 schkiru zihna atsewischko nazionalo walstju litumigâs robeschâs.
 Scho wehsturisko situaziju nesaprata Bakunina waditee anarkisti.
 Tas bija eemeßs asajâm zihnam stary anarkisteem un sozjalde-
 mokratseem pirmâs internacionales pehdejos gados. Wehstures
 attihstibas turpmatã gaita peerahdija Marx'sa un Engels'sa usskatu
 pareißibu. Turedamâs pee meerigas litumigas zihnas taktikas
 nazionalo walstju robeschâs, organisedamâs nazionalâs politiskâs
 partijâs un arodu beedribâs, wisu semju strahdneeku schkira nah-
 za pee til zeeschas organisazijas un schkiras apsinas jeb isglihti-
 bas, fahdu neweena zita kalpinata schkira waj fahrtu nefad un
 nefur naw fashneegufi. Bet ari schj attihstiba nesa sewi no fahkta
 gala nahwigas indewes dihgus. Nazionalâs robeschâs organi-
 sedamees un zihnidamees, daschado semju organisetee strahdneeki
 aismirsa wisas pasawles strahdneeku schkiras solidaritati. Teesa
 gan, ta pawisam aismirst to newareja. Zihnai pret kapitalistisko
 issuhkschana gribot negribot jabuht internazionalai, tapeh3 ta pati
 kapitalistiskã issuhkschana ir internazionala. Kopejais liktenis
 speesch wisu semju proletareeschus apweenotees. Tã tad interna-
 zionalisms dsiti un neschkirami eemiht strahdneeku schkiras dabã.
 Bet schjis internazionalitates jeb schj **starpkautiskama apsinas**, kura
 tatschu ir tilai dala no schkiras apsinas wispahr, naw no fahkta
 gala fastopama pee wiseem strahdneekseem. Tãpat ari zeeschi ar-
 weenota internazionala darbiba. Tãm jaattihstas no tautu saw-
 starpejas fatiksmes un peemehroschanâs. Tapeh3 peh3 pirmâs
 internacionales likwideschana pagahja 16 gadi, lihds nazionalâs
 sozjaldemokratu partijas fashneedsa tahdu attihstibas pakahpi, ta

juta dfinu uf internazionalu apweenofchanos. Bet pamudina-
 jumu uf starptautifku apweenofchanos dewa tas, ka tahdà fahrtà
 zereja ftiprinat nazionalo partiju fpehtus nazionalai zihnai deht
 ftrahdneeku aiffarglikumeem daschadàs atfewifchłàs walftis. In-
 ternazionalee fozialiftu kongrefi, weenkahrt, rahdija kapitaliftifkàs
 pafaules waldofchàm fchkiram uf fchkiru zihau organifeto prole-
 tareefchu leelo un weenmehr peeaugofcho ftaitu, otrkahrt, dewa
 eefpehju nazionalo partiju preefchftahwjeem un wadoneem fawà
 ftarpà fiktees un eepafihtees, apmainitees faweem peedfihwoju-
 meem un apfpreestees, là wifefknigati weft zihau katram fawàs
 mahjàs, katram pret fawu burschuafiju. Naw noleedsjams, ka
 fcheem internazionaleem kongrefeem bija leela nofihme. Bet wini
 nodereja tikai un weenigi là nazionalo zihau fefmetaji un pabol-
 ftitaji. Sawas patftahwigas lomas teem nebija. Internaziona-
 lajos fozialiftu kongrefos katras semes delegati fehdeja pee fa-
 weem galdeem un fahstahdija fawu atfewifchku fefziju, kura notu-
 reja fawas atfewifchłàs fehdes. Ari balfofchana notifa pehz na-
 zijam, pee kam katrai nazijai bij peefchkirta teefiba nodot finamu
 ftaitu balfu, famehrà ar semes leelumu un newis ar organifeto
 beedru ftaitu. Tahdu tautu fozialdemokratifkàm organifazijam,
 kurdàm nebij fawas waldibas, fawa parlamenta waj fchnina, balfs
 teefibu nebij.*) Là peem. Amfterdamas kongrefà latweefchi, ar-
 meni, leifchi, ungari bij bef balfsteefibam un wareja balfot tikai
 freewu resp. aultreefchu fefzijàs, ja fchis fefzijas winus peenehnta.
 Turpreti Japanas preefchftahwim weenam pafcham bij teefiba
 nodot un tas ari nodewa diwas balfis. Luffemburgas herzoga
 walftites delegati fahstahdija fawu fefwifchku fefziju un nodewa fa-
 wu patftahwigu balfi, tapehz ka Luffemburgai ir faws patftah-
 wigs waldneeks, lai gan wifu Luffemburgas eedfihwotaju ftaits
 nefneedsas pahri par 800,000, tà tad ir ftipri mafaks, nekà wee-
 nas pafchas Kurfemes eedfihwotaju ftaits. Là wifa otrà inter-
 nazionalee bij peegreesta un peelahgota nazionalai zihnai un par
 kongrefu deenas fahrtibas punkteem apfpreefchotees, katra fefzija
 domaja un runaja tikai par to, fahdu eefpaidu finamas resoluzi-
 jas peenemfchana waj atraidifchana atftahs uf proletareefchu fu-
 ftibu finamà semè.

Là tad otrà Internazionalè wifu femju proletareefchi nebij
 apweenoti weenà weenigà fo lidarà faimè, kura fthahda pirmà

*) Ifnehmums tifa taifits ar poleem. Teem gan ari now fawa karafa
 ne parlamenta, bet internazionalos kongrefos tee fehdeja un balfoja là pat-
 ftahwiga fefzija, pee kuras peedereja tiklab Aultrijas un Wahzijas, là ari
 Kreewijas poli.

weetâ wisa proletariata interesēs un ruhpejas par wisa proletariata kustibu. Tas bij dabiski, kamehr wifās kapitalisma semēs galweno un waldoscho lomu spehleja ruhpeezibas kapitāls, kurses peelahgoja wisu semju likumus šawām wajadsibam, kapehž wisa galwenā interese grosijās ap kapitalistisko walstju eefšeho politiku. Wisu semju proletareeschem kopejās interesēs bij neezigas un šamehrā masswarigas, šalihdsinot ar katras semes proletareeschu spezialajām wina semei ihpatnejām interesēm. Bet apstahkti pilnīgi pahrmainijās, kad kapitalismam tahlak attihstotees, par waldneeku tapa finantschu kapitāls, kura wajadsibam peemehrotā politika ir **imperialisms**. Tagad galwenais šwars un interese pahrzehlās no eefšehjās politikas uš ahrejo politiku. Lihds ar to šozialdemokratiskajam proletariatam bij gribot negribot japahreet no nazionalas zihnas uš zeeschi un stingri apweenotu internacionālu zihnu pret wisu semju burschuasiju. Scho nepeezeeschamību redšeja ari otrās internacionāles wisteelakais un tihpiškais gars — Schorefs, kurses pehdejos gados wifsem spehkeem nopuhlejās pahrwehrt internacionāli par proletariata starptautiskās politikas eerozi. Baseles kongress ir scho mehginajumu paleekams peeminēklis. Tur peenehma wisškaitako pretkara rezoluziju, bet ihsti oportunistiskā garā iswairijās no jautajuma pahrrunaschanas, kahdeem lihdsēkkeem proletariats gan domā peespeest waldoschās šchkiras, ja tās neewehros wina meera rezoluzijas. Sinaja, ka, pazetot scho jautajumu, israhdisees neweenprahtiba daschado nazionalo šekziju starpā un tas mašinaschot škaišto un wareno eespaidu, kahdu šchi weenbalšigi peenemtā Baseles rezoluzija atstahschot uš wifas pašawles birgešem un štrahdneekēm.

Oportunisms un newehleschanās atstahht no kapitalistiskās walsts galas podeem pawedināja daudsus beedrus uštahdit pat teoriju par šozialistisku koloniju politiku un šozialistisku imperialismu, tā tad par šinamu labumu guhšchanu newis teešchā zihnā pret wisu semju burschuasiju, bet taišni zaur šawas semes burschuasijas štrappneezibu, zaur šawas waldibas diplomatu un kara šephka uswaram. Tā tas nahža, ka šen paredsetam un par neišbehgamu aprahditam pašawles škaram iszetotees, neweenas leelas nazijas šozialdemokratiija negreesās pee internacionāles pehž padoma un mahjeeneem, šo darit, bet katra taišija šawu politiku uš šawu roku. Un wisgarām isplatitais oportunisms gahdaja par to, ka šchi nazionalo partiju politika stahdija „šawas nazijas“ interesēs augstak, neļā wifas proletareeschu šchkiras interesēs. Kara patriotisms un burgfriedens bij šekas. Otrā internacionāle

noslihta proletareeschu afins juhrâ. Noslihta tapeh3, ka winu bij sawu wehsturiško usdewunnu peepildijuse: weizinajuse un parbalstijuse proletariata nazionalo partiju attihstibu lihds tahdai pakahpei, kur lihdsšchinejâ meerigi legalâ zihna nazionalâs robešhâs wairs nebij eespehjama.

Bet ja wijs notizis tiš dabiski, stingri logiskos attihstibas gaitâ, kapeh3 mehs tad wainojam un nosodam oportunistus par starptautiskâ sozialisma tagadejo smago trisi? Mehs winus nenosodam ar kaut kahdu moralisku šašchutumu, tâpat ka mehs newaram moraliski šašchust par nesahlem, kas eeweesuschâs tweeschu laukâ. Bet nesahles jaisrawè un winu šaknes šasadedšina. Tâpat oportunistis japahrwar un jaaišschuhtè no soziodemokratu rindam. Nebijis pirmâs internazionales laikâ anarkistu, šchi pirmâ dišchenâ zihnas proletariata organizacija buhtu warejuši palikt nemirufi, bet pahrwehrstees par kaut ko otrai internazionalei lihdsigu. Tahdu pahrbuhwi anarkisti trauzeja un kawēja. Tapeh3 wini ar labu teesibu teel usstatiti par wainigeem pee pirmâs internazionales krišchanas. Un wehl otrai internazionalei bij ūgi jazihnas, lihds pilnigi no anarkisteemi atratitees un atrustotees. Tapat tagad. Nebijis oportunisma, otrâ internazionale buhtu warejuši pahrwehrstees par ihstu proletariata starptautiskas zihnas organizaciju. Bet pee pehdejo gadu ruhpnenezibas usplautuma laikmeta gatas podeem šehdošchee strahdneeku šchiras augstakee šlahni, kuri ar labu teesibu no daschâm pušem nosaukti par strahdneeku aristokratiju, atbalstidamees uš oportunistiško partijas un arodneeku organizaciju birokratiju, atraidija un apspeeda proletariata plašchako šlahnu masu zihnas pašahkumus, weenkahrt glehwi baididamees no zihnas, otrkahrt, ne par ko negribedami peelaist, ka proletariats waretu guht kahdus labumus ari zitâ zelâ, ka weenigi zaur winu starpneezibu un isweizigu kauleschianos un lihgschianu ar usnehmeju šchiras preekščstahweem. Kauleschianâs nowed pee tam, ka „gudrineeki“ šahš aprahdit un rauga burschuafijai eestahstii: „Luhl, juhs pelnat tiš dauds un juhsu pelna peeaug tiš ahtri. Kapeh3 juhs negribeet atmešt strahdneekeem kaut dalinu no šchis bagatibas?“ Tas tatschu isklaufas tiš „gudri“ un ir šastopams „prahtigo“ strahdneeku preekščstahwu runâs un rakštos tiš beeschi. Bet tas jau ir šlihps, šlidenâs laipas weens gals, uš kura kahju usspehris, neweens wairs newar atšpertees, ne apstahtees. Pirmkahrt, ar to jau ir atsihts šchehširdibas prinziips, kuruš itkâ walditu šchiru starpâ. Otrkahrt, ar to ir atsihta zeriba un teel isplatita ilufija, ka gadijumâ, ja kungu pet-

na buhs wehl leelaka, tee ſchehligi atmetis wehl leelakas dahwanas ari ſtrahdneekem. Ta tad: „ſchurp, ſtrahdneeki, pabalſteet waldoſcho ſchkiru zenteemus pehz leelakas pelnas! Pabalſteet koloniju politiku, imperialiſmu, militariſmu!“ Zitadi ir maſu zihnâ. Tur proletariata delegati nekaulejas ar iſſuhzejeem un nerauga teem eerunat, zit tee dauds pelna, bet paſaka un parahda, zit leels un uſ zihnu gataws ir tas ſpehks, kas praſibu uſſtahda. Tur proletariata maſas mahzas ſagaidit wiſus uſſabojumus newis no burſchuafiſjas labkſahjibas un labſirdibas, bet paſchjas no ſawa ſpehka, kurſch ir ſamehrâ totees jo leelaks, jo wahjaka ir burſchuafiſja. Tur proletariatani newar nahkt prahtâ pabalſtit tahdu burſchuafiſjas grupu un aiſſtahwet winas intereſes ſawâni afinim zihnâ pret zitâm burſchuafiſjas grupam. Tur ſtahw proletareeſchu ſchkiras ſolidaritatie augſtaſt par weenas tautas waj weenas walſts lozekku ſolidaritati. Nazionalſozialiſtiſks kara patriotiſms wareja parahditees titai tur, kur jau agrâ paſtahweja wairâſt waj mâſâſt atkſahts, bet tomehr plaſchi iſſplatits oportuniſtiſks burgfriedens jeb ſchkiru meers.

Tahdâ kahtâ internazionalâ ſozialiſma tagadejâ kriſe noſihmê jauna poſma ſahkumu proletareeſchu ſchkiras zihnâs wehſturê. Paſaules karſch ar dſeſſs flotu noſlauzija pee malas otro internazionalâ, kura, oportuniſma un nazionaliſma ſagrauſta, neſpehja pahrbuhwetees un peemehrotees jaunajâm dſihwes wajadſibam. Reiſê ar to tagadejâ kriſe ſpoſchi apgaiſmojuſi ſtrahdneeku ſchkiras zihnu un galejâs uſwaras ſchkehrſli, kurſch japahrwar treſchâi internazionalâi, kuras dihgli mehs warbuht drihtſtam eeraudſit Zimmerwaldes internazionalajâ konferenzê un tur eezeltâ internazionalâ komiſſijâ. Râ otras internazionalâs ſahkumâ wehl ilgi bij jazihnâs pret anarkiſmu, tapat ari treſchâ internazionalê wehl buhs jaiſzihna ſmagas eekſchejas zihnâs pret oportuniſmu un nazionaliſmu. Bet ſaimneezikâs un politiſkâs attihſtibas wirſeens dod mums droſchu zeribu, ka proletariata maſas driht atſwabinaſees no ſchim nahwigâm meega ſahlem un treſchâs internazionalâs wadibâ eekſahks pehdejo kauju tâ weena weeniga proletareeſchu ſchkiras zihnâs armija. Schi pehdejâ kauja nebuhs weenadeenas waj weenas nedelas noſtikums. Ta war ilgt gadeem un pee tam mehs waram tiſt wairakkahrt un wairakâs weetâs ſakauti. Bet ſchis zihnâs gala iſnahkums war buht titai weens — proletariata uſwara. Un weenigais eerozis, ar kuru proletariats war guht ſcho uſwaru pret finantiſchu kapitalu un imperialiſmu, ir — **internazionala maſu zihnâ.**